ידיעות אחרונות

המוסף לשבת

מה צפוי במשק ב־1986

שר־האוצר וכלכלן המתנגד לתוכניתו חוזים מה יקרה לכיס של כולנו בשנה הבאה

מודעי: הנטל יירד – אך נשלם בעד שירותים

האינפלציה: 20 עד 30 אחוז לשנה

מאת גדעון עשת וצבי קסלר

התוכנית הכלכלית נכנסת בימים אלה לחודש השביעי להפעלתה. ערב שנת 1986 ביקשנו לשמוע את דעתו של שר־האוצר, יצחק מודעי, על הצפוי במשק בשנה הקרובה. מודעי אופטימי. להלן עיקרי תחזיתו.

המחירים

קודם־כל, נסיר את הפיקוח על המחירים. זה לא יחול על חברות מונופוליסטיות ואולי נחזיק הפיקוח על כמה מוצרים בעלי רגישות מיוחדת, למשל שכר

● מודעי: אופטימיות

דירה. צפויה גם מעורבות ממשלתית יותר גדולה במחירי הייצור החקלאי. לא ניתן לעגבניות ולכרובית לקבוע לנו את המדד. למרות הסרת הפיקוח, לא צפויה עליית מחירים, אלא אם יעלו ההוצאות. במחצית השנה הראשונה נוריד את רמת הסובסידיות למוצרים השונים. אילו הדבר היה בידי, הייתי קובע בחוק איסור סיבסוד מוצרים. כבר היום הסיבסוד הוא שולי, למעט לחם ותחבורה ציבורית. לא זה מה שיתחיל את מירוץ המחירים מחדש. המחירים יכולים להתחיל לרוץ רק אם יהיו עודפי ביקושים בשווקים. אולם למרות הצעקה הכללית, עדיין לא ראיתי מחסור במוצרים, וחלק מהם עדיין נמכר מתחת למחיר המקסימלי המותר. אם בכל זאת יהיה מוצר אחד חריג, נוכל תמיד להשתמש ביבוא מתחרה כדי להוריד את המחיר. לא נתיר בשום אופן העלאת מחיר סוחפת.

הסרת הפיקוח על המחירים תהיה הדרגתית. התחזית שלי היא: בדצמבר המדד יהיה במקצת מעל לאחוז אחד. עד אפריל המדדים יהיו בין אחוז לשניים. גם אחרי כן אני מעריך שהמדדים החודשיים יהיו בין אחוז לשניים. עד ספטמבר המדד המצטבר יעלה בכ־20 אחוזים, ובמשך השנה כולה בין 20 ל־30 אחוז. זו אינפלציה שמאפשרת יציבות והיא קיימת בכמה מדינות אירופה.

שער חליפין

שער החליפין יעלה הרבה פחות מהמחירים. מי אמר ששער החליפין צריך להדביק את מדד המחירים לצרכן? מה קורה, למשל, אם שכר העבודה עולה ב־20 אחוז והפריון עולה ב־40 אחוז? היצרן מרוויח. למה עלי לשנות את שער החליפין? לדידי, שער החליפין הוא מדד של היכולת הכלכלית שלנו ובשום מקום בעולם לא נקבע שהוא חייב להיות נייד עם אחד המדדים.

הבה נבדוק את שער החליפין מראשית ביצוע התוכנית הכלכלית. ביצענו אז פיחות, והיצואנים קיבלו מיקדמה ניכרת מראש. סוכם אז שהמיקדמה תישחק עד סוף שנת הכספים, כלומר עד סוף מארס. מינואר עד ספטמבר 1986 אנו מצפים לעליית מדד המחירים בעשרים אחוז. אם בתקופה זו השכר לא יעלה, אין סיבה לשנות את שער החליפין. אך גם אם השכר יעלה וגם הפריון יעלה, מספיק אם נעלה את שער החליפין בהפרש שבין עליית השכר ועליית הפריון. אני מעריך את שער החליפין עד ספטמבר בהרבה פחות מעשרים אחוז. השקל יהיה יציב כמו הדולר.

השכר

השכר בשנה הקרובה ייקבע במשא־ומתן עם ההסתדרות. המו"מ הזה טרם התחיל. יש לנו מחשבות משלנו לגבי התנהגות השכר הרצויה. זה לוקח בחשבון את מרכית ההתחייבויות הקודמות וכן זחילת שכר – תוספות ותק ועלייה בדרגות – ובלי תוספות שכר ריאליות מעבר לזה. התוצאה תהיה, כי השכר בשנה הקרובה יהיה דומה לשכר של 1985, בתוספת ההתחייבויות הקודמות וזחילה מקובלת. צר לי שאיני יכול להוסיף יותר. את המשא ומתן אנהל עם ההסתדרות ולא עם כתבי "ידיעות אחרונות".

אבטלה

הגענו לשיא האבטלה. הבעיה המרכזית היא חלוקת האבטלה. האבטלה באזורי הפיתוח מושכת את הסטטיסטיקה כלפי מעלה. הממשלה הקימה ועדה מיוחדת לטיפול בנושא, ושר־האוצר אינו יכול להשפיע בעניין זה.

התמוטטויות

קשה לי לדעת מה המגמה. בחודשים האחרונים נקלעו כמה מיפעלים ושרותים למצב קשה. מכל הרשימה שפורסמה אין מיפעל אחד שנקלע לקשיים עקב התוכנית הכלכלית. אצל כולם זה התחיל קודם, ותאמינו לי, בדקתי את המאזנים שלהם. אני מודה שהתוכנית הכלכלית לא עזרה למיפעלים אלה. בענף הבניה, אני מעריך, לא יהיה יותר גרוע.

(המשך בעמוד 18)

פרופ' רזין: הנטל יגבר – ולא בצורה שיוויונית

האינפלציה: 100 עד 120 אחוז לשנה

פרופ' אסף רזין מאוניברסיטת תל־אביב היה ממבקרי התוכנית הכלכלית מראשיתה. גם עכשיו, אחרי חצי שנה, דעתו על ההתפתחויות הצפויות שונה לחלוטין מזו של שר־האוצר. ההבדלים בתחזיות בין מודעי לרזין משקפים את חילוקי הדעות בין הכלכלנים המקצועיים. חלקם, דעתם כדעת מודעי. חלקם, חושבים כמו רזין. הפערים הקיצוניים בין שתי הדעות משקפים אי וראות לגבי הצפוי לנו בשנה הקרובה.

● רזין: פסימיות

המחירים

לפחות בחצי השנה הראשונה של 1986 תגיע האינפלציה לקצב שנתי של 100 עד 120 אחוז. הסיבה היא כי בתחילת השנה ישחררו את המחירים מפיקוח. המיקדמה שקיבלו היצרנים בתעשיה, בשירותים, בחקלאות (בשאר ענפי המשק עם התחלת התוכנית הכלכלית – מיקדמה זו נשחקה היום, לאחר שהצטברו הוצאות שכר והוצאות אחרות. יש שתי אפשרויות: הגרועה יותר היא שישחררו את הפיקוח על המחירים תוך הודעה שאם יהיו התייקרויות גדולות מדי יוחזר הפיקוח. במיקרה כזה היצרנים יעלו את המחירים במידה ניכרת, כדי להתכונן לקראת ההקפאה הבאה. הביקושים שישנם היום בשוק יאפשרו להם עליית מחירים כזאת. האפשרות הטובה יותר היא שיפשירו את הפיקוח, תוך הבטחה שהמשק יישאר חופשי. במיקרה זה לא יהיה תמריץ להעלאות גדולות במיוחד. אולם אני מעריך כי בשנה כולה נהיה ברמת מחירים של לפני הסיחרור הגדול, שהתחיל בתקופת ארידור והתייצב על רמת מחירים כמו בתקופתו של השר אורליך, כלומר כ־100 עד 120 אחוז לשנה. זה אמור לגבי המחצית הראשונה של השנה. באינפלציה כזאת קיימת האפשרות להמראה נוספת, ולכן לא ברור מה יהיה במחצית השניה של השנה.

שער חליפין

1500 שקל לדולר לא יהיה השער של 1986. הכל שואלים – חוסכים, יצואנים, יבואנים, סוחרים וצרכנים – מתי יהיה השינוי ומה יהיה גורלו. גם כאן יש שתי אפשרויות. אם במשך שלושה־ארבעה חודשים יישמר השער הקיים, הדבר יחייב קפיצה גדולה יותר בשער החליפין. כבר עכשיו יש הרפייה בייצוא ונעצר השיפור בגרעון המיסחרי. אם תימשך ההקפאה בשער החליפין עד אפריל או מאי, הציבור יתחיל לחוש כי ההישגים בתחום מטבע־החוץ מתערערים, ויתחילו משיכות מטבע־חוץ מהרזרבות. הנזק הזה יביא ללחץ לשינוי שער החליפין ובשיעור גדול, כדי לעצור תהליך זה. אולם אם יתחילו כבר בקרוב לעלות את שער החליפין באופן הדרגתי, יחד עם הפשרת המחירים, זה יכול לאפשר את השיפור במאזן המיסחרי ולמנוע את הקפיצה בשער־החליפין. בכל מיקרה צריך לזכור ששער החליפין יצטרך לעקוב אחרי האינפלציה. ואם אני מעריך שבחצי הראשון של השנה המחירים יעלו בקצב שנתי של 100 אחוזים, תפיחות יצטרך ללכת בשיעור דומה.

השכר

שיטת תוספת היוקר לא תתבטל, אך יחול בה שינוי. אני הצעתי למזכיר ההסתדרות שיטה חדשה, לפיה לא יתנו פיצוי בשכר להתייקרות של אחוז אחד עד אחוז וחצי לחודש. כל התייקרות מעל לשיעור זה תזכה את השכירים בתוספת יוקר בשיעור 100 אחוז, דהיינו: לא יהיה פיצוי על ההתייקרות הראשונית של אחד עד אחד וחצי אחוז לחודש, יהיה פיצוי מלא על כל התייקרות נוספת. לפי שיטה זו, שכר העבודה צריך לסגר בשנה בשיעור של 12 עד 20 אחוז אחרי ההתייקרות. כיצד יקבלו השכירים פיצוי על פיגור זה? יתנהל משא־ומתן ענפי. בענף שבו יהיו ביקושים רבים לעובדים, דהיינו שיהיה בו מחסור בידיים עובדות, בענף כזה שכר העבודה יעלה מעבר לתוספת היוקר ויכסה על הפיגור, ואולי אף למעלה מזה. בענף שיש בו אבטלה ומפטרים בו עובדים, לא ישלמו תוספת ענפית, והם יצטרכו לשאת בפיגור בשכר שנוצר בשל שיטת התשלום של תוספת היוקר. לא ברור אם השיטה שלי תתקבל במלואה, אך אני מעריך שנוסחה דומה לזאת תתקבל בסופו של דבר.

אבטלה

אנו ברמת גבוהה מאוד. היום יש 115 אלף בלתי מועסקים ויותר מ־50 אלף רשומים כמבקשי עבודה בלשכות התעסוקה. אם מדיניות הריסון תימשך, כלומר תימשך הקפאת המחירים ליצרנים מקומיים מצד אחד, ומצד שני תהיה עלייה בהוצאות, כמו למשל עליות שכר וריבית גבוהה – הדבר יביא למצוקה בכמה ענפים לקראת סוף שנת הכספים. במיקרה זה יש לצפות לגידול של

(המשך בעמוד 18)

המוסף לתרבות, ספרות ואמנות – מעמוד 20

נחזיר עטרה ליושנה

נ צ ל ד ה

המבצע לחידוש פני התנועה

אתה חייב להתפקד!

אם אתה רוצה באיחוד ולא בפילוג
אתה חייב להתפקד.
אם אתה רוצה לבחור או להבחר
אתה חייב להתפקד.
אם לא תתפקד לא יהיו בועידה
כוחות חדשים.
אם לא תתפקד לא תוכל בעצמך
להיות ציר בועידה.
אם לא תתפקד לא תוכל לבחור בציר
שאתה מעוניין בו.
אנחנו רוצים שתהיה לך ההזדמנות
לבחור הנהגה חדשה.
אנחנו יודעים שחלק מהשאלונים ששלחנו
לא הגיע ליעדו בגלל ליקויים ברישומים.
אנחנו יודעים שישנם חברים ואוהדים
שלא קיבלו עדיין שאלונים.
עזור לנו להגיע אליך!
מלא את התלוש שבמודעה זו ושלח
לועדת המפקד והבחירות המרכזית,
ותקבל בהקדם את השאלון המתאים.

לכבוד
ועדת המפקד והבחירות המרכזית
רח' אבן גבירול 157 ת"א 62037

אני מבקש לקבל טופס מפקד.
☐ אני חבר בהסתדרות הפוהמ"ז ☐ אינני חבר בהסתדרות הפוהמ"ז

שם משפחה ______ שם פרטי ______ מס' ת.ז. ______
ישוב ______ רחוב ______ מספר ______ מיקוד ______

התנועה הדתית לאומית

11 מרגלים נתפסו השנה בוושינגטון

ג'ונתן פולארד היה אחד מהם ★ רובם הגדול פעלו ממניעים כספיים, אחרים ממרירות, נקמה ויחסים אישיים ★ המימשל יוצא למיתקפת־נגד

מאת יעקב כרוז

אילו התרחשה פרשת פולארד בתקופה אחרת, אפשר שהיא לא היתה מעוררת התרגשות כה עזה בדעת־הקהל האמריקנית והישראלית גם־יחד. לפי חות עיתון אחד, ה"בוסטון גלוב", הזכיר לפני כשבועיים, שגם בעבר נתגלתה פעילות מודיעינית של ישראל בארצות־הברית, מבלי שהיא תפגע בקשרים שבין שתי המדינות. היה זה במחצית הראשונה של שנות החמישים, דווקא בזמן שהיחסים ביניהן היו רחוקים מהצטיין בקירבה יתרה.

מדוע, אם־כן היתה הפעם התגובה חריפה כל־כך? סיבות אחרות לכך. אחת מהן היא עצם העובדה, שפולארד עבד – ופגע – במודיעין של הצי. מי שעוקב אחר הנעשה בתחום המודיעין בארה"ת יודע, כי יותר מכל גוף אחר היתה זו המערכת הצבאית הימית שנפגעה בעת האחרונה על־ידי הריגול הסובייטי. במאי השנה נחשפה רשת של ארבעה אמריקנים, שהעומד בראשה, ג'ון ווקר, החל לפעול בחשאי למען הק.ג.ב. (השירות החשאי הסובייטי) לפני כעשרים שנה. לימים הוא גייס את אחיו, ארתור, את ידידו ג'רי ויתוורת ואת בנו מייקל. כולם היו בשירות־קבע בצי. שלושת הראשונים הספיקו לצאת לגימלאות. הרביעי שירת על נושאת־המטוסים "נימיץ", שעל סיפונה נעצר שעה ששטה לא הרחק מחופי ישראל והוטס למולדתו. יש שהישוו את הנזק, שהקבוצה גרמה לביטחונה של ארה"ב לזה שיוליוס ואתל רוזנברג וחבריהם הסבו לפני כארבעים שנה, עת הסגירו לרוסים את סודות הייצור של הפצצה הגרעינית. הידיעות שנמסרו פעם לסובייטים היו על לוחמה תת־ימית, הפעלת טילים מצוללות, מיבצעים אמפיביים, דרכי־פעולה של נושאות־מטוסים, שיטות־צופן, מערכות־קשר ועוד. אולם, בעוד שמניעיהם של הזוג רוזנברג ושל אלה ששיתפו פעולה איתם היו אידיאולוגיים, עשו ג'ון ווקר ועמיתיו את אשר עשו למען בצע־כסף. ראש הרשת עצמו קיבל מהרוסים, כנראה, בין שמונים למאה אלף דולר לשנה. הקשר שלו עם המודיעין הסובייטי החל ביוזמתו – הוא שפנה בשעתו אל הק.ג.ב. ולא זה אליו. הוא נתפס אחרי שגרושתו סיפרה על מעשיו לשלטונות.

כותרות גדולות

חשיפתה של רשת ווקר היכתה בהלם את הציבור האמריקני. המימשל החליט לתת דעתו על הגברת הפעילות הדפנסיבית כנגד הריגול הסובייטי. אם בעיקבות החלטה זו ואם באקראי, באו עד־מהרה גילויי מיקרים נוספים בזה אחר זה. ביולי נעצרה שרון סקרינג', עובדת הסי.איי.אי. (סוכנות־המודיעין המרכזית), בשל מסירת מידע ומיסמכים על פעולות השירות שבו הועסקה בגאנה לשלטונותיה של ארץ זו. המניע למעשיה היו, כנראה, יחסיה האישיים עם מפעילה הגנאי.

בספטמבר נעלם אדוורד הוואורד, לשעבר מעובדי הסי.איי.אי. אף הוא, שפעל בסתר לטובת הק.ג.ב., הספיק לברוח לברית־המועצות משהבחין במעקב הפ.בי.איי. (מישרד־החקירות הפדראלי) אחריו. המניע לבגידתו נבע, כנראה, ממרירות שהצטברה בלבו על שבעיקבות בדיקה שיגרתית בפוליגרף (גלאי־שקר) נאלץ לעזוב, באמצע 1983, את סוכנות־המודיעין המרכזית. לפי מה שפורסם, נמסר שמו לאמריקנים על־ידי העריק ויטלי יורצ'נקו, אשר דבר שובו למוסקבה – בנסיבות שטרם הובהרו כל צורכן – זכה לכותרות גדולות בתחילת נובמבר.

שמו של רונלד ויליאם פלטון נמסר אף הוא על־ידי יורצ'נקו לפ.בי.איי. פלטון עבד בעבר בסוכנות־הביטחון הלאומית – אחד ממוסדות־המודיעין הסודיים ביותר, העוסק בשבירת צפנים של מדינות זרות. הוא שיתף פעולה עם הק.ג.ב., שאליו פנה ביוזמתו, כשלוש שנים. המניע לבגידתו: כסף. הוא נעצר בנובמבר.

באותו חודש נלקח למעצר גם לרי וו־טאי צ'ין, לשעבר איש־מחקר בסי.איי.אי., שעבד, כפי שנתברר, בעת ובעונה אחת, במשך כשלושים שנה, בשירותה של סין העממית. הוא קיבל ממנה תשלום. אם היה לו גם מניע אחר – לאומי, בשל מוצאו הסיני – לא נמסר.

ספרים וסרטים

בנובמבר נעצרו גם יונתן פולארד ואשתו אן הנדרסון־פולארד, באשמת ריגול למען ישראל. הוא עבד, כידוע, במודיעין של הצי. שוב נפגע, איפוא, הצי ועוד המודיעין שלו. כפי שנוטין בכלי־התיקשורת, זכו בני־הזוג לשכר גבוה למדי. פולארד הוא שיזם את הקשר.

אחרון האמריקנים, שנחשד השנה בריגול לטובת ברית־המועצות, רנדי מיילס ג'פריס, נעצר בשבוע שעבר. הוא עבד כשליח במישרד המדפיס את הדיו־בים הסודיים של בית־הנבחרים בוושינגטון. הוא העביר מיסמכים חסויים שנתגלגלו לידיו לשגרירות ברית־המועצות, שאליה פנה ביוזמתו. המניע שלו: כסף.

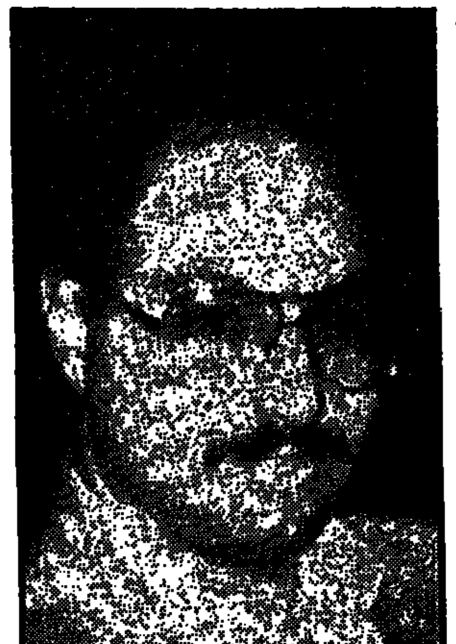

● פולארד: יוזמת

מן הנאמר לעיל יוצא, שמתוך אחד־עשר נאשמים בריגול, שנתפסו השנה, היו מניעיהם של תשעה כספיים או גם כספיים, אחד פעל מתוך מרירות או נקמה ואחת בשל יחסים אישיים. ששה עבדו, או היו קשורים, באחד משירותי־המודיעין האמריקניים. ששה מתוך האחד־עשר, שירתו או היו קשורים לצי, אחד לבית־הנבחרים.

מבחינת הנזק שהוא מסב אין זה משנה מה הם מניעיו של מי שמוכן לפגוע בביטחון ארצו על־ידי מסירת מידע סודי לזרים. אף־על־פי־כן, נראה שיש משמעות מיוחדת לעובדה, שברוב המיקרים היה זה בעיקרו המניע הכספי, שדחף אנשים לבגידה. ראשי הממשל, הקונגרס וכלי־התיקשורת התייחסו תכופות לתופעה זו ורואים אותה בדאגה. יש המסבירים אותה בכך, שרבים מן הדור שהיו עדיין בבית־ספר בתקופת המלחמה בווייטנאם, כאשר – כלשון הטוענים זאת – "היה בסדר להיות בלתי־לויאלי לממשלה", הגיעו עתה לבגרות ולא השתחררו מהשקפות של הימים ההם. אחרים תולים את הדבר, לפחות בחלקו, בהשפעתם של ספרים וסרטים, שנושאם הוא ריגול.

כך או אחרת, לדברי ראש הפ.בי.איי., ויליאם וובסטר, יותר אנשים עוסקים עתה בריגול בארצות־הברית מאשר אי־פעם בתולדותיה. ריצ'רד הלמס, לשעבר ראש הסי.איי.אי., סבור, שיש כיום לאין־ערוך יותר ידיעות חסויות בתחום המדעי והטכנולוגי, למשל, מאשר בימים עברו, רב מיספר הבקיאים בהן (לארבעה מיליון ושלוש מאות אלף איש אישור ביטחוני לטפל בחומר מסווג) וגדל בהרבה הביקוש להן, במיוחד מן הגוש הסובייטי.

מאמץ חינוכי

נראה, שהגידול הניכר במיספר האמריקנים הנכונים לבגוד בארצם – וריגול לטובת מדינה אחרת עדיין נחשב לבגידה – מצביע על משבר כלשהו בחברה האמריקנית. הוא מזכיר, במידה מסויימת, את המשבר שפקד, בשנות החמישים והששים, את בריטניה ושבמהלכו נתגלו נתינים של הוד־מלכותה כמרגלים סובייטיים. הם נימנו ברובם עם "דור קיימברידג'" משנות השלושים, שראה את גאולת העולם במישטר שהנהיג סטאלין ברוסיה. אחרים מאנשי דור זה חדרו לשירותי המודיעין והביטחון הבריטיים.

לעומתם, אין בני "דור וייטנאם" של המרגלים בארצות־הברית מתעניינים ברעיונות מדיניים. הם נמשכים, בין היתר, ל"זוהר" שבריגול. אופייניים בנדון זה דבריו של ג'ון ווקר, ראש רשת הארבעה בצי, באוזני גרושתו: "אם אתפס, אהיה לאדם מפורסם ושמי יירשם בהיסטוריה". אולם, יותר מכל, הם מעוניינים בכסף המהיר והקל יחסית, שהמעשה מביא להם. במיקרים רבים – תשעה מתוך האחד־עשר שהובאו לעיל – הם אשר יוזמים את המגע עם הרוסים. הערנות לחיזיון זה גברה, כאמור, בשנה האחרונה. לפני כששה שבועות פירסם הממשל תוכנית למלחמה בריגול, הגנתית ביסודה, הכוללת, בין השאר, מאמץ חינוכי במטרה להמחיש לציבור את הסכנה שבאיום המודיעיני הסובייטי.

על רקע זה וכאווירה זו פרצה פרשת פולארד. האם ייפלא, שהיא עוררה הדים כה חזקים?

ישעיהו בן־פורת / ענינים שוטפים

עדות ממקור ראשון: "ערפאת מדוכדך"

עיתון כוויתי ידע לספר השבוע ממקור אלמוני, שראש אש"ף, יאסר ערפאת, חולה, זקוק לטיפול רפואי דחוף, ועתיד לקבל אותו מידי רופאים סובייטיים. לעומת זה, מעיד מקור אחר, מהימן לא פחות מן העיתון הכוויתי ומזוהה לחלוטין, שראש אש"ף שרוי ב"מצב־רוח קשה" ומעורר רושם "מדוכדך".

המקור המזוהה, שהעיד על מצבו הנפשי של ערפאת אחרי שנועד אתו לשיחה ממושכת, איננו אלא מיודענו משכבר הימים, אריק רולו, בעבר עורך מדור המיזרח־התיכון ביומון הפאריזאי "לה מונד", ומזה חודשים אחדים הוד מעלתו שגריר צרפת בטוניס, על תקן של מינוי אישי מטעם הנשיא מיטראן.

עם רולו, יהודי יליד מצרים ומומחה מן השורה הראשונה לעניני האזור שלנו, היתה לנו מחלוקת פוליטית קשה, שנמשכה שנים רבות. לא הסתרנו ממנו את דעתנו, שהוא נכשל ומכשיל את קוראי עיתונו המכובד בנטייתו הבלתי־נלאית להעדיף תמיד ובכל הנסיבות את הגירסה הערבית־פלשתינאית על פני הגירסה הישראלית בקשר לכל ארוע באזור. בעיני דיפלומאטים ומשקיפים ישראליים יותר קיצוניים, רולו הצטייר בימים ההם כ"עוכר ישראל". היינו יותר מתונים, והסתפקנו בדרך־כלל בציון שאריק רולו "פרו־פלשתינאי" וחוטא, כעיתונאי, בחוסר אובייקטיביות כלפינו. אבל מעולם לא הטלנו ספק בקירבתו אל מקורות ערביים בכירים, שהעניקו לו לעתים קרובות ראיונות בלעדיים וסיפקו לו "סקופים" שעשו היסטוריה.

● ערפאת: ביקורת

הערכה זו תקפה ותופסת גם בקשר למסופר להלן. וזה הסיפור: רולו, שגריר צרפת בטוניס, נפגש לפני כשבועיים לשיחה ממושכת עם יאסר ערפאת. כעבור שבוע נועד עם אישיות ישראלית בפאריז, ומסר לה – אם בידיעת ערפאת, ואם על דעת עצמו – את הדברים המובאים כאן בתמצית. ראש אש"ף, על־פי עדות רולו, אינו מנסה כלל להסתיר את דיכדוך נפשו, הנובע לדבריו מעירעור יחסיו עם המלך חוסיין, ומהתקרבות מלך ירדן אל נשיא סוריה אסד, שנוא נפשו של ערפאת. "מהסכם פברואר בין אש"ף לירדן לא נותרה אלא פסארה חסרת תוכן", התמרמר ערפאת, שהפליג בשיבחו של הנשיא מובראק.

ראש אש"ף הודה בשיחתו עם השגריר רולו, כי אין ביכולתו להכיר בזמן הנראה לעין בהחלטות 242 ו־338 של מועצת־הביטחון. הוא מודע לכך שהכרה זו עשויה לפתוח לפניו את שערי וושינגטון. ואף־על־פי־כן אין הוא מסוגל כעת להעביר החלטה ברוח זו במוסדות אש"ף, מה גם שברור לו כי הכרתו בשתי החלטות אלו עדיין לא תספק את ישראל, ואין די בצעד זה כדי להניע את ממשלתה להכיר באש"ף. בתנאים אלה, ערפאת, כך אמר לרולו, צופה קיפאון ממושך במיזרח־התיכון והתגברות מעשי הטירור, "לאו דווקא על־ידי האנשים שלי."

ערפאת גילה מה שהשגריר בטוניס ודאי כבר ידע, לאמור, שרוב המחבלים ומפקדי אש"ף שהיו בטוניס, הועברו לעיראק אחרי הפצצת חיל־האוויר הישראלי. בהקשר זה עוד אמר שהוא צופה לכינון ציר אש"ף־קהיר־בגדאד כנגד הציר רבת־עמון־דמשק, שהולך ומתגבש.

לבסוף מתח ערפאת ביקורת קשה על שר־החוץ הצרפתי רולאן דימא, שכזכור הכריז במהלך ביקורו בירושלים, לפני שבועיים, ש"אש"ף אירגון לוחם, אבל אינו מייצג את כלל העם הפלשתינאי".

היש להסיק מסקנות מדיניות כלשהן מכל האמור לעיל?

נניח משימה זו למקבלי ההחלטות המדיניות, בתקווה שגם הם עיינו בדו"ח הנ"ל.

■■■

מה הם מחפשים פה?

אילו זה היה חידון בעיתון צרפתי, אפשר היה לנסח אותו כך: מה, לדעתך, המכנה המשותף בין האישים הבאים: הנשיא־לשעבר ז'יסקאר־ד'אסטיין, ראשי־הממשלה לשעבר ריימון באר וז'אק שיראק, שר־החוץ לשעבר ז'אן־פרנסואה פונסה ושר־החוץ בפועל רולאן דימא, שר־ההגנה שהודח לא מכבר שארל הרנו, יושב־ראש הפרלמנט לואי מרמז, אחד מראשי הסוציאליסטים ומועמד לעתיד לנשיאות מישל רוקאר, ואחד מראשי האופוזיציה שמניותיו עולות באחרונה, פרנסואה ליאוטאר?

סביר להניח שקורא העיתון הצרפתי היה מתבלבל. שהרי יש ברשימה הנ"ל צירוף שרירותי של מי שהיו, מי שישנם, מי שיהיו ומי שמאמינים שעוד יהיו, והם שייכים לשלושת האגפים של הגוף הפוליטי הצרפתי, לאמור הימין, המרכז והשמאל, ומה כבר יכול להיות משותף להם?

דווקא לקורא הישראלי קל יותר יחסית לפתור את החידון. החל מן הנשיא־לשעבר, ולדי ז'יסקאר־ד'אסטיין וכלה בפרנסואה ליאוטאר, הרפובליקאי הצעיר, כל האישים הנ"ל, מן הימין, המרכז והשמאל, ביקרו השנה בארץ (ליאוטאר מגיע בשבוע הבא).

יש מהם שבעודם בשלטון, כמו ז'יסקאר, באר ושיראק, לא היו מעלים על הדעת לבקר בישראל. ויש מהם שרק הגיעו לשלטון, כמו רולאן דימא, ומייד מיהרו לבוא אלינו. ויש, כמו ליאוטאר, שנחשב למועמד רציני לתפקיד שר בכיר אחרי הבחירות הבאות, שאפילו הקדים לבוא.

אז מה בכל־זאת המכנה המשותף?

היא הנותנת: ההנחה הרווחת עכשיו בצרפת שלבקר בישראל לא יזיק לתדמית הפוליטית, ושזה אפילו רצוי בעיני ציבורים מסויימים לקראת הבחירות שייערכו בחודש מארס הקרוב.

יהי כן, ונקבל את כולם בסבר פנים יפות.

■■■

שאלה לאגודת־ישראל

אגודת־ישראל, שנציגיה נבחרו כדת וכדין לכנסת ואשר נאחזת – כן, נאחזת, כפי שראינו השבוע – בקואליציה, אמנם אינה מפלגה ציונית, אבל היא מפלגה ישראלית. בתור שכזו הגיע הזמן שחבריה יקראו את מגילת־העצמאות של מדינת־ ישראל ויזכרו שתוכנה מחייב גם אותם. שם כתוב שמדינת היהודים תבטיח "חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות".

איך זה מתיישב עם מלחמתה של "האגודה" נגד המיכללה המורמונית על הר־הצופים? זה, כמובן, אינו מתיישב.

גרוע מזה: גם ובפרט הסכמת ראש־הממשלה לכונן ועדת שרים לנושא המיכללה המורמונית אינו מתיישב עם האמור במגילת־העצמאות. גם הוא, דווקא הוא, כתלמיד של הוד בן־גוריון, צריך לזכור שביסוד המדינה מונחת השאיפה שנהיה פתוחים וסובלנים כלפי כל קבוצה דתית, ובלבד שתכבד את חוקי המדינה.

תחזית אופטימית בוושינגטון לשנה הבאה

מאת אראל גינאי, שליחנו לוושינגטון

קור־אימים בימים אלה בוושינגטון והרוח הצפונית החזקה השביתה, במידת־מה, את חגיגות חג־המולד. אך החזאים, אשר בימים אלה מופיעים על המירקע כמעט כל שעה, מנבאים מזג־אוויר קצת יותר טוב בשנה החדשה.

אמון בכלכלה

הוא הדין לגבי הפוליטיקאים, הצופים לקראת 1986. אמנם, העולם נראה להם עדיין מבולבל ומלא סכנות, רבות הבעיות הבלתי־פתורות ובעיות חדשות צצות מכל עבר. ובכל זאת, באופק נראות גם אי־אלו התפתחויות מבטיחות, המעוררות תקוות לקראת השנה החדשה.

אופטימיות יחסית זו, מקורה ראשית־כל באמון המחודש בכלכלת ארה"ב, בעוצמתה הצבאית הגדלה, ביציבות המיבנה החברתי והפוליטי שלה, על אף הליקויים והפגמים הרבים הנראים לעין. האופטימיות נובעת גם מן המבט השונה־במקצת, לעומת העבר, על היריבה היחידה של ארה"ב בעולם – ברית־המועצות. אמנם, ועידת־הפיסגה בז'נבה לא השיגה כל תוצאה מוחשית, אך היא תרמה להפגת המתח בין שתי מעצמות־העל וניתן לצפות, בלי להיראות אוויל מדי, להתקדמות נוספת, לאחר ביקורו המתוכנן של המנהיג הסובייטי, מיכאיל גורבצ'וב, בוושינגטון ביוני, 1986.

התפשטות הטרור

אי־אלה הסכמים מוגבלים, שיבלמו את מירוץ־החימוש, אכן צפויים לקראת סוף השנה הבאה. זה לא ישים קץ ליריבות המרה בין שתי המעצמות ואף לא לשאיפתה של כל אחת מהן לבצר את מעמדה בעולם על חשבון המעצמה האחרת. בפגישתו הארוכה בארבע עיניים עם מנהיגה החדש של בריה"מ, למד הנשיא רייגן לפחות לקח אחד: גורבצ'וב מאמין ברעיונותיו־שלו לא פחות משרייגן מאמין בשלו.

ואולם, על סף שנת 1986, גברה אצל האמריקנים האופטימיות לגבי יכולתם לצמצם את היריבות עם בריה"מ ולמנוע עימות צבאי בעל ממדים שואתיים. העולם יוסיף להיות מקום מסוכן; הסכנות אף גדולות יותר, בגלל התפשטות הטרור – פגע רע, שעלול אף להחמיר בשנה הבאה לעומת 1985 – אף כי ערפאת אולי למד לדעת, כי מבחינה פוליטית, יותר משהטרור יחזק את מעמדו, הוא עלול להחליש אותו. אך מכל מקום, כאשר סכנת השואה הכללית פוחתת והנטל של מירוץ־החימוש עשוי לקטון במקצת, יוכלו אולי האמריקנים להתמקד ביתר שאת בבעיות האזורים, שעודם טעונים חומר־נפץ. המזרח־התיכון הוא אחד מהם – אף כי לא בהכרח הראשון בסולם העדיפויות של מימשל־רייגן.

"מלחמת הכוכבים"

וושינגטון תיתן ב־1986 עדיפות ראשונה לשמירת יציבותה של הברית המערבית, שעליה מאיימות המחלוקות סביב תוכנית "מלחמת הכוכבים" של רייגן. אין ספק, שבשנה החדשה, יחדש גורבצ'וב את נסיונותיו לשכנע את האירופים, שאין זה אלא מיקסם־שווא של רייגן, בזבזני ומסוכן, המונע את האטת מירוץ־החימוש ואת שיפור היחסים בין המזרח למערב. אירופים רבים, וגם אמריקנים לא מעטים, מסכימים עם גורבצ'וב לפחות בנקודה אחת: תוכנית "מלחמת הכוכבים", עם היותה יקרה ביותר, לעולם לא תבטל את נחיצותו של הנשק הגרעיני. להיפך, היא עלולה לדחוף את הסובייטים לפיתוח יותר טילים וכוו הדרך – להגביר את מירוץ החימוש.

להמימשל האמריקני יש רק דרך אחת לשכנע את האירופים ללכת בעקבות ארה"ב בנושא זה: לומר לסובייטים – איננו מבטיחים בשלב זה לבטל את התוכנית כולה. אבל אנו מבטיחים לדון אתכם על הנושא בתום שלב הפיתוח. אין כל בטחון, שהסובייטים יסתפקו בכך ובוודאי יהיו ויכוחים רבים על מהותו של פיתוח. אבל רק בדרך זו יוכל המימשל להחזיק את האירופים לצידו – וגם להמשיך בדו־שיח עם הסובייטים ולהשיג תוצאות, לפחות בתחום החימוש הגרעיני, שהרי בתחומים אחרים יוסיפו האינטרסים של שתי המעצמות להתנגש.

כל המשקיפים בוושינגטון תמימי־דעים, כי מבין הסכסוכים האזוריים, תוקדש ב־1986 תשומת־הלב המירבית לאפגניסטאן. בז'נבה הראה גורבצ'וב סימנים, שהיה רוצה בפתרון־של־כבוד, אגב שמירת האינטרסים הסובייטיים הבסיסיים בארץ זו. לאחר ועידת המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, בפברואר הקרוב, ייתכן שינקוט צעדים בכיוון זה. הצעד הראשון עשוי להיות כינון שלטון מקובל יותר על רוב האוכלוסיה ובעקבותיו – פינוי הדרגתי של הצבא הסובייטי. יותר קל להגיד את זה מאשר להגשים, אבל אם הסובייטים יגלו סימנים שהם רוצים ללכת בכיוון זה, אזי האמריקנים – המסייעים במישרין ובעקיפין למורדים האפגניים – עשויים לעזור להם לצמצם את התערבותם באפגניסטן. אולם תנאי־היסוד לכך הוא, שהסובייטים לא

(המשך בעמוד 26)

רייגן וגורבצ'וב בעת מיפגש־הפיסגה שלהם בז'נבה

החסידים פשטו על הכנסת

מאת גדעון רייכר

מישכן הכנסת הפך השבוע למרכז התוועדות של כל זרמי החסידות בישראל: עשרות רבות של חסידי גור ולובביץ' וחצרות אחרות לטיניהן עלו לירושלים לבושים במיטב מחלצותיהם: מעילים שחורים וארוכים; מכנסיים הדוקים לפותים בחוזקה בגרבי שבת צחורות; ציציותיהם תומקות מבעד לחולצותיהם הרחבות ומגבעותיהם השחורות לראשיהם.

כלהקה גדולה הם פשטו על המישכן במיבצע צבאי מאורגן היטב, כדי לשדל, להוכיח ולהשפיע על הנבחרים להצביע בעד תיקון החוק "מיהו יהודי". הגדילו לעשות חסידי הרבי מלובביץ' אנשי חב"ד, שמצוות הרבי היתה ברורה: עלו לירושלים והשפיעו על נבחריה. הם התקשרו, מי בטלפון ומי בעל־פה, לאמותיהם הקשישות של אחדים מחברי־הכנסת הבאים מבית מסורתי, אך הם עצמם נוטים להצביע נגד החוק. כך שוחחו עם אמו של ח"כ רפי אדרי, יו"ר סיעת המערך בכנסת, והפצירו בה: "דברי על ליבו של בנך שיכבד דרכה של תורה ויתמוך בתיקון החוק מיהו יהודי". על אף הפצרות אמו היה אדרי נחרץ בדעתו: כאשר תתקיים ההצבעה – אתנגד לתיקון החוק. השליחים גם הפצירו באמו של ח"כ אוריאל לין, הידוע בנטיותיו הליברליות. הוא נימנה עם צאצאי משפחה יראת־שמיים שמוצאה מירושלים.

גם סתם ח"כים לא נמלטו מעשרות המשדלים. כך, למשל, דבק אברך אחד בח"כ אליהו בן־אלישר, שעשה דרכו אל מיזנון הכנסת וביקש לדעת: "מה אומר יהודי על יעודו של העם היהודי?" ח"כ בן־אלישר סקר בהשתאות את המדבר והמשיך בדרכו ללא אומר ודברים.

בתוך כל ההמולה הזו נראתה יוצאת דופן הגברת רבקה שריר, רעייתו של שר־התיירות. אף היא עלתה למישכן בירושלים. אף היא ביקשה לעשות נפשות, אך לא לתיקון החוק "מיהו יהודי", כי אם לחקיקת חוק שיאסור פרסום שמות חשודים בכלי התיקשורת. מאז נכווה בעלה במערבולת הפירסומים הקשורה ב"פרשת אלביץ" גמרה אומר אשתו, כי תעשה כל שביכולתה לתקן את החוק כך ששוב לא ייפגע איש כמו "אברשה (אברהם) שלי..."

■■■

אשת הח"כ והדולרים

במיזנון הכנסת שמענו השבוע את הסיפור הבא:

מעשה באחד מנבחרי העם שיצא בשליחות לניו־יורק. אשתו, שאינה מורגלת במסעות בעולם הגדול, הצטרפה אליו להרפתקה הזו.

ערב אחד שהיה פנוי מעיסוקים רשמיים החליטו השניים לנסוע לאטלנטיק סיטי, עיר הימורים הקרובה לניו־יורק. השניים הפליאו לעשות ליד שולחנות ההימורים וזכו בצרור "ירוקים". על־פי המקורות הנכבדים במיזנון, הגיעה הזכייה לכדי אלפיים דולר. "את מוכרחה לעלות מייד לחדר במלון ולהחביא את הכסף", אמר הנבחר הנרגש לאשתו. "מי יודע, אולי יגזלו מאיתנו את הכסף. אסור להסתובב איתו".

האשה מילאה אחר מצוות בעלה. היא נכנסה למעלית, רועדת כולה מהתרגשות ומפחד, ומי הצטרף אליה אם לא שחור־עור אחד. האשה מיהלה לעצמה: זה הסוף, עכשיו השחור הזה גם יאנוס אותי וגם ישדוד אותי. המעלית הפליגה לדרכה ושחור העור, שהיה מלווה בכלב, נעץ מבטו באשה ואחר־כך אמר: דאון (למטה). האשה המבוהלת מילאה מיד אחר ההוראות והשתרעה על ריצפת המעלית, מוכנה ומזומנה לכל מעשה נורא שייעשה בה.

הכושי הנפעם והנבוך הפציר בה: "מה את עושה? קומי. הכל בסדר, התכוונתי לכלב לא אליך".

האשה המבוהלת נשמה לרווחה והורקפה מייד. כאשר הגיעה המעלית למחוז חפצה, מיהרה להחביא את הכסף ואחר נחפזה לבעלה ודיווחה לו על החוויה הנוראה שהתנסתה בה.

למחרת בבוקר, כאשר ביקשו השניים לצאת את המלון ולשלם את החשבון, הודיע להם פקיד הקבלה בחגיגיות גדולה: "החשבון שלכם כבר שולם".

על־ידי מי? תמה הנבחר.

"על־ידי הזמר המפורסם ליונל ריצ'י. הוא גם צירף פרחים ופתק לגברת", אמר איש המלון.

בפתק כתב הזמר הנודע ריצ'י (בעל להיט "הלו"): "לגברת המבוהלת ששימחה אותי כל־כך. מעולם לא עברתי חוויה מצחיקה כזאת. תודה לך"...

אשת הנבחר הודיעה לבעלה, כי מעתה ואילך יהיה עליו לנסוע בגפו לשליחויות הממלכתיות.

אולם שמחות
למכירה או השכרה

חברת סאדאב מציעה לך לקנות או לשכור אולם שמחות ואירועים ב"פארק סאדאב" – אתר קניות ובילוי ההולך ומוקם בנס־ציונה, בין ראשון לציון לרחובות.

שטחו הכולל של האולם – 1600 מ"ר, והוא ניתן לחלוקה לשלושה אולמות נפרדים (עפ"י אופי וגודל הארוע). מרכז הקניות המתוכנן עתיד להיות הגדול מסוגו באזור ואחד היפים בארץ.
"פארק סאדאב" יכלול בתי־קולנוע, מסעדות, "סופר־שוק", ומגוון גדול של חנויות, ומסביבו תהיה חניה עילית בשפע.
לאולם השמחות שיוקם באתר יש פוטנציאל אדיר, בזכות המיקום, העיצוב, והתכנון האיכותי.
פנה אלינו ונספר לך פרטים נוספים. להתראות בשמחות.

משרדי מכירות: סאדאב – חברה לבנין בע"מ,
מרכז מסחרי קרית בן־גוריון, חולון. טל': 881590, 03-881553

פארק סאדאב
מרכז הקניות והבילוי של השפלה

אסיר בכלא רמלה: „הוא עבד על כולנו"

מאת אריה אגוזי

במשך שעות רבות אחרי שנודע דבר בריחתו של צבי גור מכלא איילון ברמלה, סבב עדיין מנהל הכלא, גונדר־משנה יוסי פולק, במיבצר הגדול, כשהוא מזדחל מדי פעם למעברים צרים, ואפילו לתעלות ביוב. גם לאחר שהוברר סופית שהרוצח אסיר־העולם נמלט, סירב עדיין פולק להאמין ואמר לקציניו: „אני חושב שהוא עדיין כאן. אולי רצחו אותו והסתירו את הגופה".

פולק, קצין מנוסה, היכול ללא כל קושי לכתוב ספר על אסירים, המנסים „לעבוד" על סוהרים, גילה השבוע, כי צבי גור הצליח להונות גם אותו בצורה מעוררת התפעלות. אך לא רק את פולק הונה גור. בפח נפלו גם סוהרים משופשפים, ואפילו קציני משטרה, וביניהם כאלה המצטרפים עתה למותחי הביקורת.

לא מכבר הזמין נציב שירות בתי־הסוהר, גונדר רפי סויסה, את סגל הפיקוד הבכיר של המשטרה לסיור בכלא רמלה. בדרכם לארוחת־הצהריים עברו כל הקצינים הבכירים ליד המקום בו עסק אותה שעה צבי גור בצביעת החומה. כל הקצינים זיהו אותו, אולם איש מהם לא מצא לנכון להעיר לאנשי שירות בתי־הסוהר, כי יש סיכון בחופש הניתן לגור.

שפה משותפת

יוסי פולק פגש את צבי גור זמן קצר אחרי שקיבל את ניהול כלא רמלה. בעת סיור במיפעלים ובבתי־המלאכה בשטח הכלא למד כי גור הוא גרפיקאי מעולה, שנוצל כבר לביצוע עבודות שונות. פולק, שהמראה החיצוני של הכלא חשוב לו מאוד, החליט למסד את פעילותו של אסיר העולם והטיל עליו להפעיל בית־מלאכה מרכזי לשלטים, שישרת את כל מיתקני הכליאה בארץ. פולק היקצה לגור אולם באזור בתי־המלאכה, ועד מהרה הפך המקום לבית־מלאכה פעיל לשלטים. גור היה מכין בדרך־כלל את השירטוטים, ואסירים אחרים ביצעו לסיהם את עבודות הצביעה. פולק, המצייר מדי פעם להנאתו, מצא שפה משותפת עם גור והחל להטיל עליו עבודות נוספות. בכל פעם שאישיות חשובה ביקרה בכלא, היה זה גור שהכין את מגילת־הקלף או מגן עץ־הזית, שהוענקו לה בתום הביקור. בכמה מיקרים נתן פולק לגור תרשים ראשוני של העבודה, ואז היה אסיר העולם מבצע את העבודה במהירות ובדייקנות. גור היה מכור לעבודה, ולעתים היה ישן בבית־המלאכה לאחר שעבד בו עד אחר חצות.

גור היה נכנס ללישכתו של פולק בחופשיות, ומדי פעם גלשו השיחות בין המנהל והאסיר גם לנושאים שאינם קשורים בשירטוטים ובצבע. פולק

צבי גור לאחר לכידתו

לא רק עובדי הכלא, שנתנו בו אמון, הופתעו מבריחתו של צבי גור, אלא גם חבריו האסירים ★ עוד בבוקר הבריחה שוחח גור עם מפקד הכלא על תכניותיו להתחתן עם אהובתו והטיפול בבקשתו נדחה רק בשל היותו של רב הכלא בחופשה

ניסה מיספר פעמים לשוחח עימו על פרשת החטיפה והרצח של אורון ירדן. „הוא לא אהב לשוחח על העניין, אבל היה אומר לי, שהאמת כולה עוד תצא לאור. הוא גם אמר פעם, שהוא מצטער שרק הוא יושב בכלא בגלל אותה פרשה". בשיחות נוספות אמר גור, כי היה רוצה ליצור קשר עם מישפחת ירדן, כדי להסביר לה מה אירע.

כשביקשתי השבוע מפולק לתאר את גור כאסיר, אמר כי התמכרותו המוחלטת לעבודה מאפילה על כל דבר אחר. „הוא עבד מסביב לשעון, ופשוט לא ניתן היה לעצור אותו". האם התמכרות מוגזמת זאת היתה חלק מתוכניתו של גור „להרדים" את מנהל הכלא ואת הסוהרים? האם רצה ליצור רושם ששום דבר אחר, פרט לעבודה, לא מעניין אותו? מיד אחרי הבריחה, שלל פולק אפשרות כזאת מכל וכל. באמצע השבוע התגנבו ספקות לדבריו. „יכול מאוד להיות שהייתי הטיפש הגדול ביותר בארץ", הפטיר.

ביקורים בערד

גור עסק רק בענייני עבודתו עד שהכיר את הגרושה תושבת ערד, יעל גרוס. ה„שידוך" נעשה על־ידי שותפו לתא הזוגי באגף ו', המכונה „ההילטון" של כלא רמלה. ביקוריה של האשה, אם לשניים, בכלא הפכו תכופים יותר, וגור עשה רושם שהוא נקשר אליה מאוד. כאשר פנה למנהל הכלא וביקש לאפשר לו לבקר אצל ידידתו בביתה, הבין פולק, לדבריו, כי הקשר בין השניים קיבל מימד אחר. על־פי הנהלים המאפשרים „ביקורי בית" לאסירים, שאינם זכאים עדיין לחופשות ושתיפקודם מצדיק זאת, אירגן פולק חוליית סוהרים, שהסיעה את גור לערד כדי להיפגש עם ידידתו. לשני ביקורים כאלה זכה אסיר העולם.

בוקר אחד בא גור ללישכתו של המנהל, אולם הפעם לא כדי לבקש אישור לרכישת צבעים וכלי־עבודה. „אני רוצה להתחתן איתה. אנחנו מסתדרים מצוין", אמר לפולק המופתע, שניסה להניאו מהצעד הבלתי שיגרתי. פולק לא הסתפק בניסיון לשכנע את גור. הוא הזמין אליו את הידידה ושוחח עימה ארוכות. „הסברתי לה, שגור יישב בכלא עוד שנים ארוכות, והוספתי, שצפוי לה עימות לא פשוט עם החברה, כאשר ייוודע דבר נישואיה לרוצח. היא אמרה לי, שמבחינתה, הכל סגור ושאין לה שום ספקות".

ביקוריה של יעל גרוס בכלא הלכו ונעשו תכופים יותר ויותר. לפחות פעם בשבוע היו השניים נפגשים במסוף הביקורים, או ליד סמל המישמר. המבטים שהחליפו לא הותירו ספק, שמדובר באהבה של ממש. „אחרי שהכיר אותה, נכנסה בו שמחת־חיים", מספר פולק, „והוא התחיל לדבר איתי בפעם הראשונה על אפשרות של חנינה. הבהרתי לו שכרגע אין טעם לבקשה כזו, והצעתי לו שיחכה עוד שנתיים לפחות".

איומים באלימות

גור הפך לחלק מ„התפאורה" בלישכתו של פולק, בדיוק כפי שבחודשים האחרונים היה חלק בלתי נפרד מהנוף ליד חומות־הבטון של הכלא. ביום ששי שעבר, בשעה 12 בצהריים, בא גור ללישכת המנהל. הוא קיבל הוראות־עבודה ולפני שעזב, שאל את פולק מתי יוכלו הוא וידידתו להינשא. פולק השיב, כי רב הכלא בחופשה וכי יבדוק עימו את העניין ברגע שישוב. גור נראה מרוצה וחזר לעבודתו. ארבע שעות מאוחר יותר, כבר היה ברור שהוא אסיר נמלט.

לא רק יוסי פולק הופתע כאשר התברר שגור נמלט. אסירי עולם אמרו לי השבוע, כי לא קלטו סימן קל שבקלים, שיכול היה להעיד על כוונתו להימלט. „אנחנו מכירים את כל הדאווינים, אבל שום דבר לא עורר חשד". פרט להפתעה, נשמעה בדבריהם של האסירים גם נימה של עלבון. „הוא עבד על כולנו. הוא שיחק אותה עד הסוף", אמר לי אסיר־עולם מהמפורסמים במדינה. גם החיפוש המדוקדק בתאו של גור לא סייע לפתור את התעלומה. שום פריט לא יכול היה להעיד על תיכנון מפורט של מיבצע בריחה. גם שותפו ליתא, טרקטוריסט במקצועו, שעבד עם גור בצביעת החומות, לא יכול להיזכר בשום דבר, שיכול להצביע על כך, שגור עסק בתיכנון.

לשלם מחיר

עוד לפני שידע מה המחיר שיצטרך לשלם על בריחתו של גור, אמר לי פולק, כי רק מי שמכיר את המצב בכלא יבין את האילוצים המונעים החזקת האסירים, אפילו המסוכנים ביותר, בתאיהם במשך רוב שעות היממה. „כמעט בכל יום, אנחנו נאלצים להוציא מתאיהם אסירים, המסרבים לצאת לעבודה. השהייה הממושכת בתא משגעת אותם. כאשר הפיצוץ קרוב, אנחנו מוציאים אותם לסיבוב בחצר הסמוכה ליד האגף שבו הם כלואים. כשהם נרגעים, מחזירים אותם לתא. אם לא ננהג כך, מרד אסירים הוא רק שאלה של זמן".

יוסי פולק „הוא גבר"

יוסי פולק: השגיאה הגדולה

גונדר־משנה יוסי פולק לא הופתע אתמול בבוקר, כאשר נציב שירות בתי־הסוהר הודיע לו, כי החליט להעבירו מתפקידו. פולק ידע, כי יצטרך לשלם עבור השגיאה הגדולה ביותר שעשה מאז קיבל את ניהול כלא רמלה: מתן אמון מלא ולא מסוייג באסיר־העולם צבי גור.

פולק הגיע לכלא רמלה לפני כשנתיים וחצי, כאשר הסוהרים לא היו אלה, שהכתיבו את הנהלים במקום. פולק המנוסה החליט, שרק הפגנת קשיחות תשים קץ להתנכלויות לסוהרים. כבר בימים הראשונים לכהונתו, הורה לדווח לו על כל התנהגות חריגה של אסיר. הוא היה מגיע לאגף שבו כלוא האסיר, מברר את העניין ומגיב מייד. במקרים חריגים, טיפל אישית באסירים ולא נמנע גם מעימות פיזי עמם. „סיר הלחץ" הגדול הלך ונרגע. פולק אירגן מחדש את צוות הסוהרים, העלה את המוראל וטיפל אישית בכל בעיה.

פולק בן ה־39 נולד ברומניה ועלה לישראל בשנת 1961. הוא שירת במישמר־הגבול, וכשהגיע לדרגת פקד, עבר לשירות בתי־הסוהר. הוא מילא שורה ארוכה של תפקידים וניהל כמה ממיתקני הכליאה המרכזיים. בתקופה מסויימת ניהל במקביל את בתי־הסוהר שאטה ודמון.

פולק הוא איש־שטח מובהק. במישרדו ניתן למצוא אותו רק בחלק קטן מהיום הארוך שהוא מבלה בכלא. שעות רבות הוא סובב במיבצר־הבטון הגדול, משוחח עם אסירים וסוהרים, פותר בעיות במקום „מתייק" בראשו בעיות, הטעונות בירור נוסף. האסירים מגלים כלפיו יחס מיוחד, המבוסס על הידיעה, שפולק לא יפר הבטחה, גם אם ייקלע בשל כך למצבים לא נוחים.

אסירים קשוחים, כאלה שבילו בכלא את מרבית שנות חייהם, אמרו לי: „פולק הוא גבר. מילה שלו היא מילה".

יוסי פולק היה השבוע איש פגוע. בעייתו האישית של מנהל הכלא מתגמדת ללא־ספק, נוכח הבעיות שיצרה בריחתו של צבי גור. אולם, רק מי שמכיר את הכלא ואת האיש המנהל אותו יכול להבין את עוצמתה של המהלומה שספג ואת המשמעות שתהיה לכך על החיים בכלא רמלה ובמיתקני־הכליאה האחרים בארץ.

אתמול בשעה 8.30 בבוקר, נכנס יוסי פולק, אדום־עיניים מחוסר שינה, ללישכתו של גונדר רפי סויסה. השניים שוחחו מספר דקות ואז, בלב כבד, כתב נציב שירות בתי־הסוהר את החלטתו:

„אין להקל ראש בחומרת העבירות, שבוצעו על ידי הנאשם, ובתוצאתן. ברם, אין להתעלם מכך, שמדובר בקצין ותיק ומנוסה שמילא עד היום את תפקידיו במסירות ובנאמנות רבה. בה בעת יש להתחשב בקביעת ועדת החקירה, כי הנאשם פעל במקרה זה מתוך שיקולים מקצועיים. בהתחשב בכל הנסיבות הללו, דעתי היא, כי העונש ההולם במקרה של הנאשם הוא נזיפה חמורה והנני מטיל עליו עונש זה. בעקבות הרשעת הנאשם ובשים לב לנסיבות המקרה ותוצאותיו, הנני מורה על העברת הקצין מתפקידו כמנהל בית־סוהר איילון מיום 1 בינואר 1986".

היתה אווירה קשה אתמול בבוקר בכלא רמלה. כשסב פולק ללישכתו, התקבצו שם הקצינים ואנשי־הסגל האחרים, אמרו מילות־עידוד ושבו לעבודתם. אסירים שעסקו בעבודות ליד בניין המנהלה לא יכלו שלא להגיב: „הוא גבר. גור ניצל את האמון שניתן בו – ועכשיו הוא אכל אותה".

אחים דוניץ בע"מ אליעזר אפשטיין

פרוייקט היוקרה גן־נחום בראשון־לציון

נותרו מספר דירות בנות 4 חדרים בשלבי גמר.
ערבות בנק לאומי לישראל בע"מ צמודה לדולר לכל דורש תמורת תוספת 1% בלבד למחיר הדירה.

לפרטים נא לפנות למשרדנו: רח' סוקולוב 31, ראשון־לציון, טלפון: 03-948620
פתוח בימים: א', ב', ד', ה'
.16.00-19.00 ,09.00-12.00

אנו בונים גם ברעננה בפרוייקט היוקרה אתר יוחנן, דירות בנות 4, 5 חדרים ופנטהאוזים.

המשרד: אחוזה 141, רעננה, טל': 052-21058.
פתוח: בימים א', ב', ד', ה', 09.00-12.00,
ב', ד', 16.30-19.00.

צבי גור: האשה שאיתו

יעל גרוס, 38, שהחליטה לקשור את גורלה לזה של אסיר־העולם, אומרת על האיש שהורשע ברצח מתועב: „התאהבתי באדם אנושי ורגיש, אינני צריכה להתנצל על כך" ★ קירות ביתה בערד מקושטים בציורים של גור שעליהם הקדשות נרגשות כמו „אספיני אלייך, אהובתי"

יעל גרוס על רקע חומת הכלא שצויירה על־ידי צבי גור

מאת צבי אלוש

הסוהרים באולם המבקרים בכלא „איילון" ברמלה היו עדים ביום רביעי בשבוע שעבר למחזה אנושי יוצא־דופן. בפינת האולם ישב צבי גור, בן 36, אסיר השפוט למאסר עולם ועוד 34 שנים, עם חברתו, יעל גרוס תושבת ערד בת 38, והם שירטטו סקיצות של ההזמנות לחתונה שלהם. הם היו אמורים להתחתן בשבוע הבא. יומיים לאחר מכן, ביום שישי שעבר, ברח צבי גור מהכלא.

למהומה שפרצה בארץ סביב בריחתו של אסיר־העולם המפורסם, רוצחו של הילד אורון ירדן ז"ל, לא היה כל זכר בביתה המטופח של חברתו לחיים. פניה השלווים של יעל, גרושה ואם לבת בת 18 ובן בן 13, לא הסגירו את שהתחולל בתוכה. מכריה בערד מגדירים את האשה הנאה שחורת־השיער כמופנמת ומסוגרת. איש משכניה לא ידע על קשריה ההדוקים עם צבי גור. הבית עצמו הוא מעין „מקדש מעט" של האסיר, שהורשע במעשה־רצח נתעב. ציוריו של גור ועבודות־עץ שלו מקשטים את קירות הסלון ואת חדר־השינה של אהובתו. על חלקם משורבטים קטעי־פרוזה סנטימנטליים, בנוסח: „את כמיהתי ומוקד לחלומותי. אנא, אספיני אלייך, אהבה. אספיני אהובתי".

אחד מהציורים של גור המקשטים את קירות ביתה של יעל גרוס

שתי ציפורים מתנשקות

„לא", היא אומרת בביטחון גמור. „אני לא יכולה להאמין, שצביקה ברח מהכלא. הקשר בינינו היה כל כך חשוב ויקר לו, שפשוט לא ייתכן שברח והיפנה לי עורף".

היא קולטת את המבט הציני־ספקני שלי וממהרת להוסיף: „תיארתי לעצמי שלא תאמין. באווירה הציבורית הנוכחית, כשהמשטרה עורכת ציד־מכשפות נגד צביקה, אני יודעת שדברי נשמעים תלושים. אבל לא איכפת לי מה חושב הציבור. אני לא צריכה להתנצל על כך, שהתאהבתי באדם אנושי ורגיש".

תוך כדי שיחה היא מציגה בפני את טבעת־הנישואין שעל ידה, העשויה בצורת שתי ציפורים מתנשקות. הקיבוצניקית לשעבר לא מסתירה את העובדה, שהיא חיה כבתוך בועה, הרחק מהמציאות היומיומית ומכלי־התקשורת, „שמציירים דמות זוועתית ומסולפת של האיש היקר הזה".

עד לבריחתו של צבי גור מהכלא, היא חילקה את עולמה בין עבודתה כסייעת לרופאי־שיניים לבין התמסרותה המוחלטת לאהובה שבין החומות. פה ושם היא מתפנה לעסוק בתחביב הנעורים שלה: ייצור תכשיטים ועבודות־יד. מאז התגרשה מבעלה, החי בקיבוץ בנגב, לפני 8 שנים, ניתקה כל קשר עם החברה הסובבת אותה. את השעות הפנויות הקדישה לכתיבת מכתבים ארוכים וחושפניים לצבי גור.

„אנחנו עוד נוציא ספר מהמכתבים האלה", היא מבטיחה. את המכתב הראשון היא כתבה לו לפני שנה. המכתב לא היה מיועד לו, בעצם, אלא לאסיר אחר, שצבי גור שימש לו כסופר־צללים. היא ידעה מלכתחילה, כי את המכתבים שהיא מקבלת כותב אסיר אחר, בשם צבי גור. אולם בהתחלה, לפחות, לא ידעה במי מדובר. היא לא קישרה את שמו עם אסיר־העולם המפורסם, רוצחו של הנער אורון ירדן ז"ל.

אהבה ממבט ראשון

„המכתב הראשון שקיבלתי", היא נזכרת, „היה מקסים ביופיו. הוא נכתב עם המון רגישות ופה ושם קושט בשירים קטנים. נהניתי והתיישבתי לכתוב מכתב־תשובה. אותו אסיר שאליו כתבתי היה אחיו של ידיד־נעורים שלי מהקיבוץ. אותו ידיד ידע, שיש לי רגישות לאסירים ולסיבלם והוא ביקש ממני לכתוב לאחיו היושב בכלא. הוא לא תיאר לעצמו, שבכך הוא סלל את הדרך להיכרות שלי עם אהבת חיי".

בעבור כמה מכתבים גברה בה הסקרנות והיא החליטה לנסוע לכלא „איילון" ולהיפגש עם חבריה לעט – האסיר וסופר־הצללים שלו, צבי גור. לכמה מהמכתבים נהג גור להגניב מכתבים אישיים, שעליהם חתם בשמו, „צביקה". במאי השנה היא נכנסה לאולם המבקרים של כלא „איילון" ופגשה את האסיר, שעמו התכתבה. היום היא מספרת, שהוא היה רחוק מאוד מגבר חלומותיה. לאחר שיחה מנומסת, קצרה וקצרה, הוא הגיש לה שי ששלח לה צבי גור: הורוסקופ חרוט על לוח־עץ. היא הרגישה, שהגיעה העת לוותר על „המתווך".

היא מספרת: „האמת היא שהסתקרנתי מאוד והיו לי אפילו כמה דפיקות־לב. ביקשתי ממנו שיקרא לצביקה גור. צביקה נכנס והדהים אותי. הוקסמתי ממנו בבת אחת. זו היתה אהבה ממבט ראשון. משהו שלא קרה לי מעולם. קשה לי להסביר זאת. ברגע שהוא פתח את פיו, חשתי שנוצרה בינינו כימיה... באותו רגע ידעתי, שזה האיש, שאתו הייתי רוצה להתחתן. כן, כן, זה נשמע מטורף. אבל כך הרגשתי. שוחחנו בהתלהבות. הרגשתי שיש לנו המון מה לומר אחד לשני. אבל צביקה התחשב בחבר שהמתין בחוץ וקיצר את השיחה. בפגישה הבאה כבר הוצאנו את האסיר השני מהתמונה. התחלתי לבקר אצל צביקה באדיקות, כל שבוע. התכתבנו בקצב מטורף והדברים התחילו להתגלגל במהירות".

קשה לעצור את שטף הדיבור שלה, כשהיא משחזרת את הפגישות הראשונות שלה עם צבי גור. אני בכל זאת מנסה לקטוע אותה ולהזכיר לה, שמדובר באדם, אשר בית־המשפט מצא אותו אשם ברצח שפל של ילד תמים, אדם שפסיכיאטרים הגדירו אותו כפסיכופאט ושהמשטרה מזהירה את הציבור מפניו.

האשה־שאתו לא מאבדת את שלוותה. היא מחייכת בנינוחות וקובעת בטון נחרץ: „אני מאמינה מעומק לבי, שצבי גור לא עשה את מה שמייחסים לו. אני בטוחה, שהוא קרבן – והשבוע כבר נרמז בעיתונים שהיו עוד הרבה דברים, שלא פורסמו ממהלך החקירה, אשר הביאה למעצרו של צבי גור.

אני מנועה מלדבר על כך. אני מקווה, שיום יבוא והאמת כולה תצא לאור. בשיחות הראשונות שלי עם צביקה, כשכבר ידעתי במי מדובר, הוא אמר לי, שיש דברים שהוא לא יכול לספר לי. הוא אמר לי, שהוא לא עשה את אשר העלילו עליו. אגב, בבית־המשפט הוא תמיד הכחיש את ההאשמות שטפלו עליו. לכל אלה שהם חסרי כל ידע מקצועי ושקובעים היום שהוא פסיכופאט, אני רוצה לומר שבעיני, הוא הבנאדם הכי שפוי והכי שקול שאני מכירה. אני אמנם לא פסיכיאטרית, אלא סתם מישהי שאוהבת אותו מאוד. אבל אין לי ספק, שהוא אדם אנושי, רגיש ונורמלי לחלוטין. הוא גם רגשן מאוד. כל פעם שדיבר על משהו שכואב לו, היתה לו לחלוחית בעיניים".

„בקשתי: שיניחו לי"

מה ששבה את ליבה, אולי יותר מכל, היה מה שהיא מכנה „נשמת האמן שבו". כמי שעוסקת באינטנסיביות רבה בציור ובעבודות אמנות, היא הוקסמה מיצירותיו. מהארון בחדר־השינה שלה היא שולפת תיקים, ובהם עשרות עבודות של צבי גור, שהוכנו השנה והוקדשו לה. המוטיבים העיקריים בציוריו הם הכמיהה לחופש, תחושת העוול – ואהבתו הגדולה לאשה מערד.

היא אמנם מסרבת בתוקף לדבר על הפריבילגיות הרבות, שניתנו לצבי גור בכלא „איילון", אולם אין ספק, שאהבתה לאיש שצייר את חומות הכלא פרחה לא מעט בזכות האמון הרב שרחש לו מנהל הכלא, גונדר־משנה יוסי פולק. תודות לאמון הרב, הוענקו לצבי גור הקלות, שאיפשרו לו לשמור ולהדק את הקשר עם אהובתו. מפקד הכלא אף סייע להם בהכנות לאירגון טקס־הנישואין שלהם בתוך חומות הכלא. „חשבנו על ילד משותף", היא מגלה. „אבל צביקה הסתייג קצת מהרעיון בשלב זה. הוא אמר, שכדי לגדל ילד, צריך להעניק לו את כל האהבה ותשומת־הלב – וזה לא יתאפשר כל עוד הוא נמצא בכלא".

שני ילדיה של אהובתו של צבי גור הסתייגו תחילה מהקשר הלא־הגיוני, שנרקם בין השניים. בתה, תלמידת־תיכון בת 18, דרשה ממנה, תחילה, לנתק את הקשר עמו. אבל לאחר שהסבירה להם את מניעיה, השתכנעו והשלימו. „הסברתי לילדים שלי, שזה עניין אנושי. אמרתי להם, שהוא בן־אדם. וכל אדם, גם אם עשה מעשה רע, ראוי לסליחה. אחרי שהתלוו אלי לכמה פגישות עם צביקה בכלא, הם ראו, שהשד הוא לא כל כך נורא". בתה היפה, שישבה לצידנו במהלך השיחה, הינהנה בראשה לאות הסכמה. „גם אני חשבתי בהתחלה, שמדובר במפלצת. אבל אחרי שהיכרתי אותו – שיניתי את דעתי", היא מסבירה.

מידי פעם קוטע צילצול הטלפון את השיחה. אהובתו של צבי גור מרימה את השפופרת ודוחה באריכות ובתקיפות את עשרות הבקשות לראיין אותה. על צילומים או ראיון טלוויזיוני – אין מה לדבר. „אין לי כוח לזה יותר. אני מבקשת שיניחו לי", היא שבה ומתחננת.

בעקבות בריחתו של צבי גור מהכלא, פקדו נציגי המשטרה מדי כמה שעות את ביתה, בחיפושיהם אחר האסיר הנמלט, וגם צותתו לשיחות הטלפון שלה. כל עת בריחתו, הוא לא יצר עמה קשר. היא, לעומת זאת, שמרה על קשר עם הוריו של צבי גור, אשר תחילה התנכרו לבנם, אבל באחרונה חידשו את הקשר עמו.

ביום ד' בערב, דקות ספורות לאחר שנודע ליעל, כי צבי גור נתפס, היא נטלה את תיקה ונסעה לכלא „איילון" ברמלה, כדי לפגוש את אהוב ליבה. נציב שירות בתי־הסוהר, גונדר רפי סויסה, ששהה אותה עת בתוככי הכלא, בחברתו של האסיר המפורסם, דחה, כצפוי, את בקשתה בתוקף רב.

יעל גרוס המאוכזבת שקעה בהירהורים נוגים מול חומות הכלא הצבועים בססגוניות. „רק לפני שבוע ישבתי עם צביקה ועם מפקד הכלא, יוסי פולק, ויחד תיכננו את טקס נישואינו", אמרה. „רציתי להיות לצידו ברגעים הקשים הללו. אני בטוחה שבלעדי, הוא יישבר. אני חייבת לתת לו גיבוי. יהיה אשר יהיה, תמיד אשאר לצידו. אני מקווה שהסערה הציבורית תחלוף ושנוכל להגשים את חלומנו ולהתחתן".

מובארק יהיה „בורר" בין הלשכות של פרס ושמיר

אנשי ראש־הממשלה ומקורבי ממלא מקומו מדברים על המשא־ומתן עם מצרים בשני קולות ★ פרס ביקש מנשיא מצרים הבהרות על עמדת קהיר ★ אופטימיות במישרד ראש־הממשלה, פסימיות במישרד־החוץ

מאת שלמה נקדימון

נשיא מצרים, חוסני מובארק, „מונה" השבוע לשמש כבורר במחלוקת שפרצה בין לשכות ראש־הממשלה וממלא מקומו. מוקד המריבה: הגירסה של מי נכונה יותר לגבי מה שהושג בשיחות בין משלחות ישראל ומצרים בענין השלמת חוזה־השלום (שם נרדף: פרשת טאבה).

שתי הלשכות דיברו בשני קולות. ראש־הממשלה, שמעון פרס, השתבח בסיכומי הדיונים כפי שהונחו על שולחנו על־ידי מנכ"ל מישרדו, אברהם טמיר. לעומתו טען שר־החוץ, יצחק שמיר: „הכל באוויר, וגם זה מותנה". שמיר הסתמך על דיווחי מנכ"ל מישרדו, דוד קמחי וטמיר וקמחי עומדים בראש „ועדת המנכ"לים" שניהלה את השיחות עם מצרים.

טמיר הצביע על תיק מיסמכים מפורט ומסודר בקפדנות, שתוכנו אמור להוכיח את מהימנות דיווחיו. אך תיק דומה היה מונח גם על שולחנו של קמחי. טמיר טען, כי רישומי נציג מערכת הביטחון בשיחות תופפים לשלו, אך מקור בלישכת שר־הביטחון ידע לספר: יש הבדלים בין הגירסאות. בידי טמיר היה קלף נוסף, שקשה היה ליריביו להפריכו. הוא הסתמך על שיחה בארבע עיניים שהתקיימה בין מובארק לבינו, בעת דיוני ועדת המנכ"לים בקהיר לפני שבועות אחדים.

יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, אבא אבן, סבור שההבדלים בין הגירסאות נובעים מהבדלי טמפרמנט וגישה של שני המנכ"לים.

אך „הקרבות" התפשטו גם לתוך לישכת ראש־הממשלה. עזר ויצמן, שהוא שר במישרד ראש־הממשלה, התמרמר: פרס אינו מגן כהלכה על המנכ"ל שלו, המושמץ על־ידי יצחק שמיר. מעבר לכך קבלו ויצמן וידידו טמיר, כי התידרוכים היוצאים מלישכת ראש־הממשלה „מקרקעים" אותם. הם נפגעו מהתבטאויות שיוחסו ליועצי פרס, לפיהן נאמר כי לפרס „נשבר" ממריבות המנכ"לים והוא החליט לקחת את הטיפול בענין זה לידיו. האמת היא שקשה להתרשם כי בלישכת ראש־הממשלה אכן מייחסים מישקל רב לדעותיהם של ויצמן וטמיר.

כדי למצוא מוצא מהמחלוקת שפרצה לגבי אמיתות הגירסאות של לשכות ראש־הממשלה ושר־החוץ, הוחלט איפוא לפנות לנשיא מובארק. הוא כבר שיבח את ההתקדמות שחלה במגעים, ואף שיגר בשבוע שעבר שדר שלישכת ראש־הממשלה השתבחה בו. אבל, כפי שהסתבר, תוכנו לא היה מספק. לכן, בעצה אחת עם פרס, ובהשתתפות ויצמן, טמיר ובסיוני, הוחלט לשגר איגרת למובארק, שתבהיר את הדברים השנויים במחלוקת.

שליח נכבד, מיופה־הכוח המצרי מוחמד בסיוני, יצא עם מיכתבו של שמעון פרס לחוסני מובארק. אבל התשובות שהביא בסיוני שלשום לא העניקו עדיין ניצחון מלא לאברשה טמיר. עם זאת, הוא סבר כי מיכתבו של מובארק הוא שלב חיובי נוסף בדרך להוכחת צידקת דיווחיו. פרס ישגר איגרת נוספת לקהיר, המבקשת הבהרות משלימות. ראש־הממשלה מעריך, כי הסיכום הסופי של ההבהרות יאפשר השגת הסכם עם הליכוד, שיפתור סוף־סוף את משבר טאבה. בלישכת ראש־הממשלה אין מוציאים מכלל אפשרות שעד צאתו של פרס לאירופה, בחודש הבא, כבר יתבהר הנושא. ואולי, מי יודע, יחזור פרס לישראל דרך מצרים?

קשה לומר שבמישרד־החוץ שוררת אווירה אופטימית דומה.

אריק ועזר שתקו, פת ביקר

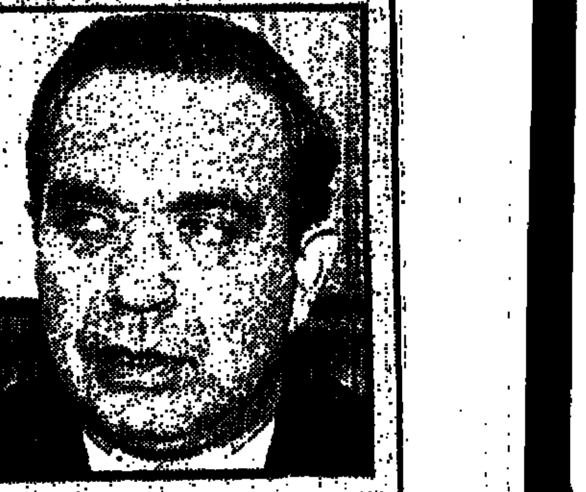

● פתו: „מישחק הליצן"

בישיבת הממשלה האחרונה, שבה הוחלט על קיצוץ עוד 200 מיליון דולר בקירוב בתקציב המדינה, שתק אריק שרון וכמעט לא התערב בדיונים. שרון לא הסביר את פשר שתיקתו, אך סיפר לכמה מן השרים כי מטעמי בריאות הוא הפסיק לאכול בשר (כזכור, פורסם ב„ידיעות אחרונות" בשבוע שעבר, כי שרון סובל מציניה, או בכינויה הידוע יותר – פודגרה).

גם עזר ויצמן שתק, והוא שאלו בסקרנות: האם רוצה ויצמן להביע בכך „ברוגז" עם ראש־הממשלה, שנכנע, לדעתו, לשמיר בענין טאבה?

שר־הביטחון, יצחק רבין, לא השתתף בהצבעת הסיכום. הוא הביע בכך את מחאתו על הקיצוץ המוגזם, לדעתו, בתקציב. „יותר מדי קיצצו בביטחון", קבל רבין. „הביטחון נמצא במצב חמור. אנו מצמצמים בצורה קשה את כוח־האדם ואת המלאי. איני יכול לתמוך בהחלטה".

שר המדע והפיתוח, גדעון פת, נמנע מהצבעה. בדברי ההסבר שלו להימנעותו הוא מתח ביקורת קשה על התוכנית הכלכלית, שבקרוב ימלאו שישה חודשים להפעלתה.

פת היה ממבקריה הקשים ביותר של התוכנית, כאשר הופעלה, וחזה לה כישלון חרוץ. בחודשים האחרונים הוא לא השמיע אפילו „ציוץ", והיו כאלה שחשבו כי נאלץ להודות בשתיקה בהצלחת התוכנית, המזוהה עם יריבו, יצחק מודעי. אבל פת טוען, כי שיחות חשאיות שקיים עם פקידים בכירים באוצר דווקא אישרו את תחזיותיו השחורות. אם כך, נשאל פת, מדוע אינך אומר את מה שיש לך להגיד?

תשובת השר: „אינני מוכן לשחק את מישחק הליצן המחייך והמעודד, אך אם ארצה, אכניס את העם לדיכאון. לשם מה עלי לעשות זאת?"

● חח"כים אברהם שפירא ומנחם פורוש, המהווים את סיעת אגודת־ישראל, שהגישה השבוע הצעת אי־אמון בממשלה – ונשארה בקואליציה. (צילם: זום 77)

חוזרים לארידור?

„מעתה ואילך נפסיק לקחת מהציבור, ובעתיד הלא רחוק נתחיל לתת לו".

מי אמר זאת ומתי?

שר־האוצר, יצחק מודעי, בישיבת הממשלה ביום ראשון.

אמירה כזאת, מפיו של מי שנודע דווקא בגזירות הקשות שגזר על הציבור, גרמה כמובן להרמת גבות בקרב שומעיה, ואחרים מהם חשבו כי נודף ממנה ריח של בחירות קרובות.

„למה מודעי מתכוון?" שאל אחד השרים. „האם הנהגנה תתחיל עם ביצוע הרוטאציה בראשות הממשלה, באוקטובר הקרוב?"

שרי המערך ליגלגו על הליכוד, כשהם מזכירים נוסחאות וביטויים של ארידור ובגין.

שר־האוצר לשעבר, יגאל הורביץ, בלעגו: „כלכלה נכונה, האו..."

שר הכלכלה והתיכנון, גד יעקבי: „להיטיב עם העם אחרי הרוטאציה..."

היו במערך שקבעו ללא היסוס: „זו תהיה אסטרטגיית הבחירות של הליכוד: פרס הכביד את עולו, גזר גזירות – מודעי מתיר את הרצועה..."

מובן שבמערך מקבלים זאת כהוכחה נוספת לכך, שיש לעשות את הכל כדי למנוע את הרוטאציה. כרגע, ראש־הממשלה פרס הוא היחיד בין שרי מפלגתו, האומר כי יעשה הכל כדי לקיים את ההסכם. קשה לומר שבליכוד בטוחים כי הוא מתכוון באמת לכל מלה שהוא אומר.

פרס משתדל להימנע מחיכוכים עם ה„אגודה"

ראש־הממשלה עושה מאמצים גדולים למנוע משבר קואליציוני על רקע בניית המרכז המורמוני בהר־הצופים בירושלים. פרס קיווה, כי ההצעה שהציע לש"ס – הקמת ועדת שרים שתדון בנושא – תתקבל גם על דעת אגודת־ישראל, וכך תימנע ה„אגודה" מהגשת הצעת אי־אמון נגד הממשלה.

פרס אינו מעוניין ביצירת חיכוכים מיותרים עם ה„אגודה". הוא יודע, כי אם תתפרק ממשלת האחדות, יהיו ח"כי אגודת־ישראל – שפירא ופורוש – בין הראשונים שהמערך יחזור אחריהם, כדי לזכות בתמיכתם בממשלה צרה בראשותו.

בסופו של דבר, קמה ועדת השרים, אבל לא לפני שפרס ספג ביקורת מחבריו. גד יעקבי ואמנון רובינשטיין שאלו אותו בגלוי: לשם מה נכנסת ל„מיטה חולה" כזו?

יצחק רבין, עזר ויצמן ויעקב צור טענו: אם זה היחס בישראל כלפי מוסדות נוצריים, כיצד יתייחסו בעולם למוסדות יהודיים?

אגודת־ישראל, כידוע, לא הסתפקה בהקמת ועדת השרים, אלא הגישה הצעת אי־אמון. כפי שחזו מראש מקצוענים פוליטיים, לא העז איש לנקוט נגדה צעדים, והיא לא סולקה מן הקואליציה. עם זאת, העביר שלשום ראש־הממשלה את ההכרעה בענין זה ליועץ המישפטי לממשלה. הסיבה: נוצר כאן תקדים של הצבעת סיעה קואליציונית, שאינה משתתפת בממשלה, נגד הממשלה.

מכל מקום, דבר אחד ברור: פרשת המרכז המורמוני עוד לא נסתיימה. הדתיים לא ישקטו ולא ינוחו בענין זה.

מדוע נדרש תיווך עם חוף־השנהב

מדוע נזקקה ישראל לשירותה של העיתונאית תמר גולן, כדי להסדיר את הפגישה בין ראש־הממשלה לבין נשיא חוף־השנהב?

ראשית, מעורבותם של גורמים חיצוניים בפגישות כאלה, שמקיימים ראשי מדינות שאין ביניהן יחסים דיפלומאטיים, אינה דבר־יוצא־דופן. הקשר הראשון בין ישראל לזאיר – לאחר ניתוק היחסים – נוצר באמצעות איש־עסקים יהודי מבריסל, שהפגיש את סמנכ"ל מישרד־החוץ דאז, אבי פרימור, עם שגריר זאיר בבלגיה. אותו שגריר, קנגו ואדזונדו, הוא כיום ראש ממשלת זאיר.

תפקידה של תמר גולן באירגון הפגישה, אומרים במישרד־החוץ, היה גדול וחשוב יותר ממה שפורסם. גולן, אגב, אירגנה בעבר פגישה בין נשיא חוף־השנהב לבין ראש־הממשלה דאז, יצחק רבין. נראה כי הנשיא האפריקני רואה בגולן את הקשר האישי שלו עם ראש ממשלת ישראל.

שם המשחק: מי ישלוט ב„חרות"?

האשמות בזיופים, תלונות במשטרה, עתירות לבתי־משפט ותביעות לבתי־הדין של „חרות" מאיימים לפוצץ את ועידת התנועה, בחודש הבא ★ קורפו: יש קבלני קולות במפלגה ★ אנשי שמיר־ארנס־שרון: לוי חותר להשתלט על התנועה באמצעים בלתי חוקיים ★ נאמנו של דוד לוי: נפוצץ את הרוטציה, אם ידחו את ועידת „חרות"

מאת בינה ברזל ומשה רונן

מיכאל קליינר
דחייה מלאכותית

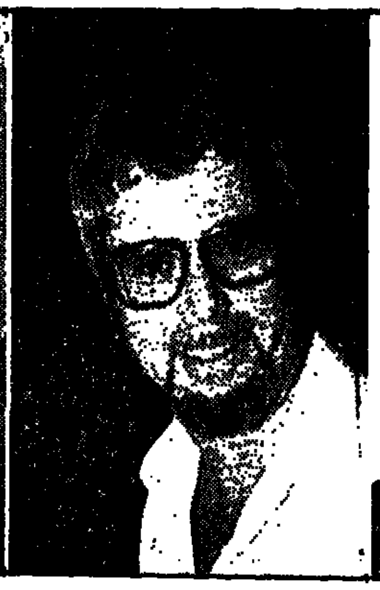

מיכה רייסר
יקבלו „בומבה"

אלחנן ויניצקי
נזיפה משמיר

„אני מצטער שחתמתי על הטופס של תנועת 'חרות'. אני רואה שפוליטיקה זה עסק מלוכלך ואינני רוצה כל חלק בזה".

יהודה לוי, איש־חינוך ותיק, חובש כיפה, שאמר לנו את הדברים האלה, נשמע מתוסכל ומאוכזב. כשעשה בחודש שעבר טובה קטנה לבת של השכנים, וחתם על טופס בקשה להצטרפות לתנועת „חרות", לא שיער כי תוך חודש יעמוד במרכז שערוריה מפלגתית־פלילית, וייתכן שיצטרך להעיד בבית־המשפט נגד כמה עסקנים.

חשד להונאה

יהודה וקטי לוי מתגוררים בקריית־שרת, שברעננה. יהודה אוהד את המפד"ל שנים רבות. כשביקשו להחתים אותו על תצהיר, לבקשת אחד הפלגים בתנועה, הוא עמד בתוקף על דרישתו שהמשפט הראשון בתצהיר – „הנני אוהד תנועת 'חרות'" – יימחק. אשתו, קטי לוי, עובדת בנק הפועלים, מופיעה ברשימת חברי מפלגת העבודה.

בחודש שעבר פנתה אל בני הזוג לוי, אנשים מכובדים ומוכרים ברעננה, בת השכנים, משפחת הירש, וביקשה מהם לחתום על טופס הצטרפות לתנועת „חרות". לא ברור אם הם ידעו שזמן קצר לפני כן נישאה לאה הירש לעו"ד מיכאל קליינר, מראשי „מחנה לוי" בתנועת „חרות", ובעבר חבר־כנסת מטעמה. לדבריהם, הסבירה להם לאה קליינר, כי הצטרפותם תחזק את אליהו קצין, ראש סניף „חרות" ברעננה, שהוא אדם דתי, הנאבק על ראשות הסניף נגד רוני ברנשטיין, שהוא איש חילוני.

לא היה שום דבר פסול בחתימתם על הטפסים. לפי החוק, רשאי כל אזרח בוגר להצטרף לכל מפלגה פוליטית. הדברים הפסולים נעשו בטפסים רק לאחר מכן. לפי חשדות, שעליהם נמסרה תלונה למשטרה, נעשו מעשים פליליים רק אחרי החתימה. בטפסי־המשטרה רשומות כמה עבירות, שאנשי מחנות שמיר־שרון־ארנס מייחסים לאנשי מחנה לוי: זיוף, שימוש במיסמכים מזוייפים, קבלת זכות הצבעה במירמה, עבירות על חוק הבחירות לגופים ציבוריים.

אחרי שחתם על טופס ההצטרפות לתנועה, לא חדלו אנשי „חרות", למחנותיהם, להטריד את יהודה לוי. הם ביקרו שוב ושוב בביתו, ניצלו אותו ואת אשתו ככלי־שרת במאבקיהם, והחתימו אותו על עירעור, הצהרה, תצהיר לבית־המשפט, הצהרה נגדית ומכתב לעיתונות.

בני־הזוג לוי וחבריהם לצרה, הם רק כלים קטנים במשחק גדול. שם המשחק: השתלטות על תנועת „חרות".

ב־13 בינואר אמורות להתקיים בחירות לוועידת התנועה ולמועצות הסניפים. בתנועת „חרות" מתגוששים כמה מחנות, שכל אחד מהם מקווה לרוב בוועידה: מחנה דוד לוי, מחנה שמיר־ארנס, ומחנה שרון. הם מקווים, כי בוועידה יוכרע מי מהם יהיה ארונה הבא של התנועה, ובעקבות זאת, מי יהיה (לאחר הרוטציה או ללא הרוטציה) המועמד הבא לראשות הממשלה מטעם הליכוד.

מגייסים חיילים

בתקופה האחרונה נחל דוד לוי כמה כשלונות מכאיבים במוסדות המפלגה. שמיר – בתמיכת ארנס ובשיתוף פעולה עם שרי „חרות" האחרים – שולט בהם ברוב יציב, אך במחנה לוי מתכננים כבר חודשים ארוכים את המהפך, בבחירות שב־13 בינואר, ובוועידה, ב־16 בפברואר. לדעת אנשי לוי, המצב בשטח שונה לחלוטין מתמונת המוסדות שנבחרו לפני שש שנים. אנשי לוי משוכנעים, כי אם הבחירות והוועידה יתקיימו, יהיה דוד לוי המנהיג הבלתי מעורער של התנועה. לוי מחכה לאירועים האלה בכליון עיניים.

ועידת תנועת „חרות" היתה אמורה להתקיים בשנת 1982, בסמוך לתחילת המלחמה בלבנון. הדחייה הראשונה היתה ביוזמת מנחם בגין. החשש מהופעתו של אריק שרון כמצביא־מנצח, שיגרוף תהילה – וכוח – היה, ללא ספק, אחד השיקולים לדחייה. מאז אותה דחייה, נדחתה הוועידה שוב ושוב, עד שנקבע התאריך האחרון, ה־16 בפברואר.

כל המחנות מגייסים עוד חיילים. כולם מעוניינים בעוד מצביעים. אבל יש מילכוד: לפי תקנון תנועת „חרות", יכול להשתתף בהצבעה רק מי שהיה חבר התנועה לפני תשעה חודשים. אם מגייסים חברים חדשים היום, הם אינם רשאים להשתתף בהצבעה.

לכן נעשים – לפחות לפי טענות ראשי סניפים של „חרות" בכל הארץ – מעשים פליליים.

רוני ברנשטיין, מזכיר סניף „חרות" ברעננה, הגיש השבוע תלונה במשטרה על כך, שלטענתו, הוחתמו תשעים ותשעה אנשים על טפסי הצטרפות לתנועה בחודשים האחרונים, והטפסים זוייפו, כדי שייראה כאילו הם נחתמו לפני תשעה או עשרה חודשים. לתלונה צורפו תצהיריהם של כמה אנשים, וביניהם יהודה וקטי לוי.

לפני שהתלונן במשטרה, ניסה רוני ברנשטיין לפנות לוועדת הבחירות המרכזית של התנועה. הוועדה דחתה את פנייתו „פה אחד". אנשי מחנה שמיר מאשימים, כי יו"ר הוועדה, עו"ד אלחנן ויניצקי, פעל כאיש מחנה לוי ועיוות את הדין. אחד מחברי הוועדה סיפר לנו, כי אינו זוכר שהיה שותף להחלטה „פה אחד". ויניצקי נפגש השבוע עם מ"מ יו"ר התנועה, יצחק שמיר, ויש אומרים שהוא ננזף. דוברו של ממלא מקום ראש הממשלה מכחיש בתוקף טענות כאלה ומסביר, כי עו"ד ויניצקי בא רק לדווח ליצחק שמיר על המתרחש, וכי שמיר רק האזין.

במחנה לוי חוששים, שאחרי ה„נזיפה", יתקפל ויניצקי ויהפוך את עורו. למחרת ה„שיחה" עם שמיר, הציע ויניצקי לדחות את הבחירות. וכאן החלה המלחמה ב„חרות".

קרע גלוי

במלחמה – כמו במלחמה. כל האמצעים כשרים. כל צד משתמש בביטויים החריפים ביותר כשהוא מדבר על הצד השני. בימים האחרונים שמענו ביטויים כמו „עולם תחתון", „לא האמנתי שבתנועה יש מעשים כאלה", „זייפנים ורמאים" – כשכל הביטויים הושמעו על־ידי עסקני חרות על חבריהם לתנועה. מנהיגי המחנות השמיעו – כמובן באמצעות מקורבים – איומים מסווים נגד המחנות היריבים. איימו בביטול הדבקות ברוטציה, בפנייה לבתי־המשפט, או ב„פרישה מתנועה שבה מתחוללים דברים כאלה".

דוד לוי ואריק שרון הודיעו באופן חד־משמעי שהם מתנגדים לדחיית־הבחירות והוועידה. אחד ממקורבי דוד לוי אמר לנו: „מצבנו בסניפים טוב. אנשי שמיר־ארנס לא תיארו לעצמם שהמצב כזה. כשגילו זאת, הגיעו למסקנה שיש לדחות את הוועידה. ויניצקי הוא היום על תקן של 'אנוס' של שמיר. לא ייתכן שאדם יתנהג עד יום ראשון בצורה מסויימת, ולאחר שיחה עם שמיר, יעשה תפנית כזאת. אנחנו לא נעבור על כך בשתיקה. דחיית הוועידה היא 'קאזוס בלי'. אם ינסו לכופף את בית־הדין, כפי שניסו עם ויניצקי, לא יהסס דוד לוי לאיים בפיצוץ הרוטציה".

הקרע הגלוי השבוע העלה על פני השטח את ההשמצות וההאשמות בזיופים, שנדונו עד עתה רק מאחורי הדלתיים הסגורות של ועדת־הבחירות. היו אפילו שהאשימו, כי אנשי מחנה דוד לוי מסרו מידע במקומות הנכונים, והביאו לסיבוכו של סגן־השר מיכאל דקל בפרשת הקרקעות, כדי שלא יוכל לעסוק בהכנות לוועידה.

גיבור נוסף במערכת ההאשמות הוא יושב־ראש אגף האירגון, נאמנו של לוי, ח"כ מיכה רייסר. הוא, טענו ראשי סניפים בתנועה, עסק בגיוס אינפלאציוני של חברים חדשים, העדיף מצטרפים לסניפים השייכים למחנה לוי, דחה בכוונה והתעלם ממצטרפים חדשים לתנועה שגייסו אנשי המחנות השונים.

השר חיים קורפו, איש מחנה שמיר, אמר באחד הדיונים, כי בשנת 1982 היו רשומים ב„חרות" חמישים וחמישה אלף חברים. המספר הזה היה יציב במשך שלושים ואחת שנים. למנחם בגין הספיקו חמישים וחמישה אלף חברים. אבל במשך שלוש השנים האחרונות, מאז שבגין פרש, החלה המפלגה „לגדול", ונוספו אליה עוד ארבעים אלף חברים. לדעת קורפו, אפשר לעשות דבר כזה רק בעזרת קבלני טפסים.

בלהט המאבק העלו ראשי סניפים, כמו ח"כ מאיר כהן־אבידוב מחיפה ועמיחי מאור מבאר־שבע, האשמות כאילו התערב רייסר בסניפיהם. לדבריהם, הוא נתן גיבוי לאנשים שנועדו לכבוש את הסניפים מידיהם. מאיר כהן־אבידוב התפרץ באחת הישיבות כלפי נציגי לוי, כשהוא מאשים אותם בהתנהגות פסולה, שיכולה לדבריו „ללמד פרק בהילכות מאפיה" את אנשי מפלגת העבודה. גיוס החברים החדשים אף הוא היה נושא לביקורת.

אלפי טפסים

במהלך כתיבת כתבה זו אמר פעיל בכיר בתנועה כי בסניפו, סניף קטן שבו היו 200 חברים במשך עשרות שנים, נרשמו לאחרונה עוד 1,200 חברים. פעיל „חרות" אחר סיפר, כי בסניף רמלה הופיעו שלושה ערבים שהוחתמו על טפסי הצטרפות ל„חרות" מתוך אמונה, כי הם חותמים על בקשות להורדת־מסים, לדבריהם.

בשיחה פנימית, עם כמה מקורבים, הביע השר משה ארנס דאגה מן התמונה המצטיירת בעקבות ההאשמות על זיופים ונסיונות השתלטות על סניפים. „אם זוהי התמונה באמת, כיצד אפשר יהיה להמשיך?" שאל ארנס.

מלחמת הירושה, שזירת ועידת „חרות" הקרובה תשמש לה רקע, רק מחריפה את המתח הטבעי הקיים בכל מפלגה לקראת ועידה. אבן־הנגף העיקרית, המעמידה בספק את קיום הוועידה במועד שנקבע, היא שנים־עשר אלף טפסי־הצטרפות שהצטברו על מדפי אגף האירגון במשך החודשים האחרונים. לטענת אנשי שמיר־שרון־ארנס, הצטברו הטפסים בשיטה פשוטה: ח"כ מיכה רייסר, ראש אגף האירגון, האמור לקבל כל טופס־הצטרפות ולהכניס את שם המצטרף לרשימות המחשב ולספר הבוחרים, טיפל בכל טופס של מצטרף שגוייס על ידי אנשי מחנה לוי במהירות. שמותיהם של מצטרפים אלה רשומים מזמן ברשימות הבוחרים. לעומת זאת, שמותיהם של מצטרפים אחרים והטפסים שלהם, עוכבו לבירורים ועירעורים – הכל לכאורה לפי החוקה – במשרדי אגף האירגון.

„אני לא שמתי אצבע אפילו על טופס אחד,לאחר שהגיע למחלקת האירגון" מתגונן רייסר, „ההצטברות של הטפסים נגרמה, בין היתר, משום שחסר היה כוח אדם להתמודד עם צירופם לפנקס הבוחרים ומשום שאני הקפדתי להשהות כל טופס שלא הופיעה עליו חתימתו של יו"ר הסניף. סיבה נוספת היתה ההחלטה האומללה של ועדת הבחירות לקצר את משך הזמן שבין ההצטרפות לתנועה לזכות לבחור בה. באו עשרות אנשים עם מאות טפסים שדרשו לקבלם. את כל אלפי הטפסים שהצטברו העברתי לויניצקי. הוא יחליט. מי שיערער – יטפלו בפנייה שלו. מי שלא יערער – לא יטופל".

דוברו של שמיר, יוסי אחימאיר, אמר כי ויניצקי, שבא לשפוך את לבו לפני שמיר, סיפר על אלפי עירעורים, אלפי טפסים שצריך להתמודד איתם, ועל כך שהוא שוקל לדחות את הבחירות. שמיר אמר: ההחלטה כולה בידיך".

שאט נפש

דחייה נוספת של הבחירות והוועידה עלולה להיות גורלית: לוי אורב בפתח ומזהיר, כי ינקוט בכל האמצעים, אם תהיה דחייה נוספת. אנשיו מאשימים, כי תומכי שמיר־ארנס יוצרים במתכוון מצב שיחייב את הדחייה. „אנשי שמיר מנסים לשמר מצב מלאכותי, תמונת יחסי כוחות היסטוריים מלפני שבע שנים", אומר נאמנו של לוי, עו"ד מיכאל קליינר, „דוד לוי יפוצץ את הרוטציה, אם תהיה דחייה מלאכותית נוספת".

להתנגדות זו הצטרף גם אריאל שרון, המאמין כי כוחו איתן בשטח וכי אסור להקפיא שוב את המצב בסניפי התנועה.

על ההצעה לדחות את הוועידה אומר רייסר: „למה רוצים לדחות את הוועידה? כי לארונים הנכבדים התברר שהם יכולים אולי לנצח במרכז הנוכחי ובהנהלה, אבל בשטח הם יקבלו 'בומבה' לא רגילה. הם עומדים לאבד את הסניפים. אנשי שמיר־ארנס לא רצו את הוועידה מלכתחילה, וכשכפו עליהם הר כגיגית – עשו הכל כדי להיפטר ממני ולהשחיר את שמי. אם יהיה פיצוץ – לא יהיה כדוגמתו. אותי מאשימים בדברים כאלה?! על חשבוני הם מנסים לפוצץ ועידה?! אני רוצה להביע שאט־נפש מצורה זו של מאבק. מנחם בגין לעולם לא היה קורא ליו"ר ועדת בחירות ונוזף בו".

המצב היום נזיל. עורכי־הדין צבי וידר וצבי טהורי, המייצגים כמה פעילים ממחנה ארנס, שוקדים על הכנת בקשה לבית־המשפט המחוזי בתל־אביב, במטרה למנוע את הבחירות וכינוס הוועידה, בטענה שנעשו מעשים פליליים כדי להשתלט על התנועה באמצעות חברים שאינם בעלי זכות הצבעה חוקית. אם יצליחו, מאיים לוי להפר את הבטחתו, ששמיר יהיה ראש הממשלה הרוטציוני. גם אם ייכשלו, צפוייה עדיין חקירת משטרה, על ההליכים שקדמו לבחירות בתנועת „חרות".

ועדת הבחירות שוקלת אף היא את הצורך בדחיית הוועידה. על צמרת „חרות" וסניפיה מאיים משבר חריף נוסף.

יומן אמריקני

מאת אהרון בכר, ניו־יורק

ניחוח מעולם אחר

• מי שלוקח את החיים ברצינות הראויה להם, יכול להשתעשע בהם עד יומו האחרון. בעונת החגים, ניו־יורק תשמח לספק לו צעצועים לכל ימי חייו.

בחצות החלו לרחף פתיתי שלג קלים. אורות הכרך קפאו באוויר הצלול. נהר אדם מהביל נשפך מתוך הקתדרלה הגדולה בשדירה החמישית ונשפך אל הרחוב. הד קלוש נשא עימו את קול פעמוני הכנסיות עד שנבלע ברחשי הסביבה.

העיר טבלה באורותיה. הם זהרו בה גם ממרומים, מראשי המגדלים, כמו הילה של אלף רסיסי בדולח. קור כלבים.

ליד צומת מרומר, פקק תנועה קטן. שיירת לימוזינות שחורות, שיירה של קאדילאקים, ועוד שיירה מבהיקה של יפניות מודל אחרון. פה ושם, כמו לקישוט, מודל משונע בעיצוב ספורטיבי. פה ושם גם לימוזינה צחורה. שתי מוניות צהובות מתמרנות בתוך הפקק, בין כל השיירות, בקול ענות צפירה. כולם צופרים.

גברת בפרוות מינק מעכסת לבדה לאורך מעבר חצייה, שיער פלטינה גולש לה על כתפיה. עוד מראה מתעתועי הכרך, פרט פרובוקטיבי מתוך פסיפס ענק. קרסוליה דקיקים, מעוצבים להפליא. עוד רגע, והיא נמחקת בהמון ואובדת בו.

עצי אשוח מקושטים מנצנצים בכל פינת רחוב, מכל חלון ראווה. פה ושם, לשם איזון, עדיין דולקת חנוכיה. העיר נראית כמו תפאורה.

במרכז רוקפלר, מול הקתדרלה, זורח אשוח ניו־יורקי מסורתי, מותאם למימדי העיר, לעושר ולשגעונות שלה. תחתיו, משטח החלקה על קרח. מאות מחליקים, אלפי צופים, שלל פרצופים. שמח.

ברדיו מספרים על עוד תאונת דרכים מחרידה, סמוך לגשר ברוקלין. עוד ארבעה הרוגים, עוד שני פצועים, עוד שיכור שאחז בהגה והסיע את משפחתו אל סופה.

בפינת ברודוויי והרחוב ה־42 מחוללים פתיתי שלג לקצב אילתוריה של תזמורת ג'אז, עד שנמסים ברוח. חמישה כושים קטנים מאלתרים מיקצבי חג עליזים. הם מתפתלים לקצב כלי ההקשה, נסחפים עם המוסיקה, הרחוב מתנועע אתם ובסוף גם הוא אחריהם. נהר אורות נשטף במורד הברודווי, נושא עימו שובל ענוג של צלילי ג'אז.

בכניסה למסעדת סטייקים סמוכה ניצב על משמרתו שומר סף בדמות סנטה קלאוס, כל גברת שיוצאת מהמסעדה מקבלת ממנו, ביציאה, מזכרת קטנה. פה ושם מסוגלת המתנה הצנועה הזאת לסחוט סביבה המולה קלה של צווחות התפעלות. הן אוהבות את זה.

השפע נשפך מכל עבר, מן המסעדות ומחלונות הראווה, שפע שעלה על גדותיו וגם יצא מגידרו לרגל החגים. לכל אשר תיפנה העין, שם אורבים לה פיתוייו, ושם נמס הדולר בין האצבעות.

בכניסה מוארת לגורד שחקים, סביב עץ אשוח מקושט, מתנדנד עוד קורבן מקורבנות השפע ומקיא את נשמתו.

ניו־יורק, ליל חג המולד, חמש מעלות מתחת לאפס. ניחוח של עולם אחר.

□□□

חגים וזמנים

כל חברה אנושית מוצאת דרכים משלה לבטא שמחה של חג. יש, למשל, מקומות שבהם היא ניכרת הודות לפטישי פלסטיק. האמריקנים, עניין של טעם, מציינים את חגיהם בהסתערות על בתי הכל־בו ועל מרכזי הקניות.

מי שאין לו, רץ כל השנה אחרי הדולר וחוסך אותו, כדי לעמוד בקצב הקניות. מי שאינו עומד בו נושר, מסכן, אל השוליים וככה הוא גם נראה. עונת החגים משתרעת לאורך כחודשיים, מחג ההודייה דרך חנוכה וכריסמס עד ראש השנה האזרחית, ועל כן לא פשוט לעמוד בקצב. צריך גם לדעת איך, וזאת חוכמה בפני עצמה.

על כל דולר ירוק, בכיסו של כל אדם, יש מאה קופצים. יזכה בו מי שיתן קצת יותר ממלוא התמורה. זו יכולה להיות אריזה מקורית או תשלומים בתנאים נוחים. זה יכול להיות גם מחזיק מפתחות, טרנזיסטור, מצית, צעצוע לילד. זה יכול להגיע גם עד מצלמה ומדיח כלים, כי אין גבול. „קרייזי אדי", למשל, מציע השנה לכל רוכש טלוויזיה – בונוס צנוע בדמות מכשיר טלפון מפלסטיק שקוף. במקום צילצול שיגרתי, משמיע הצעצוע נעימה עליזה. מי שזקוק לטלפון כזה, קונה מכשיר טלוויזיה. גם מי שאינו זקוק לו קונה, כדי לא להחמיץ.

לאמריקה יש גימיק לכל דורש, כולל מי שאינו זקוק להטבות של „קרייזי אדי" ולהנחות החג של בתי הכל־בו. יש מספיק אנשים שאינם יודעים מה לעשות בכספם, ועל כן הם מפזרים אותו. אומרים שזה תענוג בפני עצמו. מי יודע.

בכניסה ל„טראמפ טאואר", גורד שחקים מרשים בשדירה החמישית, עומד ג'נטלמן במדי שרד מוזהבים, בכפפות לבנות וכובע מצחיה. בקצה שפתותיו מרוח צל של חיוך דקיק. זה הג'וב שלו, לעמוד מתוח, לחייך. מאחוריו, על רקע מבהיק של שיש ובדולח, משתולל השפע באין מפריע. יחד עמו משתוללים המחירים.

זהו בסך הכל עוד מרכז קניות, אחד מיני רבים, שיכול להרשות לעצמו להציע רק למי שיכולים להרשות לעצמם להענות. ועל כן, אין בסביבה זכר לתוויות מחיר. השאלה כמה עולה אינה קיימת, כי המחיר לא משחק תפקיד. המחיר הוא רק גימיק.

הנה בוטיק קטן, עם כל השמות הגדולים, מפייר קארדן עד איב סן־לורן. חולצה לגבר שעולה בחוץ 20 דולר, עולה כאן 200. אין למה. ככה.

מי שנכנס, לא בא רק לקנות. הוא בא ליהנות מעצם היכולת לקנות הכל, בכל מחיר, בלי לחשוב לרגע כמה כל דבר עולה. ניו־יורק מלאה טיפוסים שאלה הנאותיהם העיקריות.

חמשת אלפים דולר בשביל שולחן מהגוני, כסף קטן.

אלפיים וחמש־מאות בשביל חליפה, כשבחוץ היא עולה מאתיים. יש גם בחמשת אלפים. הה, תענוג.

סט לבני גברים, שתי יחידות, במאתיים וחמישים, גם כן לא רע בהתחשב בעובדה שמעבר למדרכה הוא עולה חמישה דולר בלבד.

ברנש ישיש במקטורן צבעוני, בעניבת פרפר מנוקדת, לועג כך לגילו. רק רגליו בוגדות בו מעת לעת. הן מתקשות לשאת אותו, ועל כן הוא ניגרר וגורר אותן עימו. לצידו, בקצב אחד עם הזיקנה, פוסעת גברת צעירה ומחומצנת, נדיבת מחשוף, בשמלה קוקטית ואפון סולד. היא יכולה להיות בשקט נכדתו, אם כי בנסיבות אלה ברור שהיא לא.

מידי פעם נעצרת הנקבה ליד חלון ראווה בקומת התכשיטים וממלאה את החלל האלגנטי בצוויחות דקות, מלוות בסופת צחקוקים. מידי פעם מתנפץ הזקן אל חיוכיו הממיסים של זבן זריז ואומר בקול רם: תן לי, בבקשה, שתי טבעות מאלה ושתיים מאלה. כי זה כל הכיף שלו.

מי שלוקח את החיים ברצינות הראויה להם, יכול להשתעשע בהם עד יומו האחרון. בעונת החגים, ניו־יורק תשמח לספק לו צעצועים לכל ימי חייו.

המבחר חצה מכבר את הגבולות הבטוחים והמוסכמים של הדמיון האנושי.

טלפון בדמות עט נובע, עט בדמות מצית, מצית בן דמות שעון, שעון שהוא גם רדיו, רדיו שהוא שעון וגם טלפון, טלפון שהוא גם שלושתם וגם טלוויזיה.

משתיק קול לאשה במטבח, שמבליע את הטונים הגבוהים שלה, ולעומת זה מגביר קול זעיר, בכיס המקטורן, לאנשים שמתעצלים להרים את קולם.

כוס שמסוגלת להחליף את צבעיה בהתאם למשקה, כסא שהופך לשולחן, שולחן שהופך לכורסה, כורסה שברגע שרק מתיישבים בה משמיעה שיר ערש.

ג'ינגל חגיגי, עם קולות מפתים, מפזר מן הרדיו הצעה נדיבה: קנה ליקירך מתנת חג מקורית. קנה להם מכונית „פורשה", עכשיו ב־45 אלף דולר בלבד. קנה להם מתנה שהם ראויים לה. כל אחד מיקיריך ישמח לקבל מתנה מקורית. „פורשה", המתנה האידיאלית לחג.

אמריקה מסתערת על המציאות האלה, איש איש לפי כיסו ולפי טעמו, כי זה הכיף של החגים. זה גם סם החיים הירקרק בארץ שבעורקיה זורם מחזור כספים. תענוג.

□□□

עליסה בארץ הפלאות

מי שנכנס עכשיו לחנות הצעצועים של שוורץ, מול הקצה התחתון של סנטראל פארק, רואה לפניו את העתיד.

העתיד משתרע על־פני אגף שלם, לאורך ולרוחב קומה שלימה. הוא מעמיד שם פני משחק ילדים, ואולי זה באמת מה שהוא. דרך אגב, ואולי בסוגריים, גם לעתיד יש מחיר, ועל כן אין עתיד ורוד יותר מהווה ירוק, סגור סוגריים.

ארץ הפלאות של עליסה יצאה מן האגדות ועכשיו היא מרחפת בחלל, בין גרמי השמיים. מי שרוצה, יכול להצטרף עימה אל הריחוף הזה בחללית קטנה, ממוגעת, מצויידת היטב. החלל הוא חדר הילדים.

גרמי השמיים, חלקם עויינים ורוחשי רע, מרצדים כחלל על־גבי מסכים. מידי פעם קופץ מהם יצור מבחיל. הוא מסוגל לשלוח קרן־אור אל החללית המאויישת ולשתק אותה.

בחללית יושב אסטרונאוט קטן ומפונק, הגאון של המשפחה. גם הוא יודע את מלאכתו, וגם החללית שלו מצויידת בקרני מוות. עליו רק לשפר עמדות כדי להקדים ולשלוח קרן מתאימה.

החלל מלא גם ידידים ובני־ברית. במקרה הצורך, הם יעמדו כצוק איתן לצד הטובים. סופר־מן ואנשיו, למשל. גם טרזן הישן והטוב עזב זה כבר את הג'ונגל. אצל שוורץ הוא מקפץ מכוכב לכוכב וגורר אחריו שובל ידידותי של חיות טרף חלליות. לנהמת הקרב שלו יש צליל אלקטרוני.

מי שרוצה, יכול למחשב את הקרב, אם כי המיחשוב אינו מבטיח לו נצחון. גם האוייב ממוחשב מכף רגל ועד ראש. גם הוא מסוגל לירות צרורות של קרני אור, להפתיע מן המארב, לפזר בחלל מטרות סרק. בעצם, האוייב מסוגל לכל, כי אין גבול לרשע של הרע, למרות שרק הטובים מנצחים.

מי שיושב בחללית ומספר בה את עמדות הירי סביב חדר הילדים, נושא את עיניו אל עתיד ממוחשב וחסר רגש, וגדל לתוכו. מחדר ילדים כזה, העולם מקבל מימד אחר. הוא נראה קטן, עלוב, וחסר ישע. במשך הזמן לומדים להתייחס אליו בהתאם.

מאימפריית הצעצועים של שוורץ רואים את אמריקה בעוד 20 שנה. מרהיב.

חץ מסילבי קשת

שנה רעה ומקוללת

לא כולם נחמדים ושולחים כרטיסי ברכה לקרובים וידידים לקראת כל שנה חדשה. יש גם כאלה שרוצים לאחל לזולת כל רע.

מפליא, עד כמה אנשים, במאה הנאורה שלנו, נזקקים לשיטות פרימיטיביות ישנות ובדוקות, להגשמת מאווייהם.

למשל, לורד רדסרייל האכסצנטרי והשנוי במחלוקת. אדם שהיה בעל דיעות פאשיסטיות, ואשר ייזכר בעיקר כאביהן של שש האחיות מיטפורד הידועות. ננסי, סופרת שנונה ידועה; ג'סיקה, קומוניסטית, אף היא סופרת, דיאנה, שנישאה לפאשיסט הבריטי סר אוסוואלד מוזלי; פאם הנורמלית; יוניטי־ואלקירה, גרופי נלהבת של היטלר, ודבי, שהיתה לדוכסית מדבונשייר.

ובכן, לורד רדסרייל, שהיה רגזן גדול, פיתח לעצמו תחביב מלבב להרגעת עצביו. הוא היה נוהג לרשום, על פיסות נייר מקומטות, שמות של אויבים, ומכניס אותן למגירה מיוחדת. בכך, הרגיש, הוא חורץ את דינם למוות. מדי פעם, כשהזמן והמחלות לא עשו את שלהם – היה מחיש את התהליך, בהוצאת פתקה מן המגירה, ומחיקת השם השנוא, בהינף קולמוס. לפעמים זה הצליח. מקריות?

ישנם כאלה שהם יותר קונקרטיים. הם שורפים את הפתקאות עם השמות. שלא לדבר על אנשים הנוהגים בשיטות נעדרות דקויות. כמו משלוח גלויה, כתובה ביד, באותיות דמויות־גותיות מפחידות, נוטפות טיפות גדולות האמורות לסמל דם, והנושאות את הברכה: שנה רעה ומקוללת.

●

לא טוף – נראה בריא

יש לי המון סיפורים מהחיים. כאן לא מדובר בכוחות ערטילאיים, כי אם בעבודת כפיים. במקום עבודה כלשהו, חברו כמה חובבי ספרות על־טבעית, לסלק את הבוס השנוא עליהם. הם פיסלו בובה מדונג, ותקעו סיכה בליבה. טריק וודו ישן ובדוק. הבוס כל כך נבהל למצוא, מייד בבוקר, את הדבר הזה על שולחנו, הלך הביתה וקיבל התקף־לב. אחד הקושרים שנבהל מהצלחת המיבצע והתחרט, שלח לו זר פרחים בעילום שם.

לא כל אחד הוא בעל תבונת כפיים שיודע לעשות בובות. פשוט וקל יותר להשיג את תמונתו של שנוא נפשנו, לדקור אותה בלב, בצורה נחרצת ובהתכוונות.

צריך אדם גם לדעת להכיר במיגבלותיו. מישהו שאני מכירה, נתבקש להפעיל את כוחותיו על איש מסויים. תשובתו, במיבטא מרכז אירופי, היתה חד־משמעית: ראיתי אותו. עושה רושם לא־טוף – נראה בריא.

●

גלים רעים

לאותו אדם, שבחייו היומיומיים הוא איש רציני, יש הישגים מרשימים, מקריים או לא. יש לו שיטות בטווח הקרוב, ובטווח הרחוק. בטווח הרחוק, וזהי שיטה של חשיבה נגטיבית. הוא מתרכז באיש השנוא, ומדי ערב אומר: מצבו הולך ורע. מצבו הולך ורע. הוא טוען, כי הדרך הטובה ביותר היא לדמיין את הנמען בעיני הרוח, לפני השינה.

בטווח הקרוב, זה פשוט מאוד. הוא דואג לפגוש את האיש שהוציאו עליו חוזה, ובסוף הפגישה, מצביע באגודלו כלפי מטה. כמו הקיסר לגלאדיאטורים. ליתר בטחון, בבית, לאחר מכן, הוא מחייג את מספרו של הקורבן, מבלי להרים את האפרכסת. אני יודעת על מקרה בדוק של התקף לב מאסיבי.

וישנה, כמובן, הדרך הישנה והטובה של שידור גלים רעים. זה פועל כך: מתרכזים מאוד, בשעת הרדמותם. תופסים את האזימוט הנכון לכיוון ביתו של הנמען.

צריך, לשם כך, כשרון ויזואלי חזק. לבנות בעיני הרוח את ראשו ועורפו של האובייקט, ולשדר, בריכוז מרושע, גלי שנאה. ידועות לי כמה תוצאות יפות מאוד. כמובן, שהכוונה היא לא תמיד לסלק את האיש מן החיים. לפעמים, זה רק לתת לו חוויה של חרדות ופחדים, בליל השידורים הרעים.

●

עבודה עצמית

יש גם תוצאות בלתי צפויות. יום אחד נתבקש השרדן לעשות משהו נגד מישהו. לשרדן לא היה דבר נגדו. הוא ניסה להתחמק. החבר לחץ. מתוך ידידות, נכנע, ועשה זאת לא בכל הלב וההתכוונות. למחרת נדרס מזמין החוזה במעבר חצייה. לא נגרם לו נזק רציני. רק זעזוע מוח קל. הוא לא הרגיש שום חרטה. מוסר ההשכל שלו, במוחו המזועזע היה, שיותר הוא לא מוסר עבודה בקבלנות. הוא יעשה זאת בעצמו.

●

המפלצת מדמשק

כלל ידוע הוא, בתולדות העיתונות הבריטית, שכל פעם שנדמה שמשעמם שם, במחזוריות בלתי קבועה, מגלה רפורטר זריז מחדש את המפלצת מלוך־נס.

הוא מדווח שרועה כבשים מהסביבה ראה אותה נעה ועושה גלים ובועות. לפעמים הוא מצליח אפילו לראות את ראשה המכוער. כותרות ראשיות. עתונים וצוותי טלוויזיה מתחרים בתיאורים של מדע בדיוני. נעשו גם סרטים כאי־לו־דוקומנטריים על המפלצת הפולקלוריסטית. שלא לדבר על כך שזה עוזר לתיירות לסקוטלנד.

נדמה, שאת השיטה העתיקו גם לכאן. במחזוריות ההולכת וגוברת, מפחידים אותנו בסכנת מלחמה מיידית, מהיום למחר, עם סוריה. לפעמים זה בגלל תמרון. לפעמים בגלל הצבת טילים שצצו אחרי שכוחותינו הפילו שני מיגים סוריים.

ואז יש פרשנויות והערכות, וצעדים דיפלומטיים, וכרגיל, אחרי האזעקה, באה הארגעה. עד לפעם הבאה.

וארור החושב, שהנושא הזה צץ כל אימת שיש ויכוח על הפסקת פרוייקט הלביא.

בין אזעקה לארגעה, עסוקים הערביסטים ואנשי המודיעין גם בדיווח על מחלות טרמינאליות של נשיא סוריה, אסאד. כבר הרגו אותו פעמים אין ספור בהתקפי־לב, באירוע מוחי, בשיתוק, בסרטן. משאלות־לב שאם רוצים שיתגשמו, כדאי אולי, לנסות את השיטות בקטע הקודם.

●

בושות

אדם טוב יותר צריך היה להתרגז למראה הבושות שנעשו במדור זה בשבוע הקודם, בקטע „תגרי ירושלים".

הכותרת ירדה לטמיון. השורות התבלבלו. לא היה לזה לא ראש, ולא זנב.

אולם אני פרצתי בצחוק. עם כל המיחשוב, וכל הקידמה והטכניקה, יש עוד מקום לטעות אנוש. והפעם זה לא הכונר הועצער האגדי, ולא מחדל מתוך כל על הדעת שלי. במחשב, כי אם עורך מתוחכם.

או שמא היתה זאת נקמתו של הג'די?

מר „טמפו", צבי בורנשטיין, רכש את מפעלי הבירה והפך למלך המשקאות הישראלי ★ הוא השקיע בכך הרבה שנינות עיסקית וכשרון לנער מעליו יריבים ★ גם הציבור אהב את מניותיו ★ בורנשטיין, בן ה־73, שווה כיום 60־70 מיליון דולר ★ „זה תלוי אם קונים אותי או מוכרים" — הוא צוחק

מאת לאה אתגר

השבוע מינה את עצמו משה בורנשטיין (73), מנכ"ל מפעלי „טמפו", גם למנכ"ל מפעלי הבירה הישראלית („מיבשלות שיכר לאומיות"). בכך הגשים איש־העסקים הממולח את חלום חייו: השתלטות כמעט מלאה על כל מה שאנו שותים בארץ הזאת, בעיקר בירה.

בורנשטיין טוען, שחברת „טמפו" המחודשת, שהיא מיזוג של שלוש חברות („טמפו משקאות קלים", „טמפו בירה" ו„מיבשלות שיכר"), מספקת לשוק יותר משבעים אחוז מהתיצרוכת. על המיספר הזה מעיר יגאל תבורי מבעלי „קריסטל", כי הוא לא הגיוני ולא נכון. להיפך, הוא אומר: בשוק המשקאות הקלים צועדת „קוקה קולה" בראש (50%), אחר כך „קריסטל" (25%), „יפאורה" (15%) ולבסוף „טמפו".

יש בהפיכתו של בורנשטיין למלך הבלעדי של המשקאות הישראליים אלמנטים עיסקיים ואנושיים: בעזרת תרגילים מבריקים בבורסה, הגיון קר ושיקולים נבונים, הגדיל בורנשטיין את ממלכת העסקים שלו. בדצמבר 81 הוא גייס, למשל, בהנפקה לציבור כארבעה מיליון דולר על סמך חברה („טמפו תעשיות בירה") שעדיין לא היתה ולא נבראה, אבל הבטיחה בזמנו לייצר בארץ בירה „טובורג". טוב, מיפעל בירה הוא לא הקים, אבל ביולי 85 רכש את „מיבשלות שיכר לאומיות", יצרניות הבירה היחידות של ישראל, ב־15 מיליון דולר, כשהמבינים אומרים שהוא שווה ארבעים מיליון דולר!

מחמאות לגברות

בשביקשתי מבורנשטיין את הראיון, לרגל איחוד מפעלי „טמפו" שלו עם מפעלי הבירה, הוא הגיב: יש לי לא רק שני מפעלים אלא שישה. אחר כך, בביתו המהודר מאוד שבשיכון צמרת בתל אביב, הוא מתגלה כאיש הכי חביב בעולם. אשתו חולה לאחר ניתוח, העוזרת הלכה הביתה. בורנשטיין מביא במו ידיו בירה, רוצה להכין קפה. „תטעמו גם עוגה שהכינה כלתי". כולו קפיץ חייכני. אורחים ניכנסים ויוצאים, הוא נושק להם. מעניק מחמאות לגברות. בעת הראיון יודע בעל פה מיספרים, זוכר תאריכים, אין פרט הנעלם ממנו. דייקן, מפוכח, עם חן אירופאי. איש־עסקים ששיחתו עם הסביבה מרדימה את זהירותה. מה שבטוח, כדאי לעשות עסקים עם בורנשטיין, לא נגדו.

בורנשטיין מונה את שש מיפעליו העכשוויים: שני מיפעלי בירה בנתניה ובמגדל העמק. שם מייצרים את כל ה„מכבי", „גולדסטאר", „נשר", „בארווייזר" ובירה מהחבית של המדינה. בקרוב ייצרו שם גם „טובורג". יש גם שני מיפעלי „טמפו". האחד למשקאות קלים בחולון, השני לבקבוקי פלסטיק בירוחם. בעבר היו לו מיפעלי זכוכית, ארגזים ופקקים בירוחם. בורנשטיין אהב לספק לעצמו את כל צרכיו. רצה לא להיות תלוי ביצרני בקבוקים. אפילו את הסוכר והחומרים הממתיקים ייבא בעצמו. בעבר היו לו בירוחם שישה מפעלים. הוא מכר ב־81 את מיפעלי הזכוכית ל„כור". „כור" הסבה שמם לפיניציה. אחרי הרכישה, „כור" לא הרוויחה מעולם כמו שבורנשטיין הרוויח. למה? בורנשטיין מושך בכתפיו. הם היו שותפים שלי ובוודאי ידעו מה הם קונים ממני, הוא אומר.

היום יש לו בירוחם רק מיפעל אחד. יש לו גם שני בתי קירור הכי גדולים במזרח התיכון: באשדוד ובחולון. 90 אחוז מהבשר הממשלתי של המדינה עובר שם. בורנשטיין מפרק את הבשר מהאוניות, מאה אלף קוב בערך בשנה. עושים שם כסף גדול מאד, הוא אומר, אבל מסרב לפרט.

בבתי הקירור הוא שותף עם איאן פייקול, האבא של אן פת, רעייתו של השר גדעון פת. את האינפורמציה הזאת הוא לא נידב. בורנשטיין ופת חברים. בעולם העסקים אמרו, שפת דאג בעבר שכל הבשר של המדינה יעבור אצל בורנשטיין. בורנשטיין מתרגז כשהוא שומע את ההערה. ההיפך הוא הנכון, הוא אומר. בגלל קירבת פת לבתי הקירור בדקו אותנו בשבע עיניים. בית קירור קטן באשדוד, המתחרה עימי, מקבל מהמדינה תנאים יותר טובים. הקירבה שלי לפת רק הזיקה, הוא אומר.

שני מתחרים

עם הרכישה החדשה של מיבשלות שיכר, בורנשטיין מיזג את מערכת השיווק הכפולה של מיפעלי „טמפו" ומפעלי הבירה, פיטר עובדים, מכר מחסנים כפולים – ועל הנייר יראה המאזן המתואם החצי־שנתי החדש שלו, שעדיין לא התפרסם, רווח של כמיליון וחצי דולר. כך יתפאר בורנשטיין. מאוחר יותר הוא יטלפן אלי ויבקש ממני לציין רק שהרווח שיפורסם יהיה גדול מאד, בשלב זה הוא לא רוצה לציין מיספרים. הוא מבטיח לפרסם מיספרים מדוייקים ב־31 לחודש הקרוב. כך או כך, בהשוואה למאזן האחרון של מרס 85, בו פירסמה חברתו של בורנשטיין הפסד מתואם של כחצי מיליון דולר, הרי תעשיית המשקאות הישראלית „עושה" פלאים: כמעט כל התעשיינים הישראלים בוכים, המאזנים שלהם מורים על הפסדים, ואילו אצל בורנשטיין חגיגה.

מן הצד האנושי „ניצח" בורנשטיין בכל מלחמותיו: לפני כתשע שנים, כשהיה רק בעל חברת „טמפו משקאות קלים", הוא עמד לרכוש מיורשיו של ויליאם רובינסון שהתאבד, את מפעלי הבירה. אפילו נתן אז מיליון וחצי דולר על החשבון. ברגע האחרון התערב חיים בר־לב, שר המסחר והתעשיה דאז, שראה בדאגה את השתלטות איש אחד על ענף המשקאות, ומנע את המכירה. הביאו אז מקנדה את מורי גולדמן, איש עסקים, הריצו אותו בלך ושוב נוסח ישראל ולבסוף מכרו לו את מיבשלות השיכר בתשעה מיליון דולר. לבורנשטיין החזירו אז את הכסף, שנתן על חשבון הקנייה, ורמזו לו בגרוש שכבר נתנו לגולדמן הבטחה שבארץ לא יקום עוד מיפעל מתחרה לבירה, לפחות במשך חמש שנים.

עולם העסקים הישראלי ידע לספר שבין גולדמן לבורנשטיין צמחה עויינות. גולדמן חידש והשקיע מיליונים במפעלי הבירה שרכש. הוא גם ייצר מיצים, כמו חברת „טמפו". בורנשטיין עמד מנגד ועיניו כלות. בדצמבר 81 הוא הקים את חברת „טמפו בירה", שלה זכיונות ייצור בירה „טובורג" בארץ. המיפעל היה על הנייר בלבד. בורנשטיין לא קיבל רשיון לייצר בירה „טובורג" בחולון, בגלל בעיות ביוב עם העיריה. הוא ייבא רק מיכלים מחו"ל.

המתחרה שלו גולדמן הביא ארצה את „באדוויזר", בירה אמריקנית, אותה ייצר ושיווק בהצלחה. בעולם העסקים סיפרו שגולדמן ניקלע בניו־יורק לקשיים. איש העסקים הקנדי מעולם לא עלה ארצה. הציונות שלו נישארה על הנייר. הוא ביקש להיפטר מ„מיבשלות שיכר לאומיות". היתה לו הצעת רכישה מז'אק בנרהיים, איש עסקים אמריקני. עורך־הדין רם כספי תיווך. גולדמן מכר לבנרהיים את „מיבשלות שיכר לאומיות" בכחמישה עשר מיליון דולר. אומרים שגולדמן לא ידע שבנרהיים הוא השותף השקט של משה בורנשטיין מ„טמפו". אומרים שאילו היה יודע, לא היה מוכר לבורנשטיין דבר וחצי דבר.

בורנשטיין לא נוכן להתייחס לסיפורי העוינות. כמו שאמא שלי היתה אומרת, הוא מודיע. כשהייתי מקורב לו, לא דיברתי על קרובים. עכשיו כשאני רחוק ממנו, אני לא מדבר על זרים. מה שכן, הוא טורח לציין, שגולדמן לא ראה גרוש ממחיר המכירה של מפעלו. הוא לא קיבל כלום, הכל הלך לכיסוי חובותיו לבנקים, הוא אומר בינוחות. בורנשטיין שילם במזומן כחמישה מיליון דולר, השאר באשראי. פרטים לא חשובים כל כך, הוא סבור.

בלי מתחרים

מה שחשוב היום, שבורנשטיין יושב על כל הטמפו ועל כל הבירה של המדינה. אין בירה אחרת. כל משאית שמוכרת למכולת בירה, מוכרת גם טמפו. בורנשטיין לא צריך אפילו להמליץ שהמכולת תיקנה אצלו טמפו. בורנשטיין לא אוהב שאני קוראת לו קרטליסט או רומזת לעוצמה שבידיו, המחייבת סוחרים לקנות אצלו. "אני לא מחייב אף אחד בשום דבר. לא קרטליסט", הוא מודיע. בהערכת מצב, אין לו מתחרים, הוא מודה. חברת המשקאות הקלים „קריסטל", לדעתו, אינה בתיחרות עימו. מי שנותרה כמתחרה ממשית היא חברת „קוקה קולה". ל„קוקה קולה" אין בירה. עובדה.

הרכישה האחרונה של מיפעלי הבירה לא רק מימשה חלום אישי של בורנשטיין, היא גם הסירה מעל גבו שני „נודניקים" – את אנשי העסקים איז'ו שני ויוסי דיאמנט (ראה מיסגרת). שני אלה רכשו בזמנו חבילות מאסיביות של מניות „טמפו בירה". בסופו של דבר ריכזו בידיהם כתשעה אחוזים ממניות „טמפו". כשהמניות נפלו, הלכו איז'ו שני ויוסי דיאמנט לבית המשפט. הם טענו שבורנשטיין הונה את הציבור. שהנפיק מניות בהבטחה להקים מיפעל בירה. שלוש שנים עברו, אך הוא לא הקים שום דבר. שני ודיאמנט לא זכו בתביעה. הם הגישו עירעור. הם לא אוהבים להפסיד. רק כשבורנשטיין רכש את „מיבשלות שיכר לאומיות", הם הודיעו לבורסה שהם מסירים את העירעור נגדו. הם ראו ברכישת מיפעל הבירה של גולדמן, כאילו קיום הבטחה ישנה של בורנשטיין.

בורנשטיין רכש מהם בחזרה שני שליש מהמניות שבידיהם. הוא לא רכש את המניות מכספו או מכספי „טמפו בירה". הוא רכש אותן בכספי „מיבשלות שיכר לאומיות". כך קנה מכיס חדש של עצמו מניות של עצמו. התרגיל הזה הרגיז את הנהלת הבורסה. הם הפסיקו את המיסחר במניות „טמפו" לכמה ימים. אחר כך המיסחר שב לקדמותו והכל היה כשהיה. בורנשטיין אפילו לא מתרגש.

היה לו עוד „טרדן אחר" – שמעון טסלר שמו (לא מהטלוויזיה), שאסף גם הוא חבילת מניות, כשני אחוזים מהתיק. בורנשטיין קנה גם אותו. כחלק מהתמורה ששילם לו עבור המניות, הפך אותו למשווק סחורות „טמפו" בצפון. אחרי סילוקם של איז'ו שני, דיאמנט וטסלר, „חזרו" חברות „טמפו בירה" ו„מיבשלות שיכר לאומיות" הביתה. זאת אומרת לידיו של בורנשטיין.

היום, אף על פי שכל החברות המאוגדות תחת השם „טמפו תעשיות בירה" הן חברה שמניותיה ניסחרות בבורסה, יש לבורנשטיין תשעים ושניים אחוזים ממניות החברה. למעשה, החברה בשליטה משפחתית מלאה. בורנשטיין טיפוס צנטרליסטי, שנון, מהיר החלטה. הוא מינה לו מועצת מנהלים כמעט על טהרת המשפחה: הוא עצמו יושב ראש הדירקטוריון; כלתו לאה בורנשטיין, אלמנת בנו צבי שנהרג בתאונת מטוס (ראה מיסגרת); שני החתנים שלו משה פורהצר, הנשוי לבתו בלהה, וז'אק בר, הנשוי לבתו רינה, גם הם בדירקטוריון.

המניות קפצו

הצרה היחידה שעדיין נותרה לבורנשטיין היא איום של הרשות לניירות ערך להגיש נגדו תביעה משפטית על הנפקת „טמפו בירה", בזמנו, תוך הבטחה לייצר בארץ בירה „טובורג", הבטחה שלא מומשה. לאחר בירור מצאתי שהחומר מנגד בורנשטיין כבר הועבר לפרקליטות. שם יחליטו אם לתבוע אותו ועל איזה סעיפים. בורנשטיין לא מודאג מכך. בתגובה הוא אומר לי את הפסוק השני של שיר השירים "יישקני..." ואסור לנחש את ההמשך. הוא אומר זאת בחיוך ממזרי ושובב. אחר כך הוא מטלפן אלי ומבקש ממני שאמתק את המילה החצופה שאמר, שזה לא מתאים לו. אני החלטתי להשאירה.

בורנשטיין המעיר כי הוא „איש שאוהב חיים" אומר: תמיד חלמתי על בירה. בסוף 81 חוזה הידע שלי עם „טובורג" היה שווה מיליונים. הוא יצא לבורסה עם חברת „טמפו בירה". הציבור אהב את המניות שלו. תוך חודש מיום ההנפקה קפצה המניה מ־256 נקודות ל־400, ולאחר חודשיים ל־1040 נקודות, עליה של כ־300 אחוזים. אגב, בהנפקה רשמה הבורסה הערה כי המדובר במניה בעלת סיכון גבוה כמו בחיפושי נפט. אחר כך מחקו את ההערה הזאת. בורנשטיין טוען שהוא באמת החל להקים מיפעל בחולון, שקנה ציוד ישן של אחד ממיפעלי „טובורג" באמריקה שפשט את הרגל, שהפקיד ערבויות. רק הקמת המיפעל התעכבה. הוא טען שלא הבטיח מועד מפורש לייצור הבירה, ושלקראת סוף 85 כבר ניכנס לשלבי ייצור בירה „טובורג" בחולון.

בעשירי במאי 85, כנראה בעיקבות לחץ ציבורי של בעלי מניות, אישר בית המשפט המחוזי מיזוג בין „טמפו למשקאות קלים", חברה פרטית של בורנשטיין, לבין „טמפו תעשיות בירה", החברה הציבורית שעדיין לא ייצרה בירה. ביולי רכשה החברה את „מיבשלות שיכר לאומיות" ואת חברת הבת שלה „מורליין חברה למיסחר". בורנשטיין פנה אז לייעול. ביטל כמאה משאיות ממערכת השיווק הכפולה שהיתה בידיו. שלח 30 אחוזים מעובדי השיווק הביתה. עכשיו הוא מאחד מערכות ייצור. נכון להיום, על הנייר, חברת „טמפו בירה" החדשה מרוויחה. הקפאת המחירים פגעה בה קשות, אבל הרווחים באו מהתייעלות, סבור בורנשטיין.

בורנשטיין, איש עסקים שידע ימים טובים יותר, אומר שעכשיו כשאינו מפסיד, הוא חריג במשק. אבל אם לא יאשרו לו בקרוב עליית מחירים, גם הוא לא יחזיק מעמד. הוא מאמין שיותר משלושים אחוז מהתעשיינים בארץ הם בצרות. מעמידים פנים שותקות, כדי שהבנקים לא יגלו את הקשיים, ומנסים להמשיך. בורנשטיין סבור שרבים עוד יפלו, ומי שלא יידע לכלכל עסקיו בתבונה – יפשוט רגל.

בורנשטיין כבר עבר הרבה בחיים. הוא עורך חשבון עיסקי בשבילי. השווי שלו כיום הוא בסביבות שישים או שבעים מיליון דולר. זה תלוי אם רוצים לקנות או למכור, הוא צוחק. אומנם חלק מנכסיו הוא בחברה ציבורית, אבל גם היא שלו ברובה. בורנשטיין איש עשיר בלי תחביבים. בביתו שלו מתכנס חוג ללימוד גמרא פעם בשבוע. הולך כל בוקר להתפלל בשטיבל סמוך לביתו. לא משחק קלפים, נוהג מכונית אמריקנית בעצמו, חי בפשטות, בלי בתי קייץ ובלי בתי חורף, איש עבודה עם בית אחד. הוא צוחק.

והחלטותיו החלטות. הוא מקבל די מהר. בדרך כלל עם אינטואיציה. השנים לימדו אותו. חוץ מזה יש לו חוש ל... הוא אומר ומשקשק אצבעותיו בתנועה הידועה לסימון כסף.

איש קשוח שמנצל הזדמנות עד הסוף

איז'ו שני

איז'ו שני, מיוזמי פרוייקט „בזל", „לב הגליל", בעלי „האולפנים המיוחדים", קולנוע „לב" ו„אבנעל", אומר על משה בורנשטיין:

הוא איש עסקים קשוח וערמומי ללא טיפת נאיביות. הוא ינצל כל הזדמנות עד הסוף. אני לא בנוי כך, אבל אני מעריץ אותו. בזמנו, כשיצא לבורסה, המציא את מיפעל „טמפו בירה". את מיפעל המשקאות הריווחי „טמפו" – לא הוציא לבורסה. אחרי ההנפקה שלו, שעל פיה הוערכה „טמפו בירה" ב־12 מיליון דולר, החלו המניות לרוץ למעלה והגיעו לשווי של 36 מיליון דולר. מי שהריץ את המניות למעלה היה הספקולנט עקיבא בר מחיפה, שאחר כך נימלט מהארץ. כל העיר חיפה קנתה מניות של „טמפו" והפסידה אז.

במרס 82, כשהמניות קצת ירדו, אספה הקבוצה שלי חבילה של כתשעה אחוזים. קראנו תשקיפים ונעשה לנו חושך בעיניים. שילמנו עבור חבילת המניות שלנו קרוב למיליון דולר ובעצם הוא מכר לנו רעיון של „טובורג" ומכונות ישנות של „טמפו משקאות", אותן העביר לחברת „טמפו בירה" במחיר מופקע. כל תיק המניות של „טמפו בירה" נפל אז לשווי של כשניים וחצי מיליון דולר ואנחנו הפסדנו המון. הגשנו אז נגדו תביעה בבית המשפט והפסדנו. הוא זכה משום שלא התחייב בזמן קצוב, מתי יקים מיפעל לבירה. הגשנו עירעור.

הלחץ שלנו עליו חייב אותו להכניס לחברה הציבורית „טמפו בירה", גם את „טמפו משקאות קלים", שהיא חברה ריווחית וטובה. היו לי עימו הרבה ישיבות כועסות. הוא אמר לי: אני יצאתי מאושוויץ, שם לא שברו אותי, ואתה תהיה האחרון שישבור אותי. אחרי שהוא רכש את „מיבשלות שיכר לאומיות" ממורי גולדמן וצירף אותן לחברה הציבורית הגענו עימו להסדר. הוא רכש שני שליש מהמניות שבידינו בארבע מאות אלף דולר, עם אופציה שתסתיים בעוד כחודשיים לרכוש את שאר המניות שבידינו.

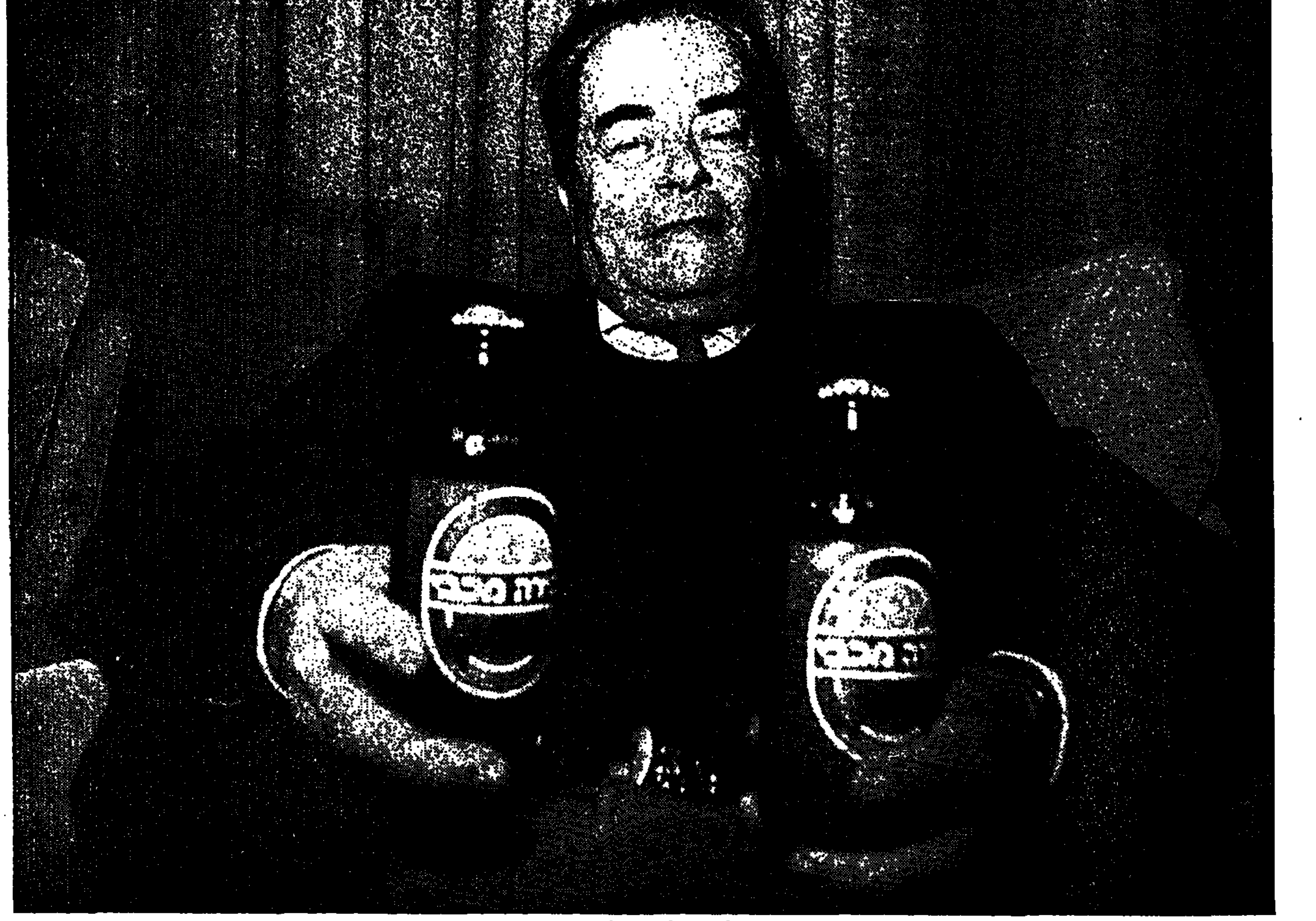

■ צבי בורנשטיין עם בירה „מכבי". לדבריו, אם בנו לא היה נהרג – חייו היו מושלמים (צילום: מיכאל קרמר)

הבירה של המדינה

בארץ חמה צריך לשתות

בורנשטיין נולד בפולין. עד גיל 17 למד בישיבה. כשאביו ניפטר, הפך למפרנס המשפחה, שבבעלותה היו טחנות קמח בטרנוב. ברח בתקופת השואה מפולין להונגריה, משם לרומניה ומשם לבזיל שבשוויץ. הציל את אימו, אשתו ובנו הבכור צבי. בבזיל עסק בקומודיטי'ז. ב־52 עלה ארצה. לדבריו, חשב שהארץ חמה ולוהטת ונחוצים בה משקאות קלים. ב־54 הקים את מפעל „טמפו", כשהידע מגיע ממשפחת „טמפו" האמריקנית. תוך שנתיים השתלט על שוק המשקאות הקלים בארץ. בראשית דרכו היה שותף עם יעקב תבורי ובנו יגאל תבורי. אחרי שמונה שנים פרש תבורי והקים את חברת המשקאות הקלים „קריסטל".

הבן נהרג בתאונת מטוס

בשנת 73 נהרג צבי בורנשטיין, בנו של משה בורנשטיין, בעת שמטוסה הפרטי של חברת „טמפו", אותו הטיס צבי, התרסק בשל תקלה טכנית בירוחם. צבי היה אז בן 36. אביו, משה בורנשטיין, המחזיק ברשיון טייס, אומר שהיה אמור לטוס באותו יום ביחד עם בנו. אחת מבנותיו של בורנשטיין שברה רגל והוא נישאר עימה בבית. צבי טס לבדו.

היום, תריסר שנים אחרי, אומר משה בורנשטיין שאולי היה מוטב אילו היה אז במטוס ביחד עם בנו שנהרג. בורנשטיין אומר, שבנו היה התעשיין הצעיר והמוצלח והמנכ"ל של כל מיפעליו. לבנו הוא האציל אז הרבה סמכויות. הבן שלי, הוא אומר, בנה את כל המיפעלים.

אשת הבן, לאה, שלא נישאה שנית, היא כבת בבית בורנשטיין, היא ושני ילדיה. לאה מנהלת את קרן צבי בורנשטיין, קרן ציבורית למטרות צדקה. אגב, בית צבי, בית ספר למישחק ברמת גן, ניקרא על שם צבי בורנשטיין. לולא אסון המטוס, היה משה בורנשטיין מעריך את חייו כמושלמים.

השטיח המחמם
TERMO 2000
שטיחום
הלהיט שיחמם לך את החורף
כשחם ברגליים חם בכל הגוף

שטיחום חוסך בצריכת החשמל
שטיחום מפיץ חום ביעילות
שטיחום מהודר, ובגוונים שונים
שטיחום מתאים לבית ולמשרד
שטיחום המצאה ישראלית שזכתה להצלחה בינלאומית
שטיחום מה, עוד אין לך?
עוד מוצר איכות מבית
מקבוצת כלל
מאגרי טכנולוגיה בע"מ
להשיג בחנויות המובחרות למוצרי־חשמל, כלי־בית ומתנות, וברשת של שטיחי בית כרמל

רק חברת בניה אחת בישראל.

במצב הכלכלי השורר כיום בישראל ישנה חברה אחת המסוגלת לתת תשובה עניינית למכלול הבעיות המטרידות את רוכשי הדירות - אפריקה ישראל להשקעות בע״מ.

חברת אפריקה ישראל להשקעות בע״מ נמנת על קבוצת בנק לאומי לישראל. היא הוקמה לפני יותר מ-50 שנה. כוחה הפיננסי הרב נובע מפעילות ענפה בתחומים שונים - פיתוח קרקעות, אחזקת נכסים מניבים, ביטוח, מלונאות, תיירות ונופש. על קבוצת אפריקה ישראל נמנות ״מגדל״ מחברות הביטוח המובילות בארץ, חברת ״חמי טבריה״, חברות הבניה הוותיקות ״סיבוס-רימון״ ו״ידניה״ ופרוייקטים כמו - קרית ויצמן - הפרק לתעשיות עתירות מדע, מרכזים מסחריים בירושלים ובתל אביב ועוד.

מגוון הפעולות בהן עוסקת החברה מביא אותה לרווחיות גבוהה.
במאמר שפורסם ב״הארץ״ ב-17.11.85 כותב מר חיים בן-דור, מרצה בחוג לחשבונאות באוניברסיטה העברית: ״חברת אפריקה ישראל הנמנת עם קבוצת בל״ל פועלת בעיקר בענף הבניה ויחד עם זאת עוסקת במגוון נוסף של פעילויות. בשנת 84/85 היתה חאטה בפעילות ענף הבניה בארץ בשיעור של כ-9% לעומת השנה שלפניה, אך חברת אפריקה ישראל הצליחה להגדיל את פעילותה בשיעור של כ-13%. הגדלת הפעילות התבטאה הן במכירות והן בהיקף הבניה״.

שווי חברת אפריקה ישראל להשקעות הוא הגבוה ביותר לפי ערך מניותיה, מכל חברות הנדל״ן הנסחרות בבורסה לניירות ערך.

סיסמת החברה מ״האנשים שבנו את סביון״ מציינת את הישגה היוקרתי של החברה בתחום הבניה למגורים. בהמשך לסביון בונה אפריקה ישראל להשקעות בע״מ שכונות מגורים ופרוייקטים נוספים לפי אותם עקרונות של פיתוח סביבתי מושלם ובאיכות ללא פשרות.

העובדה שאפריקה ישראל להשקעות בונה רק באיזורים יוקרתיים בעלי ביקוש גבוה מוכיחה את עצמה לאורך כל הדרך.
באיזורים טובים יש תמיד ביקוש גבוה. זו הסיבה שלמרות השפל בענף מצליחה אפריקה ישראל למכור את הדירות והקוטג׳ים שהיא בונה במחירים גבוהים מבלי להזדקק למבצעים ולהורדות מחירים.
אם נבחן את מחירי הדירות שמכרה החברה בעבר נמצא כי ערכן עלה בהתמדה.

בניגוד לחברות רבות המתחילות למכור דירות הרבה לפני תחילת הבניה, כדי לממן את עבודות הבניה, נוהגת אפריקה ישראל להתחיל בבניה בטרם התחלת המכירה, לפי תכנית אב רב-שנתית, מבוקרת בקפדנות, בה נקבע קצב הפיתוח מראש.

בימים אלו ממש, כשחברות בניה ״מאטות את הקצב״, מתחילה החברה בבנית מספר פרוייקטים חדשים: בנין חדיש ומיוחד בגבעת סביון, בנין כוכב נוסף בצמרת אביב, קוטג׳ים בסביוני אביב ובגבעת סביון ולראשונה אף בונה שכונת מגורים יוקרתית לדוגמא באשדוד-סביונים.

לקוחותיה של אפריקה ישראל להשקעות בע״מ נהנו תמיד משקט נפשי ומבטחון מלא.
מיד עם עריכת החוזה דואגת החברה להבטיח את כספו של הלקוח במלואו.
מתוך תחושת אחריות נקטת החברה בכללים מחמירים מעל ומעבר לדרישת החוק ונותנת בטוחה (ערבות בנקאית) צמודה במלואה לדולר.

יש רק חברת בניה אחת המונה את כל היתרונות האלו בנשימה אחת - אפריקה ישראל להשקעות בע״מ.

לקבלת עצות ופרטים נוספים אתה מוזמן להתקשר אלינו - נשמח להפגש אתך.

מהאנשים שבנו את סביון!

אפריקה ישראל להשקעות בע״מ מקבוצת בנק לאומי לישראל בע״מ.
רחוב אחד העם 13 תל-אביב. טל. 03-650281.

בוני סביון, גבעת סביון, סביוני אביב, צמרת אביב, סביונים אשדוד, רמת אדי, קיסריה.

מאת מרדכי גילת ומשה דונן

חוק שריר: למיוחסים בלבד

הצעת החוק לאיסור פירסום שמות חשודים תפקיד את האזרח הקטן לחסדי נוכלים, רמאים ונבחרי ציבור המועלים בתפקידם ★ מעשים שהם בגדר שחיתות ציבורית, אשר יתגלו בחקירה משטרתית, עלולים להיות מושתקים ★ שרים יוכלו ליזום תלונות נגד עצמם רק כדי לגרום להשתקת חקירה עתונאית

עיתונאים חטטנים, החוטאים בפירסום מעלליהם של נבחרי ציבור מורמים מעם, הפכו השבוע שוב לאוייביהעם: "האם חופש העיתונות, שכולנו רוגלים בו, פירושו חופש לרצוח את אזרחי המדינה בעטים מורעלים?" – שאל ברצינות שר התיירות, אברהם שריר, בישיבת הממשלה. "האם נבחרנו להגן על חופש ההפקרות הסאדיסטית או על אזרחי המדינה?"

מרוב חרדה לאזרחי המדינה, שהעיתונות, רחמנא ליצלן, רוצחת ומשפילה מדי יום, הזדרז השר שריר לתבוע מהממשלה לפעול מיד לקבלת חוק האוסר פירסום שמות חשודים לפני שהוגש נגדם כתב אישום. השר שריר הבהיר, כי הוא מבקש לשמור על כבוד האדם ושר המשפטים, משה ניסים, הבטיח חגיגית כי הצעת חוק ברוח שריר תוגש בקרוב לאישור הממשלה.

מה שלא טרחו, בינתיים, האדונים שריר־את־ניסים להביא לידיעת הציבור הוא רק עובדה אחת קטנה: הצעת החוק שהם יוזמים, אם חלילה תתקבל, אינה באה כלל להגן על האזרח הקטן. אין שחר לטענה הזאת. להיפך: ההצעה פשוט מפקירה אותו לחסדי נוכלים ורמאי צמרת; לחסדי נבחרי ועובדי־ציבור המועלים בתפקידם; ולעיתים קרובות גם לחסדי חוקרי־משטרה מאוד מסויימים. עיתונות לוחמת וחושפת, שהיא משענתו הכמעט היחידה לא תוכל לסייע לו עוד.

נורמת המיוחסים

כדי להבין עד כמה חמורה תהיה הפגיעה באנשים ישרים מהשורה – ואלה, אנחנו מקווים, עדיין הרוב במדינה – יש לעקוב אחרי התסריט הבא: נניח לרגע שקבלן־בניין ידוע, הבונה בעת ובעונה אחת אלפי דירות, מנצל תמימות של מאות אזרחים, מוליך אותם שולל ובמקום דירות ומיגרשים, מוכר להם אוויר...

למשטרה מוגשות, כחוק, תלונות נגד הקבלן אלא שחוקריה אינם מזדרזים לפתוח בחקירה. הסיבה: מופעלים עליהם לחצים לרדת מהמסכן, רומזים להם כי מרובר ב"בעל קשרים", ומציעים להם, במישרין או בעקיפין, לא להסתבך.

נניח לרגע שמחסומי הלחצים, הפרוטקציות והקשרים האישיים נפרצים כעבור זמן והמשטרה פותחת בחקירה. חקירה כזאת, מרגע תחילתה ועד לרגע המעצר, אם בכלל, נמשכת שבועות ארוכים אם לא חודשים, כאשר בפרק זמן זה מוסיפים ליפול ברשתו של הקבלן מאות קורבנות נוספים: הם אינם יודעים דבר וחצי דבר על החקירה ועל הסתבכות הקבלן בפלילים: פונים למשרדי החברה הקבלנית רבת המוניטין, רוכשים דירה או מגרש שלעולם לא יזכו לראותם ומניחים את כספם על קרן הצבי.

צריך לזכור כמה עובדות נוספות: כיוון שעל־פי הצעת החוק החדשה לא יותר הפירסום גם אחרי המעצר: כיוון שרוב הנוכלים משתחררים בערבות עד לפתיחת משפטם; וכיוון שכתבי־אישום מוגשים חודשים ארוכים, ולעתים שנים, אחרי גמר החקירה – בשל העומס הרב שבו נמצאות הפרקליטויות השונות – יוכל הקבלן, ללא בעיה מיוחדת, להוציא במירמה כספים ממאות קונים נוספים. מותר להניח גם שהוא יעשה זאת. הסיבה: העונש שייגזר עליו כגין 300 מעשי תרמית או 500, יהיה זהה. אם בית־המשפט יחמיר איתו הוא יבלה שנים מעטות מאחורי סורג ובריח, ייהנה מניכוי שליש, ישתחרר ויירד מהארץ. מיליוני הדולרים שצבר במירמה ואשר הבריחו כבר מזמן לחו"ל, יעמידו אותו מחדש על הרגליים. אין מקום לדאגה.

בדלתיים סגורות

עורכי דין שסרחו – אשר מספרם גדל בשנים האחרונות בשיעורים מדהימים – הם דוגמה נוספת לפגיעה הצפויה בציבור הרחב: אזרח מהשורה, למשל, שלא יכול היה לדעת כי עו"ד פלוני חשוד במעשי מירמה, זיוף, גניבת כספי־לקוחותיו ומה לא, יפנה למשרדו של אותו צדיק, ישלם לו במיטב כספו ולא יעלה בדעתו, כי בהזדמנות תגיגית זו הוא נפרד סופית גם מחסכונותיו האחרונים.

אורח זה, כמו רבים אחרים, עלול להישאר קרח מכאן ומכאן: גם מאבקו בבית־המשפט יינזק – לעתים ללא תקנה – וגם כספו יירד לטמיון. אם השר שריר חפץ כל כך להיטיב עם העם – סליחה, להגן על אזרחי המדינה, כלשונו בישיבת הממשלה – היה נזקק כבר מזמן ביוזמת חקיקה אחרת לגמרי: שינוי חוק לישכת עורכי־הדין. החוק הקיים, כפי שגם עו"ד אברהם שריר יודע, מאפשר לקיים שיפוט משמעתי של עורכי־דין בחדרי חדרים ובדלתיים סגורות. לישכת עורכי־הדין אינה מוותרת על התענוג והמציאות מלמדת, כי עורכי־דין העומדים לדין משמעתי מנצלים לא פעם את מסך־הסודיות כדי להוסיף ולמעול בתפקידם, להטעות לקוחות ולהוליכם שולל. העיתונות יודעת על החשדות ועל ההליכים המשמעתיים, אך מנועה על־פי החוק מלפרסם דבר וחצי דבר: כשהיא עושה זאת אחרי פסק־הדין, היא לא יותר מאשר זורה מלח על הפצעים.

לאן תוביל עכשיו הצעת שריר, הלכה למעשה, אם יד התבונה בממשלה ובכנסת לא תגבר עליה? רק להישג אחד: להענקת חסינות לעורכי־דין מפרקפקים, גם בהליכים פליליים רגילים. זה בדיוק מה שחסר להם.

עובדה זו מחזירה אותנו כמה שנים לאחור, אל אשר ידלין, אהרון אבו־חצירה, שמואל רכטמן, תת־אלוף ברוך ארבל ואחרים, אשר ספק אם היו מגיעים בכלל אל ספסל הנאשמים, אלמלא זכתה חקירתם לסיקור צמוד בעתונות.

מה לא אמרו האח"מים הללו או מקורביהם על העתונות? כמה לא האשימו אותה? איזה בוץ ורפש לא הטילו בה? כל אחד מהם טען, כי העתונאים שפכו את דמו; פירסמו עליו כזבים; רדפו אותו על לא עוול בכפו. כל אחד מהם הצליח לסחוט דמעות מעם ישראל לא לפני שהבטיח: העלילה הנוראה שנרקמה נגדו תיחשף במהלך מישפטו...

לשריר אין, איפוא, זכויות יוצרים בעניין "שפיטתו" של איש ציבור בידי העתונות, כמו גם בעניין ה"שירות" שהוא מבקש להגיש לאזרח הקטן.

טענת שרים כאילו החוק המוצע מבקש להגן על אזרחי המדינה – לא חלילה על צמרת השילטון – אין בה ממש גם מהטעם הבא: מדי שנה נעצרים בידי המשטרה רבבות אזרחים כאשר רק שמותיהם של מעטים מהם מתפרסמים בעיתונים. הפירסומים מתייחסים, בדרך כלל, למעצרם של עובדי־ציבור, לחשיפת חשדות למעשי־שחיתות בגופים ציבוריים, ולהסתבכותם של גורמים פוליטיים בפרשיות מכוערות. מעצרם של עבריינים "רגילים" מקבל ביטוי בעיתון רק – או בעיקר – כאשר מדובר במעשי פשע מחרידים ובעבירות שיש בהן עניין ציבורי מיוחד.

עובדה נוספת: פירסום על חקירת חשודים לפני הבאתם לפני שופט רואה אור, כרוב המכריע של המקרים, רק כאשר מדובר בדמות ציבורית, פוליטית או עיסקית. הפירסום במקרים אלה עולה בקנה אחד עם החלטת ועדה שמונתה במועצת־העיתונות לבדיקת הנושא, ואשר עם חבריה נמנה דיקאן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל־אביב באותם ימים, פרופ' עמוס שפירא.

ועדה זו – אשר הוקמה בעקבות טענות מקורבי השר אהרון אבו־חצירא, כי שופכים את דמו, וכי לא יימצאו ראיות להרשעתו – קבעה כלל המחייב את כל העיתונות המאוגדת: "אין לפרסם שם של חשוד, או פרטי זיהוי, לפני שהובא בפני שופט, אלא אם יש בכך אינטרס ציבורי המצדיק זאת".

לשון אחרת: מה שמציעים היום השרים ניסים, שריר וחבריהם, הוא חוק נוסף להגנת עצמם ולהבטחת שלומם. ה"גדולים" יהיו הנהנים העיקריים מהחוק. שמו של החשוד הקטן מוגן היום ממילא לפי כללי מועצת־העיתונות וחוק איסור לשון־הרע.

חקירה דה־לוקס

דוגמאות אלה ורבות אחרות מלמדות לאן בדיוק נושבת הרוח ומה מסתתר, בעצם, מאחורי הצעתו של השר שריר. אבל, אם מישהו אינו משוכנע עדיין, כי שריר וחבריו מבקשים לבנות לעצמם חומת חסינות נוספת – כזו שתסכל במידה רבה גם מתיחת ביקורת ציבורית על מעשיהם – ירשום לפניו את שתי ההערות הבאות:

• שחיתות ציבורית: במהלך חקירת איש ציבור במשטרה נחשפים לא פעם מעשים מכוערים, אי־סדרים כספיים או מינהלתיים ומעשים בלתי כשרים, שאינם מגיעים לכדי עבירה פלילית. דברים אלה נופלים לקטגוריה של "שחיתות ציבורית". הציבור זכאי לדעת עליה בעיקר אחרי שוועדת שימרון לבדיקת הפשע המאורגן קבעה בשעתה, כי שחיתות כזו אינה נופלת בחומרתה משחיתות פלילית.

• טיוח חקירות משטרה: סוד גלוי הוא, שאחת ההטבות אשר שרים שהוטל בהם רבב נהנים ממנה, היא חקירה דה־לוקס במשטרה. החוקרים, ובעיקר מפקדיהם, אינם ממהרים לחקור אותם, גם כאשר מצויות ראיות לכאורה המצדיקות זאת. הם אינם מרשים לעצמם לצותת לטלפונים שלהם, אינם שולטים בעיתוי החקירה, ואינם מסוגלים למנוע תיאום־עמדות בין איש־ציבור החשוד בפלילים לבין נחקר אחר. ידיהם קשורות למעשה.

חקירה בנסיבות אלה, בדרך כלל, אין לה ערך רב, והיא עשויה להפוך נבחרי ציבור שסרחו לקדושים מעונים. המרחק בין הנפילה לבין ה"זיכוי" הפומבי אינו רב, ומי שמכיר מקרוב את פרשיות אשר ידלין ושמואל רכטמן, יודע היטב: אילמלא שגו אנשי־ציבור אלה בשלבי הטיפול המשטרתי בהם, הם היו מגישים לעם ישראל כתב־אישום נגד כלי־התקשורת והמשטרה. משפט השרה שעורכים לאחרונה אנשי הליכוד למשטרה וזה שעורך השר שריר לעיתונות, היו מחווירים לידו.

מה מבקשים עכשיו, כפי שאפשר להתרשם, שריר ותומכים אחרים בהצעת החוק?

לסלק כל סיכון, ולו גם הקטן ביותר, מפני חיטוט משטרתי אפשרי במעשיו של נבחר־ציבור. הם אינם סומכים, כנראה, על המשטרה. בוקר אחד עלולים כמה חוקרים להתעורר, לשכוח את כללי המשחק, ולגלות עניין במעשיהם של כמה חברי־כנסת. רק זה חסר למישהו. מיד "ירוצו" טלפונים "למעלה", יופעלו לחצים "למטה", והחוקרים ייאלצו לטייח את החקירה. אל מי יפנו במקרה זה המתלוננים, חושפי־הפרשה, שהסכימו לסייע לנציגי החוק כגילוי האמת? אל מי יצלצל איש־משטרה שמצפונו יציק לו? את מי הוא יגייס אל הדגל כדי להרים קול זעקה?

רק כתובת אחת: עיתונאים. אלא שגם אלה, חרף רצונם וחרף רצונו של הציבור לדעת על מעשי שחיתות, לא יוכלו לחשוף את האמת. החוק ימנע זאת מהם. יוזמיו יודעים היטב, כי מעוזו של הפרוטקציוניזם הוא החשאיות ולכן הם מבקשים לטפח אותה. אי־אפשר לעשות פרוטקציה בראש־חוצות. ברגע שעובדת קיום חקירה מתגלה, והיא הופכת פומבית, קשה – אם כי לא בלתי אפשרי – "לסדר עניינים".

מה יקרה בנסיבות אלה?

סרן שמועתי יועלה לדרגת סגן־אלוף ויתחיל להשתולל. במדינה קטנה כמו ישראל זו תהיה חגיגה אמיתית: כולם יחשדו בכולם וכולם יחשידו את כולם. זה, אגב, מה שהיה קורה לשר שריר אילו הצעת החוק שלו היתה כבר בתוקף. השמות שצצו, ביניהם שמו, בעקבות חקירת מעשיו של איש העסקים מיקי אלבין, היו נלחשים מפה לאוזן, בעיקר כשמדובר בשר בממשלה. לשריר לא היתה אפילו במה תקשורתית להכחיש ולהתנער מהשמועות.

מה כואב לשריר?

מה שלא ברור בכל הסיפור של הצעת החוק החדשה הוא, מדוע היא נולדה דווקא עכשיו ומה קושר אותה בכלל לשר שריר.

ראשית, יש לתמוה על כך שהחקירה של השר הסתיימה תוך שעות מעטות. אחת משתיים: אם היה מה לחקור, קשה היה לעשות זאת בשלוש־ארבע שעות ועוד בדירתו הפרטית של שריר. אם לא היה מה לחקור – וככל הידוע לא היה מה לחקור את שריר לפתוח בשלב זה של חקירת פרשת אלבין – לצורך מה ערכו שלושה חוקרי משטרה ביקור בדירתו?

שנית, על מה מתלונן השר שריר? האם היה עצור? האם נחקר ימים ושבועות כאשר העיתונות מלווה את חקירתו בפירסומים מרעישים? האם העיתונות החשידה אותו במעשים פליליים בפרשה זו? האם הפירסומים על קשריו במפלגה ומתרומה לה עם מיקי אלבין המנוח, לא היה בהם מן האמת? האם אלבין לא תרם כספים למחנה שריר?

מעיון בתיקו של השר שריר בארכיון המערכת עולה, כי כתבות רבות שפורסמו אודותיו אינן מחמיאות לו, כי שמו שורבב שוב ושוב לפרשיות בלתי נעימות, וכי נסיעותיו התכופות לחו"ל משכו אליו הרבה אש.

הכל טוב ויפה – או ליתר דיוק לא טוב ולא יפה – אבל מה לכל הביקורת הציבורית הלגיטימית הזאת ולהצעת החוק לאיסור פירסום שמות חשודים?

השר שריר, שהוא משפטן, ודאי יודע: במקרה של פירסומים כוזבים אודותיו, כפי שהוא טוען, פתוחה לפניו הדרך להגיש תביעת דיבה. לגבינו לפחות, כאיש־ציבור, לא כרוך הדבר בהוצאה כספית. אם יגיע היועץ־המשפטי למסקנה כי יש ממש בטענותיו, המדינה תממן את הוצאות משפטו.

איך משתיקים חקירה עיתונאית

שימוש נבון בחוק המוצע יוכל לשים קץ לחקירות עיתונאיות טורדניות, עוד לפני שממצא אחד שלהן יגיע לדפוס. התסריט נשמע, לכאורה, אבסורדי, אבל כאשר החרב מונחת על הצוואר, הכל אפשרי: עיתונאי יערוך תחקיר על תיפקודו של שר בממשלה, יגלה מעשים פליליים לכאורה, ויפנה אל השר לקבלת תגובה.

השר, שהוא איש מתוחכם, יפתור את בעיית העיתונות בדרך פשוטה: אחד ממקורביו יפנה אל תחנת־המשטרה הקרובה, יגיש תלונה בעניין שולי שאין בו מעשה פלילי, ויבקש לפתוח בחקירה. מאותו הרגע, כאשר מתנהלת חקירה, לא יוכל העיתונאי לפרסם את מימצאיו.

עתה פתוחות לפני השר שתי דרכים לחילוץ עצמו מהבוץ: האחת, לדאוג לכך שהחקירה תתנהל בעצלתיים, במשך חודשים ואפילו שנים ארוכות, ובינתיים יהיה העיתונאי מנוע מלפרסם את חקירתו.

הדרך השנייה: השר יתבע את זירוז החקירה בתלונה המגוחכת שהוא יזם נגד עצמו, וידרוש מהיועץ המשפטי לממשלה לפרסם הודעת־זיכוי. מגיעה לו תעודת־יושר, יריבים פוליטיים, בסיוע מרעילי־בארות מהעיתונות, טפלו עליו פשוט עלילה. מצצו את דמו!

مكان الأصل

נחויר עטרה ליושנה
נ צ ר ה
המבצע לחידוש פני התנועה

איחוד המחנה
מן הכח אל הפועל!

"מתוך הכרה בערכה וחשיבותה המרכזית של תנועה דתית לאומית גדולה ומאוחדת לעם ולמדינה, ומתוך רצון למצות את הדרכים להביא לאיחודה והתחדשותה של התנועה הדתית לאומית, החליטה מועצת מצ"ד לתת הזדמנות למהלך אחדות התנועה הדתית לאומית החדשה, ולהיות שותפה מלאה למהלך האחדות וההתחדשות של התנועה הדתית לאומית.

מועצת מצ"ד קוראת לחבריה ופעיליה ולכל מי ששלמות התורה, העם והארץ יקרים לו, להטות שכם לבניינו מחדש של המחנה הציוני הדתי ולהשתתף במפקד לקראת הועידה לאחדות התנועה הדתית לאומית.

מועצת מצ"ד מביעה הערכתה לועדות יגר ופריבס על עבודתן ומסקנותיהן... ורואה בהן את הועדות המוסמכות אשר תלווינה את מהלך האחדות עד תומו".

(מתוך החלטות ישיבת מועצת מצ"ד מיום ד', ו' טבת תשמ"ו, 18.12.85)

הצטרפותה של מצ"ד למפקד ולבחירות הפנימיות בתנועה, מבטאה נאמנה את התנופה אשר צובר איחוד המחנה.
יותר ויותר חוגים מגלים עניין במפקד ומביעים רצונם להתפקד. ראשי ישיבות, אנשי אקדמיה, התיישבות והתנחלות, רבנים ומנהיגים מכל החוגים, קוראים לציבור הדתי לאומי להצטרף למפקד.
עזור לנו להגיע גם אליך. מלא את התלוש המצורף, שלח אותו לועדת המפקד והבחירות המרכזית ותקבל בהקדם את השאלון המתאים.

לכבוד
ועדת המפקד והבחירות המרכזית
רח' אבן גבירול 157 ת"א 62037

אני מבקש לקבל טופס מפקד. ☐ אני חבר בהסתדרות הפוהמ"ז ☐ אינני חבר בהסתדרות הפוהמ"ז

שם משפחה ______ שם פרטי ______ מס' ת.ז. ______

ישוב ______ רחוב ______ מספר ______ מיקוד ______

התנועה הדתית לאומית

אליהו עמיקם

האסון שהשתלט על ישראל (ג')

בפברואר 1942 החליטו הגרמנים על הפתרון הסופי לבעיית היהודים. היה זה כיועידת המנהי־גות הנאצית, אשר נתכנסה בוואנזי ומכאן שמה – ועידת ואנזי.

תשעה חודשים לאחר מכן, בנובמבר 1942, נתכנס בירושלים הוועד־הפועל הציוני המצומ־צם, כדי לדון בפתרון מסוג אחר. דוד בן־גוריון, ראש ההנהלה הציונית דאז, העלה באותו מושב את „תוכנית בילטמור", שלפיה תיכון בארץ־ישראל מדינה יהודית, אשר תקלוט המוני יהודים הנתונים בסכנת השמדה.

היה זה מיפנה דרמאטי בתולדות ישראל. עד אז, לחם המימסר הציוני הוויצמני ברעיון המדי־נה העברית, במשך שבע־עשרה שנה, בחימה שפוכה. שבע־עשרה שנה היתה המדינה העברית שם נרדף (מאר) לפאשיזם, למיליטאריזם ולכל תועבה העלולה לעלות בדמיונו של בשריורדם.

ההסתה נגד הפאשיסטים, שרגלו בהקמת המדינה – כלומר, ז'בוטינסקי ותנועתו – הגיעה לשיאה עם הירצחו של ארלוזורוב הי"ד, בקיץ 1933. הפולמוס האידיאולוגי, שגם עד אז היה רווי שינאה משני הצדדים, נידרדר מעתה לעלי־לת־דם ולאווירת לינץ', שבאה בעיקבותיה. מעתה היו הרוויזיוניסטים לא רק פאשיסטים. הם היו גם רוצחים.

מובן מאליו, שהם הובסו, בשלהי אותו קיץ של רמים, בבחירות לקונגרס הציוני, ולשלטון בהסתדרות הציונית עלתה רשמית מפא"י ההיס־טורית ותהי לראש מחנה ארץ־ישראל העובדת.

השלטון בהסתדרות הציונית כלל גם את השלטון בישוב היהודי בארץ, ולמעשה, בכל העם היהודי בגולה. מפא"י נשארה על כנה עד שנת 1977. אולם, כידוע, היא שלטה עוד לפני 1933, כשותפתו הנאמנה של ויצמן, ונשארה בפועל בשלטון גם אחרי 1977. ב־1984, היא חזרה ותפסה את מקומה הקבוע ליד ההגה, הפעם שוב באורח רשמי, כשוויצמן שוב לצירה.

באביב של אותה שנה הרת־אסונות, 1933, עלה לכס השלטון בברלין, אדולף היטלר. מאז המזות התחיל להסיק את תנוריו לקראת השריפה הגדולה, שעמד לשרוף. ז'בוטינסקי ואורי צבי גרינברג הזעיקו שמיים וארץ: יהודים! כלי־טו נפשותיכם מגיא ההריגה האירופי. אירופה תהיה קברכם. פנו אותה!

המימסר הוויצמני ושמאלו הציוני והלא־ציו־ני („בונד") השיבו מלחמה שערה – נגד... תוכ־נית האיוואקואציה (פינוי אירופה). יוזמיה נסקלו באבנים. בקיץ 1939, כחודשיים לפני פרוץ המ־לחמה (השואה), יצא ה„בונד" בכרוז, שבו האשים את ה„גנראל של נייר, וולאדימיר זשאבאטינס־קי", הפאשיסט, כי תוכנית האיוואקואציה שלו משרתת את האנטישמיות האירופית, הרוצה להיפטר מן היהודים.

הכרוז הבטיח, שהמוני העם היהודי, יחד עם מעמד הפועלים הפולני, יסכלו את מזימות הפא־שיזם, והיהודים יישארו בפולין ובכל ארצות מושבם. ואכן, הם נשארו. רובם בפולין.

ה„בונד", שהיה אז השלום־עכשיו של יידיש, ניצח את הפאשיזם, לא בפעם האחרונה.

★

„בנובמבר 1942, לאחר שכבר חלפו שנתיים ומעלה מאז התחלת השואה, ותשעה חודשים מוו־עידת ואנזי, החליף רעיון־המדינה־העברית את שמו: הוא הסיר מעצמו את השם הישן „פאשיזם" וייקרא שמו בישראל – „תוכנית בילטמור".

מפ"ם, שתמיד הצטיינה בערנותה הסוציא־ליסטית, בעיקר בימי ה„סיזון", לא נלכדה בפח. הו, לא! לא הועיל שינוי האדרת. השומר הצעיר, מאיר יערי, ידע את הגברת והסתער עליה מייד.

להלן מביאים אנו את תמצית הדברים, שהש־מיע מר יערי במושב הוועד־הפועל הציוני המ־צומצם (הנזכר לעיל), ושפורסמו בסיפרה של ההיסטוריונית גב' אניטה שפירא – „ברל" (הוצ־את עם־עובד, כרך ב', ע' 692). ההדגשות הן שלנו, הסוגריים במקור. הדברים הועתקו מן הס־פר מילה במילה:

„כנגד חזון העלייה ההמונית ושני מיליון איש בתוך שנתיים ימים) שצייר בן־גוריון בתוכ־ניתו, תבע יערי גישה ריאליסטית, המחייבת לדעתו, המשך התיישבות איטית וכיימור עלייה סלקטיבית.

„את היהודים האומללים, פליטי־המלחמה, שנעקרו ממקומות־מושבם (והמדובר במיליו־נים בני־אדם) ביקש להשיב לארצות מוצאם, שכן עלייה המונית של שברי־אדם – טען – תביא אסון על היישוב. לכן יש לתכנן את עלי־יתם של היהודים לארץ במשך תקופה של 10־15 שנה, ובינתיים לעשות „ריפאטריאציה" לפולין..."

„ריפטאריאציה", למי שאינו יודע, היא בתר־גום מילולי: „החזרה למולדת". מפ"ם היא העם הפטריוטי ביותר בעולם. היא אספנית של מול־דות. היתה לה מולדת אחת ועל פניה מולדת שניה. עכשיו היא עולה על בריקארות, שוב בני־צותו של ויצמן, בקרב על המולדת החמישית שלה – הלא היא פלסטין המשוחררת. מפ"ם שונ־את לאומנות, אבל אוהבת מולדות.

ברשימת המלאי שלה מופיעה, איפוא, גם המולדת הפולנית, לשם רצתה לשלוח את „שב־רי־האדם", לבל יביאו אסון על הישוב. וזו בדיוק היתה גם דעתו של השליט הבריטי, שלימים יש־תף פעולה עם הריאליסטים היהודים מן הסוג הנדון.

אך הגרמני החליט אחרת. הוא החליט לע־שות „ריפאטריאציה", אבל תת־קרקעית, כזו שמפניה הזהיר בשירו אורי צבי גרינברג, בקיץ 1931.

★

שם השיר אינו „ריפטריאציה תת־קרקעית". הוא קצר, קולע וחד יותר: „באי במחתרת" (רחו־בות הנהר, ע' ט'):

„והנה בא הפליט ופניו מפוכים וכם עין אחת איומה. / וכם פה מפולש, כמו בתק מחרב. / וזה מספר: טבח, דליקה. רק אני, אניות גלמודה. / ואתה, יהודי? / עוד אחד יהודי בתבל? / ואני לא ידעתי כי יש עוד אחד יהודי. / אני פה... והם שם: הרוגי ושרופי ונתחי. / בנעלי כה עברתי הדם, בגופי את האש".

הוא היה פה – בתוככי שנת 1931, והם היו שם – בשנת 1942, וממרחק זה הוא ראה אותם – את הרוגיו, את שרופיו ואת נתחיו. הוא ראה אותם, כי הוא לא היה ריאליסט. הריאליסט ויצמן הכריז באותה שנה, כי אין הוא מעוניין ברוב יהודי בארץ.

בסוף 1942, אחת־עשרה שנה מאוחר יו־תר, לאחר שהשואה כבר התקרבה למחצית זמנה, ותשעה חודשים אחרי קבלת ההחלטה בוואנזי בדבר הפתרון הסופי – ישבו בירוש־לים ריאליסטים. הם לא ראו דבר ולא שמעו דבר, ולא הבינו דבר, בדיוק כמו היום – בשנת 1984 – 1985. כי הם היו ריאליסטים.

„יערי תבע גישה ריאליסטית" – כותבת גב' שפירא. שלח־את־עמי שלו היה להגלות את ה„יהודים האומללים וכו'" לגלויות שמהן גורשו. הוא פחד מפני אסון: עלייה המונית של „היהודים האומללים, פליטי־המלחמה". מאותו אסון פחדו גם הבריטים. הם לא פחדו מאסון אחר. גם הם היו ריאליסטים.

★

מקור הריאליזם של הריאליסטים מן הסוג הנדון (ואולי צ"ל – מן הסוג שלא נדון עדיין) הוא במטריאליזם – במטריאליזם ההיסטורי, אם תרצו בכך. הם לעולם לא יקבלו התקשרות בב־רית עם כוח, שמציאותו מטרבת להגביל את עצ־מה לחמשת החושים שלהם, המתוחזקים באורח כרוני בידי רופאים ובעלי־מלאכה למיניהם.

הם נאמנים לתרח אביהם ולאליליו המשת־נים והמתחלפים, בהתאם לחומר שממנו קורצו – החל מחמר ומעץ וכלה בנייר מודפס, בברוטאות מתכת, בבד מכנסיים, בתאית או בסיליקון.

הם לא יקבלו שום דבר „מיסטי", משהו שאי־אפשר למשש, לראות, לשמוע, לשתות או להריח – משהו שאי־אפשר למכור או לקנות, משהו שאין לו „ערכים" בבורסות שלהם – בור־סות המוסר, בורסות יפי־הנפש, בורסות ה„אמנויות" וכו' וכו'.

חוויות? – גם אלה אינן מתחוות בלי חומר: אלכוהול או סמים. דת היא אופיום להמונים, הם אומרים. אבל כשאין דת, יש אופיום, השי־בה לאל ולספקיו. שותפיהם לתרבות ולקידמה, שהחריבו את ירושלים, אמרו את הכל בשתי מילים של דרישתם: PANEM ET CIRCENSES – לחם ושעשועים. לחם לגוף, שעשועים לנשמה.

המרד נגד תרח ובניו, ונגד הריאליזם שלהם, נמשך והוא מפיל עליהם אימה ופחד ומעיר את כל חמתם עד כדי גילויים אפילפטיים, ובצדק. איך זה נאמר? – או נבהלו אלופי אדום (אל"ף קמוצה).

אבל הדבר המשעשע ביותר בתיאטרון – האבסורד הזה הוא בכך, שהריאליסטים חיים וק־יימים אך ורק בזכות פשיטת־הרגל הטוטאלית הנלעגת, המחפירה של הריאליזם שלהם.

אילו נתמלאה דרישתו הריאליסטית של יע־רי, היה מספר היהודים בארץ־ישראל שווה היום למספר היהודים, שחיו בממלכת ירדן ההאשמית בשנים 1948־1967, וזה כולל קיבוצי השומר־הצ־עיר ובתי־הדין של נטורי קרתא.

ברם, וזהי סברתנו, לרידים של רואי־אסונות (לא כמו אצ"ג, שלא ראה את האסון האמיתי), אסון גדול קרה פה – המונים של שברי־אדם לא הוחזרו לשם – לפולין. במקום רפאטריאציה, כדי־רישתם של חלוצי העם ובוניו, נעשתה איוואקוא־ציה (בלע"ז – עלייה), כדרישתם של הפאשיס־טים, והיא הרסה את הישוב.

אולם יתבן שהאסון הוא דווקא בשיבת־יהו־דין, שיהרסו את המדינה!

(מאמר שלישי)

הערות בשוליים

הרב מנחם הכהן

מחירי השוק

מצב לאומי: הוזלות והתייקרויות, היקר הולך ונעשה זול, הזול הולך ומתייקר.

★

פרשת השבוע: הבורח נתפס, האחריות עוד לא.

★

כבדהו וחשבהו: בעקבות זימונם של בכירים לחקירה במשטרה, יוזמים שרים וח"כים חוק אשר יאסור פרסום שמותיהם של חשובים.

★

אימרת חכם: „התבייש מהאל בסתר, כמו שאתה מתבייש מברואיו בגלוי" (בן המלך והנזיר).

★

השבוע בכנסת: אמירה יהודית בגירסה חב"דית: „קשה להיות מיהו יהודי".

★

קום התנערה: „ההסתדרות לא תשלים עם גזירות הקיצוץ והכבדת העול על הציבור".
– המזכ"ל יגיש מחאה.

★

פרשת הקרקעות: המעורבים הלא פוליטיים מבקשים להימלט מן הפרשה על־ידי בריחה לאמריקה, הפוליטיים מנסים להימלט ממנה על־ידי בריחה ליהודה ושומרון.

★

נגד הפרדת הדת והמדינה: „האגודה הצביעה אי־אמון בממשלה ונשארה בקואליציה".
– הסטטוס לחוד והקוו לחוד.

★

על התוצ־פנים: „ח"כי האגודה: הצעת אי־האמון היא בגדר מחאה".
– ההישארות בקואליציה היא בגדר המחאה.

★

מן העיתונות: כותרת א': „2 ורבע מיליארד שקל הועברו השנה ממישרד־הפנים למוסדות מקורבים לש"ס".
– כותרת ב': ש"ס החליטה לא להצטרף לאי־האמון של האגודה בנושא המורמוני ולמצות את כל האפשרויות.

★

פסוקים של טור: מאוצר חז"ל: „אדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום" (שקלים ג); „אדם שבני אדם לומדים ממנו, צריך להחמיר על עצמו" (שביעית ח).

דידי מנוסי

החלומות של שר האוצר ושל מולדת במיצר

בְּעֶרֶב זֶלֶל מִתְמַשֵּׁךְ
(בְּמִסְעָדָה וּשְׁמָהּ „אַל־שֵׁיךְ"),
הִזְכִּיר לִי בִּיבֵּר הַנִּצְחִי
סִפּוּר מַצְחִיק וּפִרְחָחִי:

עַל בֶּן־אָדָם (בְּנִיחַ שַׂר)
אֶבְיוֹן מְאֹד וּמְיֻסָּר
שֶׁבְּרֵי־אַקְצְיָה לְצָרוֹת
הָיָה חוֹלֵם עַל אוֹצָרוֹת.

וּפַעַם, בַּחֲלוֹם כָּזֶה,
חָלַם אִישֵׁנוּ הַהוֹזֶה
שֶׁהוּא נִמְצָא בְּיַעַר עָב
וְהוֹפּ... קוֹרֵץ לוֹ שַׂק זָהָב.

כָּבֵד מֵסֵךְ הַזְּהוּבִים
הַזּוֹהֲרִים וּמַרְהִיבִים,
אוֹצָר מַמָּשׁ, קַשׁ לְמוּטָב,
שֶׁיִּגְאָלוֹ מִמְּצוּקוֹתָיו.

שָׂמַח הָאִישׁ (בַּחֲלוֹמוֹ)
הַשַּׂק הֵנִיחַ עַל שִׁכְמוֹ,
וּבְעֶזוּז וּבְשִׁירָה
הֵחֵל פּוֹסֵעַ חֲזָרָה.

צוֹעֵד הַנַּ"לִּי בְּדַרְכּוֹ
וְאָז נִדְמֶה לוֹ שֶׁשַּׂקּוֹ
(וּכְבָר צִיַּן: כָּבֵד, לֹא קַל)
כְּאִלּוּ מְאַבֵּד מִשְׁקָל.

הוּא אֶת עֵינָיו מַפְנֶה אָחוֹר
וּמְגַלֶּה: בַּשַּׂק יֵשׁ חוֹר,
וּמִן הַחוֹר צוֹנְחוֹת לְאַט
הַמַּטְבְּעוֹת אַחַת אַחַת.

אַךְ גַּם אֶת זֶה נָקֵל לִפְתּוֹר:
תּוֹחֵב הוּא אֶצְבַּע אֶל הַחוֹר
(שֶׁלֹּא יִפְּלוּ הַמַּטְבְּעוֹת)
וְכָכָה שׁוּב אֶפְשָׁר לִצְעוֹד...

בַּבֹּקֶר מִתְעוֹרֵר הָאִישׁ
כֻּלּוֹ מָלֵא תִּקְווֹת – אַךְ חִישׁ
תּוֹפֵס הוּא (לְדַאֲבוֹנוֹ)
כִּי אֵין שִׁנּוּי בְּאֶבְיוֹנוֹ

וְהַחֲלוֹם חֲלוֹם־שֶׁל־שָׁוְא,
וְאֵין אוֹצָר וְאֵין זָהָב...
רַק מָה (אוּלַי כְּדַאי לִזְכּוֹר),
הָאֶצְבַּע עוֹד נִמְצֵאת בַּחוֹר.

★

נ. ב. בִּשְׁבִיל מוּסַר הַשֶּׂכֶל:
רְאֵה כּוֹתֶרֶת שֶׁלְּעֵיל.

מסיפורי סילבסטר הקדוש

תַּאֲמִינוּ לִי, הַחַגִּים הָאֵלֶּה כְּבָר יוֹצְאִים לִי מֵהָאַף • טוֹב, שַׁרְנוּ בְּאֵי־אֵלֶּה מַקְהֵלוֹת, קָרָאנוּ בַּ„בְּרִית הַחֲדָשָׁה" אֵיזֶה דַּף • זָלַלְנוּ בַּבַּיִת, אֵצֶל מַכָּרִים, בִּנְשָׁפִים, בְּמִסְעָדוֹת • קִבַּלְנוּ גַּם תְּרוּמוֹת יָפוֹת — עָלֵינוּ לְהוֹדוֹת • אֲבָל הַתְּפִלּוֹת הָאֵלֶּה, הַבַּקָּשׁוֹת הָאֵלֶּה, בְּלַחַשׁ וּבִתְחִנָּה • הַמַּתְחִילוֹת בְּרֵאשִׁית יָנוּאָר וְנִגְמָרוֹת בְּסוֹף הַשָּׁנָה • זֹאת עֲבוֹדָה — אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם — שֶׁמְּחַכָּה לִי בְּכָל פִּנָּה • וְאַתָּה, לֵךְ וְתְסַפֵּק אֶת כָּל בַּעֲלֵי הָאֱמוּנָה • וְאַתָּה, לֵךְ וְתָעֵז לְהַגִּיד לְמִישֶׁהוּ מֵהֶם — נָח! • •

אַתֶּם וַדַּאי רוֹצִים דֻּגְמָאוֹת, וְלֹא תִסְתַּפְּקוּ בְּ„בַּשָּׁמַיִם יוֹדְעִים" • אָז בּוֹאוּ נִקַּח, לְמָשָׁל, גְּרַנְדָּה אַחַת — אֶת עַם הַיְּהוּדִים • וְתִקְחוּ אֶת הַנִּסִּים וְתִבְדְּקוּ אוֹתָם אֶחָד לְאֶחָד • וְתִרְאוּ מָה עָשִׂינוּ בִּתְקוּפָה הַקְּצָרָה שֶׁל סוֹף דֶּצֶמְבֶּר וְחַג הַמּוֹלָד • הִנֵּה, לְמָשָׁל, הָיְתָה בַּצֹּרֶת, בַּצֹּרֶת קָשָׁה, נָכוֹן? • אָז הִתְפַּלַּלְנוּ וְשַׁרְנוּ WHITE CHRISTMAS — וְחוֹפּ! סוּפוֹת שֶׁלֶג בַּחֶרְמוֹן • בְּבַקָּשָׁה, תַּשְׁווּ אוֹתָנוּ עִם אַבְרְכֵי טְבֶרְיָה, אֵלֶּה עִם הַכִּפּוֹת • — הִתְפַּלְּלוּ, הִתְפַּלְּלוּ, שָׂמוּ אֲבָנִים עַל הַקֶּבֶר — וּמַה יָּצָא? כַּמָּה טִפּוֹת... • טוֹב, אֲנִי רוֹאֶה שֶׁזֶּה לֹא מְסַפֵּק אֶתְכֶם וְאַתֶּם מִסְתַּכְּלִים עָלַי בְּבוּז • אֲבָל אֵיךְ קָרָה שֶׁהַמַּדָּד שֶׁל חֲצִי נוֹבֶמְבֶּר יָרַד לַחֲצִי אֶחָד? • אִמְרוּ לִי, רַבּוֹתַי הָאֶפִּיקוֹרְסִים, שִׂימוּ יָד עַל הַלֵּב — • הַאִם זֶהוּ הַמַּדָּד שֶׁל נוֹבֶמְבֶּר אוֹ הַמַּדָּד שֶׁל כִּסְלֵו? • הַלְאָה: תְּמֵהַנִי עַד מָתַי יַעֲלִימוּ מִן הַצִּבּוּר • שֶׁדַּוְקָא בֵּין חַג הַמּוֹלָד וְהַסִּילְבֶסְטֶר נִתְפַּס הָרוֹצֵחַ צְבִי גּוּר? • וְתִשְׁאֲלוּ בַּשָּׁמַיִם, מִי עָשָׂה אֶת זֶה, אֲנַחְנוּ אוֹ הָרַבִּי מִגּוּר? • •

עֲדַיִן לֹא מַאֲמִינִים? — אָז אִמְרוּ לִי בְּשֵׁם הָאֵל הָרַחוּם וְהַחַנּוּן • מִי דָּחַף אֶת שְׁפִּירָא, הַסַּנְטָה קְלָאוּס שֶׁלָּכֶם, לְהַגִּישׁ הַצָּעַת אִי־אֵמוּן? • מִי פִּתָּה אוֹתוֹ, מִי הִשְׂטִין בְּאָזְנָיו, מִי לָחַשׁ, מִי הֵסִית? • הַאִם הוּא אֵי־פַּעַם נִכְנַס לְאֵיזֶה בִּיזְנֶס, מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְהַפְסִיד • וְאַגַּב, הַהֶבְדֵּל בֵּין הַסַּנְטָה שֶׁלָּנוּ וְשֶׁלָּכֶם, אִם אַתֶּם רוֹצִים לְהִתְוַכֵּחַ • הוּא — שֶׁהַסַּנְטָה קְלָאוּס שֶׁלָּנוּ נוֹתֵן מַתָּנוֹת, וְאִלּוּ זֶה שֶׁלָּכֶם — רַק לוֹקֵחַ • — וְתִרְאוּ לְאֵיזֶה פִּלּוּג הוּא גָּרַם בַּשְּׂדֵרָה הַדָּתִית הַמְּפֹאֶרֶת • ש"ס בָּרְחָה, הַמַּפְדָּ"ל נִמְלַט, וְנִשְׁאַר לוֹ רַק וַרְדִּיגֶר קָטָן לְמַזְכֶּרֶת... • שֶׁפֹּה אַחְיֶה וְשָׁכְבָה יַעֲלֶה מִפְלַס הַכִּנֶּרֶת • אֲבָל הַכֹּל מֵאֱלֹהִים, וְיֵשׁ שָׂכָר וָעֹנֶשׁ, וְכִי אֶפְשָׁר אַחֶרֶת? • •

אֲנִי רוֹאֶה צְחוֹק בְּעֵינֵי הַקּוֹרֵא. אָז שְׁמַע, נָא, מְחוֹמְדִי • מִי עָמַד מֵאֲחוֹרֵי הַחַבַּ"דְנִיקִים בְּעִנְיַן „מִי הוּא יְהוּדִי?" • מִי מְסֻגָּל לְבַלְבֵּל אֶת מֹחָם בְּנוֹשֵׂא כָּל־כָּךְ רָגִישׁ • וּלְהַמְאִיס אֶת עַצְמָם עִם הַ„לְהַגִּישׁ אוֹ לֹא לְהַגִּישׁ" • מָה אַגִּיד לָכֶם — מָרוֹר הֵם יֹאכְלוּ הַשַּׁבָּת עִם הַגֶּעפִילְטֶע פִישׁ! • •

וְהַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאַתֶּם רוֹאִים בָּא מִן הַשָּׁמַיִם — גַּם הַשְּׂמָחוֹת וְגַם הָאֲסוֹנוֹת • אָז בּוֹאוּ וְנִגְמֹר אֶת שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ, וְנִסְגֹּר אֶת כָּל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת • וְנָשִׂים שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל צַדִּיקִים וְנִסְבָּא מִמֵּיטַב הַיֵּינוֹת • וְנֵצֵא בִּמְחוֹלוֹת מַחֲנַיִם וְנִלְבַּשׁ בִּגְדֵי מֶשִׁי וָשֵׁשׁ • וּבְ„וַיְהִי בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה" נִתְנַשֵּׁק, וְאוּלַי אַף נִתְחַשֵּׁשׁ • וְנֹאמַר: בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְאֶלֶף תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וָשֵׁשׁ • •

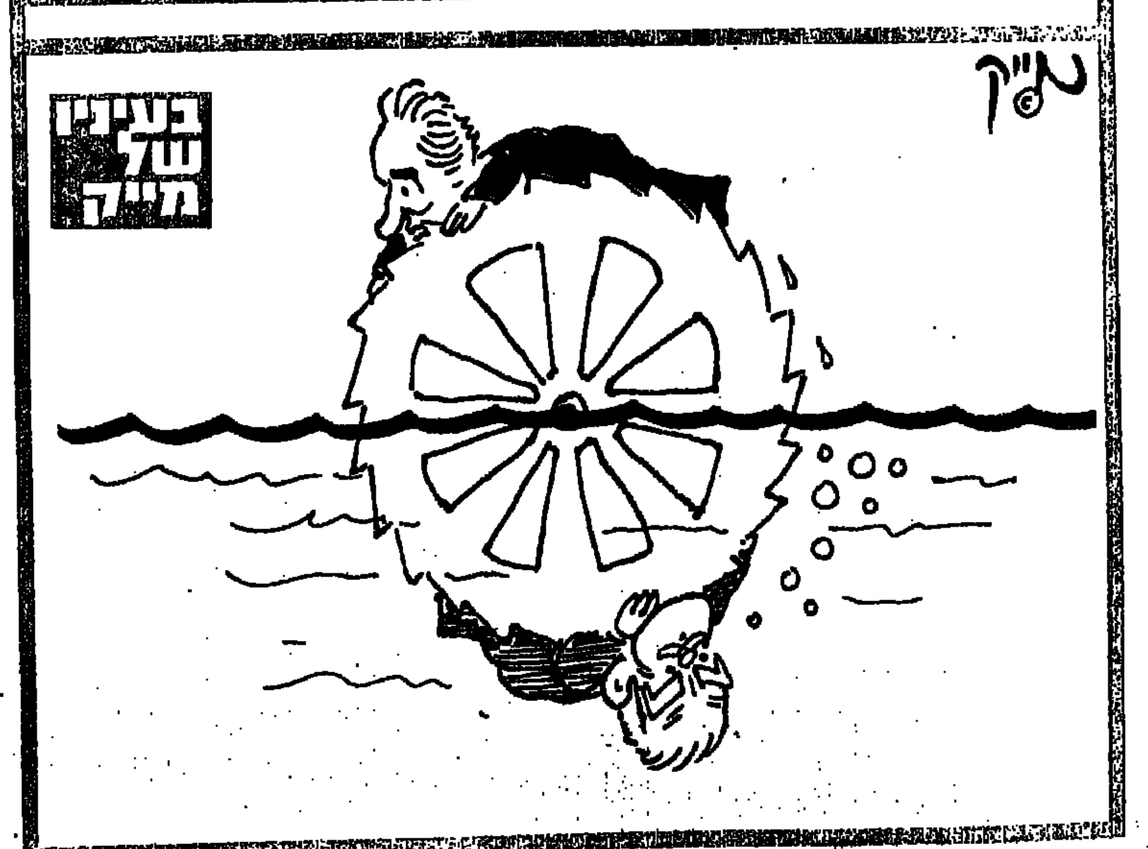

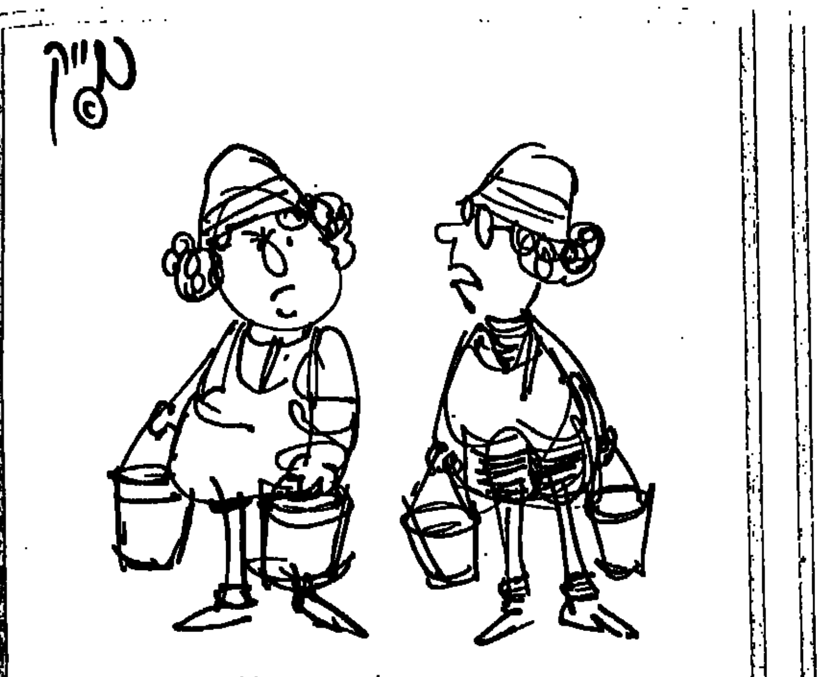

„אני אציע לאסיפה הכללית שיעורי חובה בטוהר המשק..."

בועז עברון

שיחות מדכאות

בחוג קטן, בלונדון, היתה שיחה עם מלומד פלשתינאי שלא הוצג כחבר אש"ף או כמקורב לו, אלא כמישהו המכיר את הלכי־הרוח הרווחים בו. עלי להודות כי בתום הפגישה נשארתי במצב־רוח עכור למדי.

אחרי הערכה כללית של המהלכים האחרונים באזור, הערכה נבונה שהעידה בין היתר שהאיש מתמצא יפה במה שמתרחש בתוכנו, אבל שלא חידשה הרבה לנוכחים ולא הכילה שום מידע שאינו גלוי לכל קורא־עיתונים נבון, ואחרי שהאורח הביע פסימיות עמוקה לגבי סיכויי תזוזה כלשהם, בין השאר בגלל מיבנה הכוחות הפנימיים בישראל שלא יאפשר שום תזוזה משמעותית לקראת הסדר — נשאל האורח עם מה לדעתו מוכן אש"ף להסכים.

השאלה הכילה, גם את ציון העובדה שבעוד 10 חודשים נכנסת הרוטאציה בישראל לתוקפה, ואיתה בטלים הסיכויים לתזוזה כלשהי במשך השנתיים שלאחר־מכן; ושאם ירצה פרס להביא להפלת הממשלה ולבחירות חדשות, הוא חייב להציג בפני העם אלטרנטיבה ברורה של שלום שאיתה אפשר ללכת לבחירות. כלומר: גם על הצד הערבי להתאמץ קצת ולבוא לקראת פרס.

האורח השיב, בערך, כדלקמן: אם הישראלים יסוגו מהשטחים שכבשו ב־1967, ואפשר יהיה להקים מדינה פלשתינאית בשטחים אלה, יש לשער שאש"ף יהיה מוכן, בשעה זו, להשלים עם מצב כזה.

על כך נאמר לו — אם כך, מדוע נמנע מוחמד מילחם מלחתום על סיכום מוכן־מראש המכיל הכרה בישראל? הרי על מה שאמרת אתה מוכנים ודאי להסכים כל הפלגים הפלשתינאים, מערפאת ועד עיסאם סרטאווי המנוח מצד אחד, ואחמד ג'יבריל ואבו־נידאל מצד שני. הרי לא אמרת שתמורת נסיגה כזו מוכן אש"ף להסכם שלום ודו־קיום עם ישראל, ולהכריז שבכך סופקו תביעותיו הטריטוריאליות. האם אין משמעות המשפט „בשעה זו" שבשלב הבא יבואו תביעות נוספות; ואם אין ניסוח כזה משרת בעצם את טענותיהם של אויבי השלום בישראל?

האורח השיב, שהוא אינו יכול לדבר בשם אש"ף מפני שאינו נציג רשמי שלו, ודבריו הן הערכות כלליות בלבד. מאחר שהיו הרבה שאלות ותשובות אחרות, לא היתה הזדמנות להמשיך ללחוץ בנקודה זו.

*

יצאתי לאוויר הלילה עם ידידי החוקר את התנועה הלאומית הפלשתינאית. הוא אמר לי: „הבט, כל המגעים האלה עם אנשי אש"ף או אנשים המקורבים אליהם גורמים לנו להתעלם מנקודות מהותיות. אש"ף שבגולה מורכב בעיקר מאנשים שמוצאם הוא באזורים המהווים את ישראל שמלפני 1967, מחיפה, יפו, נצרת, הגליל וכו'. לאנשים האלה אין מקום ברצועה ובגדה, המיושבות כבר עכשיו בצפיפות. אם נסגה את הרצועה והגדה, מה ירוויחו מכך האנשים האלה? הרי לא ירצו להצטרף למחנות הפליטים הקיימים כבר שם.

„המנהיגים אולי מוכנים בחלקם להתפשר. אחרי שנים כה רבות של מאבק וסכנות, הם שואפים להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, להיות שרים ושגרירים וחברי פרלמנט. בעייתם האישית תיפתר. אבל מה יתן הדבר לאנשי השורה? איך יוכלו לבוא אליהם עם פיתרון שאינו נותן להם מאומה? הם לכודים כאן בצבת שאינם יכולים להיחלץ ממנה. הם מקווים שהמעצמות, שהמדינות הערביות, ישיגו בשבילם את נסיגתנו, בלא שיצטרכו הם עצמם להתחייב למאומה. הם יוכלו אז גם להגיע למנוחה ולנחלה. וגם להסביר לאנשיהם שלא ויתרו על האידיאל הסופי, על שיחרור פלשתין, ושהשלב הנוכחי הוא שלב־ביניים לפני הניצחון. לכן אינני מאמין שאי־פעם נשמע מפיהם נכונות חד־משמעית, פומבית, להתחייב לנוסחה כלשהי המהווה הכרה חד־משמעית בנו. אבל בלי התחייבות כזאת — איך תוכל ממשלה כלשהי, אפילו רודפת־שלום קנאית, להחליט על נסיגה?

„תושבי השטחים הם ענין אחר. הם היו מוכנים לחתום על כל מה שנרצה מחר, ובלבד שנצא. אבל הם חוששים מאש"ף. ואילו הממשלות שכיהנו עד עכשיו בישראל, מפני שלא היו מעוניינות לצאת, דאגו היטב שלא תקום שום מנהיגות מקומית עצמאית בשטחים, שתהיה גם לאומית וייצוגית. מפני שמנהיגות כזו תוכל לומר לאש"ף ללכת לעזאזל ולשאת ולתת עימנו במישרין על פינוי כוחותינו, ולצפצף על ההאשמות שבכך היא מוכרת את העם הפלשתינאי. ומאחר שכל תזוזה ממשית משמעה פשרה מעין זו, אינני מאמין שאש"ף, לעומקו של דבר, מעוניין בתזוזה. הוא מקווה שהזמן יעשה את שלו. שאנו ניאלץ בסופו של דבר לצאת מהשטחים, ואולי אף שנתמוטט לגמרי, ללא כל ויתור פורמאלי מצידו.

„ועכשיו צריך ללכת לישון, עייפתי."

עמוס קינן

1985, בתוך תא ההקפאה

היתה שנה קפואה.

השלום קפא וקפא השקל. מה שניתן היה להכניס לתוך תא ההקפאה, ניצל איכשהו. דברים שלא הוכנסו אל תא ההקפאה כגון בריאות, חינוך, סעד לרווחה, פשוט נרקבו.

הנסיון מלמד שמה שכבר נרקב, אין מה לעשות אלא להשליך אותו. אין שום דרך להפוך מחדש את הריקבון. אם כך, שלום לכם חינוך, בריאות, שלום לך רווחה. ואולי בהזדמנות אחרת, כאשר שוב נחליט להקים מדינה, יהיה גם לאלה מקום.

מה שעשה שמעון פרס בשנת 1985, הוא מיבצע מעורר הערצה. את תנאי הפתיחה של מדינת ישראל, גם הוא לא יכול היה לשנות. מה שהוא בכל זאת הצליח לעשות, הוא להכניס אל תא ההקפאה חלק מן האוצר הלאומי שלנו, שאחרת היה נרקב.

נכון שהשלום קפא ולא ניתן להשתמש בו. אבל גם המלחמה קפאה. פעם, אם נרצה ואם נוכל, אפשר יהיה להפשיר את השלום ואז אולי גם ליהנות ממנו.

אין כמו מצב של קיפאון, כדי לבדוק מתוכו את המהות והאמיתית של חיינו, את המשמעות האמיתית של הערכים שלאורם אנו אומרים לחיות.

חכמת דיין

בין מלחמה ובין שלום, אין שום הר באמצע.

מי שאינו מוכן לשלום, מביא את המלחמה הבאה. אם אין לו השכל ואין בו היושר להבין זאת, עדיין הוא פושע.

מלחמות ישראל הן ביטוי של מדינת יהודים שהיא אי של בדידות בתוך מרחב עוין.

100 שנות מלחמות ישראל, הן 100 שנות בדידות של הציונות.

משה דיין היה איש אינטליגנטי שלעניות דעתי טעה. וטעה בגדול, ואולי בגוחלי. אבל בהיותו איש אינטליגנטי, הקפיד תמיד לומר לפי את האמת שלו. כך, כאשר היה סבור שאין אפשרות לשלום עם ערב, אמר לנו שאין ברירה אלא שנחיה על חרבנו. האיש לא ניסה כלל להשלות אותנו שיום יבוא והערבים יעשו איתנו שלום על פי התנאים שלנו.

כאשר נרתם למאמץ השלום עם מצרים, היתה זו הודאה בטעות, הסקת לקחים מן הטעות והתירת של עולם מושגים ציוני וישראלי [illegible]ש.

חבל על דאבדין.

שמיר, שרון, רפול, הם בפירוש אנשים בלתי אינטליגנטים, אם הם מאמינים שישראל המתמידה בסירובה לשלום, תצליח לכפות את השלום שלה על העולם הערבי. אם הם יודעים זאת בסתר ליבם, אין בהם היושר האינטלקטואלי שהיה לדיין, לומר זאת בפה מלא לעם הנדרש להקריב את [illegible]מו.

ובקיצור: שמיר, שרון, רפול [illegible]שותיהם, הם המלחמה הבאה.

[illegible] חסר רק התאריך. התוצאות [illegible]ימות. ביום בו הם יהיו בשלטון, [illegible]יום הזה מתקרב. שוב נצא [illegible]רוג לשווא ולהיהרג למען שום [illegible]בר.

[illegible], הבראה כלכלית

[illegible]תכנית ההבראה הכלכלית שלנו [illegible]בנויה על היותה של ישראל אי [illegible]בודד, לנצח.

[illegible]היא אינה בנויה לא על שלום [illegible]אפילו לא על סיכויי של שלום. [illegible]היא בנויה אך ורק על הקיים [illegible]שהוא: בדידות מוחלטת באיזור, [illegible]תלות מוחלטת במעצמה־על אחת.

כל מטרתה של תוכנית ההבראה הכלכלית היא להגיע אל מצב שבו הוצאותינו יקטנו עד כדי כך, שלפחות חלק מהתוצר הלאומי הגלמי שלנו ישמש גם לפירעון הקרן על ההלוואות שקיבלנו, לא רק על תשלומי ריבית על אותן הלוואות.

או, אולי, נוכל לבקש יפה מהאמריקאים להפוך את חובותינו קצרי המועד, לארוכי מועד פרעון.

אין לנו שום תוכנית הבראה המבוססת על הפיכת האיזור כולו, לקהילייה כלכלית אחת נוסח אירופה, למשל. קהילייה כלכלית משגשגת, המחברת את הידע הישראלי אל משאבי ערב הן בכוח אדם מיומן, הן באוצרות טבע. חיבור שבו ישראל מייצגת את הערך המוסף.

תוכנית ההבראה הכלכלית שלנו היא בערך כמו לשמר את אלבניה בתוך בדידותה.

אין אפילו עם מי לדבר על כך.

אם וכאשר תצליח תוכנית ההבראה, נחזור להיות בודדים מאוד, ומה שיהיה לנו הוא הכוח הכלכלי לצאת שוב למלחמה הנצחית.

ציונות

מלה שאיבדה כל משמעות. עדיין לא נרקבה רק מהסיבה שנותר לה קצת מקום בתוך תא ההקפאה הלאומי.

מיהו יהודי

יהודי הוא מגוייר כהלכה שלא יבוא לישראל. הוא גם יהודי רפורמי, קונסרבטיבי, אורתודוקסי, שלא יבוא לישראל.

המלחמה בין השדולה הדתית ובין השדולה החילונית שאיננה, היא רק על הגדרתם של אלה שלא יבואו אלינו.

ביג דיל.

מורמונים

אם במדינת היהודים אסור הביטוי של כל דת אחרת, מסעי הצלב הבאים והג'יהאד הבא הם רק עניין של זמן.

לשפיראים זה כמובן לא איכפת והוא גם אומר זאת בעושר. התורה היתה לפני המדינה וגם תישאר לאחר המדינה.

בהבדל אחד קטן.

לפני המדינה, לפחות יכלה להתקיים בניו־יורק, YESHIVA UNIVERSITY. אחרי המדינה, גם זה לא יהיה. נחזור אל מחתרת האנוסים, ורק במרתפי ניו־יורק, בין פשיטה מורמונית לתגובה פרסביטריאנית, יוכלו יהודים לקיים את דתם.

מה שהשפיראים אינם יודעים הוא שחופש הדת, כמו כל חופש אחר, אינו ניתן לחלוקה. אם אינך נותן לי, גם לך לא יהיה חופש.

אנחנו, בגלל השפיראים נאבד מדינה. הם, יאבדו גם את קיומם בגלות.

חוק השבות

בעוד להגדיר מיהו היהודי שלא יבוא הנה.

ביג דיל.

חוק הירידה

רק הירידה מישראל אינה כפופה לחוקי ישראל, על כן היא חופשית. על כן היא מתקיימת בכל מלוא העוז, התנופה והיעילות. אילו הבטחון, הכלכלה, החינוך, הרווחה והבריאות של ישראל היו מתנהלים ביעילות של הירידה, אזי היינו ארץ שאליה עולים ולא שממנה יורדים.

1986

אם תהיה רוטציה, ואם הליכוד יהיה בשלטון, תהיה מלחמה.

אם לא תהיה רוטציה, ואם הליכוד יהיה בשלטון, תהיה מלחמה.

אם לא תהיה רוטציה, אם שמעון פרס יישאר ראש הממשלה, לא תהיה מלחמה, לא יהיה שלום.

המלחמה, כמו שלום, יישארו בתא ההקפאה.

עד שיקום, אם יקום, עם שתחליט, ברוב דמוקרטי, במה הוא רוצה, במלחמה או בשלום. שהרי שניהם ביחד לא ייתכנו. ניתן רק להקפיאם לזמן קצר.

או שהעם יחליט על דיקטטורה. ודרך אגב וא־פרופו דיקטטורה, למרבה האבסורד, גם דיקטטורה היא דבר שעליו מחליט העם. מצחיק אולי אבל עובדה. גם דיקטטורה היא בחירתו של העם. ממש כמו שההתאבדות, היא החלטתו החופשית של הקופץ מן הגג.

גם נפילה חופשית, היא ביטוי של חופש.

ובהערה עליזה זו, הבה נקדם את פני השנה האזרחית החדשה, שנה אזרחית שבה מכיר מס־הכנסה, בה מכירים הבנקים, ובה מכיר אפילו שפירא בבואו לקחת ממני ומבני עוד כסף.

HAPPY NEW YEAR.

זיוה יריב

השבת אבידה

המשטרה איבדה רוצח והציבור הישר מצא אותו והחזירו לבעליו.

כך זה בישראל.

בארצות אחרות, אומרות השמועות, המצב הוא הפוך. המשטרה היא זאת שמוצאת מה שהציבור מאבד.

סבתא זאפטה

בריחתו של פושע מסוכן שוב הוכיחה, שברגעי דרמה לאומית אנחנו עם אחד עם שיר אחד.

בכלל, המלה „אחד" היא מלת מפתח אצלנו בשעות מצוקה. כשאני שומעת את המלה „אחד" אני יודעת שאנחנו בצרה גדולה.

וגם הפעם, כמובן, חשנו כאיש אחד אותה תחושה מחממת של שותפות גורל, והתייצבנו כאיש אחד לקדם את פני הסכנה הקיומית שאיימה לפתע על תקומתנו הלאומית.

שוד הקרקעות, האיום הסורי, האיום המורמוני, הקבלנים פושטי הרגל, וכל שאר הסכים הזעירים נדחקו לקרן זווית לנוכח קרב האיתנים בין סוויסה לצבי גור.

וכשאותה מיס מרפל מחולון, סבתא זאבטה האמיצה, זיהתה את הפושע, שוב שאלנו כאיש אחד, הייתכן?

אלפי שוטרים מחפשים בקדחתנות, וסבתא זאבטה מסגירה אותו בלי בעיות למשטרה?!

ושוב כאיש אחד הבנו מיד, שהמשטרה לעולם לא היתה מצליחה ללכוד אותו. כי להווי ידוע שהאסיר הבורח נמלט ללא תכנון מוקדם. הוא לא הודיע לגונדר סוויסה באיזו שעה הוא עומד לברוח, מה הוא ילבש, ומה הן התוכניות שלו, ובאיזו סוכנות כרטיסים הוא מתכונן לקנות את הכרטיס לאוסטרליה.

שום רמז, שום אחיזה, שום שבריר של מידע, כלום. סתם פושע חסר אחריות. ועל הפקרות זו הוא חייב לתת את הדין.

להבא, יש לחייב כל אסיר לתאם עם גונדר סוויסה את כל פרטי בריחתו. ובכלל, לא יותר לאסיר לברוח ללא תכנון מוקדם.

מיהו יהודי

מיהו יהודי? נו, באמת, מה הבעיה? יהודי הוא מי ששורף כהלכה תחנות אוטובוס, רוגם כהלכה אנשים בשבת, פוצע כהלכה שוטרים בימי חול, פוגע בארכיאולוגים ובפתולוגים, מנדה פלאשים, מצית כנסיות, מפוצץ מסגדים, נלחם באוניברסיטה המורמונית, ושולח מיסיונרים יהודים להחזיר אותנו, הכופרים, בתשובה.

הזורעים בדמעה

הידיעה התק"מית, שמחצית הגברים שנבדקו באחד הקיבוצים בצפון נושאים נוגדני איידס, לאחר שקיימו יחסים עם מתנדבת אחת, מוכיחה שוב שהרעיון הקיבוצי לא פשט את הרגל (רק את המכנסיים), והרבקות הקנאית בעקרונות השיתוף עדיין לא פסה מן העולם.

ואף על פי כן מתעוררת שאלה נוקבת.

כיצד ניתן לפרש את העובדה המדאיגה, שרק חמישים אחוז מן הגברים נושאים בגופם את נוגדני האהבה, התגשמות, והשיתוף? מה עם החצי השני? האומנם הלך ופורח הדור?

מן הראוי, שמוסדות התק"ם יישבו על המדוכה, יקימו ועדת חקירה ומומחים, ויבלבנו בעיה עקרונית זו עד תום. כי בנפשנו הדבר.

דוד שוחם

כסף קטן

מכירה פומבית

ישנן שתי שיטות מכירה. המכירה הרגילה והמכירה הפומבית.

במכירה רגילה נמצאת הסחורה בידי המוכר והכסף בידי הקונה. אם הסיכום על המחיר עוברת הסחורה לידי הקונה והכסף לידי הסוחר.

במכירה הפומבית מתחרים כמה קונים על הסחורה שבידי המוכר. אחד מציע מחיר. אחר מוסיף. שלישי מעלה. הראשון מעלה שוב. בסוף נמכרת הסחורה למי שהציע את המחיר הגבוה ביותר. הוא משלם את הכסף ומקבל את הסחורה. כל אלה שהציעו מחירים נמוכים יותר, אינם מקבלים כלום — אבל גם אינם משלמים כלום.

לנגד עינינו מתחוללת עכשיו בפוליטיקה הישראלית מכירה מסוג שלישי. הדתיים מוכרים את הקול הפוליטי שלהם, שיאפשר (אולי) לאחד משני הגושים הגדולים להרכיב ממשלה בלי הגוש האחר. מכירה זו דומה, אמנם, למכירה הפומבית, שכן הקול המכריע של הדתיים מובטח כאילו למי שירבה במחיר. אבל יתר על כך, כל מי שמציע מחיר צריך, לפי שיטה זו, לשלם מיד, גם אם אינו מקבל שום סחורה, ואולי גם לא יקבל שום סחורה בעתיד, שכן זו תימסר למי שהמחיר הסופי שיציע יהיה גבוה יותר.

שמעון פרס סבר שילם לדתיים על החשבון את חוק החזיר ואת איצטדיון רמת־גן והרכבל בחיפה. במומחנים, עקשיו, שמיר סבר שילם להם את „מיהו יהודי". במורמונים, שמשיך, את הסחורה לא סיפקו בינתיים לא לזה ולא לזה.

ושמעון פרס זקוק באותו דחוף ליועץ מיסחרי, שיסביר לו שבכך לא קונים סחורה במכירה פומבית. כל מה ששילם עד עכשיו על החשבון לא יביא לו את הקול הדתי, אם לא יהיה מוכן לשלם גם את המחיר האחרון שלהם. האם הוא מאמין באמת שיוכל לשלם להם מה ששמיר יכול?

*

פרוטקציה במשטרה

לא ירחק היום וכל מי שירצה להיבחר במרכז „הרות" למקומות המנויים, למוכירויות — שלא לדבר על הרשימה לכנסת — יחפש לעצמו פרוטקציה במשטרה. שיסתדר לו איזה תיק של מעילה, שוחד או מירמה, לסתות על הריבה מסמכות.

כתוב לגייס קולות במרכז מפלגה, ש„איננה מסקירה חברים לעת צרה".

ג'אקוזי בקיבוץ

נתן ברון

בקיבוצים מנסים להילחם בתופעת „הראש הקטן", בעיקר נוכח העובדה, שמורגשת ירידה במספר בני הקיבוצים ההולכים לקצונה בצבא. כידוע, כל חייל ההולך לקורס קצינים חייב לחתום לתקופה נוספת בשירות־קבע. הקיבוצניקים, מסתבר, אינם מגלים לאחרונה התלהבות מיוחדת לעשות זאת.

לכן, אורגן כנס מיוחד על־מנת להילחם בתופעה השלילית הזו, שהרי הדבר עומד בסתירה מוחלטת למצב שהיה קיים בעבר: בני הקיבוצים היו המובילים בהתנדבות לשירות־קבע ביחידות מובחרות ולקורסי־טייס.

לא קשה לתאר מה קרה באותו כינוס: ראשי התנועה הקיבוצית וקברניטיה עלו אחד־אחר על הבמה, והטיפו מוסר לבנים הצעירים. כיצד זה ייתכן, שאלו אותם, הרי הוריכם והורי־הוריכם מסרו את נפשם למען התנועה הציונית ולמען מימוש ההגשמה היהודי ולמען עם ישראל ומדינת־ישראל. כיצד ייתכן שאתם, הצעירים, שנולדתם לתוך כל הטוב והשפע של הקיבוץ בשנות השבעים והשמונים – סוטים מן הדרך?

כך אמרו, מן־הסתם, כל המזכירים, המנהיגים, והמרכזים של התנועה הקיבוצית. ואחר־כך הציצו בשעון, נכנסו למכוניות הצמודות שלהם – ונסעו הישר אל העיר הגדולה. שם, במיסעדה או בלובי של בית־מלון על כוסית משקה – התאוששו מעט מן ההלם של המיפגש עם הדור הצעיר. אחר־כך פנו אל הדירות שהועמדו לרשותם בעיר, לנוח מעט מעמל היום.

וכל הזמן שאלו את עצמם: מה קורה לנוער שלנו? איך זה שהוא לא מוכן יותר להקריב ולתרום?

★

מה רוצים מבן הנוער הקיבוצי בסוף שנת 1985? למי בתנועה הקיבוצית יש עדיין עוז לפנות אל הנוער הזה ולדרוש ממנו משהו?

אין חולק על כך, שהדור הצעיר הגדל בקיבוץ הוא באופן בסיסי דור נפלא. מזדמן לי מפעם לפעם להיפגש עם צעירים בני־קיבוץ בגיל הצבא, במיסגרות שונות. שוב ושוב אני מוקסם מן הפתיחות שלהם, מהיושר הפנימי המוקרן מהם, וגם – חידוש מסויים לגבי הדימוי ה„כפרי" משהו של בן הקיבוץ – מן ההשכלה הרחבה שרובם זכו לה. מניסיוני אני יכול להעיד, שבני הקיבוץ מוכנים להקשיב גם לדעות נוגדות לאלו שלהם, והם מתווכחים באריבות, בנימוס – ובהרבה שיכנוע פנימי עמוק.

אבל הם אינם עשויים מברזל, ואין הם מסוגלים לעמוד מול מה שמתרחש מסביבם, ממש ליד. כאשר מנחם בגין דיבר על ה„מיליונרים", קמה זעקה מרה בתנועה הקיבוצית. אבל בעוד הזעקה הזו מושמעת ברבים – הלכה התנועה הקיבוצית ושקעה בביצה של עסקות פיננסיות מודרות, שותפויות, ואורח־חיים הנוגד לחלוטין את אופיה המסורתי של התנועה הקיבוצית.

אין צורך להרחיק: בואו מדי יום לאיזור הרחובות דובנוב–ליאונרדו־דה־וינצ'י בתל־אביב, ליד הקריה, ותראו את צי המכוניות של התנועה הקיבוצית. קם שם מעמד מובהק של מנהלים, המגלגל כספים לאילו – וגורר, אגב כך, את התנועה כולה לבושת־פנים ולמרירות רבה.

או למה לבוא בטענות על הנוער הנפלא הזה? מה הוא צריך לעשות, מלבד להסיק את המסקנות הברורות מהתנהגות „דור ההורים"?

★

מספרים שבאחד הקיבוצים הותקנה מערכת של ג'אקוזי בצמוד לבריכת־השחיה. בכך, כמובן, אין רע. למה ייגרע חלקם של בני־הקיבוץ, ואם לעירוניים מותר ליהנות מן הזרם המסעיר הזה של הג'אקוזי במקומות הנכונים בגוף – למה לקיבוצניקים אסור?

ואולי זה דווקא רצוי: באווירה הרוגעת של הג'אקוזי, תוך כדי עירבול המים ותחושת השלווה שהם משרים על הגוף ועל הנפש – יותר קל להסביר לבן הצעיר מדוע עליו להפסיק להיות „ראש קטן" ומדוע הוא חייב להתנדב לעוד שנת שירות־קבע בצה"ל.

מודעי: הנטל ירד

(המשך מעמוד ראשון)

לגבי ענף הטקסטיל המפתח בידי המיפעלים. אם הם יתפתחו בחו"ל – כי בארץ אין ביקושים – הם ייחלצו מהמשבר. אסור לאף אחד לבנות את תוכניתו הכלכלית על גידול השוק המקומי. באשר לשאר המיפעלים שבמצוקה, הכלל הוא: מי שיש לו הצדקה כלכלית, נסייע לו. לגבי „מספנות ישראל" כבר הבעתי את דעתי. צריך מישהו שיקח את זה על עצמו. לגבי „סולל בונה" שם יצטרכו להצטמצם עוד. הקמנו ועדה משותפת עם בנק־ישראל ויחד נבחון אם אפשר לסייע בתחום המימון. לגבי „צים": במתכונתה הנוכחית החברה לא תוכל להתקיים. צריך ריאורגניזציה שצריכה להתבצע על־ידי כל השותפים. ואני מרגיש: כל השותפים. זו בעיה לאומית ונגבש תוכנית הבראה משותפת. לגבי „מנועי בית־שמש": אני אפגש עם שר הביטחון לדיון בנושא זה. עתיד המיפעל תלוי במידה מרובה בעתיד פרוייקט ה„לביא". לדעתי, ה„לביא" יפול בכל מיקרה.

שוק ההון

לא נפגע בשום חיסכון קיים או בחיסכון עתידי. יש לנו תוכניות, שמטרתן להביא לייצוב שוק ההון. יתכן שמי שיחסוך בעתיד יעשה זאת בתנאים שונים מאלה השוררים היום. הכלל יהיה כזה: מי שיחסוך לתקופה ארוכה – ואני בכוונה נמנע לומר מה ארוכה של תקופה זו – יהנה מהצמדה ומריבית נמוכה. מי שיחסוך לתקופה קצרה – לא יהנה מהצמדה כלל, אך יקבל ריבית גבוהה יותר.

חלוקת הנטל

מי שחושב שחלה הרעה בחלוקת הנטל אינו מכיר את הנתונים. כל חלוקת הנטל התהפכה. בידי נתוני מינהל הכנסות המדינה. הגביה משכירים ירדה מאוד, חלקה בגלל ירידת השכר, ואילו הגביה מעצמאים גדלה. ההיטל עבור שירותי חינוך אינו מס. זהו תשלום עבור שירותים: שירות לימוד. הוא רגרסיבי כמו שמחיר הלחם הוא רגרסיבי. הרי עני ועשיר משלמים אותו מחיר תמורת לחם, בגד וכל השאר. כך גם יהיה בעניין השירותים שנותנת הממשלה. אני מודיע במפורש: הנטל על הציבור לא יעלה יותר. להיפך, הוא יירד כאשר נעשה את הרפורמה במס־הכנסה. אך הציבור ייאלץ לשלם עבור שירותים שהוא מקבל מהממשלה. נמשיך בשיטה זו, שהתחילה עכשיו עם אגרת החינוך, גם לנושאים אחרים. היום יש עלינו ביקורת בנושאי התשלומים של הביטוח הלאומי. אך דווקא היום תשלומים אלה הם רגרסיביים. כל תשלום של המוסד לביטוח לאומי משולם ללא מיבחן הכנסה. אנחנו מציעים עכשיו לתת תשלומים אלה לפי ההכנסה של מקבל התשלום.

פרופ' רזין: הנטל יגבר

(המשך מעמוד ראשון)

כמה עשרות אלפים במיספר הבלתי מועסקים. אולם אם ההפשרה במחירים תתחיל מוקדם יותר וישונה גם שער החליפין כדי לתת תמריץ לייצוא, ושער הריבית יופחת – האבטלה לא תגדל. אבל זה יקח עוד זמן רב, ובוודאי לא בשנה הבאה, כדי להביא להפחתת האבטלה.

שוק ההון

לדעתי, יש אי הבנה לגבי הנושא של ביטול ההצמדה. למיטב ידיעתי, לא מתכוונים לבטל את ההצמדה על החיסכון הקיים, ובמיוחד לא בקרנות הפנסיה, הגמל, תוכניות־חיסכון ואיגרות החוב הצמודות. לכל היותר מדובר על ניסיון לבטל את ההצמדה לגבי גיוס הון חדש מהמשק. מדברים על מכירת איגרות חוב לא צמודות עם ריבית נקובה מראש. גם הניסיון הזה ייעשה בממדים קטנים. אם הוא יצליח, ירחיבו אותו; ואם לא, יוותרו עליו. אך גם הניסיון הזה יכול ליצור בעיה. כדי לשכנע את הציבור לקנות איגרות חוב כאלה, יצטרכו לתת ריבית גבוהה מאוד. אך אם האינפלציה תרד, נטל תשלומי הריבית הריאלית יהיה גדול. בניסיון החדש הזה יש מרחב גדול לטעות, וזה יכול להיות בעל משמעות רצינית. בכל מיקרה, יש לצפות לתנועה גדולה של כספים כתוצאה מאי־הוודאות במערכת. חוסר הוודאות לגבי עיתוי השינוי בשער החליפין יביא לידי כך שהציבור יזיז כספים גדולים מנכסים שקליים לנכסים דולריים ולהיפך, כפי שהיה ערב התוכנית הכלכלית.

התמוטטויות

לקראת פברואר־מארס יחמיר המצב בכמה ענפים במשק. הסובלים העיקריים יהיו ענף הבניה ואותם ענפים שהמוצרים שלהם מחייבים השקעה. הם מושפעים ממחיר האשראי, מחיר תשלומים לשיעורים וכו'. היות ותקציב המדינה לא קוצץ כפי שתוכנן תחילה, הרי בנק־ישראל היה המבצע העיקרי של הריסון בתחום האשראי. מדיניות זו מצד בנק־ישראל תפעל גם בעתיד, ועל כן אין לצפות שמיטעלים שכבר נפגעו יתאוששו בקלות. להיפך, מיפעלים וענפים אחרים עלולים להצטרף אליהם. הענפים הרגישים ביותר: ענף הבניה, הטקסטיל, המזון והתעשיה הקשורה בביטחון.

צמיחה

בשנות ה־60 היתה צמיחה מהירה בשיעור גדול יותר מהמדינות המפותחות. בשנות ה־70 היתה צמיחה מתונה, כמו במדינות המפותחות. בשנות ה־80 אנחנו בשיעור צמיחה אפסי, שהוא פחות מהמדינות המפותחות. זה נבע ממדיניות עידוד הצריכה. עכשיו ניסו לייצב את המשק, ובתקופה הייצוב אין צמיחה, בעיקר עקב הריבית הגבוהה שפגעה בהשקעות. הריסון יימשך גם בשנה הבאה. הפיקוח על המחירים ועל עיסקות ההון לא מסייע לצמיחה הכלכלית. לכן שנת 1986 לא תהיה שנת צמיחה. אני חושש שהיא תהיה שנת קיפאון נוספת.

חלוקת הנטל

הטלת המיסים והאגרות החדשות, כמו גם התשלומים על שירותי הממשלה, הם בעיקרם רגרסיביים. אגרת החינוך החדשה תשולם ללא התחשבות במצב הכלכלי של ההורים. דווקא הצעת האוצר לשכר־לימוד מדורג היתה יותר שוויונית. גם הפגיעה בקיצבאות הילדים והוקנה על־ידי מיסוי נוסף מכבידה את הנטל בצורה לא שוויונית. הממשלה הולכת לכיוון של ריסון ביקושים לא על־ידי הפחתה בהוצאות, אלא על־ידי הטלת מיסים באופן סיטוני. אלה מביאים לחלוקה לא שוויונית של הנטל. מהלך זה גם התחזק כתוצאה מביטול מס היסף ומס המלאי והצורך למצוא מקורות מימון אחרים.

מה צריך לעשות

עמדת־הפתיחה של שנת 1986 טובה בהרבה מזו של השנה הנוכחית. במינון אחר של הצעדים הכלכליים אפשר היה להגיע להישגים. למשל, צימצום משמעותי בהוצאות הממשיות של הממשלה בעיקר בביטחון וללא הכבדה במיסים. שמירה קפדנית על שער חליפין ריאלי, רפורמה במס־הכנסה כדי להפחית את עלות העבודה למעסיקים, המשך הריסון המוניטארי ושינוי מערכת המחירים, כך שזו תפעל בלי ועדות של פקידים וללא פיקוח.

בזק – החברה הישראלית לתקשורת בע"מ

חברת בזק
מברכת את
תושבי אבן יהודה
עם הפעלת מרכזת הטלפונים
הספרתית החדשה במקום

לא יחול שינוי במספרי הטלפון.

מוקד למידע וייעוץ באבן יהודה 97777

אם יש לך שאלה או תלונה כלשהיא בתקופת ההרצה הראשונית של המרכזת החדשה — בזק מעמידה לשירותך מוקד טלפוני מיוחד שיפעל מיום ו' 27.12.85 עד יום ה' 2.1.86 בין השעות 8.30—15.00.

הספורט החדש המקפיץ את אירופה!!
התעמלות ומחול להנאת כל המשפחה.
היבואן: "אורגל" טל. 03-940201-2
המשווק: "פלסטיק-דולס", פינסקר 1 ראשל"צ. טל. 03-960048.

דרושה משאית (לקניה)
סוס גורר
מודל 79-82
לפנות למשה פרי
טל' 740656, 725797

ארנון אברמוב
אינסטלטור
וילות וקוטג'ים
תיקונים וביוב
052-27033

בהזדמנות למכירה
בוזקי, טרומבון, קלרינט וגיטרות חדשים.
טל. 03-727241
03-7516316

משתכני קלרין: לאחר ההלם – מאבק

מדי לילה, מתכנסים כ־50 איש באולם הקר של בית־ההסתדרות ברחובות, אנשים שאיבדו את חלומם הוורוד, מנסים לטכס עצה ★ „החוק במדינת ישראל הוא אכזרי", אומר יו"ר ועד משתכני „פסגות רחובות", „גילינו על בשרנו שנותנים לאזרח הקטן ליפול"

משתכני „פסגות רחובות": „מה שנשאר לנו עכשיו זה כלום" (צילם: אברהם חסון)

מאת נילי טל

בשעה אחת אחר חצות, מכורבלים בדובונים, צפופים בתוך אולם ההסתדרות ברחובות, יושבים אפופי עשן־סיגריות, חמישים איש שחייהם השתנו מן הקצה אל הקצה, בן־לילה. משתכני קלרין ואולי אומללי קלרין.

מדי ערב, במשך השבוע האחרון, הם מתכנסים כאן. בשעה שמונה, נכנסים זוגות זוגות לבניין הקר והאפל. אין תנורים. אין קפה. אבל יש נושא שיחה משותף אחד ויחיד – היכן נגור, לאן נלך, מה יהיה איתנו?

בשעה שתיים או שלוש לפנות בוקר, הם עוזבים את המקום, וחוזרים לדירות שאינן שלהם עוד.

27 משפחות רכשו יחידות־דיור ב„פסגות רחובות". רובן נשארו ללא קורת־גג.

שושי בן־סימון, גננת, נשואה ואם לארבעה: „כל חיי אני עובדת. בעלי פנסיונר צבא־קבע. הרבה זיעה השקעתי ברכישת דירה. שנינו אנשים עובדים. חסכנו, חסכנו, חסכנו וקנינו דירה קטנה בת שלושה חדרים ברחובות. ואז התחילו המודעות של 'פסגות' להופיע בעיתונים. אמרנו לעצמנו, 'הנה אפשרות נוחה להחליף את הדירה שלנו', במה שהם כינו 'איכות־חיים'. זה היה חלום ורוד שהפך לחלום בלהות.

כל הסכום מראש

„כל הכסף שלנו ירד לטימיון. 113 אלף דולר נתנו לקלרין. הם דרשו את כל הסכום מראש. מצאו לנו במהירות קונה לדירה הקטנה. הם אירגנו לנו הלוואות ומשכנתות. עשו הכל כדי לקבל את הכסף מהר. ואנחנו האמנו בהם. קלרין בונה כאן. קלרין בונה שם. מי חשב שהחברה נמצאת בקשיים. בשלב מסויים, אחרי שקיבלו את כל הכסף, פתאום גילינו שאין לנו ערבות וגם לא 'הערת אזהרה' בטאבו. התחלנו לרוץ אחריהם. משכו אותנו. 'תבואו מחר. תבואו בעוד שבוע', אמרו, וככה זה נמשך חמישה חודשים.

„בסופו של דבר קלאודיו מה־טוב, אחד משלושת האחים, נתן לנו ערבות אישית עם חתימה שלו. אני באמת לא יודעת אם הנייר הזה שווה משהו. בחודש אוגוסט אני צריכה לפנות את הדירה. קלרין הבטיחה לשלם לנו שכר־דירה עד הכניסה לדירה החדשה, שאמורה היתה להיות במרץ 1987. אני כבר רואה את עצמי עם ארבעת ילדי ישנה בשדרה. מה אני יכולה לעשות? יש לנו הלוואות. שברנו תוכניות חסכון שלנו ושל הילדים. נתנו להם את הגרוש האחרון. לקחנו על עצמנו התחייבויות עצומות לתשלום ההלוואות והמשכנתות. בחדרה פלשו התושבים לדירות. לנו, אין אפילו לאן לפלוש. אצלנו באתר יש רק ריצפת בטון ווהו".

חוק חסר שיניים

ב־1974 חוקקה הכנסת את „חוק המכר (דירות) הבטחת השקעות של רוכשי דירות – תשמ"ה". החוק מחייב את הקבלנים למספר פעולות:

1. לא יקבל מוכר מקונה סכום העולה על 15 אחוז ממחיר הדירה, אלא אם עשה את אחת הפעולות הבאות: א. מסר לקונה ערבות בנקאית לאבטחת החזרתם של כל הכספים ששילם לו. ב. הקבלן ביטח את עצמו אצל „מבטח", כמשמעותו בחוק הביטוח... וזאת לאבטחת החזרתם של כל הכספים כאמור, והקונה צויד כמוטב בפוליסת הביטוח. ג. ישעבד הקבלן את הדירה, או חלק יחסי מהקרקע, במשכנתא ראשונה לטובת הקונה.

„החוק הזה", אומר עו"ד יהודה מוריץ, המייצג את קלרין, „הוא חוק רע שאינו מבטיח את רוכשי הדירות. יש בו הרבה מאוד מגרעות. אני התרעתי עוד ב־1974 והצבעתי על חסרונותיו, אך איש לא שם לב. היום כולם חכמים, אחרי שעשרות משפחות נותרו ללא קורת־גג. החוק אינו עונה לבעיית האינפלציה. הערבויות המצויינות בו הן סתמיות, ולכן כל הקבלנים, כולל קלרין, נתנו ערבויות שקליות לא צמודות. גם הביטוח הוא בלתי־צמוד. עכשיו הקבלנים בפאניקה. לא תהיה להם ברירה. הם יצטרכו לתת ערבויות צמודות, או להעלות את מחירי הדירות. או שהכנסת, כמובן, תצטרך לשנות את החוק. מה שאני יכול להגיד לך לגבי הרוכשים, אין לי ספק שהם פעלו מתוך תמימות. הם אינם אשמים".

21 משפחות מרחובות שילמו לקלרין כ־90 אחוז ממחיר הדירה. שש משפחות היו זהירות יותר ושילמו מחצית מהסכום ופחות. וכולם יושבים כאן, בלילה, בבית־ההסתדרות.

„התפתיתי למודעות"

חנה גל, יושבת בין המשפחות הנבוכות. מולה יושבת אחותה, שושי סקלקה, הנצמדת אל כתפו של בעלה, אבי, וכורכה. לחנה, בת ה־37 שלושה ילדים. „היתה לי דירה יפה ברחובות. אהבתי אותה. ואני, כמו כולם התפתיתי למודעות. קלרין דחפה את כולנו למכור את הדירות שלנו, ולהיכנס מיד לפרוייקט 'פסגות'. הם לחצו. הביאו לי קונה לדירה. ואני מכרתי. בהתחלה ניסיתי עוד להיות חכמה. נתתי להם רק שלושה רבעים מהכסף. השארתי רבע מהכסף בידי קונה הדירה שלי, והתמתי איתו חוזה שאפנה את הדירה שלי, רק באוגוסט 1986, ואז אקבל ממנו את יתרת הסכום. כלומר, את הרבע הנוסף שאני צריכה לשלם לקלרין.

„אבל הם צילצלו עשר פעמים ביום ונידנדו. 'כדאי לך לתת לנו את הכסף', אמרו, 'ניתן לך הנחה של 5,000 דולר, ונשלם לך את כל שכר־הדירה, עד שתיכנסי לדירה החדשה'. נידנדו ונידנדו, עד שהצליחו לשכנע אותי. לקחתי מקונה הדירה שלי את הרבע, העברתי לבעלותו את הדירה, ועזבתי אותה לפני כחודש ולא באוגוסט 1986, כפי שהוסכם בינינו בחוזה הראשון. מסרתי, כמובן, את הכסף לקלרין. והנה, אני עכשיו בדירה שכורה וקלרין צריכה לשלם לי 230 דולר שכר־דירה. אני יודעת שאקבל קרחת. חוץ מזה לקחתי משכנתא ואני חייבת לשלם 130 דולר לחודש, ביחד זה 360 דולר.

„תגידי לי מאיפה אני לוקחת את הכסף הזה. בעלי עובד בקיץ בשפת־הים. בחורף הוא לא עובד. גם אני לא עובדת. יש לי בבית שלושה ילדים. מה אני עושה עם עצמי בסוף החודש? הולכת ליישון ברחוב? אני לא יכולה לשלם שכר־דירה כזה. גם אחותי קבורה באותו בוץ. ההורים שלנו הרוסים. אחי, מוטי כהן, היה שבוי מלחמה וישב בכלא המצרי ארבע שנים. ההורים שלנו עוד הרוסים מאז. ועכשיו באה המכה הזאת".

האווירה באולם הגדול עכורה. האנשים נדים בראשם לאות הודהות. שושי סקלקה יושבת ומוכה. יו"ר ועד המשתכנים, ברוך טולדנו, עורך לעצמו רשימות. „מה אני יכול לומר. גם אני נדפקתי, והכי מצחיק הוא שאני עדיין עובד אצל האחים מה־טוב בחברת 'קלאב הוטל'", הוא אומר וממשיך לרשום.

אבי סקלקה, בן ה־33, מלטף את שערה של רעייתו. „היתה לנו דירה של ארבעה חדרים ברחובות. אמרו לי 'אם אתה נותן לנו את כל הסכום עכשיו, תקבל הנחה של 3,500 דולר'. את יודעת מה זה בשבילי 3,500 דולר. זה המון כסף. אני צריך לעבוד הרבה מאוד זמן כדי להגיע לסכום שכזה. התפתיתי. לקחתי הלוואות מכל מקום אפשרי. מהמשפחה מחברים והעיקר לתת להם את כל הכסף ולזכות בהנחה. מכרתי את הדירה שלי וגם את המכונית. לקחתי משכנתא של 11 אלף דולר. שברתי חסכונות של הילדים.

האמינו שמשהו יקרה

„מה שנשאר לי עכשיו זה כלום. אפס. העתיד שלי הוא לגור כל החיים בשכירות. אני לא רואה את עצמי מגיע למשהו. אפילו משכנתא של זוג צעיר לא אקבל יותר. אני כבר לא צעיר, וגם לקחתי את כל המשכנתות האפשריות. אני לא יודע אם אני פראייר. אני אורח תמים מאוד שהוליכו אותו שולל". ביום רביעי בלילה, אחרי הרבה מאוד ישיבות מתוחות וסוערות, החליטו המשתכנים לקחת לעצמם עורך־דין. עד לאותו יום, הם עוד המתינו. האמינו שאולי משהו ישתנה. עכשיו הם כבר יודעים. צריכים להיאבק. מקווים שהפרקליט יעשה זאת עבורם.

„החוק במדינת ישראל הוא אכזרי", אומר ברוך טולדנו, „הוא אנטי־חברתי. בכל מדינה מתוקנת יש ערבויות צמודות. יש קרנות נאמנות. לא נותנים לאזרח הקטן ליפול. אצלנו, בישראל, גילינו על בשרנו, שזה לא כך.

„אנחנו פונים לממשלת ישראל בקריאה נואשת – אנא, אל תזרקו אותנו לכלבים. קיימת דרך להושיע אותנו. קלרין, כמו כל חברת בנייה אחרת, חייבת היתה להפקיד כספים בבנק טפחות. ידוע לנו שבכספי ההפקדה מגיעים לששה מיליון דולר. אנחנו מתחננים, שחררו את הכסף הזה בשבילנו, ורק אחר־כך לחובות קלרין לבנקים ולנושים גדולים אחרים".

עו"ד יהודה מוריץ: „החוב של קלרין הוא כ־9.5 מיליון דולר. 5.5 מיליון חייבים לבנק 'טפחות' ועוד כ־4 מיליון לבנק לאומי. יש גם כמיליון דולר חובות לספקים אבל אלה מתקוזים ביתרות הזכות שיש לקלרין בבנקים.

„איך הגיעו לזה? הריבית הרצחנית במדינה הורסת כל חלקה טובה. בכל העולם משלמים לבנקים ריבית של שלוש עד ששה אחוזים מעל האינפלציה. אצלנו 45 אחוז. איזה מפעל יצרני יכול לעמוד בריבית שכזו. דמי־ההפקדה בבנק אינם ששה מיליון דולר. לפי הידוע לי, יש אולי שני מיליון דולר. נכון, הסכום הזה אולי יכול לפתור את בעיות המשתכנים, אבל יש לחברה, כאמור, חובות נוספים ואחרים.

„דבר אחד אני מוכרח לומר לך. כל משפחת מה־טוב נמצאת בדיכאון קשה. הם אנשים רציניים. הם לא ספקולנטים שרצו להתעשר במהירות. הם אנשי עבודה. המציאות הכלכלית הישראלית הובילה אותם לפשיטת רגל. הם חשבו כי יצליחו לצאת מהקשיים, אבל הריבית הנוראית גמרה אותם.

„אני יכול להציע כמה פתרונות: או שהמשתכנים ייצאו לרחובות וישרפו צמיגים. אין מה לעשות. במדינה שלנו זה עובד. או שילחצו על האוצר שיתערב אצל הבנקים".

תעשיות דודי שמש ומערכות סולריות

תו תקן
קולטים מס' 1130
דודים מס' 1218

המפעל:
מאור עיניים 14, יפו
טל. 686266,685921

מרכז מכירות ארצי
שדי ירושלים 181, יפו
טל. 591353,874361

חנויות המפעל
בת־ים רוטשילד 24, טל. 874351, 873019
חולון הנשיאים 3, טל. 852291, 885921
רמת־גן – גבעתיים כצנלסון 114, ככר נח, טל. 314268
ראשל"צ, רוטשילד 48, טל. 03-966612
תל־אביב, האצ"ל 21, טל. 378782, 391112
פתח תקוה, חובבי ציון 18, טל. 908444, 03-912716
רחובות הרצל 140, טל. 08-489596
ירושלים יפו 186, טל. 02-242271
חיפה בר־יהודה 7, טל. 629930, 04-662660
באר שבע, פסג' אוניקו, טל. 057-38377
חדרה, מול ק' גל־זוהר, טל. 063-37013
אשדוד, ביתני גבים 9/2, אזור תעשיה קלה, טל. 055-52889
אשקלון העבודה 4, טל. 051-28340
טבריה רח' אילת 1, טל. 067-90482

ליצרנים! אספקת חלקי דודי שמש וחשמל
פחים • צנורות • פוליאוריטן • דודי הסקה •
דודי שמש 120 שכיבה, 200/160/120 בעמידה־תו תקן
דודי חשמל 120/80/60/30 – תליה ושכיבה–תו תקן
קולטים בדגמים שונים עם תו תקן.

30 שנות ייצור ושרות

סוכנים מורשים
אילת, גבי סוכנויות, אזור תעשיה חדש, טל. 059-76141/2/3 • דלית אל־כרמל, טל. 04-222321 • הוד־השרון, השרון 38, טל. 052-35334 • כפר סבא, טשרניחובסקי 26, טל. 052-22459 • לוד־רמלה, החשמונאים 22, לוד, טל. 08-226818, ביאליק 2, לוד, טל. 08-242172 • נס־ציונה, הבנים 63, טל. 08-472720 • עכו, מרכז רסקו, טל. 04-916495 • עפולה, אזור התעשיה, קהילת ציון, טל. 065-92155 • פתח־תקוה, שטמפר 26, טל. 9089581, 910641 • קרית־מלאכי, "קרן חוף" אזור התעשיה, טל. 055-84176 • תל־אביב, יגאל אלון 182, טל. 268837, 257382

„כי כל האדם אדים"

מאת מנחם בן

יהודה עמיחי, מאדם אתה ואל אדם תשוב, הוצאת שוקן, 1985, 104 עמ׳.

חידה: למה מתכוון עמיחי, כשהוא כותב בסיום השיר „בני״:

„הטיול הגדול האמיתי הראשון
של ילדי בית־ספר
הוא הטיול שממנו
לא חוזרים לעולם״.

רמז: הוא אינו מתכוון למה שנידמה לנו ברגע הראשון.

כי על מה חושב הקורא הישראלי, מכאן ומעכשיו, למקרא השורות על טיול ילדי בית־הספר, שממנו לא חוזרים לעולם? בהכרח הוא זוכר את טיול ילדי בית־הספר מפתח־תקווה, ומחיל את הזיכרון המיידי הזה על שורותיו של עמיחי בעניין „הטיול שממנו / לא חוזרים לעולם״. אבל עמיחי מדבר כאן על דבר שונה לחלוטין: הטיול הגדול האמיתי הראשון של ילדי בית־הספר, הוא טיול־החיים הגדול, המתחיל ברגע שמסתיים בית־הספר ו„מתחילים החיים״: זהו הטיול האמיתי, שממנו כבר לא חוזרים לעולם, לא לבית־הספר ולא לילדות.

במירווח הזה, שבין המשמעות האמיתית של מה שעמיחי אומר ובין ההשתמעות־לכאורה של הדברים, מונח עיקר הטעות הרווחת ביחס לשירת עמיחי המאוחרת. אין לי ספק, כי אלה שיוצאים נגד שירה זו, הוטעו לחשוב — בשל מראית הפשטות שלה, בשל היותה בנויה מחומרים מילוליים קלים (תחביר „אזרחי״ לגמרי, עברית מדוברת רגילה וכו׳) — כי הדברים מובנים, וכי כל מה שנדרש הוא להגיב על ה„טון״ העמיחיי שאינו הכיב עליהם כביכול; אך עמיחי הוא משורר שעיקר כוחו (כאמור, מדובר בשירתו המאוחרת) הוא דווקא במשמעות האמירה שלו. לא המלים וזהרות אצלו, אלא ההיגד השלם. עד שאיננו מבינים בדיוק על איזה „טיול, שממנו לא חוזרים לעולם״ מדבר עמיחי, איננו רשאים להחליט, רק על סמך הרכבי־המלים־הבאנאלי, כי מדובר באמירה באנאלית. צריך קודם להבין.

בניגוד ללא־מעט משוררים מצויינים, שקסם שירתם נקלט עוד לפני שנקלטת המשמעות של „מה שהם אומרים״, אם בכלל, הרי אצל עמיחי בלתי־אפשרי לקלוט את האמור לפני שמבינים לחלוטין, באופן שלם, במיפלס ריגשי זהה, את תוכן הדברים.

הנה, אנשים קוראים „זיקנה״ ו„מוות״ בשיריו (ואלה אכן מחלחלים דרך כל ניקבי שירתו המאוחרת), ומחליטים (כפי שהחליט רון בן־ישי, מראיינו ב„זה הזמן״), כי עמיחי מיואש. לשווא יזעק עמיחי, אף כי לא זעק אלא אמר, כי איננו פסימי ואיננו מיואש, ומדובר בעניין אחר לגמרי — אף על פי כן יוסיפו חלק מן הקוראים להתעקש על הדימוי שלהם.

נבדוק לרגע, באמצעות דוגמא אחת, את עניין היאוש. בעצם אומר עמיחי, בשורה המשמשת כותרת למאמר זה — „כי כל האדם אדים״ (עמ׳ 97) — מה שאמר קהלת ב„הבל הבלים הכל הבל״ ו„מה יתרון לאדם״. גם הבל בעברית הוא אד. ובכן, הכל הבל, הכל אדים, הכל חלום. ובאותו ראיון ב„זה הזמן״ אכן הזכיר עמיחי את ספר קהלת, והאיזכור אינו מיקרי. אלא שגם קהלת אינו מיואש. וצריך להבינו נכונה. ההבדל בין מי שאומר „הכל הבל״ ומתכוון שהכל שטויות, ובין מי שאומר „הכל הבל״ ומתכוון ש„הכל אדים״ — הוא בדיוק ההבדל בין פסימיות שטוחה (שאין בעמיחי) לבין התרגשות בסיסית (שיש בעמיחי) מן „ההצגה הגדולה ששמה עתיד״ (עמ׳ 28) ומן ההצגה הגדולה ששמה חיים.

רק בעולם כזה — הבנוי מחומר־הבל, אד, מחומר־חלום — הכל נזיל והכל פתוח והכל מצטייר תמיד מחדש. לכן כל דבר „יכול להיות התחלה של דת חדשה״ (עמ׳ 73), בעיקר בארץ הקודש שלנו:

ארץ מסובכת. ארץ מלאה חפצים חשודים
ובני אדם ממולכדים. והכל עלול להיות
התחלה של דת חדשה: כל לידה, כל מוות,
כל שריפת קוצים בשדה, כל עשן.
אפילו האוהבים חייבים להיזהר ממעשיהם ובדיבורם,
ידיים משוטות לחיבוק, לחש בחצות,
בכי במסתרים, מכה למרחקים, ירידה במדרגות
בשמלה לבנה. כל אלה התחלה של דת חדשה.

זהו עמיחי במיטבו. עמיחי, שהעומק של דבריו מונח לא בעיבוי המילולי של השפה השירית, אלא בעומק העולם. גם המיסתורין אינו נובע מצירופי־מילים סתומים ומקסימים אלא מן המראות הגלויים של העולם הזה: מראה פשוט כגון האשה היורדת בשמלה לבנה במדרגות יכול להיות „התחלה של דת חדשה״, ממש כשם שמראה של סנה בוער היה אף הוא אחת מהתחלות הדת. ובכן, אל יהיה ליבנו גס במראות שמסביבנו. הם כולם יכולים להיות מופתים גדולים בעולם נזיל ומשתנה זה. וכפי שאפשר להיווכח, אין כל קשר בין סוג כזה של ראיית־עולם לבין פסימיות.

שנא את חרבנות

התגובה הבסיסית הזאת אל העולם היא מקור כוחו המדמה של עמיחי. ואכן, יותר מכל דבר אחר, עמיחי הוא משורר מדמה. כל דבר נע בערוצים של התרגשות למשהו אחר. שום דבר אינו הדבר כשהוא לעצמו אלא דימוי. העומק והנפח של הדברים — או ליתר דיוק, גילוי העומק והנפח של הדברים — הם משימתו של המשורר. וכאמור, עמיחי רואה אותות ומופתים ומשלים בכל דבר.

והנה עמיחי בבריכת השחיה, במלתחה:

כאן אני פושט את בגדי הנפחדים והנואלים
ושם אותם בארונות הקודש של חדרי ההלבשה.

לא קודש בתי־כנסת סגורים, אלא קודש הגוף המתקשט מבגדיו, שהם גשמיותו, שהיא טומאתו. ואם למישהו יש ספק, כי עמיחי אכן מדבר כאן על „דת חדשה״, כהגדרתו, דת שמקורה בהכרת הבוראה, הנה באות השורות הבאות ומוכיחות:

אני שוחה בשלוה מצר אל צר בבריכה
בקצב חיי ובתנועות הזיכרון.
על שפתי מלמול מספר ארון בגדי,
כמו אמירת תהילים, כמו קטע מגילה מאיגרת,
ואיתי צעירים וצעירות בשחיית חמדה
ובטוהר גדול מכל מקווי הטהרה
יפים ושזופים בתשוקת השמש ומהלכים בתשוקה.

(עמ׳ 86, ההדגשה — שלי.)

ובאותו אופן בדיוק שבו ממיר עמיחי את המליצה „שכיית חמדה״ בצירוף החדש „שחיית חמדה״ — באותו אופן עצמו הוא בוחר להחליף את „מקווי הטהרה״ החשוכים בבריכות השחיה הטהורות „בטוהר גדול מכל מקווי הטהרה״. אכן, מאז ביאליק של „יחדיו נרקב עד נבאשה״, דרך טשרניחובסקי של אלוהים „שאסרו אותי ברצועות תפילין״ ועד ויזלטיר (אומנם מתוך הקצה החילוני הקשוח), המבקש להיקבר באחד מהרי הכרמל, „בלי טהרה יהודית״ ובלי „החברה קדישא״ (זו שטילטלה את גופת תרזה אנגלבייק מקיברה) ויונה וולך המופלאה — יצרה השירה העברית החדשה את האנטי־תיזה הרוחנית השלמה ל„חזרה בתשובה״, לגטו הרוחני והדתי של הסתגרנות ופיסלי הפולחן. וזהו עמיחי של „הדת החדשה״, דת עם אלוהים ובלי רבנים.

השיר שחובר-לו יחדיו

ועם זאת, יש בספרו החדש של עמיחי גם פגמים מסויימים. והדברים אינם אמורים, בדרך־כלל, בקיטעי השירה העמיחיים כשלעצמם (אלה בדרך כלל מצויינים) אלא במחבר שלהם לכלל שיר שלם. לא מעט משירי הספר החדש לוקים מבחינה זו. נידמה שמה שהעיד עמיחי על עצמו, שחלק משיריו (בניגוד לחלק אחר, שנכתב כעדותו „במחי אחד״) הם מעשה מיחבר והדבקה של חלקי שירים שנכתבו כל אחד בזמן אחר (ראה הראיון שערך איתו אייל מגד במוסף זה), עשוי להסביר במדוייק את הרעיעות המסויימת, את אי־האורגניות המוסיקאלית לפרקים ואת הקושי לקלוט קליטה ריגשית מיידית לא־מעט משיריו החדשים: עוד אנחנו נתונים לצבע ריגשי ומוסיקאלי מסויים, וכבר באות שורות אחרות

יהודה עמיחי

מרצף אחר בעליל, כש„המכנה המשותף״ הוא דבר־מה כללי ביותר כגון צער העולם, שתחת גגו הרחב אפשר לכנס שורות על „עתיד הילדים״ ועל מות אמו ועל הימים שחלפו וכיוצא בזה. כמעט לא הוגן לומר, אבל עובדה: אחדים מבתי־השירים יכולים להיות מומרים בבתי־שיר אחרים משירים אחרים, וספק אם מישהו יבחין בהבדל.

צריך להדגיש, כי תקלה זו מצויה רק בחלק מן השירים. שירים רבים אחרים, קצרים וארוכים (כמו „בבריכת השחיה״, „במרכז הספורט הגדול״, „התרמיל האחרון של יצחק״ ועוד) הם שירי רצף טיבעי אחד, בכל עוצמת עמיחי הוודאית.

תיסמונת ראש קטן

צד אחד, לא־סימפטי, בשירי עמיחי החדשים, הוא סוג מסויים של אידיאולוגיה גופנית אנטי־רוחנית. במובן מסויים, זוהי כפירת בעיקר:

אל תיתני לי את נפשך,
תני לי את גופך שלעולם לא אדע עד תום,
תני לי את הקנקן ולא את תוכו.

ובאותו שיר:

תמות נפשי עם גופי

מה פירושן של אמירות מסוג זה? בפועל, פירושן בוז לכל מה שאיננו כאן ועכשיו, לכל מה שאיננו נראה לעין וגלוי, לכל מה שאיננו העולם הזה — וכל זה בשם איזשהו פולחן נעורים ופולחן גוף אנטי־אינטלקטואלי ואנטי־מטאפיזי.

הדברים, כמובן, אינם חדשים. אורי צבי גרינברג ב„אנקריאון״ שלו כותב על „אצבעי הוורודה / שהיא לי חמודה״ ושווה את כל חיי העולם הבא, וחכמים אמרו קודם „טובה שעה אחת של נחת בעולם הזה מכל חיי עולם הבא״. ובכן, גם עמיחי אומר: „תמות נפשי עם גופי״, אך ההבדל נעוץ בהשטחת העולם של עמיחי. כשאצ״ג כתב (בשיר שהוזכר): „אטימון לכם פילוסופי הנצח / אטימון לכם בעלי קימטי המצח״ — הוא יצא כנגד הניסיון הדיכאוני לבטל את חן העולם הזה בכל מיני דיבורי נצח מרים, נגד ראיית העולם הזה כ„פרוזדור בלבד לעולם הבא״ וכו׳. לכן חשובה כל־כך (כנגד חיקות המוות „הניצחיי״) — „אצבעי הורודה / שהיא לי חמודה״. אצל עמיחי, לעומת זאת, הניסיון הוא להשטיח את העולם „לטובת הגוף״. לכן „אל תיתני לי את נפשך / — — — / תני לי את הקנקן ולא את תוכו״. ומבחינה פסיכולוגית, דומה שמדובר כאן בפוריטאניות לא־מודעת. שהרי עצם ההבדלה בין „הגוף״ ל„נפש״ באהבה, היא הבדלה פוריטאנית, וכל זה בשם האנטי־פוריטאניות כביכול, בשם הגוף. ואם הגוף הוא העיקר, ממילא הופכת השמירה על הגוף לערך העליון מכולם. ומכאן קצרה הדרך לבוז (נוסח יהושע הרכבי היוצא נגד בר־כוכבא) כלפי כל היסטוריית הגבורה הישראלית:

אחר־כך הוא עומד לפני
ארונות הקודש הפתוחים של האגדות
ולפני חלונות הראווה המוארים
של ההיסטוריה, מלחמות מכבים, דויד וגוליית,
מתאבדי מצדה, מורדי גיטאות
וחנה ושבעת בניה,
הוא עומד בעיניים פעורות
ומגדל בתוכו נדר כמו פרח גדול:
לחיות ולחיות ולא למות כמותם.

וכדי להיווכח עד כמה רטוריקת האנטי־גבורה הזו היא תועמלנית ביסודה, די לשים לב לעובדה אחת: „לחיות ולחיות ולא למות כמותם״, כותב עמיחי. (כמו מי? כמו „מתאבדי מצדה, מורדי גיטאות״ וכו׳). אבל מה עושה כאן, למשל, דוד? האם דוד מת בקרב הגבורה עם גוליית? ובכן, לא למות כמו מי? כמו גוליית?

מכאן, שהגבורה (במיקרה זה, גבורת דוד) פסולה אפילו לא משום שמתים בעבורה (שהרי דוד לא מת, אלא הפך למלך בעיקבות קרב הגבורה שלו עם גוליית), אלא משום שהיא גבורה. אשר על כן היא פסולה. זוהי האידיאולוגיה המוכרת אצלנו כ„תיסמונת ראש קטן״: אל תהיה גיבור, בני (השיר הוא, כזכור, שיר לבנו). תהיה ראש קטן. לא כדאי לחיות גיבור. כדאי לחיות. ומעבר להשקפה כזו או אחרת, ברור שמדובר כאן באידיאולוגיה באנאלית, מוכרת, אופנתית.

ודווקא שיר זה, על בנו, כולל כמה מן השורות היפות ביותר בספר:

פעם עשה מעשה לא טוב בבית־הספר
ונענש: ראיתי אותו
יושב לבדו בכיתה הריקה
ואוכל בתנועות של חיה מתנחמת.
אמרתי לו, תמרוד נגדי
אבל הוא מורד נגד בית־הספר,
חוקים ומשפטים.
אמרתי לו, שפוך חמתך עלי
אבל הוא מלטף אותי ואני מלטף אותו.

אלה שורות נפלאות באהבתן. האב החכם מציע לבן לשפוך את חמתו בבית („תמרוד נגדי״), ולצאת החוצה, לעולם, מרוקן־מחימה ושטוי, למען ייטב לו. אבל הוא, הבן, „מורד נגד בית הספר / חוקים ומשפטים״, וכמובן, נענש. מרגש במיוחד מישפט האהבה: „אמרתי לו, שפוך חמתך עלי / אבל הוא מלטף אותי ואני מלטף אותו״, המעיד על האהבה הלא־עצורה בין האב לבנו. והאהבה הזאת מסבירה, כמובן (אף כי לא מצדיקה בהכרח) את הניסיון לסוכך על בנו מפני היסטוריית הגבורה (שכאמור מתים בה).

בכלל, יש בעמיחי נטייה להציב את אהבתו מול וכנגד „העולם״, כפי שיש בו לא־אחת טינה לכל מה שהוא גדול מגודל האדם היחיד. הנה הוא כותב, למשל:

התריס המוגף של החדר, שבו אהבנו זה את זה
ולא את כל האנושות.

מה עושה כאן „כל האנושות״? מדוע העובדה ש„אהבנו זה את זה״ מנוגדת כאן לאהבת „כל האנושות״? וכלפי מי הבוז? אין ספק, כלפי מתקני עולם, אוהבי האנושות למיניהם. זוהי שוב תיסמונת הראש הקטן. לאהוב זה את זה, פירושו, מבחינת עמיחי, לחסנות את הגב לאנושות. אבל זוהי פשוט מיגבלה אינטלקטואלית, אגואיזם קטן ולא מוחדי. כשאלתרמן אהב (בשירי האהבה הסהרוריים שלו) היה לו לב רחב די כדי להגיב (בשירי „הטור השביעי״ שלו) על כל סוגי העוול. אצל עמיחי זה אחרת.

הברוטאליות ככישור-יסוד

אין ספק שעמיחי (גם בספרו זה) הוא מגדולי השירה הישראלית. לכן חשוב כל־כך לבדוק בשבע עיניים את הסחורה האידיאולוגית שהוא מוכר לנו. אנחנו עלולים, בטעות, לקנות אותה עוד בטרם עמדנו על מהותה.

עובדה היא, על כל פנים, כי חרף החמצת הפנים כלפי מתקני עולם ו„האנושות״ וחרף ההתנגדות המוצהרת לגבורה, עמיחי, על פי טיבעו השירי, נוהג עם עצמו בגבורה לא־מעטה, ולא מעט הוא מתקן עולם. האומץ של עמיחי עם עצמו הוא מתכונותיו הבולטות כמשורר. וכך כוח הווידוי שלו הוא לפעמים ברוטאלי מאוד (וביכולת להתוודות — ברוטאליות היא כישור־יסוד, משום שרק בברוטאליות אפשר לחרוס את הקרום העבה של הקושי להגיד). הנה הוא כותב, למשל:

אני טוב לב, לא מתוך טוב לב
אלא מריקבון חיי הארוכים

ויש מעט מאוד משוררים בשירה העברית המסוגלים להתאכזר לעצמם עד כדי כך, ולדבר על „ריקבון חיי הארוכים״.

ובהמשך השיר:

ומתוך לחלון נושבת רוח לילה
ורשת גדולה פרושה שם:
„יחסים בין בני־האדם״.

וגם כאן זהו הכישרון העמיחיי המיוחד להפוך את הנדוש (ביטוי כמו „יחסים בין בני־האדם״) להרה כל המשמעות הצפונה בו, לחשוף את העומק הבלתי־צפוי של הדברים. במיקרה זה, בשורות הנ״ל, עושה זאת עמיחי באמצעות הפיכת הביטוי השגור הזה לשלט, לכרזה, לכותרת ראשית, ובכך הוא מכריח אותנו לשמוע את מה שמובלע בדרך־כלל בשיגרת חיינו: „ורשת גדולה פרושה שם: / יחסים בין בני־האדם״. המורא והמיסתורין של היחסים האנושיים באים כמדומה לידי ביטוי בשורות הללו. גם זהו תיקון־עולם — במיקרה זה, תיקון העולם מאי־מודעותו לעצמו.

המודעות העמיחיית, הפיכחון המואר, עובד תמיד: הנה הוא עובר במכונית „ליד בית לבן ונפלא בתוך גן גדול״ (בחוצלארץ, בחוצלארץ), ובמקרה זה, לרגע, מוכן עמיחי לראות רק „את האושר בין העצים הגבוהים״ — לא לפני שהוא מתנצל ומסביר, כי עבר ברכבת הנוסעת מהר מכדי לראות ש„אין שם אושר״ — כלומר, שגרים שם בני־אדם כמוני וכמוך:

עכשיו העיתון נפל מידי. אנחנו עוברים
ליד בית לבן ונפלא בתוך גן גדול,
מספיק לאט כדי לראות
את האושר בין העצים הגבוהים
ומספיק מהר כדי לא לראות
שאין שם אושר.

(עמ׳ 84)

בעריכת זיסי סתוי

מישאל המוסף לתרבות, לספרות ולאמנות עם סיומה של שנת 1985

הספר המוחמץ של השנה

מהו הספר המוחמץ של שנת 1985? במלה „מוחמץ״ כוונתנו לספר מקורי או מתורגם שיצא לאור השנה, אך לא זכה משום מה לתשומת־הלב הראויה מצד הביקורת או קהל הקוראים. כל שנה מותירה מאחוריה שובל של ספרים מוחמצים, שגם אם נסקרו פה ושם על־ידי הביקורת, לא הצליחו לפרוץ את מחסום ההתעניינות הרחבה. דוגמאות לספרים ואף לסופרים מוחמצים, שזכו בהכרה ובהערכה רק לאחר שנים רבות של התעלמות — לא רק שאינן חסרות, אלא הפכו לתופעה מוכרת.

המישאל שערכנו אינו מתיימר להיות אובייקטיבי. השאלה אומנם הופנתה אל אנשים הקשורים לספרות, כאנשי מחקר, מו״לים וכותבים, אך בסופו של דבר התשובות משקפות את המשותף לכולם — היותם קוראים.

— שוחחה: חנה קים —

דוד גרוסמן, סופר ואיש רדיו:

אחד הספרים שלא זכו לתשומת־הלב הראויה הוא ספר לנוער ולילדים, „בקצה מדרכת הרחוב״ מאת של סילברסטיין, ספר חכם ופרחחי, שירים מהחיים ומן הדימיון, אנושיים, מרושעים ומצחיקים, בתרגומו הנפלא של בני הנדל, העושה בשפה כרצונו, תוך כדי מישחק מבריק ברבדי שפה שונים וחוש מוסיקלי מרנין. מומלץ גם ל„מבוגרים״.

יהודית הנדל, סופרת:

התגובה שלי היא כמובן תגובה ראשונית, כי לא בדקתי באופן יסודי. גם לא נראית לי המלה „החמצה״ — אבל במחשבה ראשונה הספר שלא הוקדשה לו תשומת־הלב הנכונה הוא לדעתי „דוסטוייבסקי חייו ויצירתו״ של קונסטאנטין מוצ׳ולסקי (הוצאת „כתר״). ולא שאני מקנאה לדוסטוייבסקי בגלל הפופולאריות שהייתה ל„טולסטוי״ של אנרי טרויה (ואני בהחלט מקנאה לדוסטוייבסקי) — אבל „דוסטוייבסקי, חייו ויצירתו״ הוא ספר שקשה להניח אותו מן היד, ספר עם פתקים מזעזעים ולא פעם עוכרת שמרמורת לעמוד שוב מול ההיסטוריה הנפתלת של ענק חידתי זה שחייו היו טראגיים ובדידותו גדולה.

„יצירתו של דוסטוייבסקי״, אומר קונסטאנטין מוצ׳ולסקי, „נפרשת לפנינו כוידוי אחד גדול״, שהרי כל הרומאנים של דוסטוייבסקי הם אוטוביוגראפיים במובן העמוק, הרב־ניגודי, הדוסטוייבסקיאני, דיאלוג אנושי אינטנסיבי, שאין דומה לו במורכבותו.

הדסה וולמן, עורכת מוסף הרדיו לספרות של קול ישראל:

אולי זו „אשמתה״ של הוצאת הספרים האקדמית „פירסומי הר־הצופים שליד הוצאת מאגנס״, שלא דאגה ליחסי ציבור לאחד הספרים המרתקים ביותר אשר ראו אור השנה „שירי דודים ממצרים העתיקה״. מדובר בשירי אהבה בני שלושת אלפים שנה ויותר, שנכתבו בתקופה הרעמססית, ולבד מהיותם עדות לתרבות שבה הם ניכתבו, הם גם בעלי חשיבות ספרותית. מפליא קולו של הדובר בשירים. זהו קול אישי, אינטימי מאוד, שונה כל־כך מקולן של התעודות ההיסטוריות והארכיאולוגיות מאותה התקופה. ולא צריך להיות אגיפטולוג מקצועי כדי להקשיב לקול הזה: „לא שבע לבי מהתלפותך / גור שועל שלי, / דודיך אותי ישכרו / לא אטוש אותם / עד כי מהלומות ינרשוני / לעשות יומי בביצות.״

חלק מן השירים נמצאו כתובים על פפירוסים, אחרים על פניו של כד, ועוד כמה שירים נמצאו על חרסים בדיר אל מדינה. כל השירים האלה כלולים בספר שתורגם השנה לעברית על־ידי החוקר מיכאל פוקס. ככל הנראה זומרו שירים אלה במסיבות ובמישתאות, מן הסוג שאנו רואים בציורים על כותלי הקברים במצרים.

אוהד זמורה, מבעלי הוצאת „זמורה־ביתן":

ההפתעה הגדולה ו„האכזבה הגדולה״ היתה „יוליסס״ לג׳יימס ג׳ויס. כאשר יצא ספר זה לאור אמר לי פרופ׳ דן מירון בפגישת אקראי, כי תרגום זה הוא ארוע ספרותי ממדרגה ראשונה. (והוא השווה זאת להופעת תרגום „הקאפיטל״ של מארקס), אבל ההד הממשי שהיה לספר היה קטן ולא דומה אפילו לפירסום האדיר שניתן לארוע ספרותי שעוד לא קרה — הופעת „הספריה״ של הקיבוץ המאוחד וכתר. מכירת „יוליסס״ לא הגיעה לצערי ל־5000 עותקים.

אריה זקס, משורר וחוקר ספרות:

שנה אחת אינה קנה־מידה של „החמצה״ כשמדובר בספר בעל ערך של ממש. מוטב לנו להתמיד באמונתנו שספריהם של בעלי הכישרון האמיתי סופם לזכות בתהילה ברבות הימים. אך ספרו האחרון של אמיר גלבע, „הכל עובר״, היה אולי ראוי לתשומת־לב רבה יותר משקיבל עם צאתו לאור. בשירי המוות ההרושטניים האלה בוודאי עוד ידובר.

אברהם יבין, עורך הספריה לעם, הוצאת „עם עובד":

הספר המוחמץ של השנה הוא „מחכים לברברים״ של ג׳.מ. קוטזי, שהיה צריך לעורר כאן הד חזק ואולי אפילו סערה, כמו שקרה עם הופעתו של הספר בחו״ל, וזאת בשל איכות הכתיבה המעולה של הסופר הדרום־אפריקני ובמיוחד בשל הנושא החורג מגבולות מדינה מסויימת וזמן מסויים ואולי אף נוגע למצבים שאנו מתלבטים בהם וכואבים אותם. עד היום איני יודע מהי התשובה לשאלה — מדוע ספר נעשה מצליח. ייתכן שאם מישהו, אפילו איזו תעסה־גלזר, היה יוצא ומתקיף את הספר, הדבר היה מעורר יותר תשומת־לב, מאשר אותם שבחים שקיבל.

א.ב. יפה, מבקר ספרות:

הרומן של הנרי רות, Call It Sleep, היה ספר מוחמץ גם בארה״ב, כאשר נדפס שם לראשונה ב־1935. רק רשימות־ביקורת מעטות ליוו את הופעתו והוא לא זכה אף באחד מפרסי־הספרות היוקרתיים. הוא נפל בין הכיסאות.

השנה הופיע ספרו של הנרי רות בתרגומו העברי: „ואולי שינה״, עברית א. קרימה, הוצאת כנרת — שנים רבות לאחר שיצירותיהם של סופרים יהודים־אמריקניים צעירים ממנו (בלו, מלמוד, פיליפ רות ועוד) כבר נתפרסמו אצלנו, ולמרות שהוא אחד הראשונים בספרות היהודית־האמריקנית; ולמרות שהספר „ואולי שינה״ הוא אחד ההישגים הגדולים ביותר של ענף ספרותי זה, דובר בו אך מעט בביקורת ודומני כי אף תפוצתו לא הצדיקה את ציפיות המו״ל. איני יודע מדוע חזרה בישראל של 1985 ההתנכרות שליוותה את הופעתו של הספר באמריקה ב־1934. אפשר שיש לתלות את הקולר בדרך הסיפור המסובכה, המתרחקת מסנטימנטאליות ומסיגנון „עממי״, וניסיונו למסור חוויות על דרך זרם־התודעה הג׳ויסי — ואולי מידת הריאליזם החושני־האכזרי היא שהרחיקה את הקורא העברי מעליו. על כל פנים, הביקורת לא מילאה כאן את תפקידה כמתחייב.

פרס ביאליק תשמ״ו ליצחק אורפז־אוורבוך ולעמוס עוז

גבריאל מוקד, עורך ומבקר ספרות:

ההחמצות הגדולות ביותר מתרחשות בקהילייה הספרותית שלנו בתחום הפרוזה. ההחמצות — והיפוכן המשלים: הניפוח האינפלציוני בלי כל פרופורציה לערך הממשי. בשירה עוד מתקיים איכשהו בדוחק האיזון בין החשיבות של הטקסט לבין הביקורת, למרות שגם כאן ספר חשוב ומרכזי, כגון זה של סיגלית דוידוביץ („מעבר לזכוכית סגי״) יכול להכות חודשים לביקורת אמיתית בשעה שכל שטות זוכה לסיקור ארוך ומייגע. אבל בפרוזה חוסר תשומת־הלב חוגג באחרונה. כדוגמה ממש מהשבועות האחרונים אפשר להביא את קובץ סיפוריו היפה של אריה רודיגר, „הקפאון הגדול״, שהעריכו אותו בחום בעל־פה ובמיכתבים אהרון אפלפלד וס. יזהר, אך הביקורת הרווחת כמעט שלא התייחסה אליו. ואני מדגיש שוב, זו רק דוגמה אחת להתעלמויות דומות ביחס לקובצי סיפורים ורומאנים שיצאו לאור בשנים האחרונות.

נילי מירסקי, מתרגמת:

סידרה שלמה שלא נתנו עליה באופן ראוי ודולם את הדעת, היא סידרת „טעמים״ של „ספרית פועלים״ ו„הקיבוץ המאוחד״. השנה יצאו בסידרה זו „פרקים מתוך המבוא לאסתטיקה״ של ז׳אן פאול, ו„שירה נאיווית וסנטימנטלית״ ו„על הנשגב״ של שילר. הספרים בסידרה ממלאים חלל גדול בשטח, שמעטים מעטים להתעסק בו בעברית, והכוונה לכתבים העוסקים באסתטיקה מן התקופה הקלאסית, כמו כתבי הורציוס, עד לוולטר בנימין וגומבריץ, הוגי־דעות בני־ימינו. אומנם פה ושם כתבו על כמה מספרי הסידרה, אך לרבים מהם לא התייחסו בכלל. נראה לי שהסידרה גם כתופעה וגם כמיפעל לא עוררה את תשומת־הלב שראויה היתה לעורר. בכלל, אצלנו נדחקים לצד נושאים עיוניים בתחומים מופשטים של אסתטיקה ופואטיקה שאינם נוגעים באופן ישיר לזמננו, וזה חבל.

אריה סיון, משורר:

הבעיות הבולט של השנה אינו בהתעלמות מיצירות חשובות, אלא דווקא בקוטב השני: תקיעות בחופים ובחצוצרות על ספרים שלפי מיטב שיפוטי אינם ראויים לכל־כך הרבה רעש.

מועמדת אפשרית לנושא המישאל היא המשוררת ספי שפר, שקראתי אחדים משיריה בעיתונים ואמרתי לעצמי שיש כאן משהו טוב, אלא שכנראה לא תרתי אחר הספר, ממנו פורסמו השירים, בעקשנות מספקת.

אלכסנדר סנד, סופר, מנהל הוצאת „הקיבוץ המאוחד":

הספר המוחמץ של השנה הוא לדעתי „פרק קודם״ של ניסים קלדרון. ספר שיוצר קשר רענן בין עולם לבין ספרות, ספר השונה מן המהלך ברחובות הספרותיים, וזה איננו שוני לשמו אלא שוני של עמדה יחודית של המחבר הבנויה על הקשר פוליטי. גם אם חלק מהיבטיו של הספר אינו מקובל על מישהו — הוא ממלא את ריאותינו הספרותיות באוויר צח. אני אוהב את ניתוחיו של קלדרון על שירתו של זך, ניתוחים מדוייקים המיוחדים לקלדרון ויש בהם פשטות חשובה.

יון פדר, עורך הוצאת „כתר":

מן הספרות המתורגמת אני מוצא שהסופר חוליו קורטאזר, מגדולי סופרי היבשת הלאטינו־אמריקנית ומגדולי יוצרי הספרות המודרנית בכלל, מהווה החמצה. אנו הוצאנו לאור שלושה מספריו השנה — „חיות טרף״, „בשק סודי״ ו„סוף המישחק״. גאוניותו של קורטאזר מתבטאת בכך שידע לבנות בסיפוריו מיבנה של נדבכים־נדבכים, עולם שהוא כביכול שיגרתי, אך ממנו יוצא החוצה הפנטסטי, המטאפיזי ולעיתים האבסורדי, וזאת בטבעיות שהיא כל־כך משכנעת עד שלקורא נדמה כאילו הפנטסטי הוא חלק בלתי־נפרד מהוויית היומיום. כנראה שלקוראים קל יותר לקלוט ספרות שבה תחומי הזמן והמקום מוגדרים.

נתן שחם, סופר ומנהל בית ההוצאה לאור של „ספרית פועלים":

ספר שעשה רושם רב בשעתו ועד היום יש לו מעריצים, והוא גם כתוב בסיגנון מיוחד וחושף עולם בלתי ידוע — אך משום־מה בארץ לא זכה לתהודה הראויה לו. כוונתי ל„מדונה של הפרחים״ מאת ז׳אן ז׳אנה.

דוד שיץ, סופר:

השנה לא התפרסם ספר דוגמת „זכרון דברים״ של יעקב שבתאי, ספר שזכה למעט מאוד תשומת־לב עם הוצאתו, והפך לקלאסיקה מקץ שנים מיספר. ואם פורסם ספר כזה — לא הגיע הדבר לידיעתי. יכול להיות שצריך לעבור מעט זמן על מנת להבחין בו. מכל מקום, הספר המוחמץ של השנה הוא בעיני לא רומאן, אלא ספר ביקורת דווקא, והכוונה לביוגרפיה של קונסטנטין מוצ׳ולסקי על דוסטוייבסקי, ספר שיצא השנה בעברית. היכולת של הביוגרף להביא לידי אחדות את פניו המרובים של הסופר מדהימה ממש. בדיון על יצירתו נפרשים חייו של האיש ומתובלים כהלכה באנקדוטות פיקנטיות. עיקרה של ההחמצה הוא בכך שהיתה כאן הזדמנות מצויינת לחזור ולדון ביסודיות ביצירתו של סופר שמאה שנה לאחר מותו מהווה עדיין אחד ממקורות היניקה המרכזיים של ספרות המאה הזו. הביוגרפיה הזו על דוסטוייבסקי עולה בעיני לאין־ערוך על זו של אנרי טרויה המטפלת בטולסטוי. אחת הסיבות לכך היא שמוצ׳ולסקי אינו מנסה להתגרות בדוסטוייבסקי, אינו מנסה להוכיח יכולת־ביטוי טובה מזו של האדם עליו הוא כותב. הוא מתמסק בעבודה קפדנית, בתשומת־לב לפרטים, וביכולת נדירה ממש להביא לידי מיזוג את חייו של האיש עם יצירתו, כאשר כל זה מואר באורן של תובנות גדולות שיש לו על האיש דוסטוייבסקי ועל יצירתו.

גרשון שקד, חוקר ומבקר ספרות:

הסופר המוחמץ ביותר זה שנים הוא יוסף רות, שהשנה יצא לאור תרגום ספרו „איוב״. רות הוא אחד הסופרים היהודיים המובהקים ביותר שקמו לעם ישראל במאה האחרונה, ומבחינתו זו הוא מהווה החמצה נדירה. באיטליה, בצרפת ואף בשבדיה נחשב רות לאחד הסופרים המקובלים והמוערכים ביותר. „איוב״ אומנם אינו המיטב של יצירתו, כמו, למשל, „מארש ראדצקי״ בתרגום אילנה המרמן, שיצא לאור לפני מיספר שנים. איני מבין מדוע הוצאות־הספרים בארץ אינן מוציאות יותר ויותר מכתביו של רות, לא רק משום שהוא סופר טוב, אלא משום שהוא היה מבכירי [illegible]

איור: דני קרמן

הדת, החילוניות – הכל זיוף

מאת שולמית גינגולד־גלבוע

יהושע בר־יוסף, אפיקורוס בעל כורחו, בית הוצאת כתר, ירושלים 1985, 295 עמ'.

להציץ דרך חור המנעול מספק אמיצים ופחדנים כאחד. הפתח חושף עולמות שתמיד רצית להכירם, אך לא העזת לומר. בחסות החשיכה, בתנוחה לא כל־כך נוחה, ולפעמים גם על הברכיים, נוצרת פריזמה שמאירה את הזר והמוזר. מיני הנאות שהחפץ בהיי־גיוון חייב לשלם עבורן. מה שאין כן אם אתה מציץ ממעמקי הכורסה, כוס וקפה ביד, הספר על הברכיים והווידיאו שבו שוטף את העיניים באורים הכחול של סרטיו. אך כמו בכל דבר, אף כאן האכזבה ממתינה מעבר לפינה. האור הכחול ביותר אינו יכול להסתיר שאצל כולם, הכל, בעצם, לא נעים לומר, אותו דבר.

זו בערך ההרגשה המלווה את הקריאה ב„אפיקורוס בעל כורחו". עולם זר עולה מתוכו. חייהם של אברכי־משי, דחיסותם של בתים, אנשים ד־חלומות. באמצעות הסופר תודר המציצן אל המיטבחים, טועם מקערת המרק ומתענין במנות הרכילות. לפעמים הוא מצטרף לקבוצות־לימוד ולשיחות־קודש, אך אין הוא משתהה שם. את רוב זמנו יבלה בחדר השינה, היכן ששולחן עגול עם כד מים, ספל וקערה מפריד בין שתי מיטות צרות.

יהושע בר־יוסף

מהספר אל הווילה

הצצה ממושכת זו בהווי החרדי תחילתה סקרנות וסופה אכזבה. לא רק שהעיקר פה ושם הוא חיינו הך, אלא מה שנראה תחילה כאמת־חיים הוא למעשה מראית־עין. המשמעות מתהפכת לחלוטין: חסידות הופכת לתחמנות, יראת־שמיים למסיכה חברתית חיצונית ואמונה אקסטאטית לקומפנסציה מינית או למיפלט מטראומות.

התמורה האידיאית אינה מתאומית. היא צפויה ובנויה על דרך ההגדה — הצנועים הם הפרוצים והצדיקים הם הארכי־חוטאים. הספר המתפתח כרונולוגית, עם קפיצות מעטות בזמן, מציג תהליך רב־שלבי של התפכחות (ובפירוש לא התפקרות) שעובר תלמיד־חכם, גאוות אבותיו וסביבתו. מן האיגרא רמא של לימודי קודש ושטריימל הוא „מידרדר" לבירא עמיקתא של ניאוף ומיכנסי־חאקי קצרים. גם הסמלים הספרותיים־היהודיים הקלאסיים אינם נעדרים: מן השקיעה בספר בעל „האותיות המתות" מגיע הגיבור אל הווילה המוקפת בגן פורח, שאותו הוא מטפח ומעבד.

גיבור הספר, עקיבא יונגמן, ובקיצור קיבא, משמש ציר אפי ודרמאטי גם־יחד. הספר פותח בשלב שבו הוא עתיד להיבחר לרמי"א (ריש מתיבתא), ולא סתם בישיבה, אלא בישיבה העליונה לחוזרים בתשובה. קיבא, שהוא „חריף ובקי בהוויות התלמוד ומפרשיו, מתמיד בלימוד תורה ימים ולילות, והעיקר, אברך ירא־שמיים ללא רבב קל שבקלים על דמותו והתנהגותו בעניינים שבין אדם למקום כבעניינים שבין אדם לחברו", מקשר בין הדמויות השונות, וסביבו מתפתחת העלילה, אך הוא גם מספק לה את מיבנה השיאים והתפניות, כמו גם את ההרסיות. האקספוזיציה שצוטטה לעיל משרתת את האירוניה הדראמטית, שמתפתחת במהלך היצירה: המתמיד בתורה בימים ובלילות יתמיד בפרשיות אהבה בלילות ובימים, והעניינים שבין אדם לחברו כעניינים שבין אדם למקום משמעותם האמיתית, כפי שיתברר, כאמור, בסוף הספר — שונה לחלוטין מהקונוונציה המקובלת. גוף דובר לגוף — הוא הפירוש ליחסים שבין אדם וחברו, והתעלמות כמעט מכל המיצוות השמעיות, הוא פירושם של יחסים בין אדם למקום.

פחד נורא־ואושר

זהו למעשה העיקרון: דווקא בשיא הדתי קיימת „הנפילה" החילונית. רק הבינוני שורד באמונתו. קיבא, על־מנת ליהפך לרמי"א, צריך להיבחר לכך על־ידי חיים לייבוביץ. הוא אומנם מקבל את המינוי, אך גם מפותה על־ידי הבת, גיטל לייבוביץ, וכשהוא מתחיל לכהן בתפקידו הרם — מתחילה השתחררותו מכבלי הדת — את תלמידי הישיבה הוא ממשיך ללמד אך בביתו לא ישמור מיצוות. ואף תלמידי הישיבה עצמם, החוזרים בתשובה, מי הם? סליטי סמים, ממזרים שלא בידיעתם (כבנו של לייבוביץ, ארתור) וכדומה.

אלמנט ההשתחררות משול לחטא חווה והנחש. גיטל המשכילה מציעה ללמדן הצדיק ספרי פילוסופיה יהודית. היא משוחחת עימו (כדי שיידע מה שישיב לחוזרים בתשובה שעתידים ללמוד בישיבתו), אך במוקדם או במאוחר מוחלף תפוח עץ־הדעת בתפוחי שדיה. הפחד הנורא מפנה מקומו לאושר עמוק, וכשקיבא יעזוב את הקהילה החרדית (כבר לא עם גיטל, שאף היא תמות, אלא עם רייזלה, אשתו השניה של חיים לייבוביץ ומי שהיתה אמורה להיות אשתו של קיבא לפני שנישא לגיטל, משום שהיתה אחותה הצעירה של אסקה, מי שהיתה אשתו הראשונה של קיבא, זו העקרה שמתה בדמי ימיה — — —) ויעבור לווילה המטופחת, יקבל אלמנט הגירוש מגן־העדן את קיבעונו האירוני — מה שהיה גן־עדן היה בבחינת החורת לתולעת שטעמה לפתע תפוח — ורק הקורא יודע, שמי יודע, כאשר ידולדלו שדיה של רייזלה, האם עדיין יהיה קיבא עימה?

לאירוניה דראמטית זו, הגורמת לקורא לסיים את הספר ולהביט בספקנות על ראשיתו ומהלכו, אולי לא ציפה המחבר. ואולי להיפך? אולי דווקא משום כך יצר סטריאוטיפים החוזרים על עצמם?

מסר רב־משמעי

הנשים כולן, דתיות כחילוניות, הן מקעת של יצרים ומכשירי עינוג שיש רק לגלות את האזור המתאים כדי להפעילן. אף הגברים, לייבוביץ כקיבא, מתייסרים באותם אופנים ומתמסרים באותה התלהבות. דומה כאילו ביקש המספר, במין אפיקה לעניים, להקיף את כל מיכמני מישחקי המין בטנדב — בשוי ואשת־איש ולהיפך, אלמן ונשואה ולהיפך, אב ובתו ולהיפך. פעם מושך ופעם נמשך במין מאוניים אופקיים, שאינם נחים לעולם. משלמד הקורא את ערכה והשפעתה של התאווה בפעם הראשונה, הוא עדיין נלהב לחששת בפעם השניה, אך כבר עייף ממנה בשלישית וספקן לגבית ברביעית. אם זו היתה כוונת המחבר, דומני שהגיעה האירוניה הדראמטית לכלל ליטוש: לא די שהיא מהפכת את העלילה ואת משמעותה, אלא היא אף מהפכת את הכוונה ויוצרת מסר רב־משמעי — לא רק האמונה הדתית הקנאית היא זיוף, אלא גם היחסים בין גבר לאשה הם כאלה. יחיו המלים שבהן ישתמש הסופר יפות וכנות ככל שיהיו, הסטריאוטיפיות ביחסי האנוש ובעיצוב הדמויות גורמת גם להווי החילוני להיות מזוייף.

כשהוענק ליהושע בר־יוסף פרס ביאליק בתשמ"ד, דיברו השופטים על שלושה מעגלים שסביבם נסבה יצירתו: ירושלים, צפת ואקטואליה. הגדרה זו יפה גם לתשמ"ה. ירושלים מספקת את הקדושה, והחזרה בתשובה ובשאלה את האקטואליה. גם הציר המרכזי „קול היצרים" (כשם ספרו הראשון של בר־יוסף) מצוי בספרו זה כבאחרים, אם כי בכל ספר נדמה שכבר מיצה את מה שיש לו לומר בענין. כברדיצ'בסקי בזמנו נחנה בר־יוסף לתאר את המערבולות והסערות שמתחת לחזות המהוגנת. גם פרשת גילוי העריות בין לייבוביץ לגיטל בתו, יותר משבאה ללמד על הדמויות באה לאפשר קיומה של סערה ריגשית יוצאת־דופן להנאתו של הקורא־המציץ.

תיעוד קפדני ומפורט

לא בדמויות ובעיצובן גדולתו של הסופר, אלא בפכים הקטנים ובתיאורי ההווי. האווירה החרדית קורמת עור וגידים, צחוי הלימוד, חותי־לבטויות בענייני מאכל ולבוש, התנהגות בדלית אמות — בסיגנון אפי מובהק, שבו חשוב הטפל כעיקר, שבו האדם אינו משמש מרכז, מחייה הסופר שכונה שלמה. כך אף ברגעים בודדים: הפעם הראשונה שבה מעשן קיבא סיגריה בשבת מתועדת בקפדנות ומפורטת את תחושות הגוף והחששות הנוראים, ולכן משכנעת באמינותה. גם הקטעים שבהם עורך הגיבור מאזן־ביניים ומסכם את מעלותיו וחסרונותיו של כל אורח־חיים (הסביבה הדתית שוללת את זכות החשיבה החופשית, אך מעניקה קשר חברתי; הסביבה החילונית מאפשרת חשיבה על תכלית החיים ומשמעותם, אך נדונה לייסורי שיעמום ותחושת ריק). כמו גם קטעי הדיון ברעיונות הפילוסופיים של האמונה — מאפשרים לקורא להיות מעורב, לא אירוני ומשום כך משוכנע באמינותם. דומני שהתיעוד, משום היותו רציונאלי מעצם טיבו, מצליח להיות מנוקה מהדרות, מסטריאוטיפים ומדעות קדומות ולכן אמין, מה שאין כן מהלך העלילה והתפתחות הדמויות. ספר שבא לתאר מהפך אידיאי ומשברי אמונה אסור לו לשקוע בקונוונציות לגבי ההתנהגות האנושית. אין אדם דומה לחברו, וגם אם הלך המחבר בעיקבות האימרה התלמודית שהגדול מחברו יצרו גדול הימנו, אין בכך כדי להסביר את האובססיה המינית החוזרת על עצמה.

קיבא הוא אפיקורוס בעל כורחו „לא לתאבון ולא להכעיס, אך חייו הדוניסטיים להפליא. האפיקורסיות שבו אומנם אינה תכלית אלא תוצא־יוצא ממהלך חייו, אך מהר מאוד למד לנצל את עושרו הרב (ירושה מחיים לייבוביץ באמצעות הבת ואחר־כך האשה) ולהלביש על הנאותיו איצטלה אידיאולוגית. שלא כאפיקורוס המקורי (270־342 לפנה"ס), הוא לא יכתוב לידידו „שלח לי מעט גבינה כדי שאוכל להנות ממותרות, אם ארצה בכך"...

דוד אבידן

השירה כפוליטיקה והפוליטיקה כשירה

השפה העברית - הזעזוע והלקח

מאמרי „לא יודעים לכתוב עברית" (מוסף זה, 13.12.85) עורר זעזוע בממדים, שעלו על כל ציפיותי. זעזוע חיובי, כמובן, כלומר התעוררות. עדות לכך הן לא רק התגובות, הזורמות בכתב ובעל־פה אל מערכת המוסף ואלי, אלא גם העובדה, ששר־החינוך עצמו התעורר לבעיה ומתכונן ליזום רפורמה בהוראת השפה העברית בבתי־הספר. המפקח הראשי על הוראת העברית בבתי־הספר, ד"ר אברהם גרין, קבע אתי מיפגש דחוף, ואף הזמין אותי לכנס־מורים גדול, שיתקיים בקרוב, להרצות שם את טענותי.

היקף־ההתעניינות במאמר ובהשלכותיו הפתיע אותי, כאמור, במידה מסויימת. אומנם ציפיתי לגל־תגובות, אבל לא למשוב עז כל־כך, ונדמה לי, שהסיבה לכך מתבקשת: גרמה לכך התשלובת המעניינת — והמפעילה — של תדמיתי האישית־הספרותית ושל עוצמתו התיקשורתית של „ידיעות אחרונות". תדמיתי היא זו של מי שמתעניין בשירה — ובעיקר בשירתו — בלבד, וזאת למרות הצהרותי החוזרות־ונשנות, שיותר משאני מתעניין בשירה ובשירתי כשלעצמן, אני מתעניין בטריטוריה המיכלולית של השפה. משום־מה לא נקלטו הצהרות אלה בהיקף תיקשורתי, שהיה בו כדי להפוך את התערבותי בנושא השפה העברית לעניין מובן מאליו (אגב כבר הערתי באחד משירי, ש„השפה העברית היא אחותי הפרטית").

אשר ל„ידיעות אחרונות", הרי איש לא מצפה מצד עיתון, ובעיקר מצד עיתון ענק בממדים ישראליים, שיתערב בעניינים שוליים־כביכול כשפה העברית, שבה הוא כתוב. אבל עצם העובדה, שהעיתון איפשר את התערבותי בנושא, הוא בחזקת התערבות, ותישלובת יוזמתית זו התחילה כבר להזיז דברים.

השאלה היא, אם הדברים רק יזוזו, או שגם יזווו לכיוון הנכון והרצוי. לכן כדאי להקדיש לנושא זה את יתרת הטור.

גם דיקדוק וגם שימוש

במאמרי הקודם נגעתי בשפה העברית בכללה, בלי לאפיין את הבטיה הראויים לעניין, להרגש ולמיקוד. זוהי ההזדמנות להבהיר, איפוא, שאני מתכוון לשפה העברית החדשה והמתחדשת ושאני מקפיד על השימוש בה בתורת מתירן ולא בתורת אוסרן. כל אלה, שנזעקו אל הדגל, מנקודות־ראות ארכאיות, שמרניות ועיזבוניות למיניהן („להחזיר את עטרת־השפה־העברית למקומה/ליושנה" — אינני זוכר בדיוק את הניסוח), אינם מתכוונים למה שאני התכוונתי, וממילא אינם בעלי־ברית לדברים, שיש, לדעתי, לעשותם.

אני מתכוון, אגב, לא רק לריענון שיטות־ההוראה באיושם של המורים הקיימים, אלא למהפכה טוטאלית בגישה להוראת השפה העברית (ובהזדמנות קרובה — גם שפות אחרות), לעידכון השיטות עם ההשגים המדעיים האחרונים בתחום הלשון והבלשנות ולשינוי כמעט מיכלולי במינוחים, המשמשים את הוראת השפה העברית כיום.

אני מתכוון גם לשינוי מהפכני במיבנה ובאיושה של האקדמיה ללשון, שמיטב המוחות, העשויים לתרום כיום לתיפעולה הדינאמי והמשפיע, מצויים איכשהו מחוץ למעגל־מאווישיה.

ולבסוף, אני מתכוון לשפה העברית, החדשה והמתחדשת כאמור, לאו דווקא כמערכת חתיקתית־דיקדוקית לשימוש נ כ ו ן בה, אלא כרב־מערכת להפעלה סיגנונית רבגונית, כלומר כמכשיר לפלט תכנים גאורים ומרתקים. כשאני אומר, שיש ללמד שימוש נכון בשפה העברית כבר בבתי־הספר היסודיים, אינני מצטמצם במותר ובאסור במישור הדיקדוקי, אפילו החדשני, אלא בהקנייה טכניקות של הבעה בכתב ובעל־פה לילדים, שתוך שנים מעטות יצטרפו אל ציבור המבטאים והמתבטאים בארץ הזאת.

בחינת־בגרות בדיקדוק — ב־ז'

להלן רעיונות אחדים, שיוצגו בוודאי במהלך מגעי עם הגורמים במישרד־החינוך, שיצרו אתי את הקשר בעיקבות מאמרי הקודם:

א. הוראת דיקדוק עברי מסורתי: הוראה זו טעונה חידשון מסויים, עם כיוון־החץ לעבר השנים הגבוהות יותר, בהן ישונן החומר מחדש במונחים קדם־אוניברסיטאיים. הוראה זו של דיקדוק עברי מחודשן חייבת להתחיל ולהסתיים לא יאוחר מכיתה ה' בבית־הספר היסודי, כשהיא מותאמת, כמובן, לכושר־ההמשגה־והניתוח של התלמיד הצעיר.

ב. למן סוף כיתה ה' ובמשך כיתות ו'־ז' יישם התלמיד את מה שלמד בכל אמצעי־ההבעה שינקוט (בכתב ובעל־פה), ובזומניה יקבל מידע נוסף, מחוכם ומדעי יותר, אשר יכשיר אותו לאתגר הגדול: בחינת־בגרות בדיקדוק עברי ובהבעה עברית, מכתב ובעיש, בסוף כיתה ז', כלומר באמצע חטיבת־הביניים.

ג. לתלמיד כיתה ח' (מסיים חטיבת־הביניים) לא תהיינה, תיאורטית, כל בעיות עם תורת־ההגה (ניקוד, הטיות וכו'), עם התחביר (פירוק המישפט לאבריו, תורת הפיסוק וכו'), כתיב־חסר וכתיב־מלא (לשיטותיו השונות) — והעיקר: הבעה עברית בכתב ובעל־פה. הוא יהיה מסוגל לכתוב עבודות, מיכתבים, מאמרים, תזכירים, אפילו מיכתבים למערכות־עתונים, בעברית קולחת, בת־זמנה ונכונה, כלומר טעונת מינימום שבמינימום עריכה ושיכתוב.

ד. בעידן מעבדי־התמלילים יוכנסו כבר בכיתות ח', ו', ד' (רצוי לפני־כן) מכונות־כתיבה ידניות, במיספר שיספיק לצרכיה של כל כיתה (נניח: 10—15 מכונות מיטלטלות לכיתה). במקביל יעודדו ההורים לקנות מכונות כאלה לילדים, אולי במחיר מסובסד. הכתיבה במכונה היא הכרח לילד (גם למבוגר). היא מפעילה את כל גופו, את שתי אונות־מוחו ומסייעת לו להנפיק פלט, הדומה לדפוס, דבר שמחזק בו את האחריות לכתיבתו ומחמיר את מנגנוני־ההחלטות הניסוחיים שלו.

ה. בכל בית־ספר יסודי/חטיבת־ביניים יהיה לפחות מעבד־תמלילים אחד. תכיפות הגישה למכשיר/ים תיקבע על־פי דרגת־המיומנות של התלמיד/ה המעוניין/ת.

ו. יופעלו, במיסגרת תוכנית־הלימודים המנויינית, מועדוני־ויכוחים, בהדרכת מנחים מיקצועיים מן החוץ, לשיפור רמת הדיון, הטיעון, ההרצאה והוויכוח של הילד הישראלי. מועדונים אלה יוכלו לפעול למן כיתה ח' או אף לפניה, שכן יש מקום להניח, כי אצל תלמידים רבים תקדם השליטה על השפה הדיבורית לשליטה על השפה הנכתבת (ולתקותי — המתוקתקת).

לפזר את האקדמיה ללשון

כל הנ"ל אינם אלא בדלי רעיונות, שאם אתבקש (יחד עם עמיתים שאבחר לצורך זה), לא יהיה קושי באיחויים לשיטה שלמה. סדרות אחדות של קורסים למורים נבחרים תוכלנה לזרז את יישום השיטה במערכת הלימודית. אני מעריך, שתהליך כזה, אם יוזנק מהר־מוהרתיים, יוכל להתחיל את מסלול־התיישמותו כבר בשנת־הלימודים הקרובה (חלקית), ומכל־מקום לא יאוחר מהשנה שלאחריה.

ולבסוף: את האקדמיה ללשון העברית יש לפזר ולכנס מחדש על יסודות בריאים יותר: איוש חברים חדשים, מציאת מקורות־מימון ליועצים־בשכר במקום במתנדבים לצורך חידוש מלים. למשל, והעיקר: הגברת השפעתה על האוכלוסיה הישראלית הדוברת עברית. לאקדמיה, במיבנה הנוכחי, יש, כמובן, הישגים, אבל אין לה סמכות לאומית. והסיבה, כאמור: מיטב הלשונאים הפוטנציאליים (שלא לומר המיגלמיים) מצויים מחוצה לה, מאלף סיבות ואחת, שיש לצמצם אותן לאלף סימני־דפוס לכל־היותר ולבטלן באיבחת־מחיקה בודדת.

לא תיתכן אקדמיה ללשון העברית בלי קשר לאנשים, הבונים והמשפצים — ולעתים הבוראים — את הלשון העברית בת־זמננו.

כמובן, שכל זה יעלה כסף, אבל הכסף חייב להימצא. עוצמת־הביטוי של השפה העברית חשובה לא פחות מכוח־האש של צה"ל על כל חילותיו. לכן יש להורות לחשבים לא רק לחשב, אלא גם לחשוב.

*

(מאמר שישי בסידרה)

הקדמה לכיבוש הנאצי

אורי סלע

ממכבש הדפוס

סיפורת

בעת־ובעונה־אחת / אהרן אפל־פלד / כתר והקיבוץ המאוחד / 140 עמודים.

בפרוזה הנינוחה והחסכונית שלו, אפל־פלד מספר את סיפורה של מישפחה יהודית אמידה מווינה שבתה לקתה בדכאון. אחרי שנואשו מכל הרופאים, גמרו אומר לנסוע אל צדיק המתגורר בעיירה שבהרי הקארפאטים, אולי יעלה ארוכה לחולה הצעירה. במהלך הביקור מתעמעמת המשפחה עם יהדותה וכמו מתפצלת. האם דבקה בצדיק ככל שבתה מחלימה וחל תהליך של התרחקות בינה לבין האב, אך גם הבן כמו מתרחק משניהם. בסופו של הסיפור חוזרים האב והבן לווינה לבדם, כדי למצוא שהמשרתת הנוצריה שהשאירו בדירה תלתה תמונות של ישו בחדרי השינה, כעין הקדמה לכיבוש הנאצי העתיד לבוא בקרוב. מה שהיה שוב לא יהיה.

מרוסיה, באהבה לעברית

חבלי שם / צבי פריירגזון / עם עובד ומכון כ"ץ, אוניברסיטת ת"א / 314 עמודים.

בניה הנידחים של הספרות העברית ברוסיה הסובייטית הם מן התופעות המופלאות של התחייה היהודית. אי־שם בלנינגרד ישב כימאי, ישראל דינברג, וכתב את תולדות הספרות העברית והיהודית. בירכתי צפון שורר חיים לנסקי את שירתו העברית. דיקמן תירגם לעברית את הקלאסיקה היוונית וגפונוב את רוסטהווילי. מהנדס המכרות צבי פריירגזון (1900 עד 1969), חניך גימנסיה הרצליה בנעוריו, אזרח סובייטי בעל מעמד מבוסס, לא חדל לכתוב עברית בהתמכרות, שהביאה עליו בסופו של דבר מאסר. פרובוקטור מיוחד של המ.ג.ב., גריגורי גורדון שמו, שיכנע את פריירגזון לשלוח את כתביו לישראל כביכול, וכך נאסר ב־1949 ושוחרר רק ב־1955. שנים אלה הולידו את „יומן זכרונות" שלו שנתפרסם לימים בארץ, כספרו השני (אחרי „אש התמיד" — שניהם בחתימת „א. צפוני"). עכשיו לפנינו קובץ סיפורים משלו, שרובם מספרים על התמורות החלות בעיירות היהודיות ברוסיה אחרי המהפכה. מצד הנושא, הם מזכירים חטיבה מסיפורי הזז. הסיפורים, שחלקם רואים כאן אור ראשון, הם מקצת מעזבונו העשיר המצוי כיום במכון כץ באוניברסיטת תל־אביב וערכם התיעודי אינו נופל מערכם הספרותי.

חיים כספק

צל של ספק / שלמה ניצן / מועדון קוראי מעריב / 224 עמודים.

ארבעה זקנים תושבי בית־אבות — קוהלת, המשורר לשעבר אלף אלף זאקס, השופט המחוזי לשעבר מנחם גולדין־טופז ובר־דוד — פותחים את הספר ורק שניים מהם יחיו בסיומו. קוהלת תולה את עצמו על עץ, אבל ממשיך את נוכחותו בחיי האחרים כ„צל רפאים". בר־דוד הוא אביו של איתמר, קצין צבא הנשוי לצפירה. בבית־האבות הכיר איתמר את האחות הדנית הצעירה דונה. הנה כי כן, נרקמים יחסים מתוחים, חוזרים וממשיים, בין הנפשות הפועלות: דור של ישישים הנאחז במה שהיה והדור הבא, שבו שתי הנשים חושכות זו על זו, מתחרות זו בזו וגם איכשהו נמשכות זו אל זו, אף כי לא נפגשו בפועל. החיים, בספר הזה, הם ספק וצילו.

מונולוגים פנימיים

שר־פות / אירציון ברתנא / ספרית פועלים / 173 עמודים.

ששה סיפורים כונסו בספר הזה, שקשה מאוד להמצית משהו מתוכו לצורך סקירה קצרה מהסוג המתפרסם במדור זה. שכן, הלך־הסיפורים הוא הזייתי, סוריאליסטי, רב־מיפלסי ולפעמים גם אלגורי. מקננים בהם פחד אובססיבי משריפה, מאבק הסופר עם דמויותיו הקמות עליו כגולם על יוצרו, נופים הזויים של יום ולילה וזרם גדול של מלים מתערבלות במונולוגים פנימיים המטשטשות את הגבולות שבין חיי־נפש לעולם־חוץ.

הזר חוזר

הזר / אלבר קאמי / תירגמה מצרפתית והוסיפה אחרית דבר אילנה המרמן / ספריה לעם, עם עובד / 144 עמודים.

סיפור זה של קאמי כבר כבש מזמן מקום כבוד במה שקרוי „קלאסיקה מודרנית". זו נובלה תמציתית וחריפה על נאשם ברצח ונדון למוות, שהיא גם מעין מסה על ההרס העצמי החזק מן האדם, ועכשיו זכתה לתרגום עברי חדש ומעודכן. ומכיוון שהסיפור קצר, צורפה לו המסה ההגותית־האוטוביוגרפית „השיבה לטיפזה" והמתרגמת הוסיפה גם אחרית־דבר פרשנית.

לא ספרות עדתית

יום שתבל הרתה והפילה בו — סיפורים עיראקיים / סמיר נקאש / מערבית: רות נקאש / ספרית פועלים / 172 עמודים.

סמיר נקאש נולד בבגדאד ועלה לישראל כילד. הוא כותב סיפורים ומחזות בערבית וזה ספרו הראשון המתורגם לעברית. כותרת המישנה „סיפורים עיראקיים" מקפחת את הספר, שכן הקורא מצפה לממואריסטיקה או פולקלור „עדתי" שאינם יכולים לעמוד על רגליהם הספרותיות בכוחות עצמם. ואילו חמשת הסיפורים המכונסים כאן שייכים, עד כמה שיכול לשפוט כותב שורות אלה, לעולם היצירה הספרותית גם בלא קביים. דוגמה לכך יכול לשמש הסיפור הראשון, שעל שמו הספר, ועניינו תפילת יום הכיפורים בבית־כנסת של יוצאי־עיראק בבומביי, אלא שהתפילה איננה אלא רקע לחייהם הפנימיים של כמה מהמתפללים, למתחים הפנימיים הקורעים אותם וליחסיהם העכורים איש עם רעהו ואיש עם אשתו. כל אלה מובאים בעיצוב אמנותי מרשים, גם אם הוא מתובל באביזורי־הווי יהודיים.

ארנולד צוויג חוזר

הגרזן של ונדסבק / ארנולד צוויג / מגרמנית: צבי ארד / זמורה־ביתן / 378 עמודים.

„הגרזן של ונדסבק" (קרדום, בגירסה הקודמת) היה מן הספרים הראשונים שהוציאה „ספרית פועלים" עם הקמתה והיה בזה אולי ניסיון — שנכשל — לקרב את ארנולד צוויג, שישב אז בארץ על הכרמל וכאן גם כתב את הספר על יסוד רשמיו מימי ראשית הנאציזם (הוא הגיע לארץ־ישראל ב־1933, אך נשאר כאן כזר, לא הצליח ללמוד עברית, נשאר דבק בקומוניזם וב־1948 חזר לגרמניה המזרחית). הספר עצמו הוא סיפור על ימיו הראשונים של הנאציזם, כשהאכזריות, ההסכמיות, העורמה והשקר מתחילים לנסות את כוחם ועניינו תיכנון של הוצאה להורג כדי להסיח את דעתו של היטלר מכישלונו של מיבצע הנדסי. הוא שימש כחומר גם לסרט וגם לתיאטרון.

התפרפרויות

ריגושים / רונית קיטאי / המחברת והוצאת רון־אור, ת"ד 45928 חיפה / 125 עמודים.

הגיבורה היא רעייתו של קצין בכיר בצה"ל המתפרפר למגינת־לבה והיא נוקמת בו באותה דרך עצמה. היא פותחת משרד לתיווך, יולדת ילד ובסופו של דבר מתפוררים חיי הנשואין ומגיעים לגט. מאהבה של הגברת הופך לשותפה לחיים ואילו בעלה־לשעבר עובר משבר קשה, אבל בסופו של דבר גרושתו דואגת לו ומשדכת לו חברה גרושה וכך חיים כולם באושר ובעושר. אלה החיים.

הומור

מגוחך חוזר להצחיק

מגוחך בעורף האויב / קובי ניב, דודו גבע / אדם / 127 עמודים.

היוסח הישראלי של הקומיק־סטריפס, כפי שגיבשו אותו דודו גבע וקובי ניב, כבש לעצמו קוראים בדור הצעיר, ולאחר המראתו משדה־התעופה של המקומונים, הוא הולך ונאסף בספרים, שמיספרם הולך וגדל במהירות. החדש שבכולם הוא „מגוחך בעורף האויב", שחלק הארי שלו הוא סיפורי „יוסף ואחיו", הידועים במקומותינו ובמקומונינו. אבל גם הקוראים השקדניים של טור זה ימצאו כאן חומר רב חדש, בתוכו סדרות של „יוספים גדולים בהיסטוריה", „יוספים קטנים בהיסטוריה" ו„יוספים ענקים בהיסטוריה", שורת פארודיות על ספרי ילדים השוטפים כל עגל קדוש, סידרת „אוהלן וסחלן בעיקבות הזמן האבוד" והרבה בדיחות פארודיסטיות נוספות משובבות נפש. שניים מסיפורי הספר נדפסו בצבעים.

תיעוד

מרידור חוזר

ארוכה הדרך לחרות / יעקב מרידור / ספרית מעריב / 533 עמודים + 16 עמודי תמונות.

לאותם צעירים, ששמו של מרידור קשור בזיכרונם רק עם בועת האנרגיה שהתפוצצה, כדאי לקרוא את המהדורה החדשה של רב־מכר זה, כדי להכיר מרידור אחר — איש צעיר ונועז שדימיונו ואומץ־לבו חברו כדי לתכנן לא פחות ממשש בריחות ממחנות המעצר שהקימו הבריטים במזרח־אפריקה ללוחמי מחתרת יהודיים. המציאות המתוארת בספר מתחרה בהצלחה בדימיונם הפורה של כמה וכמה כותבי מותחנים בדיוניים.

שרון נגד שרון

לא עוצר באדום — ביוגראפיה של אריק שרון / עוזי בנזימן / אדם / 276 עמודים.

הביוגראפיה הפוליטית הישראלית היא כרגיל לטפנית ולקקנית, מעריצה את גיבורה החי או המת ומנולת לחג הקרוב, שבו יחלקו אותה כשי לעובדים במוסדות שרוחו של גיבור הספר שורה עליהם. אריק שרון קיבל ביוגראף אחר לגמרי ואין זה מפתיע שביוגראפיה זו נכתבה ללא שיתוף הפעולה של גיבורה, וגם 112 המרואיינים לצורך ספר זה עמדו ברובם על שמירת אלמוניותם. הספר מתאר את חייו ופועלו של שרון מאז ילדותו בכפר מל"ל דרך שירותו הממושך בצה"ל ומטפל בפרשיות קשות שאירעו בחייו הפרטיים, אך בעיקר, כמובן, בדרכו הצבאית והפוליטית, שהתפתלה בין קיצוניות נצולת־רסן לבין נכונות להקים מיפלגה משרנית עם „שינוי" ועם הליברלים העצמאים, ושוב ללהט לאומני בליכוד. המחבר מייחס לשרון כוח הרס עצמי, הגורם לו לאבד במו ידיו את הישגיו ולהפסיד את האמון שאנשים רוחשים לו מלכתחילה.

שער „הזר". עיצוב: שמעון זנדהאוז.

מקווקאז לא"י

תולדות יהודי קווקאז בארץ ישראל / יצחק דוד / קווקאסיוני / 456 עמודים.

„סאקאראת וילוס אבראילובה" — כך מכנה את עצמה העדה היהודית־הגרוזית, שלפי מסורת עתיקה המקובלת עליה מוצאה מעשרת השבטים, שהוגלו על־ידי שלמנאסר מלך אשור. העדות ההיסטורית הראשונה להתיישבות יהודים בגרוזיה היא משנות 163 לפני־הספירה. הספר שלפנינו הוא מעין ענף צדדי של חקירות המחבר בתולדות יהודי קווקאז ומלכתחילה נועד להיות פרק בתוך המחקר ההוא, אלא שגדל ותפח לכדי ספר שלם בזכות עצמו. מסופר בו על טיפוח רעיון שיבת־ציון כבר בתקופות קדומות ובימי־הביניים, על ראשית עלייה לארץ כבר במאה הי"ח, על זרם עלייה גובר במחצית השנייה של המאה הי"ט, על קשריהם של עולי קווקאז עם קהילותיהם ועם קהילות הספרדים והאשכנזים בירושלים, על העלייה במאה העשרים, יישובי היהודים הקווקאזים, השתתפות יהודי קווקאז במאבק להקמת המדינה ובמחתרות ועוד. לבסוף בא פרק מקיף על ספרותם ותרבותם של יהודי קווקאז בארץ. חבל, שהספר יצא בהדפסת שיכפול גרועה וקשה לקריאה וללא מפתח. הוא היה ראוי להוצאה טובה יותר.

עיון

ולפלין חוזר

מושגי יסוד בתורת האמנות / היינריך ולפלין / תירגם מגרמנית נחמן בן־עמי / מבוא מאת משה ברש / מוסד ביאליק ואקרמן / 328 עמודים.

ולפלין, ממשיך דרכו של יעקב בורקהארט בהבנת האמנות ובפירושה, מבקש להקנות לקורא בספר זה את הבנת האמנות הפלאסטית לתחומיה השונים — רישום, ציור, פיסול ואדריכלות — תוך דיון בחוקיות הפנימית שלה, בערכיה האסתטיים ובדפוסי סיגנונותיה. הספר יצא עכשיו בהדפסה חדשה, אחרי שנפקד מן השוק זמן רב, לתועלת מבקשיו.

מין בגוף ובנפש

מין ורגש / ד"ר מיכאל קארוה / עריכה ד"ר עמי שקד / עברית: תומי כץ / מודן / 461 עמודים.

כוונת הספר היא לספק מידע מיני מגוון, מפורט ומעודכן, הן בתחום הגופני והן בתחום הנפשי והרגשי, ובעצם בלא חציצה בין השניים. הוא דן במיניות שבכל גיל, בשיטות למניעת הריון, בתשוקה ותגובה, מיניות ונכות וסמים, במערכות המין של הגבר והאשה, במחלות מין, בסטיות, בדרכי הביצוע המיניות לסוגיהן וכד'. כל פרק יש בו, לפני השאר, קטע של עובדות ולאחריו קטע של „מיתוסים", כלומר אמונות שחוסר־השחר שלהן אינו מפריע לתפוצתן, ובכך יש בוודאי שירות חשוב, במיוחד לקורא הצעיר. יש בו גם הרבה שאלות ותשובות והוא מקושט באיורי־מין ריאליסטיים מן הסוג המקשט בשנים האחרונות ספרים בתחום זה, ובכלל מעשה הספר מהודר ותבניתו אלבומית. אגב, מי שתהה על טיבו של ההתקן התוך־רחמי שבעד התקנתו אצל אחת מבנות השרים או הפקידים הבכירים שילמנו כולנו, כפי שהתפרסם לא מכבר — ימצא את המידע בעמוד 67 ואילך.

הממשלה על הממשלה

ישראל – שנתון הממשלה התשמ"ו / העורך: יהואש כ', עורך אחראי: חיים ארנוז / מרכז ההסברה שירות הפרסומים / 568 עמודים.

כמו בכל שנה כן גם השנה, שנתון הממשלה הוא מקור עשיר של מידע שימושי, אף כי מדובר במידע „אופיציוזי" בלבד. הקורא ימצא פה לקט עובדות ומיספרים, רשימה של אירועי השנה, רשימה של פעולות הכנסת והחוקים שחוקקה, סקירות של כל אחד ממשרדי הממשלה על פעולותיהם וכן גופים ניספחים כמו נציגות המדינה, רשות ניירות הערך, המועצה להשכלה גבוהה, האקדמיה למדעים, רשות השידור, מינהל מקרקעי ישראל, המוסד לביטוח לאומי, רשות הנמלים, רשות שדות התעופה, חברת בזק, מבקר המדינה, בנק ישראל ועוד. יש גם רשימה של נבחרים ועובדים בכירים בכנסת, בממשלה, במשרדיה ובמוסדותיה, והפעם יש גם רשימת אירועים כלכליים.

פיתוח ותרבות

שני פרסומים חדשים בסידרה דע את ישראל של מרכז ההסברה שירות הפרסומים: יישובי־פיתוח / אבשלום רוקח / 44 עמודים ● תרבות ואמנות בישראל / ד"ר דן רונן / 24 עמודים.

החוברת „יישובי פיתוח" מסכמת בקיצור את קורות הקמתם והתפתחותם של 34 יישובים בעלי אופי עירוני (מה שמכונה כרגיל „עיירות פיתוח") ומביאה נתונים תמציתיים על כל אחד מהם, לרבות אלה שהוקמו מעבר לקו הירוק. ב„תרבות ואמנות בישראל" מנסה ד"ר דן רונן להראות על מאפייני התרבות הישראלית, לתאר את המדיניות התרבותית הממלכתית ולסקור את הפעילות בתחומי היצירה השונים ואפילו נוגע בנושאים כמו חגים בישראל ותרבות ערבית.

מחקרים

קינות מטולידו

שירי ר' יחיאל בן־הרא"ש / יוצאים לאור על־פי כתבי־יד ודפוסים בצירוף חילופי נוסח וביאורים בידי יונה דוד / האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות / 68 עמודים.

יונה דוד עושה עבודה חלוצית וייחודית בחשיפתם של משוררים יהודיים „מינוריים" מימי־הביניים, שתולדות הספרות העברית אינן יכולות להיות שלמות בלעדיהם. הפעם הוסיף לספרותנו את שיריו של ר' יחיאל בן הרא"ש (בנו של רבינו אשר בן ר' שלמה בן הרא"ש) שחי במאה הי"ד בטולידו שבספרד והיה עד ראייה לפרעות ולגזירות השמד שפרצו בעיר זו ובערים אחרות ב־1391, כעין „הקדמה" לגירוש העתיד לבוא בעוד מאה שנים. ואכן, קינותיו של המשורר על גזירות אלה היא מרכז שירתו, שממנה ידועים כיום רק חמישה־עשר שירים, אשר כולם כונסו כאן מדפוסים ומכתבי־יד עם תיקונים וחילופי גירסאות, ביאורים ומבוא, המציבים יד למשורר נשכח.

על ספר שעשועים

ספר שעשועים ליוסף בן מאיר אבן זבארה / יהודית דישון / ראובן מס / 294 עמודים.

ר' יוסף בן מאיר אבן זבארה (נולד בערך ב־1140) היה רופא ותלמיד חכם, שנולד בברצלונה ונדד בכמה ערים וארצות קודם שחזר לעירו. „ספר שעשועים" הוא ספרו הנודע ביותר (פרט לכך כתב „כתי הנפש" ו„מראות השתף" ואלה כתבים רפואיים), ועניינו מסע שערך המחבר בחברת עינן הנכש בן ארגן חרש, במסע זה משולבים סיפורי משנה רבים, משלים ופתגמים, הכל כמנהג הספרות העברית בימי הביניים. בפעם האחרונה נדפס הספר לפני ששים שנה (המהדורה השנייה של פרופ' ישראל דווידזון) וחבל, שאיש לא יזם הדפסה חדשה, כדי שיהיה הספר מזומן לקוראיו. תחת זאת זכינו עתה למחקר מפורט עליו, הדן במיבנה הספר, בסיפוריו, בפתגמיו ובאימרותיו, בדיונים המדעיים הכלולים בו, בביקורת החברתית המקופלת בו, באמצעיו הספרותיים ובהשפעת „חיבור יפה מהישועה" לר' ניסים מקירואן עליו. ביבליוגרפיה עשירה ומפתח משלימים את המחקר, אבל איך יגיעו קוראי המחקר לספר עצמו?

מסתרי השירה

שירה ומסתורין — עיונים ליובלו של המשורר ש' שלום / עורכים: י' אלשטיין, ח' שוהם / מכון קורצווייל, אוניברסיטת בר־אילן / 136 עמודים.

במלאת שבעים וחמש שנים למשורר ש. שלום כיבדה אותו אוניברסיטת בר־אילן ביום עיון שדן ביחסי־הגומלין של שירה ומיסתורין והדברים שנאמרו בו נכללו בספר שלפנינו, לרבות דבריו של שלום עצמו, שירת הפרד"ס (כשהפרדס כאן הוא ראשי התיבות הידועים — פשט רמז, דרש, סוד). תמצא כאן דברים על החושי והעל־חושי בשירה ובמיסתורין (יואב אלשטיין), שירה ומיסתורין אצל אבן־גבירול (שרת כ"ץ), איילת השחר ב„מגילת האש" לביאליק (הלל וייס), שירתו של י"ד רימון (צבי לוז), הצבעים בשירת אצ"ג (ליליאן דביר־גורי), ושני מאמרי עיון ופרשנות בשירת ש' שלום עצמו (אבידב ליפסקר והלל ברזל).

כתבי־עת

תרבות ישראלית לייצוא

Ariel — 62 / Editor: Asher Weill / Cultural and Scientific Relations Division, Ministry for foreign Affairs, Publisher: Jerusalem Post Publications / 96 pages.

מן היצירה הספרותית העברית מובאים הפעם, בתרגום אנגלי, סיפור של מישקה בן־דוד, שירים של דליה הרץ, מנפרד וינקלר ומשה בן־שאול ומאמר של ג'ין פלסטינר על תרגום שירי ירושלים של פאול צלאן. מתחום האמנות הפלאסטית באים מאמרים של גדעון עפרת (על דמות החלוץ באמנות) ושל דניאלה קרוס (על גלריה דקל). בתיה באייר כותבת על המוסיקה הקדומה של „על נהרות בבלי" והלך פרנקלי על חג הסוכות כפי שהוא משתקף בבני נאות קדומים.

הגות

יצירתיות והומאניזם

שני ספרים חדשים של אריה כהן בהוצאת רשפים: מלים נוגעות — כתיבה יצירתית / 344 עמודים ● האהבה והתקווה — החינוך בחברה שפויה / 166 עמודים.

שני הספרים שייכים, אולי, לשני מדורים שונים בעמוד זה והובאו יחדיו משום שמאחד אותם שם מחברם, פרופ' אריה כהן, איש פורה ורבגוני מאוד, העוסק הן בחינוך, הן בספרות והן בספרות ילדים, מלמד, כותב ועורך שני כתבי־עת. „מלים נוגעות" עוסק בהרחבה בסוגיית הכתיבה היצירתית של ילדים ונוער ודן במהותה של היצירתיות ובמיוחד של הכתיבה היצירתית, בהשפעת סופרים על טיפוחה, כתשובה שהיא נותנת לצרכים הנפשיים של הילד, במקומו של המורה בנושא זה, בעידוד הכתיבה היצירתית, בכתיבת „מת־אה" או כתיבה נון־קונפורמיסטית בכלל, בכתיבה של גיל ההתבגרות, בהוראת הכתיבה ובהערכת תוצריה. הספר גדוש בדוגמאות של כתיבת ילדים ונוער. הספר השני „האהבה והתקווה" דן בחינוך ההומאניסטי ברוח תורתו של אריך פרום, חינוך הסובב על ערכי הדדיות, יצירה, אחווה והיגיון כנגד אנומיה, הרס, עדריות ואי־רציונליות. חלקו המעניין ביותר של ספר זה דן בשילוב החינוך ההומאניסטי במורשת היהדות.

הדרכה

לתיכנות עצמי

תיכנות צעד־אחר־צעד — ZX-ספקטרום / איאן גרייהם / עברית: עמנואל לוטם / אדם — מחשבים / 64 עמודים.

הוצאת „אדם" פותחת עם ספר זה סידרת הדרכה חדשה, מעובדת ממקור אנגלי, לשימוש במחשבים ביתיים ולתיכנות. כשכל ספר הוא מעין קורס לעבודה עצמית ההולך מן הקל אל הכבד. קודם כל ראויה לדיון הרמה הגבוהה של העיצוב הגראפי, שאינו קישוט בלבד אלא גם אמצעי הדרכה והמחשה. הספר כולו נדפס בצבעים ובכל תוכנית נראים המסכים כפי שהם נראים בפועל בעת העבודה. פרקי הספר מציגים את החומרה של ה„ספקטרום" — זה המחשב הראשון בסידרה — ומסבירים את תוכנתו, ואחר דנים בחישובי מחשב, כתיבת התוכנה הראשונה, הצגת תוכניות, תיקון שגיאות, שיחות עם המחשב, כתיבת לולאות תוכניות, הרבה על יישומים חזותיים, שירטוט, גראפיקה וצבעים, שימוש קול ומוסיקה, הקמת בסיס נתונים ועוד, לרבות אוצר מונחים ומפתח.

טעויות סופרים וחכמים

אבן־עזרא לשמות

מאת דוד תמר

אילו ביקשנו להעיר על כל השגיאות הטפשיות, שאנו שומעים כמעט יום־יום בקול ישראל ובגלי צה"ל, היינו יכולים למלא מדור זה לעתים קרובות. כאן מבקשים אנו להעיר רק על שידורים, העוסקים בנושאים של תרבות והשכלה ומחייבים ידיעה מסויימת מן השודרים.

כפירוש לאחד מפרקי היום בתנ"ך קראה הקריינית ארונה היבוסי — הרי"ז בחולם. באחת התוכניות של „מחפשים את המטמון", תוכנית מעניינת ומאלפת, שלצערי אני יכול להאזין לה רק לעתים רחוקות, שאל משה טימור את המאזינים מיהו מחברו של הספר מודע לבינה, וקרא וחזר וקרא כמה פעמים מודע, מ"ם בשורוק, שזו מלה חדשה, בעיקר במובן של הכרה (תת־מודע — מתחת לסף ההכרה). הכוונה כמובן למודע, מ"ם בחולם. יש כמה חיבורים בשם זה על־פי הכתוב בספר משלי ז, ד: „אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא", ופירש רש"י „קרוב הידוע". וכן הוא במגילת רות ב, א: „ולנעמי מודע לאישה", ופירש רש"י „קרוב ידוע".

בתוכנית אחרת דיבר טימור כמה וכמה פעמים על הרידב"ז כאשר נתכוון לרדב"ז, רבי דוד בן זמרא, רבו של האר"י הקדוש, רבה של מצרים, ומגדולי חכמי צפת במאה הט"ז. הרידב"ז, הגאון ר' יעקב דוד וילובסקי (על שמו נקרא יעקב דוד הרצוג ויעקב דוד אברמסקי ז"ל), היה מגדולי הרבנים ב־מאה שלנו, ישב בסוף ימיו בצפת. היה בר־פלוגתא של הרב קוק בענין היתר מכירת הקרקעות לגוי בשנת השמיטה. כן האריך בדברים על יחסו החיובי של הרידב"ז (דהיינו הרדב"ז) לפילוסופיה, הנחה המי־סדת על יחוס מוטעה של תשובה בכתב־יד לרדב"ז, כמו שהוכיח כותב שורות אלו לפני קרוב לעשר שנים במאמר שנתפרסם ב„סיני" (נכלל גם בספרי „מחקרים בתולדות היהודים בארץ ישראל ובאיטליה", עמ' 86־93).

בתוכנית אחרת דיבר על ר' יצחק אור זרוע ובנו ר' חיים אור זרוע ובכוונתו לר' יצחק ברי משה מ־וינה, בעל אור זרוע, בן המאה הי"ג, מגדולי הפוס־קים, שקרא לחיבורו הגדול אור זרוע, „מסגי חיבה יתירה שמצאתי בזה המקרא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", כפי שכתב בהקדמתו לחיבורו. תוכנית המדקדקת דיקדוקים יתירים עם ה„מטמונאים", יש לדקדק גם עימה בחומרה.

תוכנית מעניינת אחרת, „שורשים", עסקה לפני זמן קצר (17.10.85) בחלקה ב„עידו ועינם" של ש"י עגנון לרגל ההצגה בתיאטרון, המיוסדת על סיפור זה. הקריין המלומד הזכיר גם סיפורים אחרים של ש"י עגנון, כגון „פת שלימה" וקרא פת שלמה, כאילו מדובר במלך שלמה... לאחר־מכן קרא כמה שורות מן הסיפור „עידו ועינם", בתוך זה את המשפט „ואף הארץ משתנית לפי המזלות כמו שמובא באבן־עזרא לשמות" (עד הנה, עמ' ש"ס), דהיינו פירוש אבן־עזרא לספר שמות, והשדרן קרא אבן־עזרא לשמות, בשי"ן בצירה! אותו קריין דיבר בתוכנית אחרת על שבתי צבי שחי במאה הט"ז. העירותי לו בטלפון, ששבתי צבי חי כידוע במאה הי"ז. השיב לי, שאם אני צודק (!), הוא יתקן זאת בתוכנית הבאה. עדיין לא שמעתי שתיקן את טעותו. כנראה לא נשתכנע, ששבתי צבי חי במאה הי"ז...

□

עוד על פרשת ארלוזורוב

בתגובה למאמריו של כותב שורות אלו במוסף זה על הרב קוק ופרשת ארלוזורוב נשתרבב בטעות שמו של הרב יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ועל כך סערו הרוחות במוסף זה, בעיתון „הארץ", בעיתון „המודיע" ובשבועון „ערב שבת". שני הביטאונים החרדים נקטו שלא כדין לשון שוצפת וקוצפת כלפי שגגה שאינה עולה זדון. אומנם העורך כבר נטל את ה־ויכוח בנושא זה (מוסף זה, 18.10.85) ואין לאחר פסיקת העורך ולא כלום; ברם אני מבקש רשות לפתוח פתח לאחר הנעילה ולהצביע על מי שטעה לראשונה טעות חמורה זו, ושגגתו כמעט עולה זדון; מכיוון שהשינאה קילקלה אצלו את שורת האמת.

כתב כך לא אחר מאב"א אחימאיר, אחד משלושת הנאשמים במשפט רצח ארלוזורוב, בספרו „המשפט": „ברם, לא נמשלו רבנים אלא לאנשים, וכשם שיש אנשים ויש אנשים, כך ישנם רבנים וישנם רבנים. גם אל הרבנים 'הפוליטיקנים' של 'אגודת ישראל' הלכה ה'אידישע מאמע' (אימו של אברהם סטבסקי — ד.ת.), שהרי לא היו נהירים לה שבילי הפולי־טיקה', אשר פילגה את מחנות החרדים — הרב קוק מזה ועסקני ה'אגודה' מזה — — — היא לא תפסה כי צדקת בנה אינה מעלה ומורידה בעניין זה, אלא שהרב קוק הוא הגורם הראשי ל'ניטראליותם' של הרב זוננפלד הזקן (ההטעמה שלי — ד.ת.) ומשה בלוי הפוליטיקאי. לאמיתו של דבר, נייטראליותה של ה'אגודה' שני מקורות היו לה: השנאה לרב קוק וההתרפסות ה'מושקית' בפני כל נושא־שררה גויית ובפני סתם גוי — — — מתוך יתר־נאמנות לממשלת המנדאט, על סמך עקרון דינא דמלכותא דינא (ההט־עמה שלי — ד.ת.), נקטו ראשי ה'אגודה' עמדה של 'ניטראליות' בעניין עלילת־הדם" (המשפט, הוועד להוצאת כתבי אחימאיר, תשכ"ח, עמ' 187־188).

למען היושר וההגינות יש לציין, שבהמשך כותב שם אחימאיר: „אבל רק ה'פוליטיקנים' של ה'אגודה' היו ניטראליים, כלומר, מפלילים בפועל, גדולי ה־תורה, אף שהשתייכו באופן פורמלי אל ה'אגודה', צירפו שמם לקול־הקורא של הרב קוק, אף על פי שחלקו עליו בשאלות ציבור אחרות. אחד הגדולים שברבנים אלה היה הרב איסר זלמן מלצר, שחתם על כרוזו של הרב קוק בלב שלם. לשווא ניסה משה בלוי לשדל אותו שיחזור בו מחתימתו" (שם).

במכתבי (מוסף זה, 11.10.85) העירותי, שגם הגאון ר' אליהו קלצקין נפטר שלושה־עשר חודש לפני רצח ארלוזורוב. וגם כאן טעה אחימאיר. אומנם העמיד סימן שאלה על קביעתו, וכך כתב: „...הרב הישיש מן ה'אגודה' (הרב אליהו קלאצקין ?) נשאל על ידה (אימו של סטבסקי — ד.ת.): מדוע אתם שותקים ? תשובה לא היתה בפיו. פרצה בבכי והוא אחריה, ולבסוף נפטרה ממנו עם ברכתו" (שם, עמ' 208).

אב"א אחימאיר

□

יתד נאמן — טעות

בראש כל גליון של „הצופה" מתנוסס שמו בכתיב חסר — הצפה. העירונו בשעתו במדור זה, שיש לתקן כתיב זה, שהוא טעות החוזרת בכל יום, פרט לשבתות ומועדים. הרי גם הפעלים עבוד ושמור מופיעים במקרא בבינוני בכתיב חסר, ולא יעלה על הדעת לכתוב אפילו בספר מנוקד עם עבד או השמר הצעיר.

לפני כמה חודשים התחיל לצאת לאור עיתון יומי חדש בשם „יתד נאמן", ביטאונם של החוגים החרדים הליטאים ה„מתנגדים". גם עיתון זה תקע את יתדו בטעות. יתד לשון נקבה היא, „ויתד תהיה לך..." (דברים כג, יד); „ביום ההוא נאום ה' צבאות תמוש היתד, התקועה במקום נאמן" (ישעיהו כב, כה). אומנם לכאורה נראה מן הכתוב ביחזקאל טו יג, שהוא לשון זכר „היוקח ממנו עץ לעשות למלאכה. אם יקחו ממנו יתד לתלות עליו כל כלי", אלא שם הכוונה היא לתלות עליו, על העץ. יתד היא לשון נקבה גם בתשבעי"ם, בתלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי ובמידרש: „יתד היא שלא תימוט" (גיטין יז ע"א). „אשרי אדם שיש לו יתד להיתלות בה" (ירושלמי ברכות ז, ד). „מכוח אותה ברכה אכלו שלוש יתדות גדולות בעולם: אברהם, יצחק ויעקב" (בראשית רבה פרשה נג).

שלמה אביו

מחיר מלא שילמנו

אחת מהדרכים להתמגנט
בארץ לילה היא בעזרת
עקימות עצים במקומותינו:

רוח מערב הבאה מן הים
היא הכופפת אותם תדיר
מבלי שיוכלו שוב להזדקר
תמירים כמו לא ארע רע
בארץ מתאכזרת לאוהביה.

בעוד השתיל תם ומאמין,
קלפת עורו כה עבידה,
חשופה לחקר אפשריות —
כבר אז משתולל לו מעצב
גם בידי מספת מגלות.

ללמד את שושנת־הרוחות
תוכל, ואף לאכן את עצמך
כנוף באפלה עליך מאים.
הן צלקות משעולים, רכס,
בקיצי צמא הסיקוסים הם.

בתוחלת הרחוקה שהגלידה,
יד של רע אם תגע בעור —
תקרא הכתב, נבר עלבון
של רסס מלח מני־אז צרב
כתובות הקעקע עד לקבר;

משכב רוחות בנו יקרעו
(או חסד מקום על אילן) —
מי אנו שנמלט מיד הזמן ?!

שרלוק הולמס עודנו חי

מאת אמנון אחי נעמי

סר ארתור קונן דויל, כל עלילות שרלוק הולמס, בארבעה כרכים, בעריכת יחיעם פדן; תירגמו: חנה ליבנת, רות שמעוני, אורי בלסם; הוצאת זמורה־ביתן, תל־אביב.

מה אומר, אותי זה ממש ריגש. תבורך ההוצאה על המיפעל הנהדר הזה: כל חמישים־וששת סיפוריו הקצרים של אבי הספרות הבלשית, סר ארתור קונן דויל, מסודרים לא סתם לפי סדר הופעתם, אלא בסדר כרונולוגי, על־פי השתלשלות חייו של הבלש. זה כשלעצמו עבודת־מחקר מבריקה, שראוי לשבחה.

כל תרבות לאומית מצטיינת בקווים מאפיינים, והתרבות האנגלית תרמה לעולם לפחות מזיגה נפלאה אחת: מצד אחד, הכישרון הנדיר לעסוק בנושאים רציניים מאוד בסיגנון מרתק וקליל, ומצד אחר, היכולת לטפל בחומר חסר חשיבות, כמו תול־דות חייה של דמות בידיונית כמו הבלש שרלוק הולמס, בכלים מדעיים וברצינות מרשימה. זה מיש־חק, וכמו שיודעים חובבי הספורט, לשחק צריך ברצינות.

היו ספרי מתח גם לפני קונן דויל. אדגר אלן פו, למשל, כתב סיפורים כאלה, אבל קונן דויל הוא הראשון שכתב סידרה של שישים עלילות (חמישים־וששה סיפורים קצרים וארבעה רומאנים) על זוג דמויות: שרלוק הולמס וידידו הדוקטור ווטסון. כך התחילה מסורת מתח, הנמשכת עד ימינו: מהרקול פוארו, הבלש הבלגי של אגאתה כריסטי, דרך ג'יימס בונד של פלמינג, ועד סמאיילי של לה־קארה. סדרות רבות מודפסות או משודרות ברדיו ובטל־וויזיה הן בהשפעתו של סר קונן דויל. במשך ארב־עים שנה, מ־1887 ועד 1927, הופיעו הסיפורים, והיחסים בין הדמויות התפתחו ועברו גילגולים שונים. והנה עכשיו יצא לאור בעברית הקאנון השלם, מסודר, ערוך ומנומק. זה לא בדיוק התימת התלמוד, אבל מאורע חשוב ומסעיר לאוהבי ספרי מתח.

פופולאריות עצומה

כשהתחיל סר קונן דויל, רופא במקצועו, לכתוב על שרלוק הולמס, בשיאה של התקופה הוויקטור־יאנית השמרנית, זכתה דמותו של הבלש לפופו־לאריות עצומה לא מעט בגלל היותה יוצאת־דופן. הולמס, הרווק המושבע, החי חיים בלתי מסודרים, מנגן בלילות בכינור, בלאגאניסט בהרגליו, הוא אינטלקטואל הבז למעמד האצולה המתנוון. האיש מעשן אופיום, עושה ניסיונות מדעיים ומתלבש ברישול. הוא מקסים ומזעזע את הציבור האנגלי המרובע, בדיוק באותה מידה שהוא מרשים את דוקטור ווטסון, ידידו השמרן, הדבק במסורת הוויק־טוריאנית. כידוע, נמאס שרלוק הולמס דווקא על יוצרו, ובשנת 1893 „הרג" קונן דויל את גיבורו. במשך שמונה שנים תמימות עמד בפני הלחץ הציבורי האדיר להמשיך בסידרה, לחץ שהתבטא בניסיונות פיתוי, שוחד ואפילו איומים פיסיים, ורק ב־1903 חזר והחיה את הבלש והמשיך לכתוב את עלילותיו עשרים־וארבע שנים תמימות, עד שלוש שנים לפני מותו.

הבלש פותר את התעלומות בכוח ההיגיון. החקי־רה נעשית בשיטה מדעית, המבוססת על אוסף כל הראיות החומריות מצד אחד, משערה ועד כתם־בוץ שאפשר לבדוק מאיזה עפר הוא בא, ומאידך גיסא על־ידי הבנת הפסיכולוגיה של הטיפוסים המעורבים בפרשיה וניתוח אופיים. גישה זאת מאפ־שרת לבלש לנחש נכונה כיצד ומדוע פעלו הפוש־עים כפי שפעלו במצבים הנתונים. כאן נולד הרעי־יון, שהתעלומה הבלשית היא חידה שאפשר לפתור אותה בכוח ההיגיון, זה השפיע על שורה ארוכה של סופרי מתח מאלדי קוין ועד דורותי סאיירס. מישפט־המפתח הוא העיקרון החשוב של שרלוק הולמס: „אם ביטלת את כל הפיתרונות הבלתי־אפשריים, מה שנשאר, אפילו זה נראה בלתי סביר, זה מה שאומנם קרה". עקרונית, זה אינו שונה בהרבה ממה שקורה בחקירות מישטרתיות בימינו.

רכילות ספרותית

ארבעת הכרכים: „פרשת הבלש הגוסס", „תעי־לומת עמק בוסקומב", „פרשת גזר התרשיש" ו„תעלומת הדמויות המרקדות", הם סיפורים שב־חלקם נכתבו כמעט לפני מאה שנה. אלה בסך־הכל סיפורי מתח, אך הפתיע אותי כוח ההישרדות שלהם. מצאתי את עצמי קורא אותם שוב בהנאה, ואחת הסיבות היא בוודאי התרגום, שאף כי נעשה על־ידי אנשים שונים, נערך בקפדנות. מצאתי ש־הקריאה שוטפת, אף כי הרקע לסיפורים שונה מאוד מן המוסכמות החברתיות של ימינו. אולי זה לא מפליא; אותם מרכיבים אינם מפריעים למיליוני קוראים ליהנות מסיפוריה של אגאתה כריסטי, אף כי גם סיפוריה כבר מיושנים מאוד.

ההקדמות של יחיעם פדן, המלוות כל אחד מן הכרכים, הן קצרות ובהירות. הוא מצליח, מצד אחד, לקשור את קורות חייו של הסופר אל הסיפו־רים, ומצד שני להסביר את ההקשרים הפנימיים שבין העלילות השונות. למשל: ד"ר ווטסון, הידיד המעלה את הסיפורים על הכתב, פתאום אינו גר יותר בדירה ברחוב בייקר. בדיקה מעלה שהוא התחתן בינתיים. מחיפוש בכל כתבי קונן דויל מתברר שהוא כנראה התחתן פעמיים, ואולי אפילו פעם שלישית. בעניין זה, מספרים לנו, יש חילוקי־דעות בין החוקרים. זהו סוג של רכילות ספרותית די משעשעת, או דברים סתומים שחייבים למצוא להם הסבר.

ארתור קונן דויל

יש לפתע הפסקות ארוכות מאוד בין עלילה ל־עלילה. האם עסק שרלוק הולמס בזמן הזה בחומר חסוי בשירות מולדתו? או אולי בילה שנתיים בטיול ארוך בעולם? ומה עשה סר קונן דויל בתקופה זאת? מובאות גירסאות שונות. הדיון בכובד־ראש בבעיות ההיסטוריות האלה נוסף על האוסף כולו אכינות נעימה. על הכריכה מודיעים לנו שהופיעו, בסידרה שניה, גם ארבעת הרומאנים. למה עוד ישאף אנוש?

אילן שיינפלד

חתימה בתיבות לבעל שם: כתובת

עורך בי דין ודנדון
ידע אותי. מגיד ענבל
דחוף בזוג. זולג תו
נהד נדהם למעמק הכר.

עדין ורך נח בחיקי.
יגע. מעגל. נוגע. מתגלגל.
דוקא מעודד לעוד. יד
ונד מוריד ברדיה.

עבר בי. נהדר. ונעדר.
יודע הד הדדיות. אני
דבק בנדף, בדיו, בדפוס
וגסה. משיח דבר עדות.

כאזור עזובים

שתה שכר. הן רע לא יחזור
וזר יבוא מגן הצל מחזור
ארעי של אלטונים. לכן אור
כך כתוח משכר תגור כאזור
עזובים על פיך.

באמנות

מאת עודד ברושי

בין שני קטבים

רחל שביט ואברהם קורתי, רישו־מים, גלריה אלון, רח' הפלמ"ח 51, ירושלים.

רחל שביט ואברהם קורתי מייצגים כל אחד בדרכו את שני הקטבים המקובלים ברישום: הקוטב התיאורי־ריאליסטי וה־קוטב המופשט, הפיוטי.

שביט (56) למדה במכון אבני בשנות החמישים, בתקופה שבה לימדו יאנקו ו־שטרייכמן, אחר־כך השתלמה בארה"ב. סיגנונה ריאליסטי, כמעט מניפסטי. היא מציירת הישר מן הטבע בעיפרון ובפחם על גיליונות ענקיים, מתוך רצון לתאר את העצם הקרוב אליה ביותר בזמן הרישום בגודל של אחד לאחד. שביט מחלקת את רישומיה לשניים עד שלושה רבדים. ה־חפץ הקרוב (צינור השקייה, למשל), ה־מופיע בגודלו „הטיבעי", בית או קבוצת מיבנים ונוף מרוחק. שלושת הרבדים הם כשלושה גיבורים בעלילה, והיחס ביניהם בונה את המסר הציורי. בציוריה של שביט מטעמת כפילות: מצד אחד רומנ־טיקה רכה נוסח טיכו, הבאה לידי ביטוי ברובד המרוחק של נוף ההרים והגבעות, ומצד שני קלאסיציזם באווירה של שוובל, המתבטא בסגידה קפוצת שפתיים לזוויות ולהצללות החריפות של מיבנים ארכיטק־טוניים. שילוב הנטיות המנוגדות בתוך תיאוריה מסויימת על המציאות אינו מו־פיע כמניירה סיגנונית. אומנם שביט מנ־סה ליצור חוויה חזקה של מציאות באמ־צעות הרישום גדל הממדים, אך למעשה הדגישה את מיגבלותיו.

צבעוניות סוערת

אברהם קורתי (40), הוא כאמור, ההי־פך הסיגנוני של שביט. קורתי, בוגר מכון אבני בדור אחר, השלים את לימודיו באקדמיה הגבוהה בהולנד ובאחרונה הציג תערוכת יחיד בגלריה שרת בגבעתיים. קורתי רושם בפורמט בינוני, רישום מופ־שט בעל ציבעוניות סוערת. האיכויות ש־הוא יוצר משתתות על תנועה וצבע. הוא בעל רגישות גבוהה מאוד לצבע, תכונה שאינה שכיחה ברישום. זוהי רגישות ישי־רה ובלתי מתחכמת, מן הסוג של אורי רייזמן. תחושת התנועה ברישומיו, מגיעה לעתים לידי תזזית המשקפת את התהליך ואת תנועות ידו של הצייר בשעת הרישום. ברישומיו הטובים ביותר יוצר קורתי מיח־בר המפוזר על כל הנייר ללא נקודות כובד. הוא יוצר איזון בין אינספור קווים קצרים מרחפים, איזון עדין ביותר של אקרובט המהלך על חבל גבוה.

אברהם קורתי: תנועה וצבע

□

התפתחויות לא מרעישות

תערוכה קבוצתית, גלריה גימל, רח' המלך שלמה 4, ירושלים.

אוסף מעניין של עבודות (רובן חדשות) שניתן למצוא בו התפתחויות מעניינות (לא מרעישות במיוחד) אצל מיספר אמ־נים שהיו פוריים במיוחד בשנה זו. הפחות מוכרת מבין המציגים היא אסתר זאן. זאן חושפת, בראשונה כמדומני, שני פס־לים קטנים בטכניקה מעורבת. ממדי ה־פסלים אינם גורעים מן העושר ההבעתי הטמון בהם ומהסיטואציה התיאטרלית ה־מתפתחת תוך כדי התבוננות. זאן מדגימה גישה פיסולית המעוררת ציפייה לעתיד. בפסל בשם „מחכה" מופיעות שתי צל־מיות על מצע של גיזרי עץ. המיוחד ב־פסל זה הוא הצגת סיטואציה ריגשית בין שתי הצלמיות על־ידי חוטי חשמל ציב־עוניים הבוקעים מאחת מהן אל עבר ה־שנייה.

גבי קלומר מציג שתי סדרות בנות שלושה ציורים כל אחת. רבים מציוריו בשנה החולפת תיארו מעין חלל קוסמי של אחרית הימים המאכלס גופים ועצמים מרחפים. בציורו האחרון הוא מסתייע ומ־ציג דמות גבר מלוכסן עיניים, יצור חכם, שסביב ראשו הקרח כרוכה הילה אדומה והערפל הירוק משתפך דרך ראשו. הו־פעתה של הדמות המיסתורית בפלנטה, שאיכלסה עד עתה עצמים שחוק המשיכה אינו חל עליהם, מעוררת תיקוות לגבי הרפתקאות חדשות בסאגה הקוסמית של קלומר.

יחס לתכלת-לבן

לאורי אברמסון מציג שלושה ציורים בתכלת ולבן על נייר. אברמסון חקר ב־שנה האחרונה בצורה זהירה, שיטתית עד כמה שאמנות יכולה להיות, מיספר נידבכים בתת־מודע החזותי של התרבות המקומית (ציור מסידרה זו היה יכול לתרום הרבה לתערוכת הביתן החדש ב־מוזיאון ישראל). הרים, פירמידים גו־עשים וענקים מיתולוגיים בתכלת ולבן. בשלושת הציורים הנוכחים חוזר אברמסון להפשטה מינימליסטית טהורה לכאורה, ו־נידמה לרגע שהוא עושה צעד אחורה אל מנייריזמים קודמים. אולם על רקע עבו־דות השנה החולפת שאך הוזכרו, אין ציו־רים אחרונים אלה מופשטים כלל וניתן לראות אותם כזווית נוספת של היחס ה־ריגשי של צופה ישראלי (או אחר) אל תכלת ולבן.

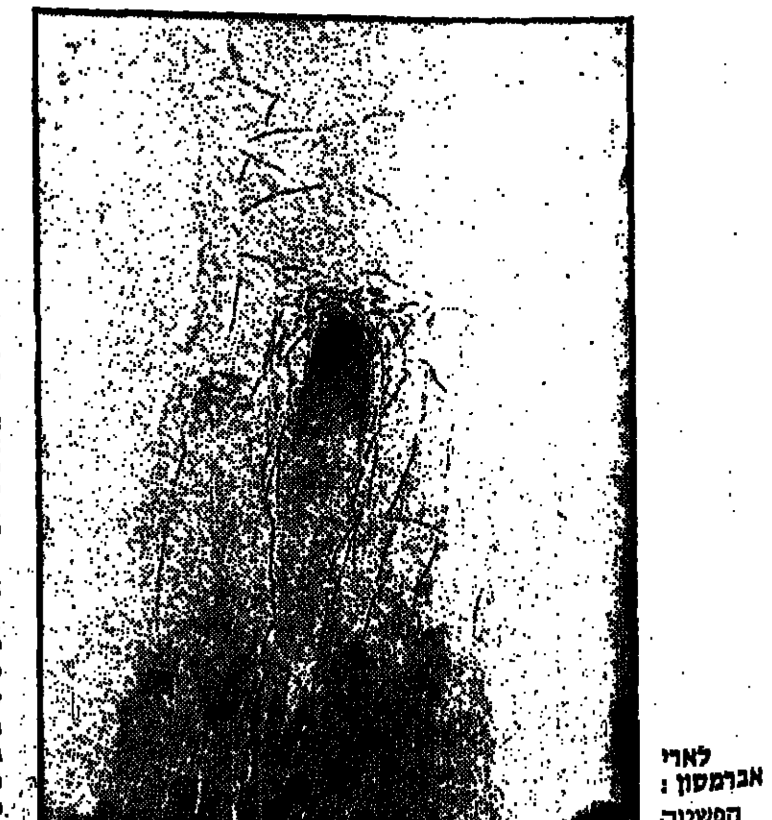

לאורי אברמסון: הפשטה טהורה

עבודה שכדאי לציינה היא ציור שמן וגיר של פמלה לוי. לוי ממשיכה את ה־כיוון של ציור פרווה בעל אוריינטציה חברתית אותו הציגה במיספר תערוכות השנה. השיכלול של לוי לגבי עצמה מת־בטא בחידוד הניגוד בין האנשים העירו־מים (במיקרה זה נשים) לבין הרקע וה־סביבה המשלבים יסודות עירוניים כברי־כת שחייה, שדה־פסולת וחורשה, ובעיקר ביצירת אווירה אירוטית אותנטית מתוך ניגוד זה. זוהי אירוטיקה דו־משמעית ה־מבליטה את הקסם של הגוף העירום ואת חלופיות הבשר.

פארירה גולדבאהר מציגה ציור נוסף בסידרת הפורחים שלה. עדי פוייקוטיאלי מציג סידרה של רישומים וחצי צאיביים על נייר. מיכל גולדמן, בסידרה של ציו־רים קטנים על נייר, תמונות מהווי המוטך. כמו־כן משתתפים קופפרמן, דויד ריב, גרשוני ופנחס כהן־גן בעבודות חדשות פחות.

□

אנתרופולוגיה מתוחכמת

מרדכי בן הררי, „מודעות בכרך" — צילומים, „צוותא", אבן גבי־רול 30, ת"א.

סדרת צילומי צבע שנושאם מודעות מתקלפות על קירות הכרך. בן הררי (56), פסיכולוג קליני במיקצועו, צילם את ה־מודעות כדי להשתמש בתוצאות כבסיס לציור מופשט. ההחלטה להציג את התצ־לומים מקנה לו נקודת מוצא אמנותית שונה לגמרי מזו של ציור מופשט. הכיוון של התצלומים הוא של התבוננות אנת־רופולוגית מתוחכמת על חברה נתונה. הכרכים של בן הררי הם ניו־יורק ותל־אביב. בשתיהן משקפות המודעות זרימה תרבותית ורתיחה מתמדת. המודעות ה־מתקלפות נותנות פרספקטיבה של זמן. בעבודות מסויימות של מיכאל דרוקס והפי לביא הן מתפקדות בדיוק במשמעות זו.

המודעות המתקלפות חושפות מתחיהן מודעות קודמות, היבט זה בלתי־נימנע לאור מיקצועו של בן הררי. החשיפה וה־קילוף ההדרגתי של שכבות במודעות עד לרבדים עמוקים וקמאיים בנפשו של מי שעובר אנאליזה פסיכולוגית. ישנה איזו גולעגות במודעות ישנות שחלף זמנן וה־גרפיקה שלהן איננה עדכנית, גילעגות ה־מטויחות בהחמדה על־ידי מודעות חדשות כיאות לערך מודרני הנימצא בחתרות עם הזמן.

רנואר: הרמוניה של צבעים

על תערוכה רטרוספקטיבית של האמן במוזיאון לאמנות בבוסטון

מאת מאיר רונן, בוסטון

מי שהחמיץ את הרטרוספקטיבה המקיפה של רנואר שהיתה השנה בפאריס, עדיין יכול לראותה במוזיאון לאמנות בבוסטון, אם כי אחדות מן היצירות הטובות לא הגיעו לשם. הסיבה להיעדרן נעוצה באי־יכולתו של המוזיאון לעמוד במחירי הביטוח הגבוהים. זוו אגב גם הסיבה להחזרת הפורטרט של מונה, שצוייר על־ידי רנואר, למוזיאון מרמוטאן בפאריס, משם כידוע נגנב לפני כחודשיים. אך גם כך התצוגה מכובדת בהחלט. יש בה 79 בדים שצויירו ביובל שנים. היא כוללת את רנואר האימפרסיוניסט, הפורטרטיסט, הניאו־קלאסי, התחנפן, הנובו־ריש וה„עמך" גם יחד.

רנואר (1841־1919), היה מייצגו של עולם הבילויים, האופרה, הריקודים, הפרחים, האמהות, והנערות העירומות המשתזפות בשמש. האמריקאים מבקרים במוזיאון בוסטון בקצב מבוקר של שבע־מאות איש בשעה, רובם בני יותר מחמישים, והם עוברים בורם בלתי פוסק בזוגות ובשלשות לאורך אולמות התצוגה. סוף סוף יש לפניהם ציור שאפשר להבינו מבלי להיכנס לדיכאון.

מרבית הציורים אכן מתוקים למדי. תערובת של צבעים מתקתקים שהוגשו במריחות עבות. מרגשת העובדה שציוריו הטובים ביותר הם הפורטרטים של אלין שהיתה אהובתו, מילגשו, המודלית שלו, אם בניו, ובכוסו של דבר גם אשתו. נאמר עליו שאהב נשים רק דרך מכחולו, אך הפורטרטים של אלין מלמדים אחרת. ניכר מהם שהוא אהבה עד מאוד וכל נגיעת מכחול שלו היא לטיפה של אהבה.

עירום מהפכני

רנואר הכיר את אלין שריגו בהיותה נערה כפרית בת שבע־עשרה. ב־1880 החלה את הקריירה שלה כמודלית שלו. כעבור שנה יצאו לסיור באיטליה וחזרו עם הציור „רוחצת בלונדית מס' 1" — ציור עירום בטבע שבזמנו נחשב למהפכני וחלוצי. בפאריס היתה התמונה לסנסציה ורנואר חזר כמה וכמה פעמים על אותו נושא. הרוחצת אכן נהדרת, אך עיניה אילוסטרטיביות וכהות מדי, סגם חוזר ונשנה בציורים רבים. חופשי מפגם זה הוא הפורטרט של אלין שצייר רנואר ב־1885 אחרי לידת בנם הבכור פייר. אין בציור זה כל ניסיון לאידיאליזציה. אלין אינה יפהפיה אופנתית אלא אם צעירה, כפרית דשנה וטובת לב, בהרמוניה של צהובים וכחולים, כאשר החום בלחייה והוורדים בכובע הקש הפשוט שלה משלימים את הסולם ההרמוני. בניגוד לתמונות אחרות כל צבע חי לעצמו ואינו מתערבב עם זולתו. הרקע עשוי באותה קפדנות שבה עשויים הפנים והחולצה. והטיפול הציורי בחולצה מזכיר מאוד את סזאן (ואת העובדה שרנואר עבד עמו בהזדמנויות שונות). בתמונה זו מתגלה רנואר במיטבו ומעניין שדווקא כאן בולטת צניעות, הן בנושא והן בדרך הטיפול הציורי הישיר.

אלין נפטרה שנים אחדות לפני רנואר. את הפורטרט האחרון שלה צייר האמן בשנת 1910, אך כבר לא נשאר בו זכר לקסם נעוריה. רק לאחר לידת בנם השני (ז'אן רנואר, לעתיד אבי הקולנוע הצרפתי), נישאו הצייר והמודלית. ורק אחרי 15 שנות חיים משותפים הציג את אלין לפני חבריו. איש מהם לא שיער שרנואר הוא בעל משפחה.

רנואר: ליצור דראמה

קומפוזיציה מעולה

רנואר לא היה אימפרסיוניסט מובהק. הוא ביקש ליצור סינתיזה עם הקלאסיקה. בניגוד לאימפרסיוניסטים המובהקים התפרנס מציור פורטרטים. בסלון של 1888 הציג את הבד הגדול המתאר את גב' שרפונטייר וילדיה שהפך בן־לילה להצלחה גדולה. בעקבות זאת הוצג האמן על־ידי המישפחה הגאה בפני נוברו־ריש נוספים, שהפכו לימים ללקוחותיו. גם הפורטרט של גב' שרפונטייר משקף את החוק והחולש שבציוריו: הקומפוזיציה מעולה והניגוד בין השמלה השחורה לצבעים יוצר דראמה של ממש, אך הטיפול בשתי הילדות והכלב מתקתק וסנטימנטלי עד כדי גיחוך.

הסוכן היהודי של האמן, דורן רואל, שיחרר אותו מכל דאגה כספית. הרווחה הכלכלית איפשרה לרנואר לתור בעולם ולבוא במגע עם מוקירי עולם האמנות. כך הגיע להולנד, לאיטליה, לספרד, לגרמניה ואף לאלג'יריה שבה צייר תמונות אקזו־טיות — כהן תמונת סקס מוסלמי דתי המוצגת בתערוכה.

רנואר היה מכור לעבודתו ותמיד בה, אם שרתה עליו המוזה ואם לאו. וזו כנראה אחת הסיבות לתגובותיהם השליליות של מבקרים שונים. גם כאשר סבל ממחלת השיגרון, בעשור האחרון לחייו, והיה רתוק לכסא גלגלים, המשיך בעבודתו. הוא ביקש לקשור את המכחול לידו ולהתמיד את כן הציור על גלגלים. בת הדודה הצעירה של אשתו, גבריאל, היתה הדוגמנית בשנותיו האחרונות. באמצעותה החיה את זיכרונות נעוריו — של הבד — והנציח את סגידתו ליופי ולעירום. התמונות האחרונות מגוגמות כולן, מסוגנן ניאו־קלאסי מדי, כבד מדי, אקדיאליסטי מדי — תמונות של גבר זקן.

מי שלא מסתדר לו להגיע לבוסטון יוכל להסתפק בקטלוג מפואר, ספר עב־כרס המכיל את התמונות, בצבע, ואינטרפרטציה רבה על רנואר ועל כל היצירות שהוצגו בתערוכה בפאריס כולל זו שנגנבה. מחיר הקטלוג — 20 דולר. מומלץ.

פרשת השבוע
ויחי
מאת מנחם בקר

„ויחי יעקב בארץ מצרים שבע־עשרה שנה" (מ"ז, כ"ח)

על פסוק זה שבפתח הפרשה מעיר הפרשן והמקובל הספרדי, רבינו בחיי בן אשר (1255—1340): המלה „ויחי" עולה בגימטריא שלושים וארבע. מספר זה מרמז לשנים הטובות והמאושרות בחיי יעקב אבינו, שעליהן ראוי לומר: „ויחי יעקב".

אמנם כשבא יעקב למצרים עם בני משפחתו, הוא מעיד על עצמו באזני פרעה: „מעט ורעים היו ימי שני חיי" (מ"ז, ט'). אך אפשר לומר במידה רבה של ודאות, שהשנים שבהן חי יעקב במחיצת בנו האהוב יוסף היו לו שנים טובות ונעימות. שנים אלו כוללות שתי תקופות שוות של שבע־עשרה שנים: א) שבע־עשרה השנים הראשונות בחיי יוסף, עד שנמכר לעבד במצרים; ב) שבע־עשרה השנים האחרונות בחיי יעקב, שבהן התאחדה מחדש משפחתו השסועה.

*

בעניין זה כותב המלבי"ם (רבי מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל: 1809—1879) בפירושו „התורה והמצווה": אחרית ימיו של אדם משמשת אמת־מידה נאותה לכל שנות חייו בעולם הזה. וגם מי שחי מרבית ימיו בצער ומצבו הוטב באחרית ימי־חייו, ישכח מטבע הדברים את כל עמלו ועגמת־נפשו בשנים הרעות שעברו עליו וידמה בליבו כאילו חי כל ימיו בטובה.

יעקב סבל קשות רוב שנות חייו, כפי שמצהיר באזני פרעה מלך מצרים בפגישתם הראשונה (מ"ז, ט'). אך כיוון ששבע־עשרה השנים האחרונות בחייו היו לו שנים טובות ונעימות, נחשב הדבר כאילו כל ימיו היו שנות־חיים טובים והצלחה, שכל אדם מתברך בהן.

„בנימין זאב יטרף" (מ"ט, כ"ז)

תרגום אונקלוס סוטה כאן, שלא כדרכו, מדרך הפשט שמהלך בה במרבית פסוקי התורה; וזה לשונו בפתח הכתיב שלפנינו: „בנימין — בארעה תשרה השכינה ובחלקו ייבנה המקדש".

על ייחודו זה של בנימין, צעיר בניו של יעקב, שנינו בילקוט שמעוני: מפני־מה זכה בנימין, שתשרה השכינה בחלקו? מפני שכל השבטים נולדו בחוץ־לארץ, ואילו בנימין נולד בארץ־ישראל.

[illegible]

הספד של אב על בן יחיד, שמת בחצי ימיו

בי"ז במרחשוון תקצ"ז (1836) נפטר רבי מרדכי זאב אורנשטיין, בנו היחיד של הגאון רבי יעקב משולם אורנשטיין, בעל „ישועות יעקב" (רבה של לבוב ומגדולי חכמי גאליציה במאה הי"ט).

בשעת ההלוויה נשא האב השכול, בעל „ישועות יעקב", הספד מרשים על בנו, שמת בדמי ימיו, ופתח את דבריו במאמר הבא: חז"ל אמרו במסכת סוכה (כ"ט, ע"א): „בשביל ארבעה דברים (= חטאים) חמה לוקה" (= אור־השמש מחשיך שלא בעיתו); והראשון באלה הוא: „על אב בית־דין שמת. ואינו נספד כהלכה".

אף הספד זה — קרא רבי יעקב משולם בקול־בכי — „אינו כהלכה"; שלפי „ההלכה" — לפי הליכות העולם — מן הראוי הוא שהבן יספיד את אביו. ואם חלילה נגזר משמיים, שהאב יספיד את בנו, זה נגד „ההלכה" — נגד הסדר הטבעי הקיים בעולם — ולכן „חמה לוקה" אותה שעה; שאין החמה יכולה לראות, כביכול, שנתהפכו סדרי בראשית שנקבעו בעולם מששת ימי בראשית.

ומספרים זקני גאליציה: כששמע בעל „ישועות יעקב" דברים אלה פרץ בבכי מר, והמוני המלווים בכו עימו. לפתע התקדרו השמיים בענן שחור, וגשם עז ניתך ארצה. אמרו האנשים זה לזה: בשעה שאב מלווה את בנו לבית־עולמו בוכים עימו גם השמיים ולוקים המאורות, שהבורא יתברך קבע בעולם.

[illegible]

„ויחי יעקב בארץ מצרים..." (מ"ז, כ"ח)

למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה? (= מדוע אין כל רווח בספר־התורה בין סוף פרשת „ויגש" לתחילת פרשת „ויחי"; הרי גם בפרשיות „סתומות" מצוי רווח של תשע אותיות בין פרשה לפרשה?) אלא כיוון שנפטר אבינו יעקב, התחיל שעבוד מצרים על ישראל (בלשון רש"י: „נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם").

דבר אחר: למה היא סתומה? מפני שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ (= מועד קץ הגלות וביאת המשיח באחרית הימים) ונסתם ממנו (= הדבר נעלם ממנו בגזירת הבורא).

דבר אחר: למה היא סתומה? מפני שסתם ממנו (= ה' סילק מיעקב בשנות חייו במצרים) כל צרות שבעולם (לכן נאמר בפתח הפרשה: „ויחי יעקב" — רמז לחיים טובים בלא צרות ויגונות — ולא נאמר: „וישב יעקב").

תחזית אופטימית בוושינגטון לשנה הבאה

(המשך מעמוד 8)

ינסו לנצל מצבים אחרים, הטעונים חומר־נפץ. המצב באפריקה נראה בשעה זו כמאיים ביותר. כאן נתון מימשל רייגן בדילמה. לפי כל הסימנים יש להניח, לרוע המזל, כי ב־1986, ההתנגשויות בין הרוב השחור בדרום־אפריקה לבין ממשלת־הלבנים יהיו עוד יותר עקובות מדם. אם הסובייטים יגבירו את עזרתם לאנשי־הגרילה השחורים, המחיר בחיי־אדם יעלה בהרבה. מצד שני, דעת הקהל האמריקנית וגם הקונגרס מפעילים לחץ על מימשל־רייגן המהסס, שיפעל למען ביטול האפרטהייד בדרום־אפריקה. קרוב לוודאי, שדרום־אפריקה תתפוס ב־1986 מקום מרכזי בחדשות.

מכל השיחות עם אנשי־הקונגרס ועם דיפלומטים בוושינגטון מתברר, כי אמריקה הדרומית מעסיקה את ה„סטייט דיפרטמנט" יותר מן המזרח התיכון. השלטון הסנדיניסטי בניקרגואה עומד בהצלחה מול ה„קונטראס", המסתייעים על־ידי סוכנות־הביון האמריקנית ויש סימנים, כי נמאס על הונדורס לשמש בסיס־פעולה ל„קונטראס". דומה, שאם אמנם מבקש רייגן למגר את השלטון הסאנדיניסטי, יהיה עליו לנקוט צעדים הרבה יותר נמרצים. ואולם, הקונגרס לא יניח לו לעשות כן ועל כן שום פתרון אינו מסתמן באופק.

בארצות אחרות בדרום־אמריקה המצב מסובך. מצד אחד – מרידות ומעשי טרור בקנה־מידה רחב; מצד שני, משטרים צבאיים מפנים מקום לדמוקראטיה תקינה פחות או יותר. מעשהו הראשון של רייגן בשנת 1986 יהיה לפגוש את נשיא מכסיקו, ב־3 בינואר. והו צעד סמלי, הבא להדגיש את התעסקותו היתירה של המימשל בדרום־אמריקה ובפרט במכסיקו, באשר האמריקנים סבורים, כי מדיניות־החוץ שלה נוטה יותר מדי שמאלה.

מוקד אחר להתעסקותו של המימשל ב־1986 יהיה הפיליפינים. אם הנשיא מרקוס יפסיד בבחירות בפברואר, ייתכן שהממשלה החדשה תדרוש את פינוי הבסיסים האמריקניים, החיוניים להגנת איזור האוקינוס השקט; ואילו אם מרקוס ינצח – קרוב לוודאי על־ידי זיוף התוצאות – יסייע הדבר להגברת ההתקוממות הקומוניסטית. רבים בוושינגטון חוזים אפשרות של נצחון המורדים בשנים הקרובות והו בשבילם מעין סיוט־לילה.

האמריקנים עוקבים בתשומת־לב רבה גם אחר סימני ההתחממות ביחסים בין מוסקבה לפקינג. אולם, המומחים לענייני אסיה ב„סטייט דיפרטמנט" אינם מודאגים במיוחד. לדעתם, המחלוקות בין שני הענקים הקומוניסטיים עודן עמוקות ואף יכולות להעמיק בתחום האידיאולוגיה, ככל שפקינג תמשיך בנסיונותיה לפלס דרכים חדשות להתפתחות כלכלית, שלא יהיו תואמות את ההשקפות הקומוניסטיות האורתודוכסיות.

סיכויים למשא־ומתן

אשר למזרח־התיכון, המימשל נוקט עמדה רשמית, שאינה נעדרת אופטימיות מתונה כלשהי. דוברים רשמיים ציינו, הן בתידרוכים הרבים לקראת סוף השנה והן בשיחות פרטיות, את ההתקדמות שהושגה ב־1985. לדבריהם, כל הנוגעים בדבר הסכימו, כי רק משא־ומתן ישיר עשוי להניב תוצאות, אף שיש למצוא לו מיסגרת בינלאומית כלשהי. יש האומרים, שזו צריכה להיות ועידה; אחרים מדברים על „פורום", או סתם מיסגרת; אך הכל מסכימים, כי המיסגרת הבינלאומית אינה צריכה להכתיב פתרונות לצדדים הנוגעים בדבר. הכל מסכימים גם, שעל הפלשתינים להשתתף במשא־ומתן, אף שאין הסכמה בדבר זהות נציגיהם. כל הנוגעים בדבר גם רוגזים על ערפאת, הרוצה לשמור על העוגה וגם לאכול אותה. הפקידים האמריקניים אומרים עוד, כי המלך חוסיין, על אף התקרבותו לסוריה, מעוניין בכנות, שהמשא־ומתן ייפתח ב־1986, לפני ששמעון פרס יוחלף על־ידי יצחק שמיר בראשות הממשלה. על כן הם חושבים, כי קיימים סיכויים סבירים, שבשנה הקרובה ייפתח המשא־ומתן.

אך מומחים אחרים לענייני המזרח־התיכון, כמו השגריר־לשעבר בישראל סם לואיס, וויליאם קוונדט ממכון־ברוקינגס ואחרים, אנשי מרכז הלימודים האיסטראטגיים באוניברסיטת ג'ורג'טאון, פחות אופטימיים. לדעתם שותפים רבים מן הכתבים האמריקניים במזרח־התיכון, שביקרו בימים אלה בדמשק וברבת־עמון. לפי הערכתם, ההתקרבות בין חוסיין לבין אסד תקשה על מאמצי ארה"ב לקדם את המשא־ומתן הישיר ואולי אף מבטלת את סיכוייהם.

ואם בדרך נס ייפתח המשא־ומתן.. מה הסיכויים להשגת הסכם? לדעתם, הסיכויים קלושים ביותר; לא כן, עונים פקידי המחלקה המזרח־תיכונית ב„סטייט דיפרטמנט". אין לשכוח, שכל הצדדים הסכימו, כי נחוצה תקופת־מעבר כלשהי וכי אין סיכוי לפתרון מלא מייד. אך יש סיכויים להשגת פתרונות־ביניים, ובתקופת מימושם, אפשר יהיה אולי למצוא דרכים לדו־קיום, אשר אין לחזותן מראש.

אך גם אופטימיסטים אלה מטעימים, שהדבר יתאפשר רק אם הטרור ירוסן – ואפילו גדולי־האופטימיסטים בוושינגטון אינם מעיזים להתנבא, כי אכן זה מה שיקרה.

מרכז תנובה — אגף המשק
מעמיד למכירה רכב פרטי ומשא משומש כלהלן

מספר סד'	מס' רישוי	שנת ייצור	תאור הרכב: סוג	תאור הרכב: דגם	סוג הדלק	תוקף רשיון	הערות
1	663-704	1973	משא 4x2	דודג' D-300	בנזין	21.8.86	ארגז סגור ומבודד
2	176-288	1978	משא 4x2	דודג' D-300	בנזין	5.3.86	ארגז סגור ומבודד
3	689-816	1977	משא 4x2	דודג' D-500	בנזין	22.1.86	ארגז סגור ומבודד
4	175-716	1978	משא 4x2	דודג' D-500	בנזין	16.1.86	ארגז סגור ומבודד
5	178-003	1978	משא 4x2	דודג' D-500	בנזין	6.9.86	ארגז סגור ומבודד
6	178-004	1978	משא 4x2	דודג' D-500	בנזין	6.9.86	ארגז סגור ומבודד
7	178-006	1978	משא 4x2	דודג' D-500	בנזין	6.9.86	ארגז סגור ומבודד
8	18-699-80	1980	משא 4x2	פורד 707	סולר	3.1.86	ארגז סגור ומבודד
9	18-727-80	1980	משא 4x2	פורד 707	סולר	17.1.86	ארגז סגור ומבודד
10	18-775-80	1980	משא 4x2	פורד 707	סולר	7.2.86	ארגז סגור ומבודד
11	852-155	1977	משא 4x2	פורד 1210	סולר		ארגז סגור ומבודד
12	173-470	1977	משא 4x2	פורד 1210	סולר	19.6.86	ארגז סגור ומבודד
13	175-038	1978	משא 4x2	פורד 1210	סולר	16.11.86	ארגז סגור ומבודד
14	175-779	1978	משא 4x2	פורד 1210	סולר	30.1.86	שילדה ללא ארגז
15	686-638	1974	משא 4x2	פורד 1614	סולר	16.11.85	שילדה ללא ארגז
16	126-773	1970	משא 4x2	ליילנד צ'יפטן	סולר	29.6.85	ארגז סגור ומבודד
17	771-115	1972	משא 4x2	ליילנד ביבר	סולר	25.9.85	גורר
18	775-321	1973	משא 6x4	מ.א.נ. 230	סולר	12.12.85	גורר
19	183-697	1976	משא 6x4	צנטוריון CCC	סולר	17.7.86	גורר
20	181-533	1977	משא 6x4	צנטוריון CCC	סולר	15.4.86	גורר
21	21-208-81	1981	פרטי דו־שימושי	פיאטסה 1100	בנזין		לפירוק בלבד

לתשומת לב המעוניינים בקניה

המעוניינים יוכלו לראות את הרכב בחצר בית „תנובה" בבני־ברק, רחוב מודיעין מספר 21 פינת ז'בוטינסקי, בימים מ־29.12.85 ועד 5.1.1986, משעה 09.00 ועד 13.00, ביום שישי עד שעה 11.00. פרטים ואישורי כניסה לחצר אפשר לקבל במקום אצל מר טרקין משה, או במרכז תנובה, מחלקת התחבורה.

את ההצעות יש להגיש עד יום ב' 6.1.1986, שעה 12.00, במעטפות סגורות מיוחדות הנמצאות במרכז תנובה, שד' שאול המלך 8, תל־אביב, קומה ב' חדר 226, בצירוף המחאה בנקאית או ערבות בנקאית בשיעור של 10% מערך ההצעה.

אין הקונה רשאי לתבוע כל תוספת או התחלפת חלק מחלקי כל הרכבים העומדים למכירה, לאחר שנמצא מתאים לרכישה.

לא תתקבל כל תביעה מצד הקונים לגבי תקינות ומצבם המכני (טכני) של הרכבים.

בהתאם לחוק אנו נגבה מהקונה מס ערך מוסף עבור הרכב הנרכש.

תשלום והוצאת הרכב תוך שבעה (7) ימים מתאריך ההודעה על הזכיה, לאחר שבוע יחוייב הקונה בריבית והצמדה.

את הרכב שנרכש אפשר יהיה לקבל רק לאחר העברת הבעלות עליו.

דמי ההעברה יחולו על הרוכש.

אין אנו מתחייבים לקבל את ההצעה הגבוהה או הצעה כלשהי.

נא לציין בהצעה בכתב ברור (רצוי במכונת כתיבה) שם משפחה, שם פרטי, כתובת ומספר טלפון.

מרכז תנובה — אגף המשק

אבדו (בת"א)
מסמכים
בשקית ניילון
המוצא יבוא על שכרו
03-250731
052-557591

מחפש
סוכנות בלעדית וייצוג מסחרי לחיפה והצפון
ברשותי: חנות ומחסנים ברחוב הגמל — חיפה
טלפונים: 04-673608, 04-333039

הרבה תודות
לבית חרושת „אומן"
על תרומתכם הנדיבה למען החולים הקשישים המאושפזים בבית החולים בקרית־בנימין.

הודעה חשובה
ליצרני/יבואני מזון
אנו קונים סטוקים במזומן או בקונסיגנציה.
סודיות מובטחת
טלפון: 03-783959

אליאנס
מפעלי צמיגים וגומי בע"מ
מכרז למכירת רכב

הננו מציעים בזה למכירה מכונית קורטינה 1600 שנת ייצור 1974 מס' רישוי 365-895.
את המכונית ניתן לראות כל יום בין השעות 08.00 — 16.00 במפעל.
הצעות יש להגיש למחלקת התחבורה ת.ד. 48 חדרה עד תאריך 2.1.86 בצרוף המחאה בנקאית בגובה 10% מערך ההצעה.
העברת הבעלות תבוצע מיד עם קבלת הרכב וההוצאות יחולו על הקונה.
אין החברה מתחייבת לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

חברת סנפרוסט
מעוניינת לשכור רכב
שמתאים לשיווק עד 6.5 טון כולל
מבודד + יחידת קירור.
בפרטים לפנות לטלפונים: 055-20464/4/5/8

מינהל מקרקעי ישראל
מחוז ירושלים
עקב הסבת מערכת המחשב לשקלים חדשים לא ינתנו לקהל שירותים
הנוגעים לביצוע פעולות כספיות במחשב, וזאת בין התאריכים 31.12.85 — 3.1.86 כולל.
יתר השירותים ינתנו כסדרם.
הנהלת המחוז

האוניברסיטה הפתוחה
מינהל הלימודים – לומדה מציע

קורס צילום והפקה בווידאו
הקורס ילמד את היסודות והעקרונות של הצילום, העריכה וההפקה של סרטי ווידאו, ויכלול חומר כתוב, הרצאות ועבודה מעשית.
הקורס מיועד לכל מי שמעוניין להכיר את התחום הן כמקצוע והן כתחביב ובעיקר לאנשי הדרכה, חינוך, פרסום, קידום מכירות וכו'.
הקורס יפתח ב־3 במרץ 1986 ויתקיים בשעות אחה"צ, פעם בשבוע, שלוש שעות במשך כ־18 שבועות.

קורס לפיתוח לומדות מחשבים
הקורס ילמד את היסודות והעקרונות של פיתוח לומדות מחשבים ויכלול חומר כתוב, הרצאות ועבודה מעשית.
הקורס מיועד למורים ולאנשי הדרכה המעוניינים לשלב את המחשב בעבודתם.
הקורס יפתח ב־4 במרץ 1986 ויתקיים בשעות אחה"צ פעם בשבוע, שלוש שעות, במשך כ־18 שבועות.

לקבלת פרטים נוספים וחומר הרשמה נא לפנות לטל' 03-422604 או בכתב: האוניברסיטה הפתוחה – לומדה, ת.ד. 39328 רמת־אביב, 61392.

משרד המשפטים | האוניברסיטה העברית בירושלים, הפקולטה למשפטים, המכון למחקרי חקיקה ולמשפט השוואתי ע"ש הרי סאקר

מתכבדים להזמינך
לערב עיון
לזכרו של
פרופ' אורי ידין ז"ל

שיתקיים ביום רביעי, כ' בטבת, התשמ"ו (1.1.1986) בשעה 18.00 באולם עיון ודיון שבפקולטה למשפטים על הר־הצופים, ירושלים

משתתפים:
דברי פתיחה:
פרופ' י. אנגלרד, דיקן הפקולטה למשפטים
פרופ' י. זמיר, היועץ המשפטי לממשלה
הרצאות:
פרופ' י. ויסמן, הפקולטה למשפטים „זכויות יוצרים — לקראת חוק חדש"
פרופ' א. מ. ראבילו, הפקולטה למשפטים „על תולדות הקודיפיקציה באירופה"
דברי נעילה:
כב' השופט מ. לנדוי, לשעבר נשיא בית המשפט העליון

הציבור מוזמן

מברכים את
טוני ממן
לרגל צאת ספרה הראשון
„בת־חוה"
לאור

סינדיקט לאמרלדים
בורסת היהלומים רמת־גן

לטוני ממן
ברכות לרגל צאת ספר השירים הראשון
„בת־חוה"
פרי עטך לאור
עלי והצליחי

„מרכז החווייה הישראלית"
יפו העתיקה

לטוני ממן
מיטב האיחולים
לרגל הוצאת הספר:
בת חוה
מאחלת
משפחת אבני

לרופא שיניים מחשב אפל 3 + תוכנה לניהול מרפאה + מדפסת
בבית – 063-65987

האוניברסיטה הפתוחה
יום עיון בנושאים נבחרים באמנות היוונית העתיקה
במסגרת הקורסים
„יוון הקלאסית"
„חילופי משטרים ביוון הקלאסית"
16.15 – התכנסות
16.30 – הקרנת הסרט: „המקדש היווני"
17.30 – הפסקה
17.45 – דיון בהנחייתו של פרופ' ישראל רול מהמגמה לארכיאולוגיה קלסית באוניברסיטת תל־אביב בלווי הקרנת שקופיות.
יום העיון יתקיים ביום שני, י"ז בטבת תשמ"ו, 30.12.85 באולם הרב תכליתי באוניברסיטה הפתוחה, רח' קלאוזנר 16, רמת־אביב, תל־אביב.

פרס ע"ש יצחק בן־צבי לשנת תשמ"ו

הפרס יוענק על מחקר באחד הנושאים הבאים:
א. תולדות היישוב היהודי בירושלים.
ב. תולדות ארץ־ישראל ויישובה.
ג. השומרונים, תולדותיהם, דתם וספרותם.

הפרס יוענק בהמלצת חבר שופטים על ספר שראה אור בשנים תשמ"ב־תשמ"ו. אין הפרס ניתן לזכור שזכה בפרס אחר או למחבר שזכה בפרס זה בחמש השנים האחרונות. ספרים שלא יזכו בפרס לא יוחזרו למחברים. הפרס יוענק בטקס שיתקיים בירושלים, בכ"ט בניסן תשמ"ו (8.5 1986).

יש להמציא ארבעה עותקים של הספר ליד יצחק בן־צבי, ת.ד. 7660 ירושלים 91076 עד ז' בשבט תשמ"ו (17.1.1986). פרטים: טל' 02-639170.

אוניברסיטת תל־אביב
הפקולטה להנדסה | מרכז גורדון ללימודי אנרגיה | הפקולטה למדעים מדוייקים ע"ש ריימונד ובברלי סאקלר

מודיעים על פתיחת רישום לתוכנית לימודי תעודה באנרגיה
לסמסטר ב' תשמ"ו

מטרת התוכנית היא לתת רקע כללי, בין־תחומי, בנושאים פיסיקליים, הנדסיים, וכלכליים של בעיות האנרגיה בארץ ובעולם.
משך הלימודים הוא שנה אקדמית אחת לפחות. התוכנית היא ללא עבודת גמר.

הליכי קבלה:
התוכנית מיועדת בעיקר לבעלי תואר „בוגר אוניברסיטה" במדעים ובהנדסה, וכן לבוגרי מכללות אחרות שהינם בעלי רקע מקצועי בתחום האנרגיה.
סמסטר ב' תשמ"ו מתחיל ב־23.2.86.

רישום:
המעוניינים להגיש מועמדותם, יפנו לפקולטה למדעים מדוייקים, טל. 420182 בדבר פרטים על סדרי רישום ומבנה תוכנית הלימודים.

שכר לימוד:
במקרים מסויימים תיבדק האפשרות למתן מילגה חלקית לתלמידים נזקקים.

משרד החינוך והתרבות, משרד העבודה והרווחה | רשת „עמל" | המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית

המכללות הטכנולוגיות למבוגרים של רשת „עמל" להכשרת הנדסאים וטכנאים
נותרו מספר מקומות לשנת הלימודים תשמ"ו לקורס
מורים - הנדסאים לאלקטרוניקה
במכללת „עמל" ב' פתח־תקוה
רח' אמסטרדם, 03-922875

תנאי קבלה: תעודת מסמ"ת מלאה או תעודת בגרות משלמת, זיקה לחינוך ולהדרכה.
משך ההכשרה: שלוש שנים, הלימודים ישולבו בהתנסות בעבודה מודרכת בבתי־ספר, בכתה ובמעבדה.
תעודות: למסיימים תוענק דיפלומת הנדסאי בבקצוע הרלוונטי + תעודת הוראה בהתאם.
שכר לימוד: פטור משכר לימוד + מלגות חודשיות.
התחייבות התלמיד: לעבוד כמורה שנה אחת תמורת כל שנת הכשרה.

המכון לפריון העבודה והייצור
הכנס השנתי השביעי של
מנהלי שיווק וייצוא
יתקיים ביום חמישי, 20.2.1986, במלון „הולידיי" תל־אביב
פרטים והרשמה: במח' לייעול השיווק, רח' סלד 4, תל־אביב. טל' 03-430252, 03-430283

יש 60% הנחה
אישוניות צבעוניות אמיתיות
לשינוי צבע עיניך
סופר קולור Super-color
בטלוויזיה תראו לכם איך הופכים עיניים חומות לכחולות או ירוקות — ובאמת, כל אחד יכול!
— אם אתם מרכיבים משקפיים או עדשות מגע וגם אם ראייתכם היא 6/6 תוכלו להנות מהחידוש המרעין: עיניים כחולות או ירוקות שתראנה אמיתיות לגמרי!
הצבעים של אישוניות סופר קולור נאמנים ונשארים יציבים גם לאחר תקופה ארוכה של שימוש. הצבע אינו משתנה, אינו דוהה, ואינו פוגע בעין או בראייה.
אישונית
מכונים לעדשות מגע
תל־אביב: בן־יהודה 94 (פינת גורדון), טל' 222589
יפו: אופטיקה בוריס, שד' ירושלים 46, טל' 826850
ירושלים: הסורג 2 קומה 2, טל' 223028
נתניה: סמילנסקי 7, טל' 053-25123
נא לתאם פגישה מראש

מושב גן־אור
קולט משפחות
המעוניינות לגור באוירה דתית וחברתית
שיכולות לתרום במישור הדתי, לאומי וציוני.
ורוצות להנות מחול, דקלים וים.
נא לפנות בצרוף קורות חיים לועדת קליטה מושב גן־אור ד.נ. חוף עזה.
טלפון: 051-47165, 47326, 47333

תהילה TEHILLA
תנועת התנדבות לעליה דתית, איחוד שיבת ציון, בן־יהודה 86 תל־אביב 63435, טל. 03-228187
Voluntary Union For Religious Aliyah, 86 Ben-Yehuda St. Tel-Aviv 63435, Israel, Tel. 03/228187

יום עיון לפעילים ולחברים העולים
יתקיים אי"ה ביום שלישי, י"ט טבת תשמ"ו 31.12.85, בהיכל שלמה בירושלים.
התכנסות ב־12.30 בצהריים.
התחלת יום העיון ב־13.30 בברכת הרבנים הראשיים.
הנושאים המרכזים:
א. דרכים לעידוד העליה בציבור הדתי בתפוצות, בהשתתפות הרב שלמה ריסקין, הרב שלמה אבינר, מר אליעזר שמר ובהנחיית מר ג'י שפירא.
ב. מדינת ישראל בחלכה ותרומת העליה הדתית לעיצובה, בהשתתפות הרב חנן פורת, פרופ' שלום רוזנברג, מר יצחק מאיר ובהנחיית ד"ר יהודה בן־מאיר.
דיונים במליאה ובסדנאות לפי ארצות מוצא יעסקו בנושאים הנ"ל.

ערב חגיגי לכבוד העולים שעלו השנה
במעמד:
* יו"ר ההסתדרות הציונית — מר אריה דולצ'ין
* גזבר יוסף (יוסקה) שפירא — יו"ר תהלה
* ראש מחלקת העליה והקליטה של ההסתדרות הציונית — מר חיים אהרון
* תעודות ברכה יוענקו לחברים העולים
בתוכנית האומנותית:
* מקהלת חוגי ירושלים בניצוחו של מר בנימין גליקמן.
* התחלת האירוע בשעה 20.30
לפרטים נוספים נא להתקשר למשרד „תהלה" בת"א טל. 03-232713 — 03-228187/8:
או למשרד האזורי בירושלים — בימים: א' ג' ה' בין השעות 12.00 — 15.00 02-248133
* הזמנות תשלחנה לחברים *
במקרה של תקלה — נא לראות זאת כהזמנה אישית

סידור חדרי מדרגות
כולל מעקה + ארונות חשמל, עבודה מקצועית ונקיה, סידור דירות
במחירים נוחים
052-449951, 03-9369543 בערב

איש עסקים מארה"ב
מעוניין להשקיע עבור חברות ישראליות
ת.ד. 13030 ירושלים

הדוב קובע:
ידיעות אחרונות
העתון של המדינה

תיכון רון

רשת בתי-ספר לבגרות הגדולה בישראל

בפיקוח משרד החינוך והתרבות

לחיילים משוחררים – הנחה

בגרות למבוגרים

כיתות ערב ובוקר – בכל המגמות

נמשכת ההרשמה למועד קיץ '86

- מתמטיקה ריאלית • פיסיקה ריאלית – ע"י המורה המעולה אלוני שלמה
- כיתות מיוחדות לתלמידי י"ב במגמה הריאלית
- כיתות מיוחדות לתולדות האמנות, כימיה וביולוגיה.

שיטת **עמוס ערד** הבלעדית לתיכון „רון", מבטיחה הצלחה במתמטיקה – במספר חודשים בלבד.
הצטרף אל אלפי התלמידים שכבר הצליחו!

- הכנה לבחינות פסיכומטריות בשילוב עם „קידום 81".

תל-אביב	הרצליה	רחובות
רח' תל־חי 5 (ע"י כיכר דיזנגוף) טל. 03-288121	רח' העצמאות 59 טל. 052-541262	רח' הרצל 108 טל. 08-455572

קורס תפירה

תפרי לעצמך

למתחילות

„מרים" בית ספר לאופנה

בשיטה קלה ובחסכון רב

אלנבי 19 תל־אביב
טל' 658408 – 657945
בימים א'–ה'
בין 9.00–12.30, 16.00–19.30

לנוער ולמבוגרים

קורסים מקצועיים לאופנה

תכנון וציור אופנה – תופרת דוגמאות

הרשמה לאוניברסיטאות בצרפת

הסטודנטים המעוניינים להרשם לאוניברסיטה בצרפת לשנת הלימודים 1986/87 מוזמנים לפנות למכון הצרפתי ברח' הירקון 111, תל־אביב, טל. 236470, עד 5.2.86 לכל המאוחר.

הזמנה להציע הצעות

[illegible]

א. מבנה בן 2 קומות הבנוי בטון ומכיל משרדים, חדר אוכל ושרותים ושטחו כ־420 מ"ר.
ב. סככות הבנויות קונסטרוקציות פלדה, קירות בלוקים וגג אזבסט, המשמשות אולמות יצור ושטחן הכולל כ־3,100 מ"ר.
ג. ספסות עבודה צמודות לקירות המפעל מבחוץ.

[illegible]

משה פת, עו"ד
כונס נכסים, מרוטל בע"מ
בזל 52, ת"א טל' 03-461651, 03-464069

המכון לשפה

ספרדית

29 שנות נסיון • מורים בעלי נסיון רב • כיתות מבוקשות • קורס לשיחה שוטפת • קורס אינטנסיבי • שיטות ללימוד הקורס למתחילים מאפשר לדבר תוך 6 חודשים

דיזנגוף 184, 03-220223, 052-584378

האגודה לקידום יחסי אנוש

ת.ד. 4411 תל־אביב 61043 טל' 03-474343

מודיעה על פתיחת סמינרים בשעות הערב ב־

גישות חדשניות ביחסי אנוש

הנכם מוזמנים להרצאות מבוא ללא תשלום

בתל־אביב: בני ברית, רח' קפלן 10 ב־6.1.86 שעה 20.00, יום ב'

בחיפה: בבית המהנדס, רח' שבתאי לוי 24 ב־8.1.86 שעה 20.00, יום ד'

בפתח־תקוה: בית „נטע" רח' גורדון 12 ב־14.1.86 שעה 20.00, יום ג'

בשפיים: באולם יד ליהדות לטביה ואסטוניה בשיתוף עם המועצה האיזורית חוף השרון
פתיחה: יום א', 12.1.86, שעה 17.00

הסמינר מיועד לכל אדם המעוניין להיטיב את חייו ולהשתלב טוב יותר בחברה, בעבודה, בנישואין, במשפחה ובקהילה ובחיזוק הבטחון העצמי.

בדבר פרטים אפשר לפנות לטלפון:
03-474343 בשעות 09.00–12.00
03-477122 בשעות 16.00–19.00 (ת"א)
03-917550 (פ"ת)
04-524094 (חיפה)
053-36688 בשעות הבוקר (נתניה)
053-36692 בשעות הערב (נתניה)

מחלקת הכשרת האשה — נעמת — סניף ת"א

מודיעה על פתיחת קורסים במקצועות:

עיצוב חלונות ראווה ותצוגות
ספרות
פדיקור
תפירה וגזירה

* * *

עבודות לטיפול בקשישים וחולים אפשר לקבל דרך המחלקה (תמורת תשלום).

פרטים במחלקת הכשרת האשה, רח' המלך ג'ורג' 35, ת"א. טלפונים: 298623, 296721, בימים: א'-ה' בשעות: 8.00 – 14.00 בבוקר.

מכון שי נפתחים קורסים

הנהלת חשבונות

★ סוגים 1+2 ★ הנחיש ממוחשבת ★ קורס חשבי שכר חינם! ★ בחינות ממשלתיות ★ הכוונה לעבודה ★ תאריך פתיחה 29.1.86

חשבי שכר
פתיחה: 29.1.86

פרטים והרשמה: ז'בוטינסקי 106 ת"א, (בנין גימנסיה הרצליה) טלפון: 263134 - בשעות 16.00-19.00

חיל הים בשיתוף עם פיקוד גדנ"ע
פותחים בקיץ 1986

קורס גדנ"ע צלילה

נתונים קבלה: 1. נערים (בנים) בוגרי כתות י"א
2. סוג בריאות גבוה ללא מגבלות ראיה.
פרטים והרשמה בד.צ. 01010 – ורג"ע צלילה

אל: ד.צ. 01010 צה"ל — י.א. 27.12

נא לשלוח לי פרטים נוספים בקשר לקורס גדנ"ע צלילה.

שמי:

כתובתי:

מיקוד:

גזור שולח

הדרך שלך להצלחה

בוא ללמוד במוסד רציני בשעות הערב הנוחות לך

מוסד ציבורי, הפועל שלא למטרות רווח, מאפשר לך שכר לימוד ותנאי תשלום נוחים. סגל הוראה בכיר, אנשי מפתח במשק הישראלי, יחס אישי עם הרבה תשומת לב.

החלה ההרשמה למחזור ב' של לימודי תעודה במקצועות:

★ **מינהל עסקים**
פתיחה: 9 בפברואר 1986
מבחן קבלה יתקיים ביום ג' - 14 בינואר 1986 שעה 16:00

★ **ניהול למזכירות בכירות**
פתיחה: 4 בפברואר 1986.
ועדת קבלה תתקיים ביום ד' - 15 בינואר שעה 16:00

★ **יועצי מס**
(חשבונאות ומיסים) - פתיחה: יום ה' - 2 בינואר 1986

★ **חשבי שכר**
פתיחה: 4 בפברואר 1986.

★ **ספרנות שלב ג'**
פתיחה: מרץ 1986.

★ **אנגלית (ברמות שונות)**
מבחן מיון, ללא תשלום, יתקיים ב־29 בדצמבר 1985

פרטים והרשמה: "המכללה למינהל" - בנין גימנסיה הרצליה, רח' ז'בוטינסקי 106, תל־אביב, טל': 218291-2, 210390, 03-219958

המכללה למינהל
מיסודה של הסתדרות הפקידים

נתיב בטוח – לעתיד בטוח!

אורט ישראל

למכללה הטכנולוגית הבינלאומית – אורט ההולכת ומוקמת ב*כרמיאל*

דרוש

מנהל

– בעל תואר P.H.D. בתחומי הטכנולוגיה, המדע.
רצוי בעל נסיון במינהל חינוכי

* המועמד שייבחר יעמוד בראש צוות ההקמה של המכללה, יגדיר צרכים לתיכנון ולבנייה, ירכז צוותים להכנת מערכי לימוד, יתאם תוכניות הלימוד עם מוסדות בחו"ל, יתכנן דרכים לקליטת תלמידים, יקים צוות מורים ויעסוק בהכנתם ובגיבושם. *

• מועמדים מתבקשים לפנות בכתב לת.ד. 16087, תל־אביב (61160), עבור "המכללה הבינלאומית"

למשרד רואי חשבון בתל־אביב

דרושים

מבקרים מנוסים

לאחר סיום לימודים

לפנות לטלפונים 661284/5/6 לגבי

למפעלי דפוס פלאי בע"מ
תפוצות ישראל 13 גבעתיים
למחלקת הכריכה
דרושים:

1. **מקפלים**
2. **עובדי ייצור**

לתאום ראיון טל. 771121 לאחוכה

אורון תעשיות בע"מ

למפעלנו קופפר בראשון־לציון

דרושים:

1. מבקרי איכות
נסיון של שנתיים עד שלוש בתחום הנדון. יועדפו בעלי ידע באנגלית טכנית ומדידה ממוחשבת.

2. כרסמים
בעלי נסיון של 3 שנים לפחות.

3. כווני C.N.C
בעלי נסיון של שנתיים לפחות

***

בעלי כשורים מתאימים מתבקשים להתקשר לטלפון 03-9612761/2 למנהל כח אדם
– סודיות מובטחת –

Data General
a Generation ahead.

עקב הרחבת הפעילות

דרוש:

נציג מכירות דינמי

לעבודה רבת אתגר בנושא גרפיקה ממוחשבת. מועמדים בעלי רקע וניסיון בגרפיקה ממוחשבת, רצוי עם רקע טכני בחומרה, יפנו מיום א' לשוש טל': 03-340962 (בשעות העבודה).
למועמד המתאים מובטחים תנאים טובים בחברה דינמית ומבוססת. 5 ימי עבודה בשבוע.
– סודיות מובטחת –

team תים
מחשבים ומערכות בע"מ

לחברה ליבוא רכב בת"א

דרוש/ה

מנהל/ת חשבונות
סוג 3-2

עם נסיון של 3 שנים לפחות.
לפנות בכתב יד לת.ד. 16164 ת"א, 61161 עבור מנהל חשבונות

מלונות אורחן — אילת

למלוננו באילת
דרושים

1. מנהל קבלה
המעוניינים יפנו בכתב יד, בצרוף קורות חיים, לרשת מלונות מוריה רח' ארלוזורוב 111, ת"א 62098 או מלון מוריה אילת, מח' כ"א אילת 88000.

2. מנהל אחזקה
* בעל תעודת חשמלאי מוסמך (לפחות) * ידע במיזוג אויר, צנרת ואחזקה מונעת.
המעונינים יתקשרו לרחל טל: 03-263724

לפרוייקטים חקלאיים במרכז אמריקה
דרושים:

1. מנהל פרוייקט
בעל ידע פורמלי ומעשי בניהול פרוייקטים חקלאיים בחו"ל בעל ידע ונסיון בתחום ספציפי אחד לפחות (בקר, גידולי שדה, גידולי שלחין וכד')
בעל שליטה מלאה בשפה הספרדית

2. מנהל פרוייקט גידולי שדה
בעל ידע בגידולי שדה בהיקף גדול
נסיון בחו"ל – יתרון
בעל שליטה טובה בספרדית
מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב יד ולצרף תמצית תולדות חיים לת.ד. 45100, תל־אביב

בית הספר הארצי להנדסאים מבוגרים
קרית הטכניון, חיפה 32000, טלפון 04-229111

דרוש

סגן לחשב ביה"ס

בעל השכלה אקדמית בכלכלה ו/או ראיית חשבון, ידע ונסיון בהנהלת חשבונות ובביצוע תחשיבים כלכליים. רצוי ידע בניהול מערך תקציבי באמצעות מחשב.
מועמדים/ות מתבקשים לפנות בכתב בצרוף קורות חיים להנהלת ביה"ס הארצי להנדסאים מבוגרים, קרית הטכניון, חיפה. רצוי לצרף מס' טלפון לצורך קביעת ראיון.

דרוש

שמאי אלמנטרי מנוסה

טלפון 446169 סודיות מובטחת

מנועי ארן (ביסוד)
המפעל: מחסום ארז טל': 051-24176
המשרד: ויצמן 45, ת"א טל': 263122/3

למפעלנו במחסום ארז
דרושים:

1. מהנדס מפעל
מהנדס מכונות עם 5 שנות נסיון בתעשיית המתכת

2. אחראי תפ"י
טכנאי ייצור עם 3 שנות נסיון בתעשיית המתכת

3. אחראי מחסנים ומשלוחים
מחסנאי עם 5 שנות ותק בתעשיה או קצין אפסנאות בדרגת סגן־סרן בצה"ל

4. מנ"ע מחלקת הרכבת מנועים
בעל הסמכה כחשמלאי מוסמך ונסיון בליפוף מנועים

5. מנ"ע מחלקת עיבוד שבבי
בעל נסיון בחריטה – כרסום ועיבוד פח במכשירים
נא לפנות בכתב לת.ד. 13, מחסום ארז.
יש לצרף קורות חיים וטלפון להתקשרות.
– סודיות מובטחת –

למפעל טקסטיל גדול לייצוא
דרוש

מנהל ייצור

* נסיון של 5 שנים בניהול ותכנון ייצור, רצוי במפעל טקסטיל.
* *תפקיד רב אתגרים למועמד המתאים.*

נא לפנות בכתב יד לת.ד. 21668 ת"א מיקוד 61216
סודיות מובטחת

migada
מיגדה בע"מ קרית ויצמן רחובות
migada ltd. kiryat weizmann, rehovot, israel

למפעלנו העוסק בייצור ציוד רפואי לשימוש חד־פעמי
דרושים

מנהל ייצור
כישורים: מהנדס ייצור/מכונות, בעל נסיון של מספר שנים בניהול ייצור. יכולת עבודה בצוות.

מנהל משמרת
לשעות הערב
כישורים: הנדסאי ייצור/מכונות; רקע ניהולי מוכח.

איש אחזקה
כישורים: נסיון של מספר שנים בעבודות אחזקה ואוטומציה תעשייתית; עדיפות לחשמלאי מוסמך.

★ 5 ימי־עבודה בשבוע ★
מועמדים מתאימים יפנו בכתב־יד בצירוף קורות־חיים ונסיון קודם, אל "מיגדה בע"מ" ת.ד. 211, רחובות 76101, עבור "ירושה".
סודיות מובטחת.

לחיל האויר
דרושים

מהנדסי תעשיה וניהול, כלכלנים, ובוגרי מנהל עסקים.

לתפקידי קצונה.

כישורים נדרשים: יוצאי צבא, קצינים במילואים או בעלי נתונים מתאימים לקצונה. גיל עד 32, פרופיל צבאי 65 ומעלה.

***

המעונינים יפנו בכתב בצירוף קורות חיים ומספר אישי לד.צ. 02348 או לטלפון: 03-693800, 03-234735

אנטון תקשורת בע"מ
למפעלנו בפתח־תקוה דרושים

★ **קנין/איש רכב**
לרכישת חומרי מתכת, חשמל ואלקטרוניקה, בעל נסיון קודם, הבנה במפרטים טכניים, בעל רשיון נהיגה, יוצא צבא.

★ **מרכזנית**
יוצאת צבא, בעלת נסיון קודם למשרה מלאה
נא להתקשר לטל. 03-238005, 03-229792

למוסד ממלכתי
דרושים

אקדמאים

לעבודה בלתי שגרתית

אנו מציעים לך:

- * עבודה בעלת עניין ואתגר, הכרוכה בניידות רבה.
- * לימוד השפה הערבית
- * תנאי שכר טובים ותנאי שירות מיוחדים (לרבות רכב צמוד בתום ההכשרה).
- * עבודה קבועה.
- * מסלול קידום רחב ואפשרויות להתפתחות עפ"י כישוריך.

אם גילך בין 24–31, סיימת שירות מלא בצה"ל ובריאותך תקינה – פנה נא בכתב לת.ד. 33171 ת"א (מיקוד 61231) עבור כ"א, בצירוף תולדות חיים ופרטים אישיים מלאים (כולל מספר ת.ז. ומספר טלפון להתקשרות)

טובים מתאימים יענו

למפעל תעשייתי
באיזור התעשיה כפר־סבא
דרושים:
למשרה מלאה

1) **תמחירן/כלכלן**
בעל ניסיון של 3 שנים לתפקיד תמחירן המפעל.

2) **מנהל חשבונות מנוסה**
לריכוז הנהלת־חשבונות של המפעל

3) **מזכירת מנכ"ל**
עם ניסיון בניהול מזכירות מפעל ידיעת הדפסה עברית ואנגלית על בורין. רצוי גם גרמנית

לפנות לניצה ת.ד. 75 כפר סבא או בטלפון 052-26222
סודיות מובטחת

ב.נ. שרותי ניהול

מידע על משרות ועובדים בכירים

ת"ד 2297 נתניה 42122, 053-34515
ת"א, ארלוזורוב 198, 03-257970

למשרד תיירות גדול

דרושה

פקידת הזמנות

נא לפנות לבית אל־על רח' בן יהודה 32 ת"א בימים שלישי 31.12.85 וחמישי 2.1.86 בין השעות 13:00–16:00 לקומה 1 חדר 404
(עדיפות לדוברת רומנית)

קבלן רשום

מבצע שיפוצים במחירים ובתנאים נוחים!
בניה – ריצוף – חרסינה – אינסטלציה
עבודות חשמל ורמונטים כלליים הכנת ריצוף חינם!!
"ישראדר", דיזנגוף 151, תל־אביב.
טלפון 03-247016

רשת חנויות פולגת

לחנות פולגת החדשה בבית הטקסטיל רח' קויפמן 2 ת"א (מול הדולפינריום)
דרושים

★ **מוכרים למח' גברים**
★ **תופרת לתיקונים וחייט לתיקונים**

נא לפנות במקום למנהל החנות מר חיים

הלוח הכללי | הלוח הנפוץ ביותר | הלוח הגדול ביותר

אלתא
תעשיות אלקטרוניות בע"מ
חברה בת של התעשיה האוירית לישראל בע"מ

באלתא עוסקים בפיתוח תכנת זמן אמת במערכות מתוחכמות ביותר בנושאים מגוונים עבור פרוייקטים מובילים בארץ ובחו"ל
אנו מחפשים את הטובים ביותר במקצועם:

4021 – ראש פרוייקט תוכנה:
– בעל 10 שנות נסיון בתכנת זמן אמת, מערכות בקרה, מכ"ם, ל"א.
התפקיד כרוך בניהול מקצועי של צוות תכנה עבור פרוייקט מכ"ם מוביל.
למועמד המתאים ינתנו תנאי שכר בהתאם לכישוריו.

4022 – מתכנתים בכירים:
– נסיון של 5 שנים בנושא מערכות הפעלה (RMX) ועבודה על ציוד של חברת INTEL.
דרושה הבנה בחומרה.
המועמד יועסק כמהנדס מערכות הפעלה עבור מערכות זמן אמת למערכות מחשוב רבת מעבדים.
– מתכנתים מנוסים לפיתוח תכנה זמן אמת על ציוד INTEL.
נסיון נדרש של כ־3–5 שנים.

4420 – מהנדס מחשבים בכיר:
לניהול פעילות פיתוח מערכת מחשבים מקבילית בזמן אמת.
הכישורים הנדרשים:
– רמה מקצועית גבוהה בתחום מערכות מקרומחשבים בזמן אמת.
– תפיסה מערכתית ונסיון בשלוב חמרה ותכנה בפרוייקטים מערכתיים.
– נסיון בהנחיית צוות פיתוח מערכתי חמרה/תכנה.
– הכרת סביבת פתוח וכלים בפתוח רכיבי מקרו.
מודעה זו מיועדת לנשים וגברים

למרפאת שיניים בראשל"צ
דרוש
• רופא שיניים כללי
• רופא אורתודונט
• רופא שיניים לילדים
בדבר פרטים 03-994581

מושב לכיש מעוניין
במנהל חשבונות ראשי
מועמדים בעלי כישורים וניסיון מתאים מתבקשים לפנות בכתב למזכירות המושב ד.נ. לכיש דרום 79360
רק מועמדים מתאימים יענו

דרוש
עורך־דין
למשרד באשקלון
051-23706 או 051-22333
ת.ד. 341 אשקלון

לשברון בע"מ
דרוש
1. גזרן מקצועי
2. עובדת נקיון
למשרה מלאה
תנאים סוציאליים
טלפון: 03-824176

למעבדת מחקר ופיתוח שימושי באיזור תל־אביב
דרושים

מהנדסי אלקטרוניקה
לעבודה בנושאי תאימות אלקטרומגנטית ו־R.F.I. נדרש ידע ונסיון בתחום ה־R.F. מערכות קליטה ואבחון אותות
(משרה 415)

מהנדסי אלקטרוניקה
לעבודה בתחומים הבאים:
** ניהול מערכת תיב"מ (SYSTEM MANAGER)
** מחשבים:–
* הכרת מבנה מחשבים, ציוד פריפרלי ותקשורת בין מחשבים
* כתיבת מפרטים טכניים בנושאים הנ"ל.
** בעלי נסיון של 3 שנים לפחות. (משרה 416)

מהנדסי אלקטרוניקה
לעבודה בצוות פיתוח העוסק בתכנון מערכות ספרתיות ואנלוגיות מתקדמות משולבות מיקרומחשבים. בעלי נסיון של 3 שנים לפחות. (משרה 417)

מהנדסי RF
לעבודה בצוות פיתוח העוסק בתכנון מגברים, מתנדים, מסננים וכיו"ב.
בעלי נסיון של 3 שנים לפחות. (משרה 418)

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות למחלקת משאבי אנוש ת.ד. 39054 תל־אביב מיקוד 61390 בלוית פרטים אישיים וקורות חיים וכן לציין מספר טלפון לקביעת מועד לראיון.
– מועמדים מתאימים ייענו –
– תנאים טובים למועמדים המתאימים –
– סודיות מובטחת –

לקונצרן תעשייתי גדול בענף המזון
דרוש
מנהל מערך מכירות אזורי
לאזור ירושלים

התפקיד כולל:
* ניהול הסניף
* אחריות על מכירות הקונצרן באזור.
דרישות:
– השכלה ורקע כלכלי שיווקי.
– נסיון וניהול והפעלת אנשים.
– יחסי אנוש טובים.
– כושר מסחרי לניהול מו"מ עם לקוחות ברמות שונות.
– כושר מנהיגות וארגון.
למועמד המתאים שכר הולם ורכב חברה.
מועמדים יפנו בכתב יד בצרוף קורות חיים לת.ד. 1409 תל־אביב 61014 עבור מנהל מכירות אזורי.
רק מועמדים מתאימים ייענו.

למעבדת פיתוח באיזור תל־אביב
דרושים
כרסמים / מבלטנים
* להכנת אבי טיפוס בתחום המכניקה העדינה.
* בעלי נסיון של 3 שנים אחרי צבא.
* בוגרי בתי ספר מקצועיים.
בעלי מקצוע מתאימים מתבקשים לשלוח למנהל כח־אדם ת.ד. 39054 תל־אביב מיקוד 61390 פרטים אישיים וקורות חיים ומספר טלפון לקביעת מועד לראיון.
– תנאים טובים –
– סודיות מובטחת –

ציון־יהודה
קבוצת הביטוח הראשונה בישראל

לשאפתנים בלבד!
לקורסים שייפתחו ב־12.1.86 וב־2.3.86
אנו מחפשים יזמים צעירים, שאפתנים ונמרצים, המעוניינים לבנות, בעזרתנו, קריירת עצמאית של מכירות, וניהול צוות סוכנים בביטוח חיים במסגרת החברה.
המועמדים הרצויים:
• בני 27 ומעלה, בעלי השכלה תיכונית, הנשואים לאשה עובדת;
• בעלי הופעה נאה, כושר ביטוי ויכולת להפעיל אחרים;
• המוכנים להקדיש לעיסוק זה את מלוא זמנם.
למתאימים שייבחרו לאחר מיון קפדני, יוצעו:
* הכשרת מקצועית ברמה גבוהה והסכם מימון;
* למצטיינים – פיתוח יחידת סוכנים עצמאית במסגרת החברה ובעזרתה, לאחר 6–12 חודש, בהתאם להתקדמות האישית.
מועמדים מתאימים – מאזור תל־אביב, ירושלים והמרכז (מחדרה ועד קרית־גת), יפנו אל:
מייק קינן, מחלקת ההדרכה, טל. (03)646214. בימים א'–ג' – 29–31.12.85, בשעות 09:00–17:00.

לאגודת העתונאים בתל־אביב
בבית סוקולוב
דרושה
פקידה
בחצי משרה
בשעות אחה"צ
לפנות טלפון 256141 בשעות 08.30–14.00

למוסד חינוכי בת"א
דרושה
מזכירה
למשרה בשעות
20:00–12:00
טל' 452428, 03-463153
לפנות לורד

שטרן יצחק ושות' בע"מ חברה לבניין ופיתוח
דרוש
מהנדס ביצוע
עם נסיון רב בהגשת חשבונות בכמויות.
ת.ד. 1127
קרית־טבעון – 36000

דרושות
פקידות
עברית/ערבית
השולטות היטב בשתי השפות
לעבודה מול מסוף מחשב.
נסיון בהדפסה במכונות כתיבה – יתרון.
העבודה במשרדי דפי זהב ברמת־גן, 5 ימים בשבוע – שעות עבודה נוחות.
המעוניינות לקביעת ראיון תפנינה למיכל – טל. 03-7532204, החל מיום א'.
דפי זהב

למשרד רואי חשבון
דרושים:
1) **עובדי ביקורת** למשרה מלאה.
התנאים בהתאם לכישורים.
התמחות אפשרית.
2) **מנהל חשבונות** עצמאי,
סוג ג'. עם נסיון של 3 שנים.
3) **כתבנית** עברית־אנגלית,
עם נסיון במשרד רואי חשבון,
למשרה מלאה.
טל. 03-662027, בין השעות 8.30–16.00

למרפאה פרטית
רופאים כלליים / פנימיים,
מזכירות טכנאים רפואיים
בחיפה, ירושלים ובאר־שבע, מיידי
(גם לעבודה זמנית)
04-674692, 02-669513

מעבדות שרון בע"מ אשדוד
דרוש/ה
מנהל/ת חשבונות
עם ניסיון של 3 שנים לפחות.
נא לפנות טלפונית:
055-23175-6-7 ולבקש כח־אדם.

לתיכון "רון" תל־אביב
דרושים
מורים
במקצועות:
אנגלית, ספרות, גיאוגרפיה
לעבודה בשעות הבוקר והערב
רק מורים בעלי רשיון הוראה קבוע ונסיון בהכנה לבגרות, מתבקשים לפנות
טל. 03-288121

פוספטים בנגב בע"מ

חברתנו היא אחת מהמשלובות הכימיות הגדולות בארץ
תהליכי הייצור מבוססים על טכנולוגיות מתקדמות
כ־90% מתוצרתנו מיועדת לייצוא, כשהמחזור הכספי כ־130 $ מיליון לשנה
אתה מוזמן להצטרף לאחד ממפעלינו ולתרום מכשרונותיך

אגפי מטה

מהנדס תהליך בכיר לאגף הטכני
• לפיתוח תהליכים חדשים ועזרה תהליכית למפעלי החברה
• 5 שנות נסיון בתעשיה הכימית
• נסיון בניהול צוות עובדים
• ידיעת אנגלית – חובה

עוזר סמנכ"ל לתפעול
מהנדס תעשיה וניהול/כלכלן עם ידע בתחומים הבאים:
• עיבוד וניתוח נתונים
• תכנון דרכי פעולה חלופיות
• בניית מערכות דיווח
• ניהול מעקבים וביקורת ביצוע
• נסיון של 3 שנים בתפקידי מטה בארגונים גדולים

אתר צפיר

מנהל ייצור, אורון
• מהנדס כימאי
• נסיון של 5 שנים לפחות בתעשיה הכימית
• בעל יוזמה ועצמאות
• כושר ניהול צוותי עובדים

מהנדס אחזקה
• מהנדס מכונות
• נסיון של שנתיים לפחות
• נסיון בתחום התעשיות הכימיות – יתרון
• נסיון בניהול צוות עובדים – רצוי

חטיבת המכרות

מהנדס מכונות/רכב
• ותק 3 שנים לפחות
• ידע בציוד מכני כבד – רצוי
• יכולת הדרכה מקצועית
• כושר ניהול צוותי עובדים

מהנדס מכרות אזרחי
• נסיון בעבודות עפר בקנה־מידה גדול
• נסיון בניהול צוות עובדים

אתר ת.מ.ר.

ראש מחלקת אחזקה צמודה
• מהנדס מכונות
• נסיון של 5 שנים בתעשיה
• יכולת ניהול ופיקוח
• כושר ארגון ותאום

מהנדס חשמל
• נסיון של 5 שנים
• יכולת ניהול ופיקוח על צוות עובדים
• כושר ארגון ותיאום
• ידע בנושאי מתח גבוה ובקרים מתוכנתים

הנדסאי/טכנאי חשמל
לתפקיד ניהולי
• בעל רשיון חשמלאי מוסמך + מתח גבוה
• נסיון בניהול צוות עובדים

פניות בכתב־יד בציון קורות חיים ונסיון קודם יש להפנות ל"מרכז הגיוס", ת"ד 435, דימונה 86100, ולפרט המשרה המבוקשת. למועמדים מחוץ לאזור תינתן עזרה בדיור.
• סודיות מובטחת •
מודעה זו מיועדת לגברים ולנשים כאחד.
אנו מודדים הרים . . .

לחברת יבוא
דרוש/ה
מנהל/ת חשבונות
עם נסיון בהנהח"ש ממוחשבת
לפנות בכתב לת.ד. 29246 תל־אביב

למשרד רואי חשבון בתל־אביב
דרוש
עובד בקורת
03-621844

למחסן חמרי גלם במתכות באזור רחובות
דרוש
מחסנאי טכני
עם נסיון של 15 שנה
מועמדים יפנו בכתב יד לפלייסר קרון 8 נוה מגן, ומה"ש

למשרד רואי־חשבון
דרוש
עובד ביקורת
בעל נסיון
03-457774

אסם
תעשיות מזון בע"מ

למעבדה המרכזית בבני־ברק
דרוש/ה
עובד/ת מעבדה
• כימאי/ת או לבורנט/ית • בעל/ת יכולת לפקח על צוות עובדים • יועדף בעל/ת נסיון מגוון באנליזות של מזון • יועדף תושב איזור המרכז
נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים למנהל כוח־אדם ארצי, אסם, ת.ד. 1578 תל־אביב 61015 ולציין על גבי המעטפה "עובד מעבדה".

"פרי תנובה"
דרוש
מנהל אחזקה
לתפקיד רב אתגר בניהול צוות מקצועי המתחזק מיתקנים מורכבים
• נדרש נסיון קודם בתעשיה, רצוי מזון
נא לפנות בכתב בלבד בצרוף קורות חיים ומספר טלפון לת.ד. 161 רחובות 76101.
סודיות מובטחת

EFRAT FUTURE TECHNOLOGY LTD.
לחברה העוסקת במו"פ וייצור של מערכות מתקדמות בתחום הטלקומוניקציה ועיבוד אותות
דרוש
מנהל רכש
בעל רקע באלקטרוניקה
יכולת ניהול משא ומתן עם קבלני משנה וספקים, בארץ ובחו"ל.
נסיון קודם בתחומים הבאים:
שוק רכיבים אלקטרוניים
מערכות לניהול מלאי ורכש
נוהלי יבוא/יצוא.
נא לפנות לאפרת טכנולוגיה עתידית בע"מ ת.ד. 9050 מיקוד 61090 תל־אביב או טלפונית לרמי – 03-257057

פורנט
חברה מובילה לשרותי תקשורת ממוחשבים
דרוש/ה לאגף הטכני
לניהול חדר הפעלה ויחידת מחשב
מנהל/ת הפעלה
* נסיון מוכח בהפעלה וניהול חדר מחשב תקשורת
* יחסי אנוש מעולים
* יכולת להפעיל צוות עובדים
* שליטה טובה באנגלית
* השכלה פורמלית בעבוד נתונים/הפעלת מחשבים יתרון
תנאים טובים למועמד המתאים
לקביעת ראיון נא להתקשר 03-218274
בית כור, שדרות שאול המלך 8, תל אביב 64733

מנהל/ת מעבדה אנליטית כימית
למפעל כימי במפרץ חיפה
הכישורים הדרושים:
* השכלה גבוהה
* נסיון באנליזה אינסטרומנטלית
נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים לת.ד. 10067 מפרץ חיפה

לבית דפוס
דרושים/ות
כתבניות מהירות להכנסת תמליל למחשב
לפנות למשה רונן
טלפון 378833

למפעל בירושלים דרוש/ה
עוזר/ת למנהל אדמיניסטרטיבי ולחשב
לפנות בכתב בצרוף קורות חיים ונסיון לת.ד. 7555/1 ירושלים, 91074

ברצונך להיות בעולם העסקים?
אצלנו:
תמצא עבודה מעניינת ובלתי שגרתית בתחום הפרסום והמכירות.
אצלנו:
יהיה עליך להשקיע הרבה אך תרויח בהתאם.
אצלנו:
תמצא חברה דינמית הדואגת לרווחת עובדיה.
אנו דורשים: השכלה תיכונית • גישה רצינית ותכליתית • רכב • כושר שכנוע • מרץ ותריצות • עדיפות לגילאי 30–40 • עדיפות לבעלי נסיון במכירות
המעוניינים יפנו אלינו בכתב יד לת.ד. 33600 מיקוד 61337 לאריאלה בציון תולדות חיים ומספר טלפון. אפשרי להביא קורות חיים לבית הדר דפנה, שאול המלך 39 ת"א, לאריאלה.
גולדהב, טרמינל, תלרפי
השלובת פרסום חוצות הגדולה בישראל

סלע · מעוז
חברה לביטוח בע"מ

חברות הביטוח "סלע" ו"מעוז", מקבוצת בנק לאומי לישראל, מזמינות אותך לפתוח דף חדש בחייך. אם אתה נשוי, מעל גיל 30, בעל השכלה תיכונית, נמרץ, דינמי, ובעל רצון עז להצליח כסוכן ביטוח עצמאי

זו ההזדמנות שלך

בקרוב ייפתח קורס לביטוח ומכירות בתחומי ביטוח חיים וביטוח אלמנטרי, בהדרכת אנשי מקצוע מהשורה הראשונה.
קורס זה יקנה לך את כל המיומנויות הדרושות להצלחה בתחום הביטוח.
זוהי ההזדמנות שלך להכנס לעולם הביטוח.
אם ברצונך להיות עצמאי ולהצליח, נא התקשר לטלפון 03-647293 לניצה או פנה בכתב יד לחברות "סלע־מעוז" ת.ד. 2970 תל־אביב 61028 עבור "קורס".

המוכשרים להצליח
אם אתה בוטח בעצמך ויכול להוכיח שאתה מסוגל להצליח ולעבור את המיון הקפדני, יש לך הזדמנות להצטרף לקורס המקצועי של מגדל
ללמוד ביטוח חיים וגם ביטוח כללי
לעמוד במבחני רישוי מתמחה של משרד האוצר, להתמחות כסוכן ביטוח במגדל
ליהנות מהכנסה חודשית הולמת בתקופת ההרצה.
והעיקר – להצליח ולהגיע לעצמאות.
טלפן ללבנה: 03-647240
מגדל חברה לביטוח בע"מ
לך על גדול לך על מגדל